

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η Ρωσική Πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο στον 21ο αιώνα με
ιδιαίτερη έμφαση στις περιπτώσεις της Αιγύπτου και της
Τουρκίας»**

του Νικόλαου Καστελλιανού

Επιβλέπον καθηγητής: Σπυρίδων Λίτσας

Καθηγητής

Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών

Νοέμβριος 2019

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτή την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Νίκος Καστελλιανός

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ολοκληρώνοντας το διατμηματικό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, σε συνεργασία με την Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου, νοιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλλαν σε αυτήν την επιτυχία. Καταρχάς θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους καθηγητές που συμμετείχαν στο πρόγραμμα μεταδίδοντας τις πολύτιμες γνώσεις και εμπειρίες τους, αφήνοντας έντονο το αποτύπωμα τους σε όλους τους σπουδαστές. Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω στον επιβλέπον καθηγητή μου κύριο Σπυρίδων Λίτσα, Καθηγητή του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, για το χρόνο που αφιέρωσε και τις πολύτιμες συμβουλές που μου προσέφερε, προκειμένου να ολοκληρωθεί η παρούσα διατριβή.

Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μου που με βοήθησαν και μου συμπαραστάθηκαν σε όλα τα στάδια της εξέλιξης του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών, όπου χωρίς την αμέριστη συμπάρασταση τους και την ανιδιοτελή βοήθεια τους δεν θα έφτανα σε αντίστοιχο αποτέλεσμα. Επιπροσθέτως θα ήταν σημαντική παράληψη εάν δεν ευχαριστούσα όλους τους συναδέλφους μου και τους φίλους μου που με παρότρυναν και με βοήθησαν, ο καθένας με τον τρόπο του, για την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου προγράμματος σπουδών. Εν κατακλείδι θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για τις αρχές που μου μετέδωσαν μαθαίνοντας μου ότι μπορώ να φέρω σε πέρας κάθε δύσκολο εγχείρημα και τα αδέρφια μου που στέκονται πάντα δίπλα μου. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύντροφο της ζωής μου Ελένη Φωτάκη και τα τρία μου παιδιά Μανώλη, Μανωλία και Χρυσή για την αμέριστη συμπάρασταση τους, την αγόγγυστη υπομονή που έδειξαν όλο αυτό το διάστημα των σπουδών μου και την κατανόηση τους, για τον ελάχιστο χρόνο που τους αφιέρωνα.

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

*Αφιερώνεται στη σύζυγο μου και τα τρία μου παιδιά που πάντα
είναι δίπλα μου και με στηρίζουν.*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης, τα οποία εκφράστηκαν ως ένα κύμα βίαιων διαμαρτυριών στα περισσότερα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου, έμελε να μεταβάλλουν σημαντικά την κατανομή ισχύος στην ευρύτερη περιοχή. Οι ανατροπές των καθεστώτων εξουσίας επέδρασαν στις υφιστάμενες ισορροπίες και διαφοροποίησαν τις υπάρχουσες συμμαχίες μεταξύ των κρατών, αλλάζοντας την επιρροή των διεθνών δρώντων στην περιοχή. Επιπλέον η ανακάλυψη σημαντικών ενεργειακών αποθεμάτων στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου και η διεκδίκηση τους από πολλούς κρατικούς παράγοντες, σε συνδυασμό με τη σημαντικότητα της γεωγραφικής της θέσης, αυξάνουν κατακόρυφα το ενδιαφέρον στο ευρύτερο γεωπολιτικό περιβάλλον.

Η παρούσα μελέτη έχει σκοπό να παρουσιάσει τη εξέλιξη της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου τα τελευταία είκοσι χρόνια, μέσα από το πρίσμα του νεοκλασικού ρεαλισμού, προκειμένου να εξεταστούν οι εξωτερικές και εσωτερικές πιέσεις που δέχεται η χώρα, η εκμετάλλευση των ευκαιριών που παρουσιάζονται και οι διαδικασίες μέσα από τις οποίες οι ακολουθούμενες πολιτικές μεταβάλλουν το συνολικό χαρακτήρα της. Επιπροσθέτως αναλύεται ο τρόπος που προσεγγίζει η Ρωσία τις υφιστάμενες αλλαγές στην περιοχή καταφέροντας να αυξήσει την επιρροή της τα τελευταία χρόνια, διαμορφώνοντας νέα δεδομένα ισχύος στο υπόψη υποσύστημα.

Λέξεις Κλειδιά: Ρωσία, ΗΠΑ, Τουρκία, Αίγυπτος, Λιβύη, Συρία, Αραβική Άνοιξη

ABSTRACT

This paper provides a broad overview of the Russian Foreign Policy in respect of the East Mediterranean region, during the last twenty years. Additionally it explains, through the lens of neoclassical realism, the level of external and internal pressure, the state actors are receiving during the formulation of national policies in the above region. This approach has the intention to explain the ongoing changes to the East Mediterranean, after the violent demonstrations as a consequence of Arab Spring's revolts from one side, triggering the changes of states' regimes, and the discovery of energy reserves from the other side, which are transforming the balance of power, allowing the Russia to increase its influence in the whole region.

Key Words: Russia, USA, Turkey, Egypt, Libya, Syria, Arab Spring

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	- 1
-----------------	------------

-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

1.1 Κλασικός ή Πολιτικός Ρεαλισμός.....	- 3 -
1.2 Δομικός Ρεαλισμός ή Νεορεαλισμός	- 8 -
1.3 Επιθετικός Ρεαλισμός	- 12 -
1.4 Νεοκλασικός Ρεαλισμός	- 15 -
1.5 Επιλογή Μεθοδολογικού Πλαισίου	- 19 -

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΣΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ

2.2 Η θέση της Ρωσίας στο Διεθνές Σύστημα	- 27 -
2.2.1 Στρατιωτική Ισχύς.....	- 29 -
2.1.2 Οικονομική Ισχύς.....	- 33 -
2.1.3 Ήπια Ισχύς	- 37 -
2.4 Εσωτερικοί Παράγοντες	- 41 -
2.5 Σύνοψη	- 46 -

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

3.1 Γενικά Στοιχεία	- 49 -
3.2 Εμφύλιος στη Λιβύη	- 56 -
3.3 Εμφύλιος στη Συρία	- 69 -
3.4 Σύνοψη	- 88 -

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΡΩΣΟ-ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ - 90 -**

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ..... - 100 -

ΕΠΙΛΟΓΟΣ. - 104 -

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ..... - 106 -

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1 : Παγκόσμια Αποθέματα Πυρηνικών Όπλων 2018..... A-1

Πίνακας 2: Σύγκριση Μαχητικής Ισχύος ΗΠΑ – ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ..... A-2

Πίνακας 3 : Πραγματικός Ρυθμός Ανάπτυξης % του ΑΕΠ A-3

Πίνακας 4 : Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ..... A-3

Πίνακας 5 : Δημόσιο Έλλειμμα % του ΑΕΠ..... A-4

Πίνακας 6 : Δημόσιο Χρέος % του ΑΕΠ..... A-4

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Σχεδιάγραμμα 1 : Αμυντικές Δαπάνες Ρωσίας..... B-1

Σχεδιάγραμμα 2 : ΑΕΠ Ρωσίας σε Δις Δολάρια B-1

Σχεδιάγραμμα 3 : ΑΕΠ Ρωσίας ανά κάτοικο B-2

Σχεδιάγραμμα 4 : Πραγματικοί Ρυθμοί Ανάπτυξης Οικονομίας % του ΑΕΠ..... B-2

Σχεδιάγραμμα 5 : Πληθωρισμός Οικονομίας της Ρωσίας B-3

Σχεδιάγραμμα 6 : Εξαγωγές Ρωσίας ανά Είδος Προϊόντος B-3

Σχεδιάγραμμα 7 : Τάση του Δείκτη Εύθραυστων Κρατών Ρωσίας B-4

Σχεδιάγραμμα 8 : Εθνο-θρησκευτικές Ομάδες στη Συρία B-4

ΧΑΡΤΕΣ

- Χάρτης 1 : Χάρτης Παγκόσμιας Διαφθοράς ΚρατώνΓ-1
- Χάρτης 2 : Χάρτης Πιθανών Κοιτασμάτων Υδρογονανθράκων στον Κώνο του Νείλου και τη Θάλασσα της Λεβαντίνης. Γ-1
- Χάρτης 3 : Χάρτης Παγκόσμιας Διακίνησης Πετρελαίου.....Γ-2
- Χάρτης 3 : Χάρτης Παγκόσμιας Διακίνησης Φυσικού ΑερίουΓ-3
- Χάρτης 4 : Χάρτης Δυνάμεων που Ενεργούν στη Λιβύη (Οκτώβριος 2019)Γ-4
- Χάρτης 5 : Χάρτης Θρησκευτικών Ομάδων Συρίας ανά Περιοχή (2011).....Γ-4
- Χάρτης 6 : Χάρτης Ρωσοτουρκικής Συμφωνίας για την Παύση Πυρός στη Βόρεια Συρία.Γ-5

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εποχή μας σημαντικές ανακατατάξεις παρατηρούνται στο περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου, ως αποτέλεσμα εσωτερικών ζυμώσεων και εξωτερικών επιρροών, μεταβάλλοντας το αποτύπωμα ισχύος της ευρύτερης περιοχής. Η εξέχουσα γεωστρατηγική της θέση, ως σταυροδρόμι τριών ηπείρων και η ταυτόχρονη συνεύρεση των κυριότερων παγκόσμιων θρησκείων, του Μουσουλμανισμού, του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού αυξάνουν το ενδιαφέρον των περιφερειακών και παγκόσμιων παραγόντων. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με τα πλούσια ενεργειακά αποθέματα που έχουν ανακαλυφθεί σε όλη τη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου και τη διεκδίκηση τους από πολλούς διαφορετικούς κρατικούς δρώντες, δημιουργούν ένα δυναμικό περιβάλλον ανταγωνισμού ισχύος που επηρεάζει τη σταθερότητα και την ασφάλεια στην ευρύτερη περιοχή.

Η Ρωσία μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ βίωσε σημαντικές δυσκολίες και ανακατατάξεις με σκοπό την προσαρμογή της στα δυτικά πρότυπα λειτουργίας του κράτους και της οικονομίας, χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα. Η απαρχή του 21^{ου} αιώνα που συνοδεύτηκε με την άνοδο του Πούτιν στην εξουσία, έδωσε ένα διαφορετικό προσανατολισμό στη χώρα. Με πρόταγμα τον κυρίαρχο ρόλο του κράτους στην εθνική οικονομία και με αφήγημα την εδαφική ακεραιότητα και την κρατική κυριαρχία, η χώρα κατάφερε να ενδυναμώσει τους συντελεστές ισχύος της και να αναβαθμίσει τη θέση της στο Διεθνές Σύστημα, επεκτείνοντας την επιρροή της πέραν από το εγγύς περιβάλλον των συνόρων της.

Η παρούσα μελέτη, λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω εξελίξεις, έχει σκοπό να αναλύσει τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου τον 21^ο αιώνα, μέσα από το πρίσμα του νεοκλασικού ρεαλισμού, φιλοδοξώντας να ερευνήσει τους παράγοντες που διαμορφώνουν τη χάραξη της πολιτικής αυτής και τις επιδράσεις που έχουν στην ευρύτερη περιοχή. Η ανάλυση επικεντρώνεται τόσο στις πιέσεις του Διεθνούς Συστήματος όσο και στους εσωτερικούς παράγοντες που διαμορφώνουν την εξωτερική πολιτική της χώρας, σύμφωνα με τις επιταγές του νεοκλασικού ρεαλισμού, δίνοντας παράλληλα έμφαση στις επιλογές της ηγεσίας με γνώμονα το εθνικό συμφέρον.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι διαφορετικές εκφάνσεις των κυριότερων ρεαλιστικών θεωριών, όπως είναι ο κλασικός ρεαλισμός, ο νεορεαλισμός ή αμυντικός ρεαλισμός κατά το Mearsheimer, ο επιθετικός ρεαλισμός και ο νεοκλασικός ρεαλισμός. Μέσα από την ανάλυση των θεωριών γίνονται κατανοητά τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα καθεμίας από αυτές και δικαιολογείται η επιλογή του νεοκλασικού ρεαλισμού ως θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης, προκειμένου να μελετηθεί η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στην περιοχή.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η εξέλιξη της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας αναλύοντας του συντελεστές ισχύος της χώρας, πως αυτοί έχουν διαμορφωθεί τα τελευταία είκοσι χρόνια και ποια είναι η επιρροή τους στην χάραξη της υπόψη πολιτικής. Στη συνέχεια στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και πραγματοποιούνται περιπτωσιολογικές μελέτες των δύο σημαντικότερων εμφυλίων πολέμων της περιοχής, αυτών της Λιβύης και της Συρίας, προκειμένου να αναλυθεί η εξέλιξη της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στην περιοχή και τις επιπτώσεις που έχει τόσο στους περιφερειακούς όσο και στους παγκόσμιους παράγοντες.

Τέλος στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται οι Ρωσοαμερικανικές σχέσεις στην περιοχή, με σκοπό την επεξήγηση των σύγχρονων δεδομένων που θα οδηγήσουν σε μελλοντικές εξελίξεις, δίνοντας το στίγμα της προσπάθειας αλλαγής των υφιστάμενων συνθηκών στην ευρύτερη περιοχή. Συνολικά η παρούσα ανάλυση έχει ως στόχο τον προβληματισμό του αναγνώστη για τις τρέχουσες εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, ιδιαίτερα μετά το συριακό εμφύλιο και την αυξανόμενη επιρροή της Ρωσίας στην περιοχή, προσπαθώντας να εξηγήσει το ρόλο που διαδραματίζει το σύνολο των εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων, στη διαμόρφωση της υφιστάμενης κατάστασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η ανάλυση του μεθοδολογικού πλαισίου, βάση του οποίου θα πραγματοποιηθεί η προσέγγιση της Ρωσικής εξωτερικής πολιτικής και πως αυτή διαρθρώθηκε και εξελίχθηκε τον 21^ο αιώνα ιδιαίτερα μετά την ανάληψη της Προεδρίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας από τον Βλαντίμιρ Πούτιν. Η μελέτη της συμπεριφοράς των κρατών μέσα από τη ρεαλιστική προσέγγιση και την εξέλιξη της σε διαφορετικά μεθοδολογικά μοντέλα, θα μας δώσει τη δυνατότητα κατάλληλης επιλογής συγκεκριμένου πλαισίου, προκειμένου να μελετηθεί η συμπεριφορά της Ρωσίας και η προσαρμογή της στους διεθνείς μετασχηματισμούς.

1.1 Κλασικός ή Πολιτικός Ρεαλισμός

Η κλασική ρεαλιστική θεώρηση (κλασικός ή πολιτικός ρεαλισμός) μέσα από την οποία μελετήθηκε η συμπεριφορά των κρατών, έχει τις ρίζες του στην αρχαία Ελλάδα και συγκεκριμένα στο έργο του Θουκυδίδη «Πελοποννησιακός Πόλεμος». Μέσα από το έργο αυτό ο συγγραφέας στηρίζει το μοντέλο της ανάλυσης του στον ανταγωνισμό ισχύος μεταξύ των πόλεων κρατών και ιδιαίτερα των δύο ισχυρότερων, της Αθήνας και της Σπάρτης. Ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι η συμπεριφορά των δρώντων είναι απόρροια κατά κύριο λόγο του ανταγωνισμού της ισχύος, της κακής φύσης του ανθρώπου και της επίδρασης του ζεύγους ελπίδα – φόβος, ενώ η σύναψη και η διατήρηση συμμαχιών αλλά και η λήψη αποφάσεων¹ στηρίζεται στο τρίπτυχο Φόβος – Τιμή - Συμφέρον².

Χίλια εκατό περίπου χρόνια αργότερα το 1513, ο Μακιαβέλι μέσα από το έργο του «Ο Ηγεμών» αναφέρεται στην κακή φύση του ανθρώπου και στην ανάγκη του ηγεμόνα να επιβληθεί τόσο στους υπηκόους του όσο και στους

¹ Το βιβλίο του Κουσκουβέλη, Η. (2018). *Thukididis on Choice and Disiion Making* . New York: Lexington Books αποτελεί μια εξαιρετική ολιστική προσέγγιση στην θεωρία λήψης απόφασης μέσα από το έργο του Θουκυδύδη «Πελοποννησιακός Πόλεμος» ή «Πόλεμος» (The War) κατά το συγγραφέα. Μέσα από την ανάλυση αναδεικνύεται ότι η συμπεριφορά των πόλεων – κρατών και εν τέλει το ξέσπασμα του πολέμου ήταν αποτέλεσμα λήψης αποφάσεων και συνεπώς δεν ήταν αναπόφευκτός.

² Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα του έργου του Θουκυδίδη που αναφέρεται στο παραπάνω τρίπτυχο είναι ο διάλογος Αθηναίων και Μηλίων (Ε' 85 – 116) πριν την καταστροφή της Μήλου από τους πρώτους.

εξωτερικούς του αντιπάλους. Θεωρεί ότι η πολιτική με την ηθική δεν πρέπει να συνδέονται, ενώ ο ηγεμόνας θα πρέπει να είναι ενάρετος έχοντας όμως τη δυνατότητα να απομακρύνεται περιστασιακά από τις αρετές του, προκειμένου να αντιμετωπίζει μη ενάρετους αντιπάλους³. Δηλαδή ο ηγεμόνας κατά το Μακιαβέλι θα πρέπει να είναι και λιοντάρι (να έχει δύναμη και να την επιδεικνύει) αλλά και αλεπού (να έχει πονηριά και να τη χρησιμοποιεί όταν κρίνεται απαραίτητο). Στόχος του δε θα πρέπει να είναι η σωτηρία της ψυχής του, αλλά η ασφάλεια και η επιβίωση του κράτους του καθώς και η ευημερία των υπηκόων του.

Τον επόμενο αιώνα ο Τόμας Χόμπς σε ένα από τα σημαντικότερα έργα του ο «Λεβιάθαν», αναφέρεται στον άνθρωπο λέγοντας ότι δεν έχει αγαθή φύση και συνεχώς παρασύρεται και καθοδηγείται από το προσωπικό του συμφέρον. Έτσι οι κοινωνίες μοιάζουν με ζούγκλες στις οποίες επικρατεί ο πιο δυνατός, όπου για τη διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης και της αγαστής διαβίωσης των πολιτών, ο συγγραφέας προτείνει ότι η μορφή και ο ρόλος του κράτους θα πρέπει είναι όπως αυτή του Λεβιάθαν⁴, επιβάλλοντας την τάξη και την ομαλή λειτουργία των τμημάτων του. Ουσιαστικά ο Χομπς πιστεύει ότι το κράτος θα πρέπει να έχει το μονοπώλιο της βίας και να διατηρεί την απόλυτη εξουσία, χρησιμοποιώντας τις για την εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής, θέτοντας ταυτόχρονα ως υπέρτατο καθήκον την προστασία των πολιτών του, από εσωτερικούς και εξωτερικούς κινδύνους.

Μεταβαίνοντας στον 20^ο αιώνα με το τέλος του Α΄ΠΠ οι Μεγάλες Δυνάμεις με πρωτοστάτη τον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών Γούντροου Γουίλσον θέλοντας να αποφύγουν έναν παρόμοιο πόλεμο στο μέλλον, κυριεύτηκαν από μια ιδεαλιστική προσέγγιση των Διεθνών Σχέσεων πιστεύοντας ότι οι άνθρωποι έχουν αγαθές προθέσεις και μπορούν να συνεργαστούν ξεπερνώντας με τον τρόπο αυτό

³ Για τις απόψεις του αυτές ο Μακιαβέλι επικρίθηκε όχι μόνο στην εποχή του αλλά και στο πέρασμα των χρόνων μέχρι και τις μέρες μας. Παρόλα αυτά απέκτησε και σημαντικούς υποστηρικτές ιδιαίτερα αυτούς που αποδέχονται την ορθολογικότητα ως προς το σκοπό, ως πρώτη προτεραιότητα στην πολιτική.

⁴ Ο Χομπς δανείστηκε το Λεβιάθαν από την Αγία Γραφή όπου αναφέρει ότι ο Θεός την Πέμπτη ημέρα έπλασε το Λεβιάθαν ένα τεράστιο τέρας με μορφή δράκου για να εξουσιάζει και να επιβάλει την τάξη στη θάλασσα. «...να η μεγάλη και η πλατιά θάλασσα εκεί που μέσα κινούνται αναρίθμητα ζώα, μικρά όπως και μεγάλα. Εκεί που καράβια ταξιδεύουν κι ετούτος ο Λεβιάθαν, που τον έφτιαξε για να παίζει σε αυτήν» (Αγία Γραφή, Ψαλμός 104: 25,26).

το ατομικό εγωιστικό συμφέρον, δημιουργώντας υποδειγματικές κοινότητες. Έτσι ιδρύθηκε η Κοινωνία των Εθνών με πρωτοβουλία των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, ως απότοκο της συμφωνίας των Βερσαλλιών, θεωρώντας ότι η πολιτική πρέπει να στηρίζεται στο ηθικό και στο δίκαιο και ότι το ατομικό συμφέρον πρέπει να υποτάσσεται στο συμφέρον του συνόλου, προκειμένου οι κοινωνίες να αποκομίζουν τα μέγιστα δυνατά οφέλη⁵. Συγκεκριμένα πίστευαν ότι το συμφέρον των λαών να προασπίζον την ειρήνη οδηγεί σε μία «αρμονία συμφερόντων» η οποία σε συνδυασμό με την δύναμη της κοινής γνώμης να υπερασπίζει τη δημοκρατία και την δημιουργία Διεθνών Θεσμών, θα οδηγούσε στην εξάλειψη του πολέμου και στην επικράτηση της παγκόσμιας ειρήνης.

Όμως μέσα από τα γεγονότα του μεσοπολέμου και με τη συνεχή παραβίαση των διεθνών συνθηκών που οδήγησε στην άνοδο του φασισμού, φανερώθηκε το χάσμα μεταξύ των ευχολογίων της επικρατούσας ιδεαλιστικής θεωρίας και της διεθνής πρακτική, οδηγώντας αρκετούς διεθνολόγους στην επαναπροσέγγιση της Θεωρίας Διεθνών Σχέσεων, μελετώντας το ρόλο της ισχύος στις διεθνείς συγκρούσεις. Ένας από αυτούς ο Edward Carr με το έργο του «Η Εικοσαετής Κρίση 1919 - 1939», περιγράφει ότι τα δεδομένα στις Διεθνείς Σχέσεις πρέπει να εξετάζονται όπως είναι και όχι όπως θα έπρεπε να είναι, η θεωρία δεν οδηγεί την πρακτική αλλά η πρακτική τη θεωρία ενώ η πολιτική δεν είναι λειτουργία της ηθικής αλλά η ηθική αποτελεί λειτουργία της πολιτικής. Αυτή η θεώρηση ονομάστηκε πολιτικός ρεαλισμός που όπως αναφέρει ο Αρβανιτόπουλος στον πρόλογο του βιβλίου :

«(Σύμφωνα με τον Carr...) πολιτικός ρεαλισμός δεν είναι μόνο η επιμονή στα γεγονότα και στην ανάλυση τους, αλλά και η αποδοχή της αρχής ότι η ισχύς⁶ είναι εκείνη που διαμορφώνει τόσο την ηθική όσο και το δίκαιο»(Carr, E. 2000:17).

⁵ Η θεωρία της υποταγής του ατομικού συμφέροντος στο συμφέρον του συνόλου προκειμένου όλοι να επωφεληθούν, προσεγγίζει τη θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος που αναπτύχθηκε από τον Adam Smith στο έργο του «Ο Πλούτος των Εθνών» (Χατζηδημητρίου,Ι. 2003:255-256)

⁶ Ο Carr δίνει μεγάλη σημασία στο ρόλο της ισχύος στις Διεθνείς Σχέσεις. Όπως αναφέρει ο ίδιος: «Είναι πολύ παραπλανητικό να παρουσιάζει κανείς τον αγώνα ανάμεσα στις ικανοποιημένες και στις δυσαρεστημένες δυνάμεις ως έναν αγώνα ανάμεσα στην ηθική, από τη μία πλευρά και στην ισχύ, από την άλλη. Είναι μια σύγκρουση στην οποία, όποιο και να είναι το ηθικό ζήτημα, η πολιτική της ισχύος κυριαρχεί εξίσου και στις δύο πλευρές. (Carr, E. 2000:18).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο της αμφισβήτησης της ιδεαλιστικής θεωρίας το 1963 εκδόθηκε το έργο του Χανς Μοργκεντάου «Η Πολιτική Μεταξύ των Εθνών, ο Αγώνας για Ισχύς και Ειρήνη» επηρεασμένος από τις απόψεις του Θουκυδίδη που διατυπώθηκαν μιάμιση χιλιετία πριν. Ο συγγραφέας μέσα από το έργο του εδραίωσε τον πολιτικό ρεαλισμό ως τον βασικό τρόπο σκέψης στις Διεθνείς Σχέσεις, υποστηρίζοντας ότι η πολιτική όπως και η κοινωνία κυβερνάται από αντικειμενικούς νόμους, που έχουν τη ρίζα τους στην ανθρώπινη φύση. Η θεωρία συνίσταται στην εξακρίβωση γεγονότων δίνοντας τους νόημα μέσω της λογικής. Το συμφέρον ορίζεται με όρους ισχύος, για το λόγο αυτό η εξωτερική πολιτική φαίνεται να είναι κατανοητή, ορθολογική, συνεχής και συνεπής ανεξαρτήτως των διαφορετικών κινήτρων και των προτιμήσεων των πολιτικών κάθε κράτους, ενώ το νόημα του μπορεί να αλλάξει, ανάλογα με το πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου διατυπώνεται η εξωτερική πολιτική. Τέλος οι καθολικοί ηθικοί νόμοι είναι διαφορετική από αυτούς του κάθε κράτους και πρέπει να εξετάζονται ξεχωριστά. (Μοργκεντάου 1963: 4-15)⁷.

Συνοψίζοντας ο κλασικός ή πολιτικός ρεαλισμός όπως αναλύθηκε από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του, συντίθεται από τα παρακάτω αξιώματα:

- Τα κράτη είναι οι πιο σημαντικοί παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος.
- Το Διεθνές Σύστημα είναι άναρχο και γι' αυτό και ανταγωνιστικό.
- Τα κράτη αποτελούν ορθολογικές ενότητες και οντότητες που, λειτουργώντας μέσα σε μια κατάσταση αβεβαιότητας, υπολογίζουν το κόστος και το όφελος των εναλλακτικών τους επιλογών και επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των κερδών τους.
- Τα κράτη λειτουργούν με βάση το εθνικό τους συμφέρον

⁷ Φυσικά υπάρχουν και άλλοι κλασικοί ή πολιτικοί ρεαλιστές όπως Κλαούζεβιτς, Sykman, Aron, Kissinger, Brzezinski, Huntington που όμως λόγω έκτασης δεν ήταν δυνατόν να παρουσιαστούν. Επιλέχθηκαν οι πιο αντιπροσωπευτικοί προκειμένου να διευκολυνθεί η ανάλυση του θεωρητικού πλαισίου.

- Υπέρτατο εθνικό συμφέρον είναι η ασφάλεια και η επιβίωση του κράτους.
- Η ασφάλεια επιτυγχάνεται μέσω της ισχύος και μάλιστα της στρατιωτικής ισχύος.
 - Τα κράτη επιδιώκουν την ισχύ (να επηρεάζουν τους υπόλοιπους ή να αποκτήσουν μέσα για τον ίδιο σκοπό), αποτιμούν τα συμφέροντα τους στη βάση της ισχύος και μέσω αυτής αποσκοπούν στην ικανοποίηση του εθνικού συμφέροντος.
 - Τα κράτη καταφεύγουν σε πόλεμο όχι από λάθος εκτίμηση αλλά για να εξυπηρετήσουν σαφή συμφέροντα και πολιτικούς σκοπούς.
 - Οι κανόνες (διεθνούς) δικαίου δεν παίζουν κανένα ρόλο, παρά μόνο εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών
 - Για τους κλασικούς ρεαλιστές οι διεθνείς οργανισμοί είναι δημιούργημα στα χέρια των ισχυρών ενώ είναι αποτέλεσμα πρόσκαιρων αθροισμάτων και όχι μονιμότερων ενδοδυναμικών συνδυασμών που προκύπτουν.
 - Τέλος σύμφωνα με τους ρεαλιστές ο κόσμος έχει τη μορφή ζούγκλας που επικρατεί ο ισχυρότερος. (Κουσκουβέλης 2004:59-61)

Το θεωρητικό μοντέλο του κλασικού ρεαλισμού μας δίνει τη δυνατότητα να εξετάσουμε το ρόλο των κρατών και τη συμπεριφορά τους στη Διεθνή Αρένα, με επιδίωξη την ικανοποίηση του εθνικού συμφέροντος, η οποία καθορίζει τις σχέσεις με τα άλλα κράτη – δρώντες. Αντίθετα το εν λόγω μοντέλο δεν μπορεί να εξηγήσει τη συμβολή της δομής του Διεθνούς Συστήματος, την επιρροή των κυβερνητικών ή μη παραγόντων, το ρόλο της κοινής γνώμης, της εθνικής ταυτότητας ή της οικονομίας στη συμπεριφορά των κρατών. Τα κράτη σύμφωνα με τον κλασικό ρεαλισμό αντιμετωπίζονται ως «μαύρα κουτιά» που ενεργούν ορθολογικά ως λογικές οντότητες, κινούμενα πάντοτε με βάση το εθνικό συμφέρον, που είναι η επιβίωση και η ασφάλεια των πολιτών, μέσω της μεγιστοποίησης της ισχύος τους.

1.2 Δομικός Ρεαλισμός ή Νεορεαλισμός

Η θεωρία του δομικού ρεαλισμού ή νεορεαλισμού αναπτύχθηκε από τον Kenneth Waltz μέσα από το έργο του «Theory of International Politics»⁸. Αρχικά προσπαθώντας να εξηγήσει τα αίτια του πολέμου, ο συγγραφέας με το έργο του «Man State and War A Theoretical Analysis»⁹ εισάγει τρία επίπεδα ανάλυσης έχοντας ως σκοπό να φωτίσει κάθε πτυχή του παραπάνω φαινομένου. Τα τρία αυτά επίπεδα ανάλυσης, οι τρεις «εικόνες» όπως τις ονόμασε ο ίδιος, εστιάζονται μεθοδολογικά, το πρώτο στον άνθρωπο (πρώτη εικόνα)¹⁰, το δεύτερο στο κράτος (δεύτερη εικόνα)¹¹ και το τρίτο στο Διεθνές Σύστημα (τρίτη εικόνα)¹². Κατά τον Waltz η Διεθνής Πολιτική πρέπει να αναλύεται μέσα από τα τρία επίπεδα ανάλυσης για να είναι ολοκληρωμένη. Όπως αναφέρει στα συμπεράσματα του βιβλίου του:

«Η τρίτη εικόνα περιγράφει το πλαίσιο της Διεθνούς Πολιτικής, αλλά χωρίς την πρώτη και τη δεύτερη εικόνα δεν μπορεί να υπάρχει γνώση των δυνάμεων που προσδιορίζουν την πολιτική, η πρώτη και η δεύτερη εικόνα περιγράφουν τις δυνάμεις που υφίστανται στη Διεθνή Πολιτική, αλλά χωρίς την τρίτη εικόνα είναι αδύνατον να εκτιμηθεί η σημασία ή να προβλεφθούν τα αποτελέσματα αυτών των δυνάμεων». (Waltz, K. 2001:302).

Έχοντας παρουσιάσει το τρίτο επίπεδο ανάλυσης, ο Waltz θέλησε να θεωρητικοποιήσει την παραπάνω συλλογιστική, διαμορφώνοντας μια γενική θεωρία των Διεθνών Σχέσεων, τη νεορεαλιστική θεωρία ή Δομικό Ρεαλισμό¹³. Η συγγραφή του έργου «Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής» επικεντρώθηκε στην τρίτη εικόνα ανάλυσης, αποδεχόμενος την προσωποποίηση του λογικού κράτους και τη

⁸ Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. New York: MacGraw-Hill.

⁹ Waltz, K. (2001). *Man State and War. A theoretical Analysis*. Columbia: Columbia University Press.

¹⁰ Όπως ο ίδιος αναφέρει: «Η κακία των ανθρώπων ή η κατάλληλη συμπεριφορά τους οδηγούν στον πόλεμο η ατομική καλοσύνη, αν μπορούσε να γενικευθεί θα επέφερε την ειρήνη. Αυτό είναι μια συνοπτική διατύπωση της πρώτης εικόνας» (Waltz, K. 2001:64).

¹¹ «Σύμφωνα με τη δεύτερη εικόνα η εσωτερική οργάνωση των κρατών είναι το κλειδί για να κατανοηθεί ο πόλεμος και η ειρήνη» (Waltz, K. 2001:114).

¹² «Η Τρίτη εικόνα θεωρούμενη όχι ως μια θεωρία παγκόσμιας κυβέρνησης αλλά ως μια θεωρία των προσδιοριστικών συνεπειών του ίδιου του διακρατικού συστήματος» (Waltz, K. 2001:293)

¹³ Ο Mearheimer αναφέρει το Δομικό Ρεαλισμό ως Αμυντικό Ρεαλισμό θέλοντας να τον διαφοροποιήσει από τη δική του θεωρία που την ονόμασε Επιθετικό Ρεαλισμό (Mearheimer 2006).

γενική έννοια του εθνικού συμφέροντος, εισάγοντας όμως την έννοια του Διεθνούς Συστήματος. Μέσα από αυτή την προσέγγιση θεώρησε ότι η λειτουργία και η συμπεριφορά των κρατών¹⁴, δεν οφείλεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους ή στην εξυπηρέτηση των εθνικών τους συμφερόντων, αλλά στις πιέσεις της δομής του τελευταίου. Κατά τη νεορεαλιστική θεωρία δεν υπάρχουν αμιγώς εθνικά συμφέροντα αλλά αυτά καθορίζονται και τροποποιούνται ανάλογα με τα δεδομένα του Διεθνούς Συστήματος. Όπως ο ίδιος αναφέρει:

«Το πώς οι μονάδες (τα κράτη) στέκονται η κάθε μια σε σχέση με τις άλλες, ο τρόπος με τον οποίο είναι διαρρυθμισμένες ή τοποθετημένες δεν είναι ιδιότητα των μονάδων. Η διαρρύθμιση των μονάδων είναι ιδιότητα του συστήματος». (Waltz, K. 1979:181).

Συναφώς οι νεορεαλιστές υποστηρίζουν ότι η λειτουργία του Διεθνούς Συστήματος είναι αυτή που καθορίζει τη συμπεριφορά των κρατών, εμφανίζοντας πρότυπα δράσεων που προκύπτουν από τους δομικούς περιορισμούς του συστήματος. Όποιο κράτος ακολουθεί αυτά τα πρότυπα ανταμείβεται, αναβαθμίζοντας τη θέση του έναντι των άλλων κρατών¹⁵. Η διαδικασία μπορεί να παραλληλιστεί με τη λειτουργία ενός σχολείου που το ίδιο έχει θέσει τους κανόνες λειτουργίας του. Όποιος μαθητής ακολουθήσει αυτούς τους κανόνες λαμβάνει επαίνους και βελτιωμένη βαθμολογία, αναβαθμίζοντας τον εαυτό του στα μάτια των συναδέλφων του. Αντίθετα όποιος μαθητής δεν συμμορφώνεται τιμωρείται με χαμηλότερη βαθμολογία και τελικά εάν συνεχίσει την απειθαρχία, αποβάλλεται από το συγκεκριμένο σχολείο.

Σύμφωνα με το δομικό ρεαλισμό τα ισχυρότερα κράτη είναι οι σημαντικότερο δρώντες του Διεθνούς Συστήματος και η δομή του καθορίζεται βάσει αυτών. Δηλαδή τα υπόψη κράτη θέτουν τους όρους λειτουργίας του

¹⁴ Ο Waltz θεωρεί τα κράτη ως κύριες μονάδες του Διεθνούς Συστήματος.

¹⁵ Εδώ φαίνεται η επιρροή του έργου του Adam Smith στη συλλογιστική του Waltz. Στο έργο του πολλές φορές παραλληλίζει το Διεθνές Σύστημα με τη δυναμική των αγορών και τα κράτη με τις επιχειρήσεις που δρουν μέσα σε αυτές. Όπως ο ίδιος αναφέρει: « (σύμφωνα με την κλασική οικονομική θεωρία που αναπτύχθηκε από τον Adam Smith) ...;Άπαξ και δημιουργηθεί μια αγορά, μετατρέπεται η ίδια σε δύναμη, μια δύναμη την οποία οι μονάδες που τη δημιούργησαν δρώντας μεμονωμένα ή σε μικρές ομάδες δεν μπορούν να ελέγξουν... οι δημιουργοί μετατρέπονται σε δημιουργήματα της αγοράς η οποία ανέκυψε χάρη στη δική τους δραστηριότητα».(Waltz, 1979:200).

συστήματος και μέσα σε αυτό κινείται και λειτουργεί το σύνολο των μονάδων που το αποτελούν. Το Διεθνές Σύστημα είναι άναρχο και ανταγωνιστικό με τα κράτη να στηρίζονται στην αρχή της αυτοβοήθειας, αφιερώνοντας σημαντικούς πόρους στη δημιουργία μέσων προστασίας, από τις άλλες μονάδες του συστήματος. Μέσα από αυτή τη διαδικασία οι μονάδες ανησυχούν συνεχώς για την επιβίωση τους, προσαρμόζοντας τη συμπεριφορά τους, στα δεδομένα που θέτει η Διεθνής Δομή.

Επιπλέον ο νεορεαλισμός δεν δέχεται την απόλυτη ισχύς αλλά μιλάει για σχετική ισχύς, συγκρινόμενη με τους άλλες μονάδες του συστήματος. Έτσι βάσει του υπέρτατου σκοπού του κράτους που είναι η επιβίωση του, αυτή επιτυγχάνεται μέσω της διατήρησης της θέσης του στο σύστημα και όχι μέσω της μεγιστοποίησης της ισχύος του¹⁶. Το παραπάνω έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία συμμαχιών μέσω της σύνταξης των κρατών, όχι με την ισχυρή πλευρά αλλά με την ασθενέστερη, προκειμένου να δημιουργηθούν συνασπισμοί που θα διατηρήσουν την ισορροπία ισχύος του συστήματος και όχι τη μεγιστοποίηση της ισχύος συγκεκριμένου συνασπισμού σε βάρος των υπολοίπων κρατών. Όπως ο ίδιος ο Waltz υποστηρίζει:

«Επειδή η ισχύς είναι μέσο και όχι αυτοσκοπός, τα κράτη προτιμούν να ενταχθούν στον ασθενέστερο από δύο υπάρχοντες συνασπισμούς. Δεν μπορούν να αφήσουν την ισχύ, που είναι ένα πιθανώς χρήσιμο μέσο, να γίνει σκοπός που επιδιώκουν. Ο σκοπός τον οποίο το σύστημα τους ενθαρρύνει να πετύχουν είναι η ασφάλεια» (Waltz K. 1979:269).

Οι βασικές διαφορές του Δομικού με τον Κλασικό ρεαλισμό είναι ότι ο τελευταίος εστιάζεται στην ανθρώπινη φύση, θεωρώντας την βασική αιτία της επιδίωξης του κράτους για μεγιστοποίηση της ισχύος του. Αντίθετα ο νεορεαλισμός εστιάζεται στο Διεθνές Σύστημα, θεωρώντας ότι η επιδίωξη της αύξησης της ισχύος δεν είναι επιλογή του κράτους αλλά απορρέει από την

¹⁶ Ο Goltz αναφέρει ότι για να διατηρηθεί η ισορροπία του συστήματος όταν διαταραχθεί οι κυρίαρχες δυνάμεις προβαίνουν σε ρυθμίσεις: «Όταν τα μικρά κράτη μιας περιοχής που γειτνιάζουν με μια περιφερειακή δύναμη και προσπαθούν να συμμαχήσουν με μια μεμακρυσμένη μεγάλη δύναμη, τότε η πρώτη αρχικά επιβάλλει κυρώσεις προκειμένου να αποτρέψει την αυτονομία τους. Εφόσον αυτές αποτύχουν προσπαθεί να ανατρέψει τις μη φιλικές κυβερνήσεις των γειτονικών κρατών με άλλα καθεστώτα που υποστηρίζουν τα συμφέροντα τους» (Goltz, E. 2016:305)

ανασφάλεια που προκαλεί το άναρχο Διεθνές Σύστημα, αποτελώντας το μέσο επιβίωσης του και όχι τον αυτοσκοπό. Επιπλέον υποστηρίζει ότι το κίνητρο της επιβίωσης είναι το προαπαιτούμενο για οποιαδήποτε άλλο σκοπό έχουν τα κράτη, από τη φιλοδοξία να δημιουργήσουν μια ισχυρή αυτοκρατορία έως το να αφεθούν στην ησυχία τους. Η επιβίωση όμως επιτυγχάνεται μέσω της διατήρησης της θέσης των κρατών στο Διεθνές Σύστημα και όχι μέσω της μεγιστοποίησης της ισχύος τους, όπως υποστηρίζει ο κλασικός ρεαλισμός.

Συνοψίζοντας ο Waltz εισήγαγε το Δομικό ρεαλισμό ως εξέλιξη του κλασικού ρεαλισμού, προσπαθώντας να ξεπεράσει τα αδιέξοδα που εμφάνιζε ο τελευταίος. Η μεγάλη καινοτομία της εν λόγω θεωρίας είναι ότι εισάγει την έννοια του Διεθνούς Συστήματος, το οποίο δημιουργεί διασυνδέσεις μεταξύ των μερών του, ώστε οι αλλαγές στο ένα μέρος να επηρεάζει στενά και τα υπόλοιπα μέρη του, ενώ η συνολική συμπεριφορά του διαφέρει από τις επιμέρους προσδοκίες των μελών που το αποτελούν. Επίσης το Διεθνές Σύστημα είναι άναρχο και ανταγωνιστικό μη χαοτικό, διότι αυτορυθμίζεται δημιουργώντας τους δικούς του κανόνες τους οποίους επιβάλλει στα μέλη του. Μέσα σε αυτό το σύστημα υπάρχει μια κατάσταση ισχυρού ανταγωνισμού, με τα κράτη να λειτουργούν στη βάση των συσχετισμών δυνάμεων με σκοπό τη μεγιστοποίηση της ασφάλειας τους.

Η θεωρία του Δομικού ρεαλισμού εξετάζει τη δομή του Διεθνούς Συστήματος, ποια είναι τα κύρια αίτια της στρατηγικής των κρατών, πως μεγιστοποιούν την ασφάλεια τους με σκοπό την επιβίωση τους μέσα σε ένα εξαιρετικά ανταγωνιστικό περιβάλλον που δημιουργεί το άναρχο Διεθνές Σύστημα, και πως μπορούν να δημιουργηθούν συμμαχίες και συνεργασίες με σκοπό τη διατήρηση της ισορροπίας του συστήματος. Επιπλέον επεξηγεί τη λειτουργία των κρατών που μέσω της αρχής της αυτοβοήθειας και της απουσίας κεντρικής ρυθμιστικής αρχής επιβάλλεται να ενεργούν ορθολογικά με βάση τους κανόνες που καθορίζονται από το σύστημα και τους συσχετισμούς ισχύος μεταξύ τους.

Από την άλλη ο νεορεαλισμός έχει δεχτεί κριτική λόγω της θεώρησης του ότι δεν υπάρχουν αμιγώς εθνικά συμφέροντα, αλλά αυτά διαμορφώνονται ανάλογα με τις πιέσεις του συστήματος. Επίσης αγνοεί τη δυναμική των μη κυβερνητικών οργανώσεων και των διεθνών οργανισμών, συμφωνώντας με τον κλασικό ρεαλισμό, ότι εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών του Διεθνούς

Συστήματος. Τέλος η παραπάνω θεωρία δεν δίνει σημαντικές εξηγήσεις για το πώς επέρχονται οι αλλαγές, υποστηρίζοντας ότι οι μεγάλες ανακατατάξεις παρατηρούνται μόνο με ανατροπή του υφιστάμενου Διεθνούς Συστήματος ενώ οι μικρότερες παρατηρούνται με αλλαγές στους συσχετισμούς ισχύος¹⁷. Τέλος ο Δομικός Ρεαλισμός δεν εξηγεί πως οι εσωτερικές πιέσεις των κρατών και η προσωπικότητα των ηγετών τους επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους και τις σχέσεις τους με τα άλλα κράτη του Διεθνούς Συστήματος.

1.3 *Επιθετικός Ρεαλισμός*

Ο John Mearsheimer μελετώντας ιστορικά παραδείγματα που αφορούσαν στη συμπεριφορά των κρατών και στην προσπάθεια τους να αποκτήσουν ισχύ, εισήγαγε την έννοια του επιθετικού ρεαλισμού μέσα από το έργο του «Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων» θέλοντας να συμβάλλει στην εξέλιξη της ρεαλιστικής θεωρίας. Βαθιά επηρεασμένος από τους κυριότερους εκφραστές της σχολής του ρεαλισμού του 20^{ου} αιώνα, τον Hans Morgenthau και τον Kenneth Waltz, ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι η αέναη προσπάθεια των κρατών να αποκτήσουν ισχύ¹⁸ είναι το κλειδί της κατανόησης της φύσης της διεθνούς πολιτικής. Ο συγγραφέας δεν προσπαθεί να αποδομήσει τη θεωρία του Δομικού Ρεαλισμού¹⁹ αλλά αντίθετα σκοπό έχει τη σύνθεση του Κλασικού με το Δομικό Ρεαλισμό, προσθέτοντας νέα στοιχεία στις υπάρχουσες θεωρίες.

Η βασική καινοτομία του Mearsheimer είναι ότι ενστερνίζεται τις αρχές του Κλασικού Ρεαλισμού, ότι τα κράτη έχουν ακόρεστο πόθο για αύξηση ισχύος, αναζητώντας συνεχώς ευκαιρίες για να επικρατήσουν έναντι των άλλων κρατών. Απορρίπτει όμως τον ισχυρισμό του Morgenthau ότι τα κράτη είναι από τη φύση τους επιθετικά, υποστηρίζοντας ότι είναι υποχρεωμένα να επιζητούν τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους προκειμένου να επιβιώσουν, λόγω των πιέσεων που δέχονται από το Διεθνές Σύστημα. Έτσι έρχεται σε αντίθεση με το Δομικό

¹⁷ Οι επικριτές του νεορεαλισμού υποστηρίζουν ότι σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την ανατροπή του Διεθνούς Συστήματος θα έπρεπε στην Ευρώπη να επικρατεί ισχυρός ανταγωνισμός ισχύος, που θα οδηγούσε σε βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των ισχυρών κρατών και ανάδυση νέων συμμαχιών, γεγονός που στην πραγματικότητα δεν παρατηρήθηκε. (Κουσκουβέλης 2004:68-69).

¹⁸ Ο ίδιος αναφέρει ότι η ισχύς είναι συνδυασμός στρατιωτικής και οικονομικής δύναμης, καθώς και πληθυσμιακού μεγέθους (Mearsheimer 2006:105).

¹⁹ Ο ίδιος τον χαρακτηρίζει Αμυντικό Ρεαλισμό.

Ρεαλισμό του Waltz, όπως αναλύθηκε παραπάνω και υποστηρίζει ότι ο κυρίαρχος στόχος των κρατών δεν είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος τους αλλά η διατήρηση της θέσης τους στο Διεθνές Σύστημα. Ουσιαστικά ο Επιθετικός Ρεαλισμός υποστηρίζει ότι ο τελικός στόχος ενός κράτους είναι να αναδειχτεί σε ηγεμονική δύναμη του Συστήματος, εκμεταλλευόμενο τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται μέσα σε αυτό, προκειμένου να κυριαρχήσει έναντι των άλλων κρατών.

Επιπροσθέτως ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι αυτή η συμπεριφορά δεν οφείλεται στην κακή φύση του ανθρώπου ούτε στο πολίτευμα των κρατών, αλλά στην υφιστάμενη δομή του Διεθνούς Συστήματος. Ο Mearsheimer δέχεται τα χαρακτηριστικά που προσδίδει ο Waltz στο εν λόγω Σύστημα και συγκεκριμένα ότι είναι άναρχο και ανταγωνιστικό αλλά μη χασικό²⁰, διαφοροποιείται όμως ως προς τη παρατηρούμενη συμπεριφορά των κρατών. Η απουσία μιας κεντρικής εξουσίας η οποία θα προστάτευε τα κράτη από δυναμικούς εχθρούς καθώς και η υπάρχουσα επιθετική τους ικανότητα, καθιστά αβέβαιες τις προθέσεις τους. Αυτό επιβάλλει στα κράτη να αναγνωρίσουν ότι η επιβίωση τους εξαρτάται από την ισχύς τους, θέτοντας ως αυτοσκοπό να καταστούν ηγεμονική δύναμη προκειμένου να μην μπορεί κανένας άλλος αντίπαλος να τους απειλήσει.

Το παραπάνω υποχρεώνει τα κράτη να έχουν συχνά επιθετική συμπεριφορά με σκοπό τη μεγιστοποίηση του μεριδίου τους, επί της παγκόσμιας ισχύος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα αφενός κάθε κράτος να είναι καχύποπτο και απρόθυμο να συνεργαστεί με άλλα κράτη και αφετέρου οι συμμαχίες να είναι προσωρινές, όσο διαρκούν τα συμφέροντα που τις δημιούργησαν. Επίσης τα κράτη δεν ενδιαφέρονται για την σχετική ισχύς σε σύγκριση με τα άλλα κράτη του Συστήματος προκειμένου να επιτευχθεί η ισορροπία ισχύος, αλλά μόνο για τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους. Συγκεκριμένα ο επιθετικός ρεαλισμός υποστηρίζει ότι το κράτος θα εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που του παρουσιάζονται μέσα στο Σύστημα για μεγιστοποίηση της ισχύος του, ακόμα και εάν το εχθρικό κράτος αποκτήσει εξίσου μέγιστη ισχύς. Κοντολογίς η ισχύς δεν αποτελεί μέσο για την

²⁰ Ο Mearsheimer ;όπως και ο Waltz, υποστηρίζει ότι η αναρχία είναι μια οργανωτική αρχή, σύμφωνα με την οποία το σύστημα αποτελείται από ανεξάρτητα κράτη που δεν έχουν κάποια κεντρική εξουσία από πάνω τους..... τα κράτη είναι κυρίαρχα επειδή στο Διεθνές Σύστημα δεν υπάρχει κάποιο σώμα ανώτερο από αυτά (Mearsheimer, J. 2007:79).

ασφάλεια των κρατών αλλά αυτοσκοπός, με τα κράτη να ενδιαφέρονται για την απόλυτη και όχι για τη σχετική ισχύς²¹.

Όπως αναφέρει ο Mearsheimer:

«Η ισχύς είναι το νόμισμα της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων και τα κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους γι' αυτήν. Ότι είναι τα χρήματα για τα οικονομικά είναι η ισχύς για τις διεθνείς σχέσεις»(Mearsheimer 2007:42-43).

Επιπροσθέτως ο Mearsheimer ασκεί κριτική στο Δομικό Ρεαλισμό του Waltz κατηγορώντας τον ότι είναι προσκολλημένος στην ισορροπία ισχύος και στο υφιστάμενο status quo, ενώ τα κράτη αντιτίθενται σε οποιαδήποτε αλλαγή της υπάρχουσας ισορροπίας. Με αυτόν τον τρόπο τα κράτη αποθαρρύνονται στο να ακολουθούν επιθετικές στρατηγικές καθιστώντας τα αμυντικούς παίκτες, που έχουν ως αυτοσκοπό να διατηρήσουν τη θέση τους στο Σύστημα και κατά συνέπεια την παγκόσμια ισορροπία ισχύος, αυξάνοντας με τον τρόπο αυτό την ασφάλεια τους.

Αντίθετα ο Επιθετικός Ρεαλισμός υποστηρίζει ότι δεν υπάρχουν δυνάμεις που να επιθυμούν τη διατήρηση του υφιστάμενου status quo, πλην του περιστασιακού ηγεμόνα, που θέλει να διατηρήσει τη θέση του έναντι των ανταγωνιστών του. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, τα κράτη δεν είναι ικανοποιημένα με την τρέχουσα κατανομή ισχύος, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την ασφάλεια τους, γι' αυτό και προσπαθούν συνεχώς να την αλλάξουν υπέρ τους, ακόμα και με τη χρήση βίας, προκειμένου να φτάσουν στην παγκόσμια ηγεμονία²². Όμως επειδή αυτό είναι σχεδόν απίθανο ο κόσμος είναι καταδικασμένος σε έναν διαρκή ανταγωνισμό μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων, με ολέθρια αποτελέσματα για όλα τα κράτη του Διεθνούς Συστήματος²³.

²¹ Στο σημείο αυτό φαίνεται η επιρροή του Morgenthau στον Mearsheimer, και τα κοινά στοιχεία του κλασικού ρεαλισμού με τον επιθετικό ρεαλισμό.

²² Στο ερώτημα πως τα κράτη μεγιστοποιούν την ασφάλεια τους οι Δομικοί Ρεαλιστές θα απαντήσουν με τη διατήρηση της υφιστάμενης ισορροπίας ισχύος και της θέσης τους στο Διεθνές Σύστημα, ενώ οι επιθετικοί ρεαλιστές θα απαντήσουν με τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους φτάνοντας στην παγκόσμια ηγεμονία.

²³ Πάνω σε αυτόν τον ισχυρισμό στηρίχτηκε και η επικεφαλίδα του έργου του Mearsheimer «Η Τραγωδία των Μεγάλων Δυνάμεων».

Μέσα από τη θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού μπορεί να εξηγηθεί η επιθετικότητα των κρατών και η διαρκής αναζήτηση για αύξηση της απόλυτης ισχύος τους, με σκοπό την επιβίωση τους σε έναν επικίνδυνο κόσμο. Επιπλέον μπορεί να εξηγήσει τις εύθραυστες ισορροπίες εντός των συμμαχιών και το λόγο που τα κράτη καταφεύγουν σε πόλεμο, προκειμένου να υπερασπίσουν τα συμφέροντα και την ασφάλεια τους. Αντίθετα ο Επιθετικός Ρεαλισμός του Mearsheimer δεν μπορεί να εξηγήσει το ρόλο των διεθνών οργανισμών και την επιδίωξη της διατήρησης της ισορροπίας ισχύος με σκοπό την προαγωγή της συνεργασίας και της εξισορροπητικής συμπεριφοράς των κρατών, σε αντιδιαστολή με την αντίστοιχη επιθετική. Επιπροσθέτως η εν λόγω θεωρία όπως και η πλειοψηφία των ρεαλιστικών θεωριών δίνει ελάχιστη σημασία στα άτομα ή σε ιδεολογίες των κρατών, αντιμετωπίζοντας τα ως μαύρα κουτιά ή μπάλες μπιλιάρδου, που δρουν ενιαία και ορθολογικά μέσα στο Διεθνές Σύστημα.

1.4 Νεοκλασικός Ρεαλισμός

Με το τέλος του ψυχρού πολέμου και το μετασχηματισμό του Διεθνούς Συστήματος από συμπαγές διπολικό σε μονοπολικό, με μοναδική υπερδύναμη τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, εμφανίστηκαν νέοι ισχυροί παράγοντες που συνέβαλλαν στη διαμόρφωση του εθνικού συμφέροντος των κρατών, επηρεάζοντας τη χάραξη της εξωτερικής τους πολιτικής²⁴. Αυτό είχε ως συνέπεια την αναζήτηση νέων δεδομένων για την εξέλιξη της ρεαλιστικής θεωρίας, προκειμένου να εξηγηθεί η συμπεριφορά των κρατών στο Διεθνές Σύστημα. Μέσα από τις παραπάνω αναζητήσεις και ζυμώσεις, η θεωρία του Νεοκλασικού Ρεαλισμού έλαβε μεγαλύτερης προσοχής, αυξάνοντας τους υποστηρικτές της.

Η υπόψη θεωρία αντιπροσωπεύει την τάση της αναζήτησης για από-τύπωση της σχέσης των υποκειμενικών πρακτικών στο εσωτερικό των κρατών, με τις εξωτερικές πιέσεις που δέχονται από το Διεθνές Σύστημα. Έτσι η εν λόγω θεωρία αποδέχεται τις απόψεις του κλασικού ρεαλισμού για την υπεροχή και επιβολή του κράτους με σκοπό την επιβίωση και την ασφάλεια των πολιτών του. Επιπροσθέτως όμως συντάσσεται με το νεορεαλισμό όσον αφορά στην επιρροή

²⁴ Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου παρατηρήθηκε μια υποβάθμιση της πρωτοκαθεδρίας της στρατιωτικής ισχύος ως κυριότερη μορφή ισχύος για την επίτευξη της επιβίωσης και της ασφάλειάς των κρατών, ενώ αναβαθμίστηκαν άλλες μορφές ισχύος όπως η οικονομική.

του Διεθνούς Συστήματος στη συμπεριφορά των κρατών, υποστηρίζοντας ότι είναι άναρχο με πλήρη απουσία μιας ρυθμιστικής αρχής. Μέσα σε αυτό το Σύστημα τα κράτη κατατάσσονται ανάλογα με τη σχετική τους ισχύς και συμπεριφέρονται με βάση τις δυνατότητες που τους προσδίδει η θέση αυτή, δίνοντας σαφής προτεραιότητα στις πιέσεις του Διεθνούς Συστήματος, στη διαμόρφωση της Εξωτερικής πολιτικής τους.

Επιπροσθέτως όμως ο νεοκλασικός ρεαλισμός αναγνωρίζει τη σημασία των μεταβλητών που ασκούν πιέσεις στο εσωτερικό των κρατών, όπως ο ανταγωνισμός των τοπικών ελίτ, ο εθνικός τους χαρακτήρας και οι αντιλήψεις των πολιτών του, στη βάση όμως του ανταγωνισμού ισχύος μεταξύ των κοινωνικών ομάδων²⁵. Όπως αναφέρει η Korotcheva:

«Ο νεοκλασικός ρεαλισμός ενώ επαναλαμβάνει τη σημασία της ισχύος στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας στο Διεθνές Σύστημα, έχει ενσωματώσει στις αναλύσεις τους παραδοσιακές κονστρουκτιβιστικές θεωρήσεις, ωστόσο δίνει προτεραιότητα στα συμφέροντα και σε διεθνείς επιταγές παρά σε ταυτότητες»(Korotcheva, E. 2011:31).

Παρά την πρωτοκαθεδρία των πιέσεων του Διεθνούς Συστήματος στην χάραξη της εξωτερικής των κρατών, ο νεοκλασικός ρεαλισμός διαφοροποιείται από τον νεορεαλισμό, θεωρώντας ότι αυτά πάντοτε διαθέτουν ένα εύρος επιλογών για το πώς θα συμπεριφερθούν στη διεθνή αρένα. Έτσι παρατηρείται διαφοροποίηση στην εξωτερική πολιτική των κρατών με ανάλογη σχετική ισχύς, υπό παρόμοιες εξωτερικές πιέσεις. Τα κράτη δηλαδή δρουν ορθολογικά όπως υποστηρίζει ο κλασικός και ο δομικός ρεαλισμός αλλά δεν επιλέγουν πάντοτε τη βέλτιστη επιλογή, λόγω διαφορετικών εσωτερικών επιρροών. Σύμφωνα με τον Αρσονιάδη:

²⁵ Εδώ φαίνεται η διαφοροποίηση του νεοκλασικού ρεαλισμού με εσωτερικές πολιτικές θεωρίες (independent theories) που θεωρούν την εξωτερική πολιτική του κράτους προνόμιο των εσωτερικών πολιτικών δυνάμεων. Όπως οι ίδιοι οι νεοκλασικοί ρεαλιστές αναφέρουν:

«Η προσέγγιση εσωτερικής πολιτικής (independent theories) μπορεί να μας πει λίγα πράγματα για τις επιλογές στην εξωτερική πολιτική και την υψηλή στρατηγική των κρατών ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια εξωτερικών προκλήσεων υψηλού επιπέδου» (Ripsman, N., Taliafero, J., Lobell, S., 2016:3).

«Όπως τα κράτη αποτελούν στοιχείο του Διεθνούς Συστήματος έτσι και οι ομάδες αποτελούν τα συστατικά στοιχεία του κράτους. Κάθε ομάδα κατά αναλογία με το κράτος – Διεθνές Σύστημα προσπαθεί να εξασφαλίσει το υπέρτατο αγαθό που είναι η ασφάλειά της. Έτσι το κράτος ως κύριος διαχειριστής της ισχύος αποτελεί το αντικείμενο της εσωτερικής διαμάχης μεταξύ όλων αυτών των ομάδων που επιζητούν τον έλεγχό του» (Αρσονιάδης 2018:48).

Οι εσωτερικές πιέσεις που δέχεται το κράτος, σύμφωνα με τον νεοκλασικό ρεαλισμό, επιδρούν στον καθορισμό των συντελεστών ισχύος²⁶ του και κατ' επέκταση στη διαμόρφωση της εξωτερικής του πολιτικής. Μέσα από αυτή τη διαδικασία ο νεοκλασικός ρεαλισμός σκοπό έχει να εξηγήσει τις διαφορετικές επιλογές στην εξωτερική πολιτική του ίδιου κράτους ή διαφορετικών κρατών που βρίσκονται αντιμέτωπά με παρόμοιες πιέσεις από το Διεθνές Σύστημα. Έτσι οι εθνικοί ηγέτες αντιμετωπίζουν δύο κατηγορίες προκλήσεων στη χάραξη της εθνικής στρατηγικής. Αφενός πρέπει να ανταποκριθούν στις πιέσεις του Διεθνούς Συστήματος και αφετέρου σε αυτές που προέρχονται από την κοινωνία, προϋποθέτοντας τη στήριξη των τοπικών ελίτ και των πολιτών στο εσωτερικό του κράτους.

Συναφώς οι εθνικοί ηγέτες δεν έχουν πάντα την απόλυτη ελευθερία να κινητοποιούν τους συντελεστές ισχύος της χώρας, όπως επιθυμούν. Σημασία έχει η δομή του κράτους και η συμπεριφορά της κοινωνίας διότι αυτά επηρεάζουν το ποσοστό των εθνικών πηγών ισχύος, που μπορούν να κινητοποιηθούν και να επηρεάσουν την εξωτερική πολιτική. Το παραπάνω σημαίνει ότι τα κράτη με ανάλογη σχετική ισχύς αλλά διαφορετική κρατική δομή, μπορεί να έχουν διαφοροποιήσεις στην εξωτερική τους πολιτική, παρατηρώντας τις συστημικές πιέσεις να δημιουργούν αποκλίσεις στις συμπεριφορές των κρατών.

Συνοψίζοντας όπως αναφέρει ο Rose για το νεοκλασικό ρεαλισμό:

«Οι υποστηρικτές του νεοκλασικού ρεαλισμού υποστηρίζουν ότι ο σκοπός και οι φιλοδοξίες της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας καθοδηγείται πρωτίστως

²⁶ Η έννοια της ισχύος κατά τον νεοκλασικό ρεαλισμό αντιλαμβάνεται την έννοια της ισχύος ως τη δυνατότητα και τα μέσα που διαθέτει μια χώρα και με τα οποία μπορεί να επηρεάσει μια άλλη χώρα. (Carvey, R. 2008:61).

από τη θέση του στο Διεθνές Σύστημα και ιδιαίτερα από τη σχετική ισχύς που διαθέτουν. Γι' αυτό είναι ρεαλιστές. Επίσης υποστηρίζουν ότι η επίδραση της σχετικής ισχύος στην εξωτερική πολιτική είναι έμμεση και σύνθετη, επειδή οι συστημικές πιέσεις μπορεί να μεταφραστούν δια μέσου παρεμβαλλόμενων μεταβλητών σε επίπεδο μονάδος. Αυτός είναι ο λόγος που είναι νεορεαλιστές» (Rose,G.. 1998:146).

Η παραπάνω θεωρία έχει φέρει αντιθέσεις από υποστηρικτές διαφορετικών θεωριών. Επειδή αντλεί στοιχεία τόσο από το ρεαλισμό (ανταγωνισμός της ισχύος, πρωτοκαθεδρία του Διεθνούς Συστήματος), όσο και από φιλελεύθερες και κονστρουκτιβιστικές θεωρίες (επιρροή των ομάδων συμφερόντων αλλά και των αντιλήψεων των πολιτών) έχει δεχτεί κριτική αμφισβητώντας της δυνατότητα ενσωμάτωσης όλων αυτών των στοιχείων σε μια γενικευμένη θεωρία. Σύμφωνα με το Rathbun οι περισσότερες κριτικές των ρεαλιστών επικεντρώνονται στο ότι η νεοκλασική θεωρία λαμβάνοντας στοιχεία από τη σχέση κράτους – κοινωνίας θεωρώντας ότι επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ηγετών τους, οδηγείται στην αλλοίωση ακόμα και στον εκφυλισμό των βασικών αρχών του ρεαλισμού, ενώ στερείται διάκρισης και συνοχής. (Rathbun,B. 2015:298-299). Από την άλλη πλευρά οι κονστρουκτιβιστές ασκούν κριτική στο νεορεαλισμό λέγοντας ότι είναι άλλη μια κρατικοκεντρική ρεαλιστική θεωρία που υποστηρίζει ότι η πολιτική είναι συνεχής αγώνας μεταξύ των κρατών, για απόκτηση ισχύος.

Παρά τις κριτικές που δέχεται ο νεορεαλισμός είναι μια μέση θεωρία που μπορεί να προσφέρει σημαντικές πληροφορίες σε θέματα δημιουργίας και διατήρησης ή μη υφιστάμενων συνεργασιών μεταξύ των κρατών. Όπως υποστηρίζει η συμπεριφορά των τελευταίων στη διεθνή σκηνή είναι προσαρμοστική, ανάλογα τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στο Διεθνές Σύστημα αλλά και τις εσωτερικές πιέσεις που υφίστανται. Αυτό τους οδηγεί να βλέπουν τα άλλα κράτη τόσο ως απειλές όσο και ως συνεργάτες, χωρίς να διαχωρίζουν τη συνεργασία από τον ανταγωνισμό μεταξύ τους²⁷. Μέσα από τις αντιλήψεις των

²⁷ Κατά τους νεορεαλιστές αυτή είναι και η εξήγηση που παρατηρείται ορισμένα κράτη να συνεργάζονται σε έναν τομέα όπως π.χ. την οικονομία, ενώ να μην έχουν καλές σχέσεις σε διπλωματικό επίπεδο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι σχέσεις Τουρκίας – Ισραήλ από το 2009 έως και τις μέρες μας. Όπως αναφέρει ο Kemal Kirisci και Sinan Ekim στο άρθρο του:

κρατών για τη δύναμη των αντιπάλων – συνεργατών τους, αναγνωρίζουν τις προθέσεις, τις ικανότητες και τα συμφέροντα τους και προσδιορίζουν κάτω από ποιες προϋποθέσεις μπορεί αυτά να οδηγήσουν σε συμμαχίες.

Επιπλέον η παραπάνω θεωρία δεν αντιμετωπίζει τα κράτη σαν μαύρα κουτιά ή μπάλες μπιλιάρδου, όπως κάνουν οι ρεαλιστικές θεωρίες που αναλύθηκαν στις προηγούμενες σελίδες. Αντίθετα λαμβάνει υπόψη της τις εσωτερικές δομές των κρατών και πως αυτές επηρεάζουν τους λήπτες αποφάσεων, δίνοντας πάντα προτεραιότητα στις εξωτερικές πιέσεις που δέχονται τα κράτη από το Διεθνές Σύστημα. Η εν λόγω θεωρία είναι κατάλληλη για την εξέταση των παραγόντων που οδηγούν αφενός στην επιρροή διαφορετικών πηγών ισχύος εκτός από τη στρατιωτική, στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής και αφετέρου στις πολύπλοκες μορφές συμμαχιών που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση μεταξύ των κρατών. Όπως αναφέρει ο Rose:

«Ο Hans Morgenthau υποστήριξε ότι με τη θεωρία του θα μπορούσε κάποιος να κοιτάξει πάνω από τους ώμους των πολιτικών. Ο νεοκλασικός ρεαλισμός πιστεύει το ίδιο αλλά αισθάνεται ότι κάνοντάς το αυτό κάποιος βλέπει μέσα από ένα γυαλί, σκοτεινά. Ο κόσμος των κρατών καταλήγει να κατοικείται, επομένως είναι εν μέρει τμήμα της δικής τους κατασκευής» (Rose, G. 1998:153).

1.5 Επιλογή Μεθοδολογικού Πλαισίου

Η παρούσα μελέτη εστιάζεται στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στον 21^ο αιώνα και πως αυτή διαμορφώνεται μέσα από τις εξελίξεις που παρατηρούνται τα τελευταία είκοσι χρόνια. Σε αναζήτηση του μεθοδολογικού πλαισίου που θα ήταν κατάλληλο να χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση του τρόπου συμπεριφοράς της Ρωσίας στη Διεθνή Πολιτική, λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά των ρεαλιστικών θεωριών όπως αναλύθηκαν παραπάνω, πρέπει να εξεταστεί ο μετασχηματισμός της ίδιας της χώρας τα τελευταία χρόνια.

«(παρά τις κακές διπλωματικές σχέσεις) το εμπόριο μεταξύ του Ισραήλ και της Τουρκίας αυξήθηκε κατά 19% από το 2009, ενώ το σύνολο του εξωτερικού εμπορίου της Τουρκίας κατά την ίδια περίοδο αυξήθηκε κατά 11%»(Kemal Kirisci και Sinan Ekim, 2015:1).

Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, η πρωτοκαθεδρία της στρατιωτικής ισχύος κυριαρχούσε και η ηγεμονία της Ρωσίας ως ισχυρότερου κράτους της ΕΣΣΔ δεν αμφισβητούνταν. Επιπλέον η μορφή του Διεθνούς Συστήματος ως συμπαγές διπολικό, επέβαλε στα κράτη να συμπεριφέρονται και να συνάπτουν συμμαχίες με ένα από τους δύο πόλους, έχοντας ως κύριο εθνικό συμφέρον την επιβίωση και τη ασφάλεια τους. Τα παραπάνω έδιναν προτεραιότητα στη θεωρία του κλασικού ρεαλισμού, ως εργαλείο ερμηνείας της συμπεριφοράς της Ρωσίας αλλά και την αντίληψη της χώρας για τις προθέσεις των άλλων κρατών στη Διεθνή Πολιτική.

Με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και την αλλαγή της Δομής του Διεθνούς Συστήματος οι ΗΠΑ αναδείχτηκαν ως μοναδική υπερδύναμη του πλανήτη. Παρά την αδιαμφισβήτητη πολυεπίπεδη υπεροχή των τελευταίων σε στρατιωτικό, πολιτισμικό, οικονομικό επίπεδο, δεν κατάφεραν να φτάσουν στην Παγκόσμια Ηγεμονία όπως διατείνεται ο Επιθετικός Ρεαλισμός, για το στόχο του κάθε κράτους με σκοπό τη μεγιστοποίηση της ασφάλειάς του. Έτσι το Διεθνές Σύστημα έχοντας απουσία ρυθμιστικής αρχής παρέμεινε άναρχο και ανταγωνιστικό ασκώντας πιέσεις στα κράτη, επιδρώντας στη διαμόρφωση της εξωτερικής τους πολιτικής²⁸.

Σύμφωνα με τα παραπάνω και με δεδομένη την πολιτική και στρατιωτική ανεξαρτησία της Ρωσίας της Κίνας και της Ινδίας καθώς και την ανάδυση νέων περιφερειακών δυνάμεων όπως η Βραζιλία και η Νότια Αφρική, το Διεθνές Σύστημα μετασχηματίζεται και παίρνει τη μορφή του Ηγεμονικού – Πολυπολικού Συστήματος. Όπως αναφέρουν οι Schweller και Pu :

«Παρόλο που οι ΗΠΑ παραμένουν η μοναδική υπερδύναμη δεν είναι πλέον υπερδύναμη που υπερέχει καταφανώς από τις άλλες αναδυόμενες δυνάμεις. Ο υπόλοιπος κόσμος πλησιάζει. Είναι ένας δομικός μετασχηματισμός από τη μονοπολικότητα (unipolarity) στην πολυπολικότητα (multipolarity). Η επιστροφή στην πολυπολικότητα μας λέει ότι θα προκύψουν πολλές μεγάλες δυνάμεις που θα

²⁸ Όπως αναφέρει ο Λίτσας «Ασφαλώς και κανενός είδους παγκόσμιας διακυβέρνησης δεν υπήρξε μέχρι σήμερα στην ανθρώπινη ιστορία παρά μόνο ένα είδος περιφερειακού ηγεμονισμού, ένα είδος *ραχ γοττανα*, που επικράτησε για περιορισμένο χρονικό διάστημα σε μια μεσαία ή μεγάλη γεωγραφική κλίμακα»(Λίτσας, Σ. 2010:62).

ενταχθούν στις ΗΠΑ ως πόλοι στο εσωτερικό του Διεθνούς Συστήματος» (Schweller, R., Pu, X. 2011:42).

Μέσα από αυτές τις ανακατατάξεις η Ρωσία έπρεπε να μετασχηματιστεί επιλέγοντας τη νέα ταυτότητα της χώρας, μετά την υποβάθμιση της θέσης της στο Διεθνές Σύστημα και των υφιστάμενων πηγών ισχύος της. Οι παραπάνω αλλαγές επηρέασαν το εσωτερικό της χώρας και τη λήψη αποφάσεων για το χαρακτήρα που έπρεπε να διατηρήσει η νέα Ρωσική Ομοσπονδία. Αυτό που παρατηρήθηκε τα επόμενα χρόνια ήταν ότι ανάλογα με τις πολιτικές ελίτ που επικρατούσαν στο εσωτερικό της χώρας αλλά και τις εξωτερικές πιέσεις που δέχονταν, διαμορφώνονταν και η εξωτερική πολιτική της²⁹.

Στην παρούσα μελέτη έχοντας ως σκοπό την ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο από το 2000 και μετά, κρίνεται απαραίτητο η εξέταση των αιτιών αλλαγής του συνολικού πλαισίου εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Σε αυτήν την προσπάθεια ο νεοκλασικός ρεαλισμός είναι ένα χρήσιμο εργαλείο δίνοντας σημαντικές πληροφορίες σε δύο επίπεδα. Αφενός αναλύει τις διαφορετικές ομάδες συμφερόντων εντός της Ρωσίας, όπως είναι οι οικονομικές και πολιτικές ελίτ, οι ένοπλες δυνάμεις και οι πιέσεις των πολιτών και πώς αυτές επιδρούν στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής.

Αφετέρου μέσα από την νεοκλασική προσέγγιση θα δοθεί η δυνατότητα ανάλυσης των εξωτερικών πιέσεων σε συστημικό επίπεδο και πώς αυτές επηρέασαν στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής χώρας. Επιπλέον μέσα από αυτήν την προσέγγιση στόχος είναι η εξέταση της ικανότητας της Ρωσίας για δημιουργία συμμαχιών αναλογιζόμενη το κόστος και το όφελος τόσο λόγω των εσωτερικών πιέσεων όσο και λόγω των εξωτερικών ευκαιριών. Τέλος το επιλεγέν μεθοδολογικό πλαίσιο θα αναδείξει τις διαφορετικές μορφές ισχύος που διαθέτει η Ρωσία, και πώς τις χρησιμοποιεί με σκοπό την αύξηση της επιρροής της στην Ανατολική Μεσόγειο.

²⁹ Ο Kuman, R. αναφέρει ότι η ρωσική Εξωτερική Πολιτική μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ διακρίνεται σε τρεις φάσεις: Η πρώτη φάση (1991 – 1995) χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια εκδημοκρατισμού και οικονομικής ενσωμάτωσης της χώρας στη Δύση. Η δεύτερη φάση (1996-2006) χαρακτηρίζεται από σταδιακή αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής από Δυτικοκεντρική σε μια πιο ισορροπημένη εξωτερική πολιτική. Η τρίτη περίοδος (2007 – 2017) χαρακτηρίζεται από διαμαρτυρία και παρέμβαση στις πολιτικές της Δύσης.(Kuman, R. 2018:210-211).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΣΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκαν οι κυριότερες ρεαλιστικές θεωρίες και αιτιολογήθηκε η επιλογή του νεοκλασικού ρεαλισμού, ως μεθοδολογικό πλαίσιο ανάλυσης της παρούσας μελέτης. Στο τρέχον κεφάλαιο θα αναλυθεί ο μετασχηματισμός της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στον 21^ο αιώνα, χρονικό διάστημα που συμπίπτει με την ανάληψη της προεδρίας της χώρας από τον Βλαντίμιρ Πούτιν. Για την ανάλυση των παραγόντων που επηρεάζουν την εξωτερική πολιτική της χώρας, υπό το πρίσμα του νεοκλασικού ρεαλισμού, κρίνεται αναγκαίο να παρουσιαστούν οι μεταβολές αφενός στο Διεθνές Περιβάλλον και αφετέρου στο εσωτερικό της χώρας την υπόψη χρονική περίοδο. Οι συγκεκριμένες αλλαγές σε συνδυασμό με την μεταβολή της θέσης της χώρας στο Διεθνές Σύστημα, θα μας δώσουν τη δυνατότητα επεξήγησης της πορείας της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας και την αναδιαμόρφωση της τα τελευταία χρόνια.

Ξεκινώντας από τις μεταβολές που επιτελέστηκαν στο Διεθνές Περιβάλλον και τις πιέσεις που δέχτηκε η Ρωσία, προκειμένου να ερμηνευτούν πως αυτές επηρέασαν την εξωτερική πολιτική της χώρας, παρακάτω θα αναλυθεί ο μετασχηματισμός του Διεθνούς Συστήματος τα τελευταία είκοσι χρόνια και η μορφή που έχει πάρει στις μέρες μας. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ δημιούργησε ένα κενό ισχύος στο Διεθνές Σύστημα, το οποίο έσπευσαν να καλύψουν οι ΗΠΑ με συμπαραστάτες τις σημαντικότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης³⁰. Επιπροσθέτως η κατάρρευση του Συμφώνου της Βαρσοβίας³¹ το 1991, το οποίο είχε συγκροτηθεί το 1955 ως αντίπαλος πόλος του NATO, αναβάθμισε τη δυναμική του τελευταίου³².

³⁰ Όπως αναφέρει ο Brzezinski: «(μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης) Οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση μαζί αντιπροσωπεύουν τον πυρήνα της παγκόσμιας πολιτικής σταθερότητας και της οικονομικής ευημερίας» (Brzezinski, Z. 2005:158).

³¹ Το υπόψη σύμφωνο υπογράφηκε από τα εξής κράτη: ΕΣΣΔ, Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Ανατ. Γερμανία, Ουγγαρία, Πολωνία και Τσεχοσλοβακία. Όλα αυτά τα κράτη σήμερα εκτός από τη Ρωσία, είναι πλέον μέλη του NATO.

³² Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Remington: «Το σύμφωνο της Βαρσοβίας ιδρύθηκε το 1955 ως αποτέλεσμα της προσπάθειας της ΕΣΣΔ να προστατευθεί από τη Δύση και την επέκταση του NATO. Αναγγέλθηκε από την Μόσχα ως το κύριο κέντρο για το συντονισμό της εξωτερικής πολιτικής των κομμουνιστικών κρατών στην Ευρώπη» (Remington, R. 1973:61).

Έτσι το NATO ως μια διατλαντική συμμαχία, ενισχύεται ο παρεμβατικός του ρόλος και εξελίσσεται σε κύριο εκφραστή των στρατιωτικών επεμβάσεων της Δύσης. Οι ΗΠΑ με το παραπάνω ως κύριο όργανο άσκησης εξωτερικής πολιτικής και σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, προσπαθούν να συσπειρώσουν και να ενώσουν τα κράτη κυρίως του βορείου ημισφαιρίου, με σκοπό τη σταθεροποίηση και την εξισορρόπηση του Διεθνούς Συστήματος. Η επικράτηση των αξιών της δυτικής φιλελεύθερης δημοκρατίας³³, σε συνδυασμό με την ενίσχυση της συνολικής ισχύς των ΗΠΑ, οδήγησε στην εξέλιξη της μορφής του Διεθνούς Συστήματος, σε ανολοκλήρωτο μονοπολισμό (Λίτσας, Σ. 2019) αναδεικνύοντας τις τελευταίες ως την κυρίαρχη υπερδύναμη σε αυτό.

Επίσης μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, οι ΗΠΑ είχαν ως κύριο μέλημα τη σταθεροποίηση της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων και γενικά των χωρών που βρίσκονταν υπό την επιρροή της Μόσχας, λόγω του κενού ισχύος που δημιουργούνταν και τις εσωτερικής αστάθειας, με σκοπό την ισχυροποίηση της δυτικής παρουσίας στις περιοχές αυτές. Εστιάζοντας στη δημιουργία ενός νέου κρατικού πλαισίου συγκρότησης στη Ρωσία, αυτό δεν θα έπρεπε να αποτελεί συνέχεια της πρώην ΕΣΣΔ, προκειμένου να αποκλειστεί η δυνατότητα του να αποκτήσει στο μέλλον σημαντικό διεθνή ρόλο. Επίσης η δημιουργία μιας δυτικού τύπου δημοκρατίας στο εσωτερικό της χώρας θα απέκλειε πιθανή ανάκαμψη του κομμουνιστικού πόλου ή την εμφάνιση μια αναδυόμενη στρατιωτική δικτατορία δημιουργώντας παράλληλα τις προϋποθέσεις σχηματισμού μιας ευρείας Ευρωρωσικής συμμαχίας.

Η στρατιωτική ισχύς της ΕΣΣΔ η οποία ενισχύθηκε σημαντικά με την απόκτηση πυρηνικών όπλων, σε συνδυασμό με την καταστροφική εμπειρία του Β΄ ΠΠ απέτρεπε τις ΗΠΑ, παρά την υπεροχή τους τα τελευταία χρόνια της ύπαρξης της ΕΣΣΔ, να επιβληθούν μέσω της επίδειξης σκληρής ισχύος, γνωρίζοντας ότι θα οδηγούσε σε σημαντικές απώλειες και πιθανή παγκόσμια κλιμάκωση. Επιπροσθέτως η μη διάθεση ολικής επιβολής των ΗΠΑ επί των ηττημένων, θεωρώντας ότι θα προκαλούσε σημαντικές αντιδράσεις και θα δημιουργούσε

³³ Όπως αναφέρει ο Λίτσας «Σήμερα η αποδοχή των φιλελεύθερων δημοκρατικών αρχών θεωρείται μονόδρομος πολιτικής συμπεριφοράς»(Λίτσας Σ. 2012)

επικίνδυνα κενά ισχύος, οδήγησε στην απροθυμία επιβολής κυρώσεων, στα επίπεδα αυτών που επιβλήθηκαν στη Γερμανία μετά τον Α΄ και Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι ως άνω λόγοι απέκλεισαν τη βίαιη αλλαγή της δομής του υφιστάμενου Διεθνούς Συστήματος σύμφωνα με τα δεδομένα που ήθελε να επιβάλει η μοναδική υπερδύναμη που είχε απομείνει. Αντίθετα η επιρροή των ΗΠΑ διευρύνθηκε μέσω της ήπιας ισχύος της χώρας, όπου αποτέλεσε την επικρατούσα τάση μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Έτσι με πρόταγμα την Παγκοσμιοποίηση, μεταδίδοντας τις δημοκρατικές αξίες ως το μόνο πολιτικό σύστημα που θα έφερνε παγκόσμια σταθερότητα, κυριάρχησαν πολιτισμικά στα υπόλοιπα κράτη του κόσμου³⁴. Τα παραπάνω δεδομένα δημιούργησαν το υπόβαθρο στη Ρωσία³⁵, προκειμένου να διατηρήσει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που θα της έδιναν τη δυνατότητα να παραμείνει Μεγάλη Δύναμη.

Όπως αναφέρει η Ραβονα:

«Αυτό είχε ως αποτέλεσμα (η νίκη του Ψυχρού Πολέμου χωρίς στρατιωτικές επιχειρήσεις) η πλευρά του νικητή ...δεν μπορούσε να αλλάξει το νέο σύστημα σύμφωνα με τους κανόνες που ήθελε να επιβάλλει. Έτσι η Ρωσία ως απότοκο της ΕΣΣΔ δεν αποκλείστηκε από την παγκόσμια δομή του Διεθνούς Συστήματος αλλά αντίθετα παρέμεινε αφενός ως μόνιμο μέλος του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ασφαλείας και αφετέρου δεν έχασε την πυρηνική της δυναμική»(Ραβονα, V. 2017:31).

Η αλλαγή της προεδρίας στις ΗΠΑ το 2001 και η διαδοχή του Ουίλιαμ Τζέφερσον (Μπιλ) Κλίντον του κόμματος των Δημοκρατικών από τον Τζωρτζ Ουώκερ Μπους του κόμματος των Ρεπουμπλικάνων, συνέπεσε ουσιαστικά με την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Η επίθεση αυτή πραγματοποιήθηκε από μέλη της Αλ Κάιντα στο αμερικανικό έδαφος, που είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή των δίδυμων πύργων που αποτελούσαν την έδρα

³⁴ Αυτό έγινε εντονότερο με την ανάληψη της προεδρίας των ΗΠΑ από τον Ουίλιαμ Τζέφερσον (Μπιλ) Κλίντον από το 1994 έως το 2001, όπου με προμετωπίδα τη βελτίωση της παγκόσμιας οικονομίας και της ανόδου του επιπέδου διαβίωσης, είχε ως σκοπό τη διάδοση της Δημοκρατίας και του δυτικού τρόπου ζωής σε κάθε γωνιά του πλανήτη.

³⁵ Οι πρώτες ισχυρές πιέσεις στη Ρωσία ήρθαν με τη στρατιωτική επέμβαση του ΝΑΤΟ στη Σερβία το 1999 χωρίς μάλιστα την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας και με την άρνηση της Ρωσίας, υποβαθμίζοντας την επιρροή της χώρας στο Διεθνές Σύστημα.

του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, καθώς και πτέρυγας του Πενταγώνου, κυριάρχησε στην ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής της νέας κυβέρνησης.

Κατά την ομιλία του ο Τζωρτζ Μπους μετά την παραπάνω τρομοκρατική επίθεση, έθεσε ως ύψιστη προτεραιότητα την υπεράσπιση της ασφάλειας της χώρας από εξωτερικούς εχθρούς. Όπως ο ίδιος ανέφερε στο Κογκρέσο στις 20 Σεπτεμβρίου του 2001:

«Απόψε η χώρα κινδυνεύει και καλείται να υπερασπιστεί την ελευθερία της. Η θλίψη μας έχει μετατραπεί σε θυμό και ο θυμός σε επίλυση. Είτε φέρουμε τους εχθρούς μας στη δικαιοσύνη είτε τη δικαιοσύνη στους εχθρούς μας, η δικαιοσύνη θα αποδοθεί»(Μπους, Τ. 2001:65)

Ουσιαστικά με το λόγο του αυτό ο Πρόεδρος εγκαινίαζε μια νέα εποχή στο Διεθνές Σύστημα όπου η προβολή και χρήση της σκληρής ισχύος της χώρας θα αποτελούσε μέσο επιβολής των συμφερόντων της, αναγκάζοντας και τους άλλους παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος, είτε να συνταχθούν μαζί τους είτε θα τους αντιμετώπιζαν ως εχθρούς³⁶. Την επόμενη χρονική περίοδο οι ΗΠΑ ανέλαβαν στρατιωτικές επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν (Οκτώβριος 2001) και Ιράκ (Μάρτιο 2003) στο όνομα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, ασκώντας μεγαλύτερο παρεμβατικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική.

Μετά την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 ο Πρόεδρος Μπους πίστεψε ότι ο κύριος τρόπος για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ήταν η επίδειξη σκληρής ισχύος, σε αντίθεση με τη διπλωματία η οποία θα φανέρωνε αδυναμία. Η ανάληψη στρατιωτικής δράσης ήταν πρώτης προτεραιότητας η οποία υλοποιούνταν με τον πιο επιθετικό τρόπο ενώ η διπλωματικές επιλογές είχαν δευτερεύοντα ρόλο. Έτσι παρόλο που οι επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ ολοκληρώθηκαν ως στρατιωτικοί θρίαμβοι για τις ΗΠΑ, η υπεροψία της νίκης υπονόμεισε την ανάληψη πολιτικών για την ανοικοδόμηση των δύο χωρών μετά την εισβολή.

³⁶Οι εκφράσεις του Προέδρου στο λόγο του στο Κογκρέσο αποτύπωναν τις προθέσεις του: «Κάθε έθνος σε κάθε περιοχή έχει να πάρει μια απόφαση. Είτε είστε με εμάς, είτε είστε με τους τρομοκράτες. Από αυτή τη στιγμή και πέρα, κάθε έθνος που συνεχίζει να υποθάλπει ή να υποστηρίζει τρομοκράτες θα θεωρείται από τις ΗΠΑ ως εχθρικό καθεστώς.(Μπους, Τζωρτζ 2001:69).

Η καταπολέμηση της τρομοκρατίας αποτέλεσε το κέντρο βάρους της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα και ακόμη και η μερική αποτυχία θα αποτελούσε σημαντική επιτυχία των αντιπάλων. Γι' αυτό το λόγο η ανάληψη στρατιωτικής δράσης στις χώρες της Μέσης Ανατολής είχαν τρεις σημαντικούς αντικειμενικούς σκοπούς:

- Την καταπολέμηση της τρομοκρατίας
- Την προώθηση του εκδημοκρατισμού των χωρών της περιοχής
- Τη διακοπή της δημιουργίας αντισυμβατικών δυνάμεων στην ευρύτερη που ενίσχυαν τις τρομοκρατικές οργανώσεις.

Μετά όμως σπατάλη εκατοντάδων εκατομμυρίων δολαρίων και σημαντικού αριθμού ανθρώπινων απωλειών κατά τον πόλεμο στο Ιράκ, οι παραπάνω αντικειμενικοί σκοποί δεν επιτεύχθηκαν. Όσον αφορά στη σημαντικότερη απειλή για τις ΗΠΑ στην περιοχή την τρομοκρατία, τα πράγματα επιδεινώθηκαν. Η Al Qaida συνέχιζε να ασκεί σημαντική επιρροή, εμπνέοντας μαχητές από όλον τον κόσμο για συμμετοχή τον πόλεμο ενάντια στη Δύση ενώ το Ιράκ αποτελούσε το νέο έδαφος εκπαίδευσης για τους τζιχαντιστές όπως ήταν το Αφγανιστάν το 1980. Ο εκδημοκρατισμός των χωρών της περιοχής δεν είχε αποτέλεσμα παρά τους σημαντικούς οικονομικούς πόρους που διέθεταν οι ΗΠΑ, βρισκόμενοι παράλληλα ανάμεσα σε δύο συγκρουσιακές αντιθέσεις: στην προώθηση της δημοκρατίας στη Μέση Ανατολή και στη θωράκιση της εθνικής ασφάλειας³⁷, ενώ οι δημιουργία αντισυμβατικών δυνάμεων συνέχιζε να αποτελεί την τροφοδότηση των τρομοκρατικών ομάδων στην περιοχή.

Η αποτυχία της πολιτικής Μπους στη Μέση Ανατολή σύμφωνα με τον Pressman, J. είχε πολλές αιτίες. Καταρχάς η πολιτική αυτή βασιζόταν κυρίως στη στρατιωτική επιβολή και λιγότερο στη διπλωματία. Επίσης η συνεργασία με αυταρχικά καθεστώτα που χαρακτηρίζονταν από παραβίαση των ανθρωπίνων

³⁷ Ο Μπους θεωρούσε ότι η άσκηση σημαντικής πίεσης στους συμμάχους της χώρας στη Μέση Ανατολή για προώθηση του εκδημοκρατισμού θα προκαλούσε αντιδράσεις, οι οποίες θα είχαν επιπτώσεις στα εθνικά συμφέροντα και στην ασφάλεια της χώρας. Έτσι μετά την πτώση του καθεστώτος Σαντάμ στο Ιράκ, το 2003 οι ΗΠΑ φαινόταν να είναι ευχαριστημένες με διαμορφούμενο status quo.

δικαιωμάτων, καθιστούσε τη χώρα υποκριτική στα μάτια της παγκόσμιας κοινής γνώμης, προκαλώντας αντιδράσεις στο ντόπιο πληθυσμό. Επιπροσθέτως η αδυναμία επίλυσης μακροχρόνιων εντάσεων μεταξύ των πολιτικών της (εθνικής ασφάλειας έναντι προώθησης δημοκρατίας) και σε τοπικό επίπεδο (η απροθυμία στήριξης των κυβερνήσεων του Ιράκ έναντι της Al Qaida) οδήγησαν έλλειψη επιρροής στον ντόπιο πληθυσμό, παρά την αδιαμφισβήτητη υπεροχή της χώρας στην περιοχή στην πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα (Pressman, J. 2009:169).

Οι παραπάνω εξελίξεις είχαν ως αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να δεχτούν σημαντικό πλήγμα στην εικόνα τους ως κυρίαρχη υπερδύναμη στην περιοχή, αναδεικνύοντας νέους σημαντικούς παράγοντες όπως είναι οι τρομοκρατικές οργανώσεις με εκφραστή το Ισλαμικό κράτος που δρας την περιοχή από τις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα. Επιπλέον η θέση της χώρας στην περιοχή άρχισε να αμφισβητείται από ισχυρούς κρατικούς δρώντες όπως είναι η Ρωσία και το Ιράν, όπου εκμεταλλευόμενοι το υφιστάμενο κενό ισχύος έδωσαν προτεραιότητα στην ενίσχυση της επιρροής τους στα γειτονικά υποσυστήματα.

Συνοψίζοντας η δεύτερη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα χαρακτηρίζεται από ενίσχυση της παγκόσμιας αστάθειας και της αβεβαιότητας, που οφείλεται κυρίως στην αποτυχία ρύθμισης του Διεθνούς Συστήματος από τις Δυτικές Δυνάμεις μετά την πτώση διπολισμού. Οι ανεπιτυχείς αυτές προσπάθειες επιτάχυναν τη μεγέθυνση παλαιών δυνάμεων όπως η Ρωσία και η Κίνα, ενώ έθεσαν τις βάσεις για ανάδυση νέων περιφερειακών δυνάμεων όπως η Ινδία και το Κίνα. Όπως φαίνεται από τις εξελίξεις οδηγούμαστε σε ένα πολυπολικό σύστημα με την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ να αμφισβητείται τόσο στην Ανατολική Μεσόγειο όσο και στον Ειρηνικό Ωκεανό ενώ νέες σημαντικές δυνάμεις αναδύονται που ασκούν ισχυρές επιρροές τόσο στο παρόν όσο και στο εγγύς μέλλον. Όπως ισχυρίζονταν ο Kegan από το 2008:

«Σήμερα μια νέα διαμόρφωση ισχύος ανασχηματίζει τη Διεθνή Τάξη, ένας κόσμος μιας υπερδύναμης με πολλές μεγάλες δυνάμεις» (Kegan, R. 2008:12).

2.2 Η θέση της Ρωσίας στο Διεθνές Σύστημα

Παραπάνω αναλύθηκε ο μετασχηματισμός του Διεθνούς Συστήματος και τις πιέσεις που αυτό ασκεί στην Ρωσία τα τελευταία χρόνια. Για τη μελέτη της

αντίδρασης της Ρωσίας στις **υπόψη** πιέσεις κρίνεται σκόπιμο να αναλυθεί το συνολικό αποτύπωμα ισχύος της χώρας και πως αυτό διαμορφώθηκε τον 21^ο αιώνα. Σύμφωνα με το Carr :

*«Μόλις όμως ανακύψει ένα ζήτημα που αφορά ή θεωρείται ότι αφορά στην ισχύς ενός κράτους σε σχέση με **άνα** άλλο, το ζήτημα καθίσταται αμέσως «πολιτικό». ...η ισχύς είναι πάντοτε ένα βασικό στοιχείο της πολιτικής»(Carr, E. 2000:147).*

Συνεχίζοντας ο Carr διαχωρίζει την πολιτική (συνολική) ισχύς ενός κράτους σε τρεις κατηγορίες τη στρατιωτική ισχύς, την οικονομική ισχύς και την ισχύς της πειθούς(Carr 2000:154). Η εξέλιξη της ρεαλιστικής θεωρίας μετέβαλε και την εννοιολογική θεώρηση των παραπάνω κατηγοριών ισχύος εξειδικεύοντας το ρόλο τους στα συνολικά επίπεδα ισχύος που αναπτύσσουν τα κράτη στο Διεθνές Σύστημα. Έτσι στην εποχή μας οι έννοιες αυτές καθορίζονται ως Σκληρή Ισχύς, Οικονομία και Ήπια Ισχύς.(Λίτσας, 2013:184-187), οι οποίες θα αναλυθούν παρακάτω και θα χρησιμοποιηθούν για τον απολογισμό του συνολικού αποτυπώματος ισχύος της Ρωσίας:

Η Ρωσία είναι η μεγαλύτερη σε έκταση χώρα του κόσμου καλύπτοντας το 11% της παγκόσμιας χερσαίας έκτασης μεγάλο μέρος όμως της οποίας είναι ακατοίκητο λόγω κλιματολογικών και περιβαλλοντικών συνθηκών³⁸. Η γεωγραφική της θέση αποτελεί γέφυρα μεταξύ Ευρώπης και Ασίας και βρίσκεται στο σημείο παγκόσμιας αλληλεπίδρασης και ελέγχου των χρηματοπιστωτικών, πληροφοριακών, εμπορικών και γεωπολιτικών μεταβολών της ευρύτερης περιοχής. Η μοναδικές αυτές ιδιότητες της θέσης της, της επιτρέπει να ρυθμίζει τις παγκόσμιες εξελίξεις λειτουργώντας τόσο ως ανάχωμα όσο και ως συνδετικός κρίκος στις αυξανόμενες επιρροές Ανατολής και Δύσης.

Επιπροσθέτως η οικονομία της στηρίζεται στα πλούσια αποθέματα υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου που κατέχει στο υπέδαφος της καθώς και στις δυνατότητες άντλησης τους. Η Ρωσία κατέχει την πρώτη θέση στον κόσμο σε

³⁸ Σύμφωνα με το World Population Review η Ρωσία είναι χώρα με πολύ χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού. Κατέχει την 214^η θέση στην παγκόσμια κατάσταση για το 2019, με 9 κατοίκους ανά χιλιόμετρο (Ηνωμένο Βασίλειο 49^η με 278/Km). (<http://worldpopulationreview.com/>)

παραγωγή πετρελαίου, με 10,580 εκατομμύρια βαρέλια ημερησίως, ενώ βρίσκεται στην όγδοη θέση σε αντίστοιχα αποθέματα με 80 δις βαρέλια.³⁹ Επιπροσθέτως το πολίτευμα της χώρας είναι προεδρική δημοκρατία σύμφωνα με το δυτικό φιλελεύθερο μοντέλο, όπως διαμορφώθηκε από το 1991 και την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος, με καθεστώς Πούτιν να κυβερνάει από το 2000 έως τις ημέρες μας.

2.2.1 Σκληρή Ισχύς

Η ανάλυση της σκληρής (στρατιωτικής) ισχύος της χώρας τον 21^ο αιώνα αποτελεί κατά τον Carr, τον πρώτο πυλώνα της συνολικής ισχύος της. Σύμφωνα με τον Λίτσα: *«Η πλέον ενδεδειγμένη επιλογή για την ενδυνάμωση της (σκληρής) ισχύος ενός κράτους είναι η παραγωγή σύγχρονων εξοπλιστικών προγραμμάτων ή η αγορά από άλλα κράτη που ανήκουν στο ίδιο συμμαχικό στρατόπεδο. Επίσης η όσο το δυνατόν αρτιότερη οργάνωση του στρατού, ο εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης του αλλά και η διατήρηση του υψηλού φρονήματος είναι βασικές επιλογές των κρατών που επιθυμούν να επενδύσουν στο συγκεκριμένο υποπαράγοντα. Τέλος η κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής είναι πλέον αποδοτική μέθοδος της στρατιωτικής ισχύος, που επηρεάζει θεαματικά τον τρόπο συμπεριφοράς και προσέγγισης άλλων δυνάμεων του Διεθνούς Συστήματος, προς τον παράγοντα που διαθέτει στο οπλοστάσιό του πυρηνικό οπλισμό»*(Λίτσας, Σ. 2010:102-103).

Ξεκινώντας από την τελευταία παράμετρο της παραπάνω θεώρησης της σκληρής ισχύος, η Ρωσία διαθέτει ένα ισχυρό πυρηνικό οπλοστάσιο που αποκτήθηκε ως κληροδότημα από την πρώην ΕΣΣΔ. Η μεταφορά όλων των πυρηνικών οπλικών συστημάτων που διέθεταν οι χώρες του πρώην ανατολικού συνασπισμού στην εδαφική επικράτεια της Ρωσίας, κατά τη συμφωνία της Alma - Ata⁴⁰, έδωσε στην τελευταία την αντίστοιχη πυρηνική δυναμική του προκατόχου

³⁹ <https://www.globalfirepower.com/oil-production-by-country.asp>

⁴⁰ Η συμφωνία Alma – Ata που υπογράφηκε από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ στο Καζακστάν την 21 Δεκεμβρίου 1991, προέβλεπε τη διάλυση της ΕΣΣΔ και την δημιουργία της Ομοσπονδίας Ανεξάρτητων Κρατών ως ένα μεταβατικό στάδιο συνεργασίας, ενώ υποχρέωνε με τα άρθρα 4 και 5 τη μεταφορά όλων των πυρηνικών όπλων που διέθετε η πρώην ΕΣΣΔ στην εδαφική επικράτεια της Ρωσίας.

της. Έτσι διατηρώντας την υπόψη δυναμική η οποία εξελίχθηκε τα επόμενα χρόνια κυρίως στον τομέα των πυρηνικών όπλων ακριβείας και των προωθητικών μέσων μεγάλου βεληνεκούς, της έδωσαν τη δυνατότητα να παραμείνει η δεύτερη πυρηνική δύναμη στον κόσμο όπως φαίνεται στον **Πίνακα 1**.

Ο παραπάνω πυλώνας της σκληρής ισχύος επιβεβαιώνει ότι η Ρωσία έχει ισχυρή και αξιόπιστη πυρηνική ικανότητα και ιδιαίτερα στις ΗΠΑ ότι είναι η μοναδική χώρα που μπορεί να τις καταστρέψει ολοσχερώς, με πυρηνικές προσβολές από την επικράτεια τους. Το γεγονός αυτό ενισχύει την ισορροπία ισχύος ή αποτροπή όπως την ονομάζει ο Κουσκουβέλης:

«Ισορροπία ισχύος ή αποτροπή εν προκειμένω σημαίνει το συσχετισμό εκείνο των δυνάμεων που επιτρέπει στους δύο αντιπάλους να εμποδίσουν, ο καθένας χάρη στα δικά του μέσα, μια επίθεση γενικά και μια επίθεση με πυρηνικά όπλα γενικότερα»(Κουσκουβέλης, Η. 2000:42)

Όσον αφορά στα εξοπλιστικά προγράμματα οι τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα λόγω των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών προβλημάτων βρήκαν τη χώρα να υπολείπεται σημαντικά από τα αντίστοιχα των ανταγωνιστών τους. Όπως αναφέρει η Segunta στο άρθρο της στην εφημερίδα Independent:

«Ο στρατιωτικός εξοπλισμός τους (των Ρώσων) και η στρατηγική τους ήταν «παλιομοδίτικη», οι βόμβες των αεροπορικών δυνάμεων και οι πύραυλοί τους ήταν περισσότερο «χαζοί» παρά «έξυπνοι», το ναυτικό τους ήταν περισσότερο «σκουριασμένο» παρά ετοιμοπόλεμο. Για δεκαετίες αυτή ήταν η άποψη των στρατιωτικών ηγετών της Δύσης για τις Ρωσικές Ένοπλες Δυνάμεις»(Segumpta, Κ. 2016:1)

Η ανάληψη της Προεδρίας από τον Πούτιν όμως, έφερε άμεσες αλλαγές στις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας. Γνωρίζοντας ότι η αναβάθμιση της θέσης της Ρωσίας στο Διεθνές Σύστημα περνάει πρωτίστως από την αναβάθμιση της στρατιωτικής (σκληρής) ισχύος της χώρας, αυτή τέθηκε ως πρώτος στόχος. Έτσι με την παράλληλη αναβάθμιση της οικονομίας η οποία έδωσε τη δυνατότητα

επενδύσεων στην άμυνα⁴¹, παρατηρήθηκε ταχεία εξύψωση αφενός του ποσοτικού και αφετέρου του ποιοτικού επιπέδου των ενόπλων δυνάμεων της χώρας. Επιπροσθέτως δόθηκε μεγάλη βαρύτητα στην τεχνολογική υπεροχή και στην εκπαίδευση του προσωπικού, προκειμένου να δημιουργηθούν τμήματα που θα μπορούσαν να επιχειρούν τόσο στο εγγύς περιβάλλον της χώρας όσο και μακριά από αυτήν⁴².

Το Κρεμλίνο θέλοντας να δώσει ένα ισχυρό μήνυμα στους άλλους παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος για την αναβάθμιση των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας, αρχικά ανέλαβε με μεγάλη επιτυχία επιχειρήσεις στο εγγύς περιβάλλον με συμβατικές δυνάμεις όπως το 2008 στη Γεωργία (Αμπχαζία, Νότια Οσσετία). Οι επιχειρήσεις αυτές έδωσαν τέλος στις προσπάθειες επιπλέον επέκτασης του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις χώρες του πρώην ανατολικού συνασπισμού, ενώ κατέδειξαν την ανοδική πορεία της στρατιωτική ισχύος της Ρωσίας.

Τα επόμενα χρόνια με την προσάρτηση της Κριμαίας, η Ρωσία πραγματοποίησε προβολή ισχύος με την εφαρμογή του δόγματος του υβριδικού πολέμου επιχειρώντας σε ένα ενοποιημένο πεδίο μάχης, στηριζόμενο στη βάση ισχυρών, ευέλικτων και καινοτόμων ενόπλων δυνάμεων. Η κρίση μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας ξεκίνησε το 2013 με την υπογραφή ευνοϊκής οικονομικής συμφωνίας της τελευταίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Κρεμλίνο

⁴¹ Η πορεία των αμυντικών δαπανών της Ρωσίας στη μετακομμουνιστική περίοδο φαίνεται στο **Σχεδιάγραμμα 1**

⁴² Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις που ανέλαβε η Ρωσία στη Συρία, οι οποίες θα αναλυθούν εκτενέστερα παρακάτω, απέδειξαν για πρώτη φορά μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου ότι η χώρα μπορεί να αναλάβει με επιτυχία επιχειρήσεις τόσο εγγύς όσο και μακριά από τα σύνορα της. Όπως αναφέρει ο Kim Segurta στο άρθρο του: «Ο Πούτιν απέδειξε ότι διαθέτει προηγμένα οπτικά συστήματα, είναι υψηλής ποιότητας διαθέτοντας επίσης και καλά εκπαιδευμένο προσωπικό που μπορεί να τα χρησιμοποιεί αποτελεσματικά. Επιπλέον έδειξε ότι η Ρωσία είναι έτοιμη να τα χρησιμοποιήσει οπουδήποτε, εφόσον αυτό είναι προς το συμφέρον της χώρας και του λαού του»(<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/war-in-syria-russia-s-rustbucket-military-delivers-a-hi-tech-shock-to-west-and-israel-a6842711.html>).

ένοιωσε να χάνει την επιρροή της στις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, ενώ η Ουκρανία στην οποία είχε ζωτικά συμφέροντα λόγω της Κριμαίας, έδειχνε να προτιμάει την ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO. Η Ρωσία αποφάσισε να εισβάλει στην Κριμαία επικαλούμενη την προστασίας των πολιτών ρωσικής καταγωγής, μετά από κλιμάκωση της κρίσης μεταξύ των δύο χωρών και την καταστολή βίαιων διαδηλώσεων από την πλευρά της Ουκρανίας.

Η Ρωσία εκδήλωσε την εισβολή με μικρά στρατιωτικά τμήματα εντός του Ουκρανικού εδάφους, οι οποίοι είχαν ρώσικο στρατιωτικό ιματισμό χωρίς όμως τα διακριτικά της χώρας τους. Επιπλέον η στήριξη των Ρώσων πολιτών στην Κριμαία είχε εξασφαλιστεί από τις τοπικές πολιτικές ελίτ σε συνεργασία με την κεντρική Ρωσική Κυβέρνηση, ενώ ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις είχαν αναπτυχθεί στα σύνορα της Ρωσίας – Ουκρανίας με σκοπό αφενός να ασκήσουν ψυχολογική πίεση στην κεντρική κυβέρνηση του Κίεβου και αφετέρου να επέμβουν εφόσον οι επιχειρήσει εντός της χώρας εξελισσόταν αρνητικά. Η προσάρτηση της Κριμαίας τελικά ήρθε ύστερα από δημοψήφισμα των κατοίκων της περιοχής και υπό την απειλή της Ρωσικής κυβέρνησης για γενίκευση της σύραξη.

Η επιτυχία των παραπάνω επιχειρήσεων απέδειξε ότι ο υβριδικός πόλεμος⁴³ είναι ένα αποτελεσματικό εργαλείο που δίνει τη δυνατότητα στη Ρωσία να επιτύχει τους στρατηγικούς της ΑΝΣΚ. Επιπλέον η Ρωσία απέδειξε ότι με υβριδικές τακτικές και χωρίς την επίσημη κήρυξη του πολέμου, πιέζοντας ταυτόχρονα με παραστρατιωτικές δυνάμεις που ενεργούσαν στο έδαφος της Ουκρανίας, σε συνδυασμό με την επίδειξη σκληρής ισχύος με ανάπτυξη ισχυρών στρατιωτικών δυνάμεων στα σύνορα των μπορεί να επιτύχει περισσότερα οφέλη παρά με την ανάληψη εκτεταμένων στρατιωτικών επιχειρήσεων. Η εξελίξεις στην Ουκρανία αναβάθμισαν τη γεωστρατηγική θέση της Ρωσίας αναδεικνοντας παράλληλα τη δυναμική και την αποτελεσματικότητα του αυταρχικού καθεστώτος του Πουτίν στη χώρα ενώ απέδειξε ότι είναι σε θέση να αναλάβει αντίστοιχες

⁴³ Σύμφωνα με τον Banasik «Οι Υβριδικές Επιχειρήσεις μπορούν να συνδυάσουν επιλεγμένες μορφές συμμετρικού και ασύμμετρου πολέμου, με τα μέρη που εμπλέκονται να διεξάγουν κλασικές στρατιωτικές επιχειρήσεις ενώ ταυτόχρονα προσπαθούν να ελέγξουν τον τοπικό πληθυσμό που βρίσκεται στην περιοχή εμπλοκής προς όφελος τους» (Banasik, M. 2016).

επιχειρήσεις σε άλλες χώρες προκειμένου να προστατεύσει τους ρωσικούς πληθυσμούς της ευρύτερης περιοχής⁴⁴.

Η προβολή ισχύος συνεχίστηκε τα επόμενα χρόνια με την εμπλοκή της χώρας στις επιχειρήσεις της Συρίας, όπου παρουσίασε τα τελευταία στρατιωτικά της επιτεύγματα και την αποτελεσματικότητά τους στο πεδίο της μάχης⁴⁵, για πρώτη φορά μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, σε περιοχή μακριά από την εδαφική της επικράτεια. Η αναβάθμιση της στρατιωτικής ισχύος της Ρωσίας τη δεύτερη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα έχει γίνει αντιληπτή από όλους τους παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος. Σύμφωνα με τον **Πίνακα 2**, η χώρα κατέχει τη 2^η θέση στην παγκόσμια κατάταξη σε στρατιωτική **ισχύς**, ενώ είναι η πρώτη χερσαία δύναμη στον κόσμο. Όσον αφορά στην αναβάθμιση της στρατιωτικής τεχνολογίας η χώρα έχει να επιδείξει σημαντικά επιτεύγματα όπως στην ανάπτυξη της ρομποτικής, στα μη επανδρωμένα αεροσκάφη και στην τεχνητή νοημοσύνη⁴⁶. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ρωσία τα τελευταία χρόνια αποτελεί τον δεύτερο **εξαγωγές** όπλων στον κόσμο, ξεπερνώντας το Ηνωμένο Βασίλειο τη Γερμανία και τη Γαλλία⁴⁷.

2.1.2 Οικονομική Ισχύς

Η σημαντικότερη πρόκληση κατά την ανάληψη της προεδρίας της χώρας από τον Πούτιν ήταν η βελτίωση της εθνικής οικονομίας. Η οικονομική κρίση του 1998 επί προεδρίας Γέλτσιν είχε επιφέρει σημαντικά πλήγματα, με τις περισσότερες τράπεζες να έχουν καταρρεύσει και μαζί τους και τα εγχώρια συστήματα πληρωμών της, λόγω του υπερπληθωρισμού που προήλθε από την απελευθέρωση της οικονομίας. Οι πραγματικοί ρυθμοί ανάπτυξης του ΑΕΠ ήταν αρνητικοί⁴⁸ σχεδόν για όλη τη δεκαετία του '90, ενώ το ποσοστό του πληθυσμού που ζούσε κάτω από τα όρια της φτώχειας αυξάνονταν ραγδαία, ενώ το σημαντικό

⁴⁴ Το αφήγημα της προστασίας των Ρώσων πολιτών σε άλλες χώρες χρησιμοποιήθηκε αρχικά στην περίπτωση της προσάρτησης της Κριμαίας, προκειμένου να νομιμοποιήσει τις επιθετικές του ενέργειες.

⁴⁵ Η εμπλοκή της Ρωσίας στη Συρία θα παρουσιαστεί αναλυτικά στα επόμενα κεφάλαια.

⁴⁶ (<https://nationalinterest.org/blog/buzz/russias-military-transforming-and-getting-stronger-right>).

⁴⁷ Σύμφωνα με το <https://www.army-technology.com/features/arms-exports-by-country/> η Ρωσία το 2018 πραγματοποίησε εξαγωγές στρατιωτικού υλικού αξίας 6.4 δις δολαρίων, σε 48 χώρες με την Κίνα και την Αλγερία να είναι οι μεγαλύτεροι εισαγωγείς. Τα πιο δημοφιλή εξαγώγιμα στρατιωτικά μέσα είναι τα μαχητικά Su – 30MK, τα άρματα T-90, τα ελικόπτερα Mi – 17, και τα τεθωρακισμένα οχήματα μεταφοράς προσωπικού BMP-3.

⁴⁸ Οι ρυθμοί ανάπτυξης της πραγματικής οικονομίας της Ρωσίας τα τελευταία είκοσι χρόνια φαίνεται στο **Σχεδιάγραμμα 4**.

δημόσιο χρέος αποτελούσε τροχοπέδη στις ιδιωτικές επενδύσεις και στην προσπάθεια της χώρας για αύξηση των κοινωνικών δαπανών.

Η έλευση του Πούτιν στην Προεδρία συνδυάστηκε με σημαντικές μεταβολές στη λειτουργία της οικονομίας. Σε αντίθεση με τον προηγούμενο Πρόεδρο που κατευθύνθηκε προς τη μετάβαση στην ελεύθερη αγορά, ο Πούτιν έθεσε ως πρώτιστο στόχο τη διατήρηση του κυρίαρχου ρόλου του ρωσικού κράτους στην εθνική οικονομία⁴⁹. Όσον αφορά στον κλάδο της ενέργειας η πολιτική του παρεμβατισμού ήταν ακόμα πιο εμφανής. Με το νόμο του 2005 , για την εκμετάλλευση των φυσικών και των πλουτοπαραγωγικών πόρων της χώρας, απαγόρευσε στους ξένους επενδυτές να συμμετάσχουν με πάνω από 50% σε επενδύσεις που αφορούν στην ενέργεια. Με τον τρόπο αυτό το κράτος διατήρησε το 51% στις μονοπωλιακές επιχειρήσεις ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου και διακίνησης πετρελαίου, διαφυλάσσοντας τον πλήρη έλεγχο τους.

Παράλληλα με τις παραπάνω πολιτικές στηρίχτηκε η επέκταση των επιχειρήσεων στο εξωτερικό, αυξήθηκαν οι εξαγωγές κυρίως ενεργειακών προϊόντων, και προωθήθηκαν σημαντικές μεταρρυθμίσεις που ενίσχυσαν την ανταγωνιστικότητα και την οικονομική ανάπτυξη. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με την ανάκαμψη των διεθνών τιμών πετρελαίου από το ιστορικό χαμηλό του 2000 που ήταν τα 10 δολάρια το βαρέλι, φτάνοντας τα 150 δολάρια το βαρέλι τα επόμενα χρόνια, έδωσε σημαντική ώθηση για την ανάκαμψη της οικονομίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την τροφοδότηση της εγχώριας αγοράς, την αύξηση των ξένων επενδύσεων⁵⁰, του ΑΕΠ, του κατά κεφαλήν εισοδήματος και κατά συνέπεια των δημοσίων εσόδων δίνοντας σημαντική ώθηση στην εγχώρια οικονομία κυρίως κατά την περίοδο 2001 – 2007⁵¹ όπου παρατηρήθηκε μέσος ρυθμός ανάπτυξης 7%.

⁴⁹ Σύμφωνα με τον Φραγκονικολόπουλο ο Πούτιν με την έλευση του στην Προεδρία, προκειμένου να ενισχύσει τον παρεμβατικό ρόλο του κράτους στην αγορά, στήριξε την ανάγκη υιοθέτησης πολιτικών που ρυθμίζουν το εμπόριο και τις τιμές, την αύξηση των δασμών, τη φορολόγηση των εξαγωγών, τις επιδοτήσεις και την κρατική παρέμβαση στους στρατηγικούς κλάδους της οικονομίας της χώρας (Φραγκονικολόπουλος, Χ. 2010:230, Καραγιάννης Μ. 2010, Συλλογικός Τόμος).

⁵⁰ Εκτιμάται ότι η εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων (Α.Ξ.Ε.) ανήλθε από 6,8 δις δολάρια το 2003 σε 27,8 δις δολάρια το 2007 (Κυρκιλής, Δ. 2010:102, Καραγιάννης Μ. 2010 Συλλογικός Τόμος).

⁵¹ Η περίοδος αυτή συνδυάστηκε με την άνοδο των τιμών των πετρελαιοπαραγωγικών προϊόντων και την οικονομική ανάπτυξη της Δύσης, που ενίσχυσε την εγχώρια οικονομία της Ρωσίας.

Στη συνέχεια από το 2008 έως το 2017 λόγω των επιχειρήσεων στη Γεωργία και Ουκρανία, που επέφεραν σημαντικές κυρώσεις από τη Δύση, της μείωσης των τιμών του πετρελαίου αλλά και της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης που έπληξε κυρίως την Ευρώπη (από το 2008 και μετά), επέφεραν αντίστοιχη ύφεση στη Ρωσική οικονομία. Η δεύτερη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα χαρακτηρίστηκε από χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης (μ.ο. 1,5%), υψηλό πληθωρισμό (μ.ο. 9%)⁵² και μείωση στις ΑΞΕ (ενώ τη διετία 2005 – 2007 οι ΑΞΕ έφταναν το 18,1% του ΑΕΠ, το 2016 μειώθηκαν περίπου στο μισό 9,6% του ΑΕΠ)⁵³.

Οι δύο οικονομικές κρίσης του 2007 και του 2014 είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην εθνική οικονομία της Ρωσίας. Η ισχυρή ανάπτυξη πριν το 2008 που οδήγησε στην άνοδο του επιπέδου ζωής και της κατανάλωσης, πραγματοποιήθηκε λόγω της ανάκαμψης των διεθνών τιμών πετρελαίου. Μετά το 2014 οι απαιτήσεις για κατανάλωση μειώθηκαν και ο ρυθμός ανάπτυξης των ιδιωτικών επενδύσεων ήταν αρνητικός καθώς η Ρωσική οικονομία μετασχηματίζεται, αντιμετωπίζοντας σημαντικά προβλήματα. Παρά την πτώση των διεθνών τιμών πετρελαίου, συνεχίζει να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εξαγωγές ενεργειακών προϊόντων, καθιστώντας την ευάλωτη στις διεθνείς εξελίξεις.⁵⁴

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα είναι η διαφθορά και η παραοικονομία που επικρατεί στη χώρα απειλώντας την ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας και την κοινωνική συνοχή της χώρας. Παρά της προσπάθειας του Κρεμλίνου για πάταξη του φαινομένου τα τελευταία χρόνια, δεν έχουν φέρει σημαντικά αποτελέσματα. Όπως αναφέρει ο Aris B. και ο Trachev, I.:

«Η Ρωσία ακόμα έχει υψηλά ποσοστά παραοικονομίας. Το κράτος προσπαθεί να βάλει τέλος στην πρακτική του χρηματισμού και να δώσει κίνητρα

⁵² Τα στοιχεία του ρυθμού ανάπτυξης και του πληθωρισμού αναφέρονται στην ιστοσελίδα <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx>

⁵³ Τα στοιχεία των ΑΞΕ είναι σύμφωνα με το WIR 2019 factsheet- Russian Federation. (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx>)

⁵⁴ Αναλυτικά το ποσοστό εξαγωγών ανά είδος προϊόντος φαίνεται στο Σχεδιάγραμμα 6, όπου τα ενεργειακά αποθέματα αποτελούν το 63% των συνολικών εξαγωγών.

προκειμένου οι απασχολούμενοι στον ιδιωτικό τομέα να πληρώνουν φόρους, χωρίς όμως επιτυχία» (Aris, B., Trachev, I. 2019)⁵⁵

Οι ιδιωτικές επενδύσεις έχουν μειωθεί σημαντικά σε σχέση με την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα και παρά τις προσπάθειες του Πούτιν για ανάκαμψη των επενδύσεων, αυτές δεν έχουν φέρει καρπούς. Επιπροσθέτως τα εθνικά αποθεματικά συναλλάγματος της χώρας, τα οποία βρίσκονταν σε υψηλά επίπεδα μέχρι το 2008 λόγω της οικονομικής ανάπτυξης, αποτελώντας την εσωτερική κάλυψη της χώρας προκειμένου να ανταπεξέλθει σε νέες οικονομικές κρίσεις αλλά και διεθνείς κυρώσεις⁵⁶ έχουν μειωθεί σημαντικά. Το παραπάνω αποτελεί σημαντική απειλή που θα οδηγήσει στην αύξηση του δημόσιου χρέους, αναγκάζοντας τη χώρα σε εξωτερικό δανεισμό⁵⁷.

Επιπροσθέτως το δημογραφικό πρόβλημα της ρωσικής κοινωνίας τείνει να αποτελέσει μείζον πρόβλημα για την εθνική οικονομία. Παρά τις υφιστάμενες μεταρρυθμίσεις με κατεύθυνση τη στήριξη της οικογένειας τα τελευταία χρόνια, δεν έχουν φέρει αποτέλεσμα. Σύμφωνα με τα στοιχεία των ΗΕ ο πληθυσμός της Ρωσίας κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια της διακυβέρνησης Πούτιν έχει μειωθεί κατά 502.000 ή κατά 0,34%, ενώ ο μέσος όρος ηλικίας αυξήθηκε κατά 2,3 χρόνια⁵⁸. Τα δημογραφικά αυτά στοιχεία όταν μεταφερθούν στην αγορά εργασίας δείχνουν το διαρκώς αυξανόμενο πρόβλημα. Στις αρχές του 2000 στη χώρα αντιστοιχούσαν δυο εργαζόμενοι, σε έναν συνταξιούχο ενώ σήμερα το ποσοστό αυτό έχει μειωθεί στο μισό.

Η οικονομία της Ρωσίας βρίσκεται στην τέταρτη φάση του μετασοβιετικού μετασχηματισμού. Η πρώτη αναφέρεται στην εποχή Γέλτσιν τη δεκαετία του 1990 και της οικονομικής ύφεσης, η δεύτερη στις αρχές του 2000 έως το 2007 που

⁵⁵ <https://www.themoscowtimes.com/2019/08/19/long-read-russias-economy-under-putin-in-numbers-a66924>

⁵⁶ Όπως έγινε λόγω των στρατιωτικών επιχειρήσεων το 2008 στη Γεωργία και το 2014 στην Ουκρανία.

⁵⁷ Το χαμηλό δημόσιο χρέος αποτελεί τον πυρήνα της οικονομικής πολιτικής του Πούτιν, διότι του επιτρέπει να ασκεί αυτόνομη εσωτερική και εξωτερική πολιτική χωρίς διεθνείς παρεμβάσεις.

⁵⁸ Σύμφωνα με Τα στοιχεία του ΟΗΕ το 2000 ο πληθυσμός της Ρωσίας ήταν 146,4 εκατομμύρια ενώ το 2019 145,9 εκατομμύρια. Επιπλέον ο μέσος όρος ηλικίας από 36,5 το 2000 αυξήθηκε σε 38,8 το 2019.

χαρακτηρίζεται από μεγάλη οικονομική ανάπτυξη η οποία στηρίζεται στην εξαγωγή ενεργειακών αποθεμάτων. Η τρίτη φάση ξεκινάει από το 2008 έως το 2013 ως φάση οικονομικής στασιμότητας λόγω της μείωσης των παγκόσμιων τιμών πετρελαίου και η τέταρτη από το 2013 μέχρι τις μέρες μας, που γίνονται προσπάθειες μείωσης της εξάρτησης της οικονομίας από τα ενεργειακά αποθέματα και ο προσανατολισμός των επενδύσεων στην παραγωγή και όχι στην κατανάλωση που ήταν το μοντέλο ανάπτυξης της δεκαετίας του 2000. (Aris, B. and Trachev, I. 2019)⁵⁹

Μελετώντας τους μακροοικονομικούς δείκτες της χώρας σε σύγκριση με τους άμεσους ανταγωνιστές της (ΗΠΑ, Ευρωπαϊκή Ένωση και Κίνα), μπορούμε να αποτυπώσουμε τη οικονομική δυναμική της Ρωσίας τα τελευταία χρόνια⁶⁰. Σύμφωνα με αυτούς η χώρα φαίνεται να συνεχίζεται η οικονομική ύφεση των προηγούμενων χρόνων σύμφωνα με τους υφιστάμενους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Αντίθετα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αυξάνεται σταθερά με ταυτόχρονη μείωση του πληθωρισμού ενώ το δημόσιο έλλειμμα και το αντίστοιχο δημόσιο χρέος παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με τους ανταγωνιστές της. Όμως τα δομικά προβλήματα της Ρωσική οικονομίας δείχνουν να αποτελούν τροχοπέδη σε νέα οικονομική ανάπτυξη σε επίπεδα αντίστοιχα του 2000 – 2007. Για το λόγο αυτό απαιτούνται νέες γενναίες μεταρρυθμίσεις προκειμένου οι οικονομία να ανταπεξέλθει στις εσωτερικά προβλήματα αλλά και στις εξωτερικές συστημικές πιέσεις.

2.1.3 Ήπια Ισχύς

Όταν ο Carr αναφερόταν στις μορφές ισχύος μιας χώρας, λάμβανε υπόψη του και μια τρίτη μορφή αυτή της πειθούς. Για τον ίδιο η υπόψη μορφή ισχύος αφορά στο ανθρώπινο δυναμικό και στο πως επηρεάζεται η γνώμη τους, από τους

⁵⁹ <https://www.themoscowtimes.com/2019/08/19/long-read-russias-economy-under-putin-in-numbers-a66924>

⁶⁰ Αναλυτική οικονομικοί δείκτες της τελευταίας τριετίας για τους Πραγματικούς Ρυθμούς Ανάπτυξης, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το Δημόσιο Έλλειμμα και το Δημόσιο Χρέος, αναλύονται στους **Πίνακες 3 έως 6**, και οι μεταβολές του ΑΕΠ - κατά κεφαλήν ΑΕΠ, Ρυθμού Ανάπτυξης, και Πληθωρισμού, συγκεκριμένα για τη Ρωσία, στα **Σχεδιαγράμματα 2 έως 5**.

ηγέτες τους, θεωρώντας την εφάμιλλη της στρατιωτικής και της οικονομικής ισχύος . Όπως ο ίδιος αναφέρει:

«Η ισχύς της πειθούς δεν είναι, επομένως, λιγότερο σημαντική για τους πολιτικούς στόχους από τη στρατιωτική και την οικονομική ισχύς και υπήρξε ανέκαθεν στενά συνδεδεμένη με αυτές. Η τέχνη της πειθούς υπήρξε πάντοτε ένα απαραίτητο εξάρτημα του εξοπλισμού του πολιτικού ηγέτη»(Carr, E. 2000:180).

Ο Joseph Nye θέλοντας να εμβαθύνει στη μορφή ισχύος της πειθούς εισήγαγε μια νέα έννοια αυτή της Ήπιας Ισχύος. Για τον Nye μια χώρα μπορεί να επιτύχει τους στόχους της χωρίς την προβολή της στρατιωτικής ισχύος ή την απειλή επιβολής οικονομικών κυρώσεων, όταν οι άλλες χώρες θαυμάζοντας τις αξίες της, και έχοντας ως πρότυπο το παράδειγμα της, φιλοδοξούν να φτάσουν στα επίπεδα ευημερίας της και πείθονται να την ακολουθήσουν. Η Ήπια Ισχύς επομένως είναι η ικανότητα στη διαμόρφωση των προτιμήσεων των άλλων παραγόντων μέσω της δύναμης της έλξης.

Όπως ο ίδιος αναφέρει:

«Η Ήπια Ισχύς είναι κάτι περισσότερο από την απλή πειθώ ή την ικανότητα να μεταβάλλεις την άποψη των άλλων επιχειρηματολογώντας, αν και η διαδικασία αυτή αποτελεί σημαντικό κομμάτι της Ήπιας Ισχύος. Είναι επίσης, η ικανότητα να ελκύεις και η έλξη οδηγεί συχνά στη συναίνεση» (Nye, J. 2005:35).

Η Ήπια Ισχύς δεν αναιρεί τη σκληρή ή την οικονομική ισχύς αλλά αντίθετα τις συμπληρώνει. Ενώ η σκληρή ισχύς κατέχει κυρίαρχο ρόλο στις σχέσεις μεταξύ των κρατών, ως παράγοντας ενίσχυσης των δομών ασφάλειας και επιβίωσης τους, η Ήπια Ισχύς ενισχύει τη συναίνεση των άλλων παραγόντων στην προσπάθεια προώθησης των υποκειμενικών συμφερόντων. Όπως υποστηρίζει ο Λίτσας:

«Ο ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων αφορά εκτός ζητημάτων σκληρής ισχύος και ζητήματα ήπιας ισχύος που λαμβάνουν τη μορφή οχήματος διερεύνησης και προβολής του κύρους και του γοήτρου τους, στο σύνολο των συμμετεχόντων στις Διεθνείς Εξελίξεις. (Λίτσας, Σ. 2013:199).

Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ και η πλήρης επικράτηση των ΗΠΑ την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, σε συνδυασμό με τις αξίες της δημοκρατίας, της ελευθερίας και της ισότητας που πρέσβευε η τελευταία εξέπεμπε μια σημαντική έλξη σε όλο το παγκόσμιο γίνεσθαι. Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης με την ταυτόχρονη έκρηξη της τεχνολογίας και την προβολή του δυτικού τρόπου ζωής, σε συνδυασμό με την καθιέρωση της Αγγλικής γλώσσας ως διεθνής γλώσσα, έδωσε τη δυνατότητα διάχυσης των ιδεών που πρέσβευε ο δυτικός τρόπος σκέψης. Η διαδικασία αυτή επισκίασε τους άλλους παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος προβάλλοντας τους εαυτούς τους, ως τους εγγυητές της σταθερότητας.

Όμως ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας που εκφράστηκε με τους δύο πολέμους στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ με κυρίως το δεύτερο να προκαλεί το αίσθημα της κοινής γνώμης λόγω και των πενιχρών αποτελεσμάτων στη σταθεροποίηση της περιοχής, παρά τις αρχικές στρατιωτικές επιτυχίες, έπληξε το γόητρο των ΗΠΑ και της Δύσης γενικότερα⁶¹. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με την παρατεταμένη οικονομική κρίση που επηρέασε κυρίως τα χαμηλά λαϊκά στρώματα, αλλά και τις υφιστάμενες παρεμβάσεις των ΗΠΑ στα εσωτερικά των κρατών, ενίσχυσαν τη δυσαρέσκεια των πολιτών παγκοσμίως. Είναι χαρακτηριστική η έρευνα που παρατίθεται στον Πίνακα 6 για την άποψη 14 χωρών ανά τον κόσμο, όσον αφορά το πώς βλέπουν την εικόνα των ΗΠΑ, με τις θετικές γνώμες να μειώνονται σημαντικά.

Η παγκοσμιοποίηση την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα μετασηματίστηκε σε μια διαδικασία αυξανόμενης συνδεσιμότητας, οδηγώντας στην αύξηση της δικτύωσης σε όλο τον κόσμο⁶². Η δημιουργία του παγκόσμιου δικτύου και η αυξανόμενη δυναμική του, έδωσε τη δυνατότητα στα δυτικά αξιακά πρότυπα με προμετωπίδα τις αμερικάνικες πολιτισμικές εικόνες, να εξαπλωθούν και να υπερισχύσουν έναντι των άλλων πολιτισμών. Αυτό οδήγησε στη σταδιακή διάβρωση του πολιτικού συστήματος και στην αδυναμία του να διατηρήσει την κρατική κυριαρχία σε εξωτερικές παρεμβάσεις. Επιπλέον η αποδυνάμωση της

⁶¹ Όπως αναφέρει ο Liu «Ο πόλεμος στο Ιράκ υπονόμει τη σχέση των συμμάχων μεταξύ των ΗΠΑ και των βασικών ευρωπαϊκών χωρών, γεγονός που αποκάλυψε την επιρροή του ζητήματος της Μ. Ανατολής σε ολόκληρη τη Δύση»(Liu, Z. 2010:68).

⁶² Αυτό ενισχύθηκε με την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών διευκολύνοντας την ταχεία διάδοση της πληροφορίας, των υπηρεσιών αναπτύσσοντας ένα παγκόσμιο δίκτυο ανθρώπων, κεφαλαίου και ιδεολογιών (Roosh, M. 2016:20).

έννοιας των συνόρων ως διαχωριστικό όριο λόγω της αυξανόμενης διακίνησης προσωπικού, κεφαλαίου και εμπορευμάτων, δημιούργησε την ψευδαίσθηση του κόσμου χωρίς σύνορα.

Επιπροσθέτως η παγκοσμιοποίηση παρά την έλξη που προκαλεί και τις ευκαιρίες που παρουσιάζει, θεωρήθηκε ότι αποτελεί όχημα όχι μόνο για την κοινωνικοοικονομική αλλαγή αλλά και για την πολιτισμική ομοιογένεια και την πολιτική κυριαρχία, προκαλώντας αντιδράσεις στους πολίτες, διαφορετικών πολιτισμικών καταβολών. Η εξάπλωση του δυτικού τρόπου ζωής⁶³ αποκωδικοποιείται ως πολιτισμικός ιμπεριαλισμός όπου η ηγεμονική κουλτούρα επιβάλλεται έναντι των μη δυτικών πολιτισμών, δημιουργώντας ένα παγκόσμιο αξιακό σύστημα στα δυτικά πολιτισμικά πρότυπα, με σκοπό την εξάλειψη της ετερογένειας.

Οι παραπάνω εξελίξεις έδωσαν το έναυσμα για τη δημιουργία ενός αντίθετου πόλου με τις δυνάμεις που τον συγκροτούσαν να εκμεταλλεύονται τη συνολική δυσαρέσκεια ενάντια στις δυτικές πολιτικές. Έτσι η Ρωσία με πρωτοβουλία του προέδρου της, εγκατέλειψε το αφήγημα της δημιουργίας ρωσοευρωπαϊκής Ένωσης που κυριαρχούσε την περίοδο προεδρίας Γέλτσιν και στα πρώτα χρόνια της προεδρίας Πούτιν. Θέλοντας να εκμεταλλευτεί τις διεθνείς συγκυρίες, με πρόταγμα την ισχυροποίηση της ασφάλειας, της εθνικής ταυτότητας, της πολιτικής και οικονομικής σταθερότητας αλλά και του ορθόδοξου στοιχείου, προέβαλε τον ευρασιατικό χαρακτήρα του κράτους με αφήγημα τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κέντρου στηριζόμενο στην Ρωσική γλώσσα, και το ιστορικό πολιτισμικό τους παρελθόν (Fuklyunina, V. 2015).

Σκοπός των παραπάνω είναι να ισχυροποιηθεί ο αντίπαλος πόλος ενάντια στη δυτική κουλτούρα ενισχύοντας την Ήπια Ισχύ της Ρωσίας, δίνοντας της έτσι χαρακτήρα μεγάλης δύναμης. Αυτό θα προσελκύσει άλλους παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος δημιουργώντας έναν αντίπαλο συνασπισμό προς τη Δύση αναβιώνοντας το Δίπολο του Ψυχρού Πολέμου σε άλλη πλέον ιδεολογική βάση. Οι παραπάνω προσπάθειες ενισχύονται με την σύναψη οικονομικών συμφωνιών

⁶³ Δυτικοποίηση (Westernization) ή Αμερικανισμός (Americanization) κατά το Lui

όπως με την Κίνα και την Ινδία, και τη δημιουργία Διεθνούς Τηλεοπτικού Δικτύου Ρωσίας με σκοπό την ανάσχεση της παντοκρατορίας των δυτικών δικτύων ενημέρωσης (CNN, BBC, Reuters). (Rutland, P., Kazantsev, A. 2016).

Παρά όμως τις προσπάθειες της Ρωσίας για ενίσχυση της Ήπιας Ισχύος και την αυξανόμενη επιρροή στις χώρες της Μέσης Ανατολής, έχει πολύ δρόμο ακόμα να διανύσει⁶⁴. Οι στρατιωτικές επεμβάσεις αρχικά στη Γεωργία και στη συνέχεια στην Ουκρανία και τη Συρία, παρά το ότι αναβάθμισε την εικόνα της σκληρής ισχύος της χώρας, στοίχησε αρκετά στην προσπάθεια ενίσχυσης της Ήπιας Ισχύος, αναβιώνοντας στο κοινωνικό φαντασιακό στοιχεία της σκληρής εικόνας της ΕΣΣΔ του παρελθόντος. Επιπλέον η παντοκρατορία των πολιτιστικών αξιών της Δύσης και η παραγωγή γνώσης μέσω των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων παρόλο που έχει δεχτεί πλήγματα τα τελευταία χρόνια συνεχίζει να έχει την πρωτοκαθεδρία και δεν φαίνεται να απειλείται τα επόμενα χρόνια.

2.4 Εσωτερικοί Παράγοντες

Σύμφωνα με τον νεοκλασικό ρεαλισμό όπως αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η χάραξη της εξωτερικής πολιτικής των χωρών εξαρτάται τόσο από τις πιέσεις που δέχονται από τα Διεθνή Σύστημα όσο και από τους εσωτερικούς παράγοντες που επιδρούν σημαντικά στην κρίση των ηγετών τους. Ξεκινώντας την ανάλυση των εσωτερικών παραγόντων που επιδρούν στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας, θα πρέπει να αναφερθούμε στις ομάδες συμφερόντων (τοπικές ελίτ) που ανταγωνίζονται για τον έλεγχο των πηγών ισχύος του κράτους. Η μελέτη της διαμόρφωσης του πολιτικού συστήματος αναδεικνύει τη δυναμική των πολιτικών ομάδων που αναπτύσσονται και δίνει τη δυνατότητα ανάλυσης των πιέσεων που ασκούν στην κεντρική εξουσία τόσο για την επίλυση εσωτερικών θεμάτων όσο και στον εξωτερικό προσανατολισμό του κράτους.

Η διάλυση της ΕΣΣΔ και η ανεξαρτητοποίηση της Ρωσίας έφερε ως επακόλουθο την προσπάθεια μετάβασης από την κομμουνιστική οργάνωση του κράτους στον καπιταλιστικό μετασχηματισμό, προκαλώντας την παλινδρόμηση

⁶⁴ Είναι χαρακτηριστικό ότι σύμφωνα με το <https://softpower30.com/> η Ρωσία για το 2018 κατέχει την 26η θέση σε Ήπια Ισχύς σε δείγμα 30 χωρών, υστερώντας των χωρών όπως Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ(οι πρώτες τέσσερις) αλλά και της Ιαπωνίας(5^η) Ισπανίας (14^η) και Ελλάδος (23^η).

του ρωσικού πολιτικού συστήματος από την δημοκρατία στον απολυταρχισμό. Επιπλέον έθεσε και πάλι το πολιτικό δίλημμα εάν θα πρέπει να μετασχηματιστεί σε ένα φιλελεύθερο καπιταλιστικό κράτος συντασσόμενο με τη Δύση ή να συνεχίσει να έχει έναν κρατικοκεντρικό συγκεντρωτικό χαρακτήρα⁶⁵.

Οι πολιτικές ελίτ της χώρας είχαν διαφορετική άποψη σχετικά με την πορεία που έπρεπε να ακολουθήσει η μετακομμουνιστική Ρωσία. Σύμφωνα με τον Kuman:

«Οι ριζοσπάστες υπό την ηγεσία του Γέλτσιν, ήθελαν να μετατρέψουν τη Ρωσία σε οικονομία της αγοράς σε οικονομία της αγοράς ταχύτατα. Οι συντηρητικοί υποστήριζαν την αργή και προσεκτική μετάβαση, ενώ οι κομμουνιστές αντιτάχθηκαν στη νεοφιλελεύθερη ατζέντα και στη φιλοδυτική εξωτερική πολιτική» (Kuman, R. 2018:214).

Η επικράτηση των πολιτικών ελίτ με κύριο εκφραστή τον Πρόεδρο Γέλτσιν, στο εσωτερικό της χώρας, έδωσε νέα ώθηση για εκδημοκρατισμό και μετασχηματισμό της εγχώριας οικονομίας προσανατολισμένη στα δυτικά πρότυπα. Το όνειρο για εφαρμογή του μοντέλου ανάπτυξης σύμφωνα με το αντίστοιχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κυριαρχούσε στην πολιτική ατζέντα. Αυτό επηρέασε σημαντικά και στη διαφοροποίηση της εξωτερικής πολιτικής της, όπου εγκαταλείφτηκε η συγκρουσιακή πολιτική με τη Δύση και ξεκίνησε μια νέα εποχή συνεργασίας. Η αποτυχία όμως των μεταρρυθμίσεων στο εσωτερικό σε συνδυασμό με την αυταρχική διακυβέρνηση και την έξαρση της διαφθορά αλλά και την υποβάθμιση της χώρας στο εξωτερικό, έφερε την άνοδο του Βλαντιμίρ Πούτιν στην εξουσία.

Ο τελευταίος ενίσχυσε το ρόλο του Προέδρου επιδιώκοντας την συγκεντρωτική διακυβέρνηση μέσω ισχυρού ελέγχου του κράτους από την κεντρική εξουσία. Η στελέχωση κομβικών θέσεων πραγματοποιήθηκε από πλήθος ακαδημαϊκών, στελεχών της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και από πρώην μελών των μυστικών υπηρεσιών της χώρας, από της απολύτου εμπιστοσύνης του

⁶⁵ Ο εξευρωπαϊσμός της χώρας ξεκίνησε από το Μεγάλο Πέτρο συνεχίστηκε στην εποχή της Μεγάλης Αικατερίνης, ενώ στη συνέχεια και ιδιαίτερα μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση και την άνοδο του Λένιν στην εξουσία, το κράτος έγινε συγκεντρωτικό με κομμουνιστική ιδεολογία. (Καραγιάννης, Ε. 2010:20)

προέδρου⁶⁶. Επιπλέον έθεσε όλα τα εσωτερικά μέσα μαζικής ενημέρωσης υπό τον έλεγχο του κράτους, με σκοπό τη χειραγώγηση της κοινής γνώμης. Στόχος του ήταν η δημιουργία μιας ελεγχόμενης πολιτικής ελίτ, με ταυτόχρονη εξάλειψη οποιοδήποτε αντιπολιτευτικών φωνών και υποβάθμιση των υπολοίπων πολιτικών κομμάτων. Χρησιμοποιώντας αφενός τη δύναμη των ΜΜΕ χρεώνοντας στα φιλοδυτικά κόμματα την οικονομική κρίση του 1998 και την υποβάθμιση της Διεθνούς θέσης της χώρας και αφετέρου περιορίζοντας τους πολιτικούς του αντιπάλους με θεμιτούς και αθέμιτους τρόπους⁶⁷, κατάφερε να εδραιωθεί ως απόλυτος ηγέτης στο εσωτερικό της χώρας για τον 21^ο αιώνα.

Συμπερασματικά μπορεί να λεχθεί ότι το πολιτικό σύστημα της Ρωσίας είναι ένα σύστημα αυταρχικού καπιταλισμού όπως τον αναφέρει ο Kevin Rudd, που στηρίζεται στον κρατικό παρεμβατισμό σε συνδυασμό με την έντονη εθνικιστική ιδεολογία. Το κυβερνών κόμμα έχει δεσπόζουσα θέση σε ένα μη ανταγωνιστικό πολιτικό περιβάλλον⁶⁸ στηριζόμενο την κυριαρχία του κράτους στο εσωτερικό και στην αυτονομία στις πολιτικές επιλογές στο εξωτερικό. Το κόμμα του Πούτιν «Ενωμένη Ρωσία» λειτουργεί ως προθάλαμος στελεχών για τον κρατικό μηχανισμό με αποτέλεσμα να έχει δημιουργηθεί ένα σύστημα πελατειακών σχέσεων που υπονομεύει την εύρυθμη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος χώρα. Επιπροσθέτως οι αντιπολιτευτικές δυνάμεις έχουν περιθωριοποιηθεί ενώ οι μεταρρυθμιστικές δυνάμεις δυτικού προσανατολισμού έχουν ουσιαστικά εξαλειφθεί⁶⁹.

⁶⁶ Τα στελέχη αυτά χρησιμοποιήθηκαν σε σημαντικές θέσεις ανάλογα τις εκάστωτε ανάγκες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Μεντβέντεφ, ο οποίος το 2008 διαδέχτηκε τον Πούτιν στην Προεδρία της Ρωσικής Ομοσπονδίας, έχοντας διατελέσει Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Gazprom το 2001 – 2002.

⁶⁷ Στο άρθρο της η Vera Ande αναφέρει μια άλλη άποψη για τις εκλογές του 2011 – 2012 και για τις διαδηλώσεις εκείνης της εποχής στη Ρωσία: «Οι ρωσικές διαμαρτυρίες για την περίοδο 2011-2012 ήταν μια σειρά διαδηλώσεων και εξεγέρσεων κατά των πλαστών εκλογών και της διαφθοράς που έλαβαν χώρα το 2011 και συνεχίστηκαν το 2012. Τα κυριότερα αιτήματα των διαδηλωτών ήταν δίκαιες εκλογές, καταπολέμηση της διαφθοράς, άμεση απελευθέρωση όλων των πολιτικών κρατουμένων, πιο δημοκρατική νομοθεσία για τα πολιτικά κόμματα και τις εκλογές. Αρχικά, η κυβέρνηση προσπάθησε να διαπραγματευτεί με τους διαδηλωτές, αλλά μετά τις προεδρικές εκλογές του 2012 οι διαμαρτυρίες άρχισαν να καταστέλλονται και πολλοί ακτιβιστές συνελήφθησαν και φυλακίστηκαν» (Ande 2016:1).

⁶⁸ <https://www.nytimes.com/2018/09/16/opinion/politics/kevin-rudd-authoritarian-capitalism.html>

⁶⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολιτικής παντοκρατορίας του Πούτιν στη Ρωσία την τελευταία δεκαετία είναι οι προεδρικές εκλογές του 2012 όπου έλαβε το 64,35% με δεύτερο τον Ζυγανον του κομμουνιστικού κόμματος να λαμβάνει 17,38% και στις αντίστοιχες του 2018 ο Πούτιν έλαβε

Όσον αφορά τις οικονομικές ελίτ της χώρας, αυτές είχαν περίπου την ίδια τύχη με τις πολιτικές ελίτ. Οι ιδιωτικοποιήσεις οι οποίες επιβλήθηκαν από τη Δύση με σκοπό την μετάβαση από μια κεντρικά ελεγχόμενη οικονομία σε οικονομία της αγοράς, δημιούργησαν ισχυρές οικονομικές ελίτ που ασκούσαν σημαντική επιρροή στους πολιτικούς παράγοντες. Η δύναμη τους συχνά μεταφραζόταν σε ισχυρές πιέσεις σε βουλευτές και εκπροσώπους του πολιτικού κόσμου, προκειμένου να προωθήσουν τα συμφέροντα τους. Με την έλευση του Πούτιν στην εξουσία και τη συνάντηση που πραγματοποίησε με την επιχειρηματική ολιγαρχία τον Ιούλιο του 2000, έθεσε τους νέους κανόνες λειτουργίας, με σκοπό να ενισχύσει τη θέση του κράτους, να αποδυναμώσει τις επιχειρηματικές ελίτ και να καταστήσει σαφές ότι δεν θα ανεχτεί καμία εμπλοκή των υπόψη ελίτ στα πολιτικά δρώμενα της χώρας.(Sakwa, R. 2008).

Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις που επέβαλε ο Πρόεδρος τα επόμενα χρόνια, ενίσχυσαν την εξωστρέφεια, ενδυνάμωσαν το ρόλο του κράτους στις επιχειρήσεις της χώρας τοποθετώντας στελέχη της εμπιστοσύνης τους σε καίριες θέσεις, ενώ καταπολέμησε και την επιχειρηματική ελίτ⁷⁰. Με τις ενέργειες του αυτές ο Πούτιν έγινε κυρίαρχος της οικονομικής ζωής της χώρας, ενώ με την ανάπτυξη της οικονομίας απέκτησε σημαντικούς υποστηρικτές στα μεσαία και λαϊκά στρώματα. Το παραπάνω εγχείρημα έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία ενός «εταιρικού κράτους» το οποίο όπως αναφέρει ο Σωτηρίου:

«..είναι η λύση στο δίλημμα των αυταρχικών ηγετών. Δηλαδή τη διατήρηση μιας ελεύθερης οικονομίας της αγοράς προς παραγωγή πλούτου, εξαλείφοντας παράλληλα το ενδεχόμενο εμφάνισης των κατάλληλων συνθηκών για τη γένεση μεγάλων, ανεξάρτητων και ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, ικανών να αντιταχθούν στην εξουσία»(Σωτηρίου 2010: 56, Καραγιάννης Μ. 2010, Συλλογικός Τόμος).

76,69% με δεύτερο τον Grudinin κομμουνιστικού κόμματος να λαμβάνει 11,77%. Τα υπόλοιπα κόμματα και στις δύο εκλογικές αναμετρήσεις έλαβαν κάτω από 10%.

(<http://www.electionguide.org/elections/id/2694/>)

⁷⁰ Ο Πούτιν έδειξε τις προθέσεις του με την αντιμετώπιση των στελεχών της εταιρίας Yukos, ενός ενεργειακού γίγαντα, η οποία παρέκλινε από τις κατευθύνσεις του Κρεμλίνου αναζητώντας διαφορετικές προσοδοφόρες πηγές. Αυτός ήταν ο λόγος που τον Ιούλιο του 2003 ξεκίνησαν οι συλλήψεις σημαντικών στελεχών της εταιρίας, ενώ τον Οκτώβριο του 2006 συνελήφθη και ο Πρόεδρος της Χοντορκόφσκι, για απάτη, φοροδιαφυγή, παραχάραξη και κατάχρηση.(Σωτηρίου 2010).

Σύμφωνα με τον νεοκλασικό ρεαλισμό ένας άλλος παράγοντας που επιδρά στις αποφάσεις των ηγετών των κρατών είναι και η αντιλήψεις που έχει ο ίδιος και οι πολίτες για το κράτος, ουσιαστικά δηλαδή την εθνική του ταυτότητα. Η Ρωσία παρά τις ιδεολογικές ανακατατάξεις που παρατηρήθηκαν στην Ευρώπη το 17^ο και 18^ο αιώνα, διατήρησε το θεσμό της απολυταρχίας (Τσάρου) έως το 1917, ενώ στη συνέχεια με την Οκτωβριανή επανάσταση και την μετατροπή του πολιτικού συστήματος σε Μαρξιστικό – Λενινιστικό, η διάρθρωση του παρέμεινε έντονα ελεγχόμενη από την πολιτική εξουσία. Έτσι έχει παραμείνει στο κοινωνικό φαντασιακό των Ρώσων πολιτών ότι το επίκεντρο είναι το κράτος και όχι το ατομικό συμφέρον, όπως γίνεται στις φιλελεύθερες κοινωνίες ενώ βασική προτεραιότητα τους παραμένει η οικονομική ανασυγκρότηση και η κοινωνική συνοχή της χώρας.

Επιπλέον η Ρώσοι πολίτες βλέπουν τη χώρα τους ως μια αυτοτελής αυτοκρατορία μεγάλης κλίμακας που παρά τα εσωτερικά της προβλήματα, θα πρέπει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και να αναμένει ίση μεταχείριση από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής. Η περιφρόνηση της χώρας από τη Δύση τα πρώτα χρόνια της μετακομμουνιστικής εποχής, η αγνόηση της αντίθεσης της για τη στρατιωτική επέμβαση του NATO στη Σερβία το 1999 αλλά και ο ασφυκτικός περιορισμός της χώρας, με την πρόθεση τοποθέτησης αντιπυραυλικής προστασίας στα σύνορα της και της επέκτασης του NATO προς ανατολάς, ενίσχυσε το πνεύμα ανασφάλειας των πολιτών της.

Το αίσθημα αυτό έφερε στην εξουσία τη νέα ηγεσία της Ρωσίας τον 21^ο αιώνα, εστιάζοντας στα θέματα του πατριωτισμού, στα εθνικά ιδανικά της ρωσικής κοινωνίας και στη εσωτερική κυριαρχία του κράτους, με σκοπό την αναβίωση ενός ισχυρού status quo με τη χώρα να έχει τη δυναμική της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η ηγεσία τροφοδοτεί και ανατροφοδοτείται από την εικόνα της χώρας που έχει η κοινωνία, χαράσσοντας την εξωτερική της πολιτική προς αυτή την κατεύθυνση. Έτσι από το 2008 και τη στρατιωτική επέμβαση στη Γεωργία, άλλαξε το εθνικό αφήγημα της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, υποστηρίζοντας ότι είναι

υποχρεωμένη να στηρίξει τους Ρώσους πολίτες στο εξωτερικό⁷¹ (Trenin, D. 2009) δίνοντας έναν επιθετικό τόνο στις διεκδικήσεις της.

Από την άλλη δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι παρόλο που η Προεδρία Πούτιν ενίσχυσε το αίσθημα ασφαλείας των πολιτών της και αναβάθμισε τη θέση της χώρας στο Διεθνές Σύστημα, αυτό προήλθε μέσα από μια αυταρχική διακυβέρνηση περιορίζοντας τις ελευθερίες των πολιτών της, αυξάνοντας ταυτόχρονα τη διαφθορά στην κρατικό μηχανισμό. Η χώρα παρόλο που έχει προχωρήσει σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις, οι δείκτες διαφθοράς⁷² είναι σε πολύ υψηλά επίπεδα⁷³, προκαλώντας μεγάλες αντιδράσεις από πλευράς των πολιτών της⁷⁴. Επιπλέον η χώρα παρότι έχει πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα βελτίωσης της σταθερότητας και της συνοχής⁷⁵ ακόμα έχει πολλά βήματα να διανύσει. Οι εσωτερικές αυτές πιέσεις προκαλούν την πολιτική ηγεσία να μεγιστοποιήσει την προβολή σκληρής ισχύος προκειμένου να αυξήσει την εμπιστοσύνη των πολιτών, δημιουργώντας τον κίνδυνο να εισέλθει σε έναν φαύλο κύκλο αστάθειας, κοινωνικής αποσταθεροποίησης και οικονομικής ύφεσης.

2.5 Σύνοψη

Όπως αναλύθηκε παραπάνω η ρωσική εξωτερική πολιτική τον 21^ο αιώνα, εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Όσον αφορά το Διεθνές Σύστημα, η δεύτερη δεκαετία του αιώνα που διανύουμε, χαρακτηρίζεται από ενίσχυση της παγκόσμιας αστάθειας και την εμφάνιση νέων μη κρατικών παραγόντων, που επηρεάζουν τις διεθνείς εξελίξεις. Επιπλέον η παγκόσμια και αδιαμφισβήτητη παντοκρατορία των

⁷¹ Στις χώρες του πρώην ανατολικού συνασπισμού όπως για παράδειγμα η Φιλανδία, οι Ρώσοι πολίτες που εγκαταστάθηκαν στις χώρες αυτές κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, έχουν διπλή υπηκοότητα (π.χ. Ρωσική και Φιλανδική).

⁷² Όπως αναφέρει η διευθύντρια του Transparency International, Ferreira D. «*Η διαφθορά είναι πολύ πιθανότερο να ανθίσει όπου οι δημοκρατικοί θεσμοί είναι αδύναμοι και όπου αντιδημοκρατικοί και λαϊκιστές πολιτικοί τη χρησιμοποιούν προς όφελος τους*»

⁷³ Σύμφωνα με το Transparency International η Ρωσία κατέχει την 138 θέση στις 180 χώρες, πολύ χαμηλότερα από τη Γερμανία (11) τις ΗΠΑ (22) και τη Γερμανία(11) και την Τουρκία (78) (<https://www.transparency.org/cpi2018>) Παγκόσμιος χάρτης διαφθοράς παρατίθεται στον **Χάρτη 1**.

⁷⁴ Ένα δείγμα αντιδράσεων είναι και οι διαδηλώσεις του 2011 – 2012 που καταστάθηκαν βίαια όπως προαναφέρθηκε.

⁷⁵ Όπως φαίνεται στο **Σχεδιάγραμμα 6**, η Ρωσία έχει βελτιώσει τη θέση της όσον αφορά το δείκτη εύθραυστων κρατών τα τελευταία χρόνια. Παρόλα αυτά κατέχει την 73 θέση πίσω από Κίνα (88), ΗΠΑ (153) και Γερμανία (167) ανάμεσα σε 178 χώρες (με την 178^η ως πιο σταθερή χώρα και την 1^η ως πιο εύθραυστη).

ΗΠΑ έχει υποχωρήσει και πλέον δέχεται πιέσεις είτε από παραδοσιακές (Κίνα, Ρωσία) είτε από νέες αναδυόμενες δυνάμεις (Βραζιλία, Ινδία, Νότια Αφρική).

Μέσα σε αυτό το μεταβαλλόμενο περιβάλλον η μελέτη των πηγών ισχύος της Ρωσίας, όπως αναλύθηκε παραπάνω ανέδειξε σημαντικά στοιχεία επιρροής της εξωτερικής της πολιτικής. Η στρατιωτική ισχύς της χώρας έχει αναβαθμιστεί σημαντικά την τελευταία δεκαετία. Η διατήρηση του πυρηνικού της οπλοστασίου σε συνδυασμό με την εξέλιξη της τεχνολογίας, έχει υπερκεράσει τις αδυναμίες του παρελθόντος διατηρώντας την ως δεύτερη πυρηνική δύναμη στον κόσμο. Οι συμβατικές τις δυνάμεις έχουν αναβαθμιστεί σημαντικά με τα τελευταία χρόνια να επιχειρούν όχι μόνο σε όμορες χώρες (Γεωργία, Ουκρανία) αλλά και σε ευρύτερες περιοχές (Συρία) ενώ έχει επανέλθει στη δεύτερη σε κατάταξη θέση στις εξαγωγές οπλικών συστημάτων παγκοσμίως πίσω μόνο από τις ΗΠΑ.

Επιπροσθέτως η ανάπτυξη της οικονομίας, με την έλευση του Πούτιν στην εξουσία, πραγματοποιώντας σημαντικές μεταρρυθμίσεις, καταπολεμώντας παράλληλα τις επιχειρηματικές ελίτ, σε συνδυασμό με τις ευνοϊκές διεθνείς συγκυρίες, έδωσε τη δυνατότητα σταθεροποίησης της χώρας, διάθεση πόρων για την ανάπτυξη των Ενόπλων Δυνάμεων και διατήρηση της ανεξαρτησίας της πολιτικής χωρίς εξωτερικές ή εσωτερικές παρεμβάσεις. Όμως η υπερβολική εξάρτηση από την εξαγωγή υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου αυξάνοντας την επιρροή των διεθνών τιμών τους στην εγχώρια ανάπτυξη, σε συνδυασμό με την συγκέντρωση του πλούτου στα χέρια της πολιτικής ελίτ αλλά και τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς, καθιστούν την εθνική οικονομία ευάλωτη στα εσωτερικά προβλήματα και στις διεθνείς πιέσεις.

Τέλος η μετατροπή του πολιτικού συστήματος της Ρωσίας σε ένα σύστημα του μοναδικού κυρίαρχου κόμματος με το κυβερνόν κόμμα να έχει δεσπόζουσα θέση σε ένα μη ανταγωνιστικό πολιτικό περιβάλλον, δίνει τη δυνατότητα στην πολιτική ηγεσία της χώρας να ελαχιστοποιεί τις εσωτερικές πιέσεις στη λήψη αποφάσεων. Παρόλα αυτά η εικόνα των πολιτών για επανασύσταση της Ρωσίας ως Παγκόσμια Δύναμη, τα εσωτερικά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα και το πνεύμα ανασφάλειας που διακατέχει τους πολίτες και την πολιτική ηγεσία της χώρας, της επιβάλλει την προβολή και χρήση σκληρής ισχύος προκειμένου να

προωθήσει τα εθνικά της συμφέροντα, με αυξημένο τον κίνδυνο πολιτικής αστάθειας και οικονομικής συρρίκνωσης.

Μέσα από την παραπάνω βελτίωση των συντελεστών ισχύος της χώρας αλλά και την εσωτερική πολιτική σταθερότητα που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, έχει αναβαθμιστεί η συνολική θέση της χώρας στο Διεθνές Σύστημα. Η Ρωσία παραμένει μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας, είναι μέλος των είκοσι πιο ανεπτυγμένων οικονομιών του κόσμου (G-20) και των πέντε κορυφαίων αναδυόμενων αγορών, ενώ τα τελευταία χρόνια αποτελεί ισότιμο συνομιλητή των διεθνών εξελίξεων, όπως συμβαίνει με την κρίση στη Συρία. Επιπλέον προσπαθεί να δημιουργήσει έναν αντίπαλο ιδεολογικό πόλο ενάντια στην παγκοσμιοποίηση, με επιστροφή στο εθνικό κράτος και μεγιστοποίηση της ασφάλειας των πολιτών βλέποντας τους υποστηρικτές της να αυξάνονται.

Η πορεία της εξωτερικής πολιτικής της χώρας τα τελευταία 20 χρόνια έχει γνωρίσει τρεις περιόδους. Την περίοδο 2000 – 2007, όπου ο Πούτιν στην προσπάθεια αναδιοργάνωσης του κράτους τους, ακολούθησε πορεία σύμπλευσης⁷⁶ με τη Δύση, προκειμένου να εκμεταλλευτεί τη δυναμική της, αυξάνοντας τους συντελεστές ισχύος της. Η αναβάθμιση των συντελεστών ισχύος της χώρας σε συνδυασμό με τις Διεθνείς πιέσεις στο εγγύς περιβάλλον εγκαινίασε μια νέα περίοδο από το 2008 έως το 2014 η οποία χαρακτηρίζεται από δυναμική αντίδραση και ανάληψη στρατιωτικών δράσεων στο εγγύς περιβάλλον της κατά της Γεωργίας και της Ουκρανίας. Η τρίτη περίοδος ξεκινάει από το 2015 και τη στρατιωτική επέμβαση στη Συρία αποδεικνύοντας την εσωτερική ανάγκη για αναβίωση της Ρωσίας ως παγκόσμια δύναμη εφάμιλλη του παρελθόντος, μετατρέποντας την ως μια ρεβιζιονιστική αναθεωρητική δύναμη, που μέσα από προσεκτικές κινήσεις, επιθυμεί την ανατροπή του υφιστάμενου status quo και την επέκταση της επιρροής της χώρας μακριά από τα σύνορα της.

⁷⁶ Ο Κουσκουβέλης αναφέρει ότι μια από τις επιλογές των κρατών στη Διεθνή Πολιτική είναι η Σύμπλευση, η συμμαχία δηλαδή με το κράτος που το απειλεί, με σκοπό να πετύχει την ανοχή αυτού, πιθανόν να εκτρέψει την επιθετικότητά του προς κάποιο τρίτο κράτος και να κερδίσει χρόνο και υπό ευνοϊκές συνθήκες να συμμετάσχει στην ασύμμετρη μοιρασιά των κερδών. (Κουσκουβέλης, Η. 2007:204 – 205)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

3.1 Γενικά Στοιχεία

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναλύθηκαν οι επιδράσεις που έχουν οι αλλαγές του Διεθνούς Συστήματος αλλά και οι εσωτερικές εξελίξεις τα τελευταία είκοσι χρόνια στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας. Επιπλέον παρουσιάστηκαν, βασιζόμενοι στο νεοκλασικό μοντέλο ανάλυσης, οι μεταβολές στους συντελεστές ισχύος της χώρας καθώς και τα πολιτικά και κοινωνικά δεδομένα αυτής, προκειμένου να αποσαφηνιστεί ο τρόπος που αυτά συμβάλλουν στις αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας για την πορεία της χώρας στο Διεθνές Σύστημα. Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά της Ανατολικής Μεσογείου και θα εξεταστεί η συνολική εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στην περιοχή εστιάζοντας στη μεταβολή που έχει επέλθει τα τελευταία χρόνια μέσα από τις εμφύλιες συγκρούσεις στη Λιβύη και στη Συρία.

Η Ανατολική Μεσόγειος βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων : της Ευρώπης, της Ασίας και τις Αφρικής και αποτελεί σημείο συνάντησης της Ανατολής και της Δύσης, του οικονομικού Βορρά και Νότου αλλά και τριών μεγάλων παγκόσμιων θρησκειών του Χριστιανισμού, του Ιουδαϊσμού και του Ισλαμισμού. Επιπροσθέτως η γεωγραφική της θέση ενώνει την περιοχή της Κασπίας και της Μαύρης θάλασσας, με τη Μέση Ανατολή και τον Περσικό Κόλπο. Τα παραπάνω δεδομένα έχουν ως αποτέλεσμα η περιοχή να μην προκαλεί το ενδιαφέρον μόνο των τοπικών και περιφερειακών παραγόντων, αλλά και ευρύτερων παγκόσμιων δυνάμεων⁷⁷.

Στα παραπάνω ρευστά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής, έρχονται να προστεθούν και τα μεγάλα αποθέματα υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου που έχουν ανακαλυφθεί τα τελευταία χρόνια στη λεκάνη της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Τα αποθέματα αυτά όταν καταστούν εκμεταλλεύσιμα, θα αλλάξουν τον

⁷⁷ Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της και του σημαίνοντα ρόλου της στη Διεθνή Πολιτική, αποτελεί σύμφωνα με τον Ανδρέα Στεργίου μια ξεχωριστή «νέα» περιοχή για τις Διεθνείς Σχέσεις και όχι μια προέκταση της Μέσης Ανατολής ή της νοτιοανατολικής Ευρώπης. (Στεργίου, Α. 2017:10).

ενεργειακό χάρτη της ευρύτερης περιοχής, μεταβάλλοντας συνολικά τις παγκόσμιες ενεργειακές ροές⁷⁸. Τα πιθανά ενεργειακά αποθέματα κατατάσσουν τη λεκάνη της Μεσογείου συμπεριλαμβανομένων των αποθεμάτων της Κρήτης του Ιονίου Πελάγους και της Κύπρου, στη δεύτερη θέση των λεκανών που περιέχουν φυσικό αέριο σε όλο τον κόσμο⁷⁹. Επιπλέον το φυσικό αέριο που έχει ανακαλυφθεί ήδη στην Ανατολική Μεσόγειο είναι περισσότερο από τα αποθέματα φυσικού αερίου του Αζερμπαϊτζάν ενώ τα συνολικά εκτιμώμενα αποθέματα ξεπερνούν αυτά των ΗΠΑ (Φώσκολος 2017:56 Στεργίου 2017 Συλλογικός Τόμος).

Τα δεδομένα αυτά, σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες ανάγκες σε ενεργειακά αποθέματα των προηγμένων χώρων και κυρίως της Ευρώπης, λόγω της εγγύτητας και της δυνατότητας άμεσης μεταφοράς, προκαλούν το γεωπολιτικό ενδιαφέρον κατατάσσοντας την περιοχή στα ζωτικά συμφέροντα των σημαντικότερων δρώντων του Διεθνούς Συστήματος. Σύμφωνα με την έκθεση της The oil drum about Europe⁸⁰, έως το 2020 η Ευρώπη θα χρειαστεί να αναπτύξει πρόσθετες ποσότητες φυσικού αερίου περίπου 120 – 150 χιλιάδες εκατομμυρίων κυβικών μέτρων το χρόνο, προκειμένου να καλύψει τις διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες της, προσπαθώντας ταυτόχρονα να απεγκλωβιστεί από την ενεργειακή εξάρτηση της με τη Ρωσία⁸¹. Από την άλλη πλευρά η τελευταία θέλοντας να ελέγξει τις παγκόσμιες ενεργειακές ροές, γνωρίζει ότι ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου αφενός λόγω αποθεμάτων και αφετέρου λόγω μεταφορικών δυνατοτήτων είναι ζωτικής σημασίας, ενώ οι ΗΠΑ, η Κίνα αλλά και οι γειτονικές περιφερειακές δυνάμεις, επιδιώκουν επιρροή, προκειμένου να ελέγχουν τις ενεργειακές εξελίξεις στην περιοχή.

⁷⁸ Σε έκθεση της Διεύθυνσης Πληροφοριών Ενέργειας των ΗΠΑ τον Ιανουάριο του 2013 αναφέρει ότι τα ανακτήσιμα αποθέματα πετρελαίου στις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου (λεκάνη Λεβαντίνης και Κώνος του Νείλου) υπολογίζονται σε 3,4 τρις βαρέλια πετρελαίου και 9,8 τρις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου όπως φαίνεται στον **Πίνακα 2**. (https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/regions_of_interet/Eastern_Mediterranea/)

⁷⁹ Όπως αναφέρει ο Φώσκολος στην πρώτη θέση βρίσκεται η Δυτική Σιβηρία με 18,2 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα, ενώ στην τρίτη θέση βρίσκεται η λεκάνη Ρουμπ Αλ Καλίμπ στην Αλγερία με 12,1 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. (Φώσκολος 2019:54-55, Στεργίου, Α. 2019 Συλλογικός Τόμος).

⁸⁰ (<http://theoildrum.com/node/6803>);

⁸¹ Υπολογίζεται ότι το 60% του αναγκαίου πετρελαίου και φυσικού αερίου της Ευρώπης εισάγεται από τη Ρωσία, όπως φαίνεται στο **Χάρτη 3 και 4**.

Επιπροσθέτως τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου παρουσιάζουν ιδιομορφίες ως προς την κατανομή του πληθυσμού και τον εδαφικό έλεγχο των σημερινών κρατών. Η χάραξη των συνόρων πραγματοποιήθηκε με το τέλος της αποικιοκρατίας και τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, χωρίς να εξεταστεί σοβαρά η πληθυσμιακή κατανομή και η κοινωνική συνοχή των γειτονικών λαών. Οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής επενέβησαν στην κατανομή των εδαφών και στο σχηματισμό των νέων κρατών, με γνώμονα τις σφαίρες επιρροής που ήθελαν να διατηρήσουν και όχι σύμφωνα με φυλετικές, θρησκευτικές ή ιστορικές καταβολές του κάθε εδαφικού τμήματος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν πολιπολιτισμικά, πολυφυλετικά και πολυθρησκευτικά κράτη στην περιοχή⁸² και να υφίσταται συνεχώς συγκρούσεις μεταξύ των εσωτερικών ανταγωνιστικών πληθυσμιακών ομάδων, για τη νομή της εξουσίας.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και ιδιαίτερα κατά τις δεκαετίες '60 και '70 τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου διοικούνταν από αυταρχικά δικτατορικά καθεστώτα⁸³. Τα καθεστώτα αυτά είχαν αναλάβει την εξουσία με τη στήριξη των εγχώριων στρατιωτικών ελίτ, προκειμένου να σταθεροποιήσουν το εσωτερικό της χώρας από φυγόκεντρες δυνάμεις, κυρίως του Πολιτικού Ισλάμ με κύριο εκφραστή τη Μουσουλμανική Αδελφότητα και να αντισταθούν στις πιέσεις που δεχόταν από τις παρενέργειες του Διπολικού Διεθνούς Συστήματος. Έτσι στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής δημιουργήθηκε το κίνημα του Παναραβισμού, που εμπεριείχε στοιχεία μεγαλοϊδεατισμού κινούμενο εναντίον των ευρωπαϊκών αποικιακών δυνάμεων που ασκούσαν σημαντική επιρροή για αιώνες στην περιοχή. Το κίνημα αυτό οραματίζονταν την ένωση των Αραβικών Κρατών στα πρότυπα της ΕΣΣΔ ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δημιουργώντας μια αυτόνομη πολιτική οντότητα στην ευρύτερη Μέση Ανατολή⁸⁴.

⁸² Για παράδειγμα ο πληθυσμός της σημερινής Τουρκίας σύμφωνα με τον Φράκο αποτελείται από 47 διαφορετικές εθνικότητες, έχοντας περίπου τριάντα διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις. (Φράγκος Φ. 2012:408-411).

⁸³ Τέτοια καθεστώτα ήταν του Μπέν Αλί στην Τυνησία, του Καντάφι στη Λιβύη, του Άσαντ στη Συρία, του Νάσερ στην Αίγυπτο, το Κεμαλικό καθεστώς στην Τουρκία κ.λπ.

⁸⁴ Κύριος εκφραστής του Παναραβισμού ήταν ο Νάσερ ο οποίος τη δεκαετία του '60 προώθησε την ένωση των αραβικών κρατών με σκοπό τη μείωση της επιρροής των αποικιακών δυνάμεων στην περιοχή. Μετά το θάνατο του το κίνημα αυτό ατόνησε, λόγω της απροθυμίας του συνόλου των αραβικών κρατών να δημιουργήσουν μια συμπαγή πολιτική οντότητα. (Gordon, J. 2006)

Όμως ο Παναραβισμός και οι κυρίαρχοι μπαθαθικοί μετασχηματισμοί που επικράτησαν για δεκαετίες στην περιοχή, δεν πέτυχαν να υποβαθμίσουν την επιρροή του Ισλάμ ως κύριο συστατικό στοιχείο του Αραβικού οντολογικού γίγνεσθαι. Όπως αναφέρει ο Λίτσας:

«Το ίδιο το Ισλάμ δεν αποτελεί απλώς και μόνο μια θρησκεία, αλλά ένα ολοκληρωμένο κοινωνικοπολιτικό σύστημα, που ξεκινά από την οργάνωση της διαλεκτικής σχέσης πιστού και θείου και εξελίσσεται σε *modus operandi* της συλλογικής βούλησης της ισλαμικής κοινωνίας σε μεθοδολογικό εργαλείο απόδοσης δικαιοσύνης, σε κατευθυντήριες γραμμές διεθνούς πολιτικής κ.α.»(Λίτσας 2012 :136, Κουσκουβέλης, Η. Συλλογικός τόμος).

Το παραπάνω είχε ως αποτέλεσμα οι Ισλαμικοί και Ισλαμιστικοί δρώντες να αναπτύσσουν για δεκαετίες πολιτική δράση στο εσωτερικό των αραβικών κοινωνιών, υπό συνθήκες απαγόρευσης ή ακόμα και με την ανοχή των αυταρχικών καθεστώτων προκειμένου μέσα από τη διατήρηση ισορροπιών να συνεχίσουν τη νομή της εξουσίας.

Τα παραπάνω αυταρχικά καθεστώτα μονοπώλησαν την εξουσία τα τελευταία σαράντα χρόνια, εκμεταλλευόμενοι αρχικά τον ανταγωνισμό ισχύος του Διπολικού Συστήματος και στη συνέχεια με τη διάλυση της ΕΣΣΔ την επιρροή τους στην περιοχή, προσαρμόζοντας τα συμφέροντα τους, σύμφωνα με τις δυτικές επιτάξεις. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου παρατηρήθηκε μια προσπάθεια ελέγχου των καθεστώτων αυτών είτε με διπλωματικά μέσα στο καθεστώς της Λιβύης είτε με την επίδειξη σκληρής ισχύος όπως στο Ιράκ. Τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα μετά την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και την παγκόσμια επέκταση του δικτύου της Al Qaida, και στη συνέχεια του Ισλαμικού Κράτους, με ταυτόχρονη μείωση της ισχύος των αυταρχικών καθεστώτων στη Μέση Ανατολή, ανέδειξε τις ισλαμικές δυνάμεις ως κυρίαρχοι δρώντες στην ευρύτερη περιοχή.

Τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης που ξεκίνησαν με την αυτοπυρπόληση του πλανόδιου πωλητή Μοχάμεντ Μπουαζίζη, έξω από την έδρα της αστυνομίας στην πόλη Sidi Bouzid , διαμαρτυρούμενος για τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς του κρατικού μηχανισμού και την καταπίεση των ατομικών δικαιωμάτων, έδωσαν το

έναυσμα σημαντικών εξελίξεων που ενίσχυσαν την ήδη ρευστή κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή. Σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη παρόλο που τα παραπάνω γεγονότα διέφεραν σημαντικά και εξελίχθηκαν διαφορετικά στα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου, είχαν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά :

«Στην περιοχή που έλαβαν χώρα τα γεγονότα κυριαρχεί το αραβικό στοιχείο και το Ισλάμ και τα κυρίαρχα αιτήματα ήταν περισσότερη δημοκρατία, καλύτερη διακυβέρνηση και σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιπλέον η καταστολή των διαδηλώσεων χαρακτηρίστηκε από ισχυρή χρήση βίας τόσο από την κεντρική κυβέρνηση όσο και από τους συμμετέχοντες και τα υπόψη γεγονότα προκάλεσαν το ενδιαφέρον διεθνών παραγόντων, προκειμένου να συμμετάσχουν στις εξελίξεις και στις ανακατατάξεις στη γεωπολιτική σκακιέρα της περιοχής». (Κουσκουβέλης 2012: 3).

Η Αραβική Άνοιξη προκάλεσε σημαντικές μεταβολές, κυρίως στην αλλαγή των καθεστώτων (Λιβύη, Τυνησία, Αίγυπτος) καθώς και στις συμμαχίες περιφερειακών και ευρύτερων παραγόντων για την εδραίωση των υφιστάμενων καθεστώτων (Συρία). Επιπλέον ενίσχυσε τη μετάβαση από την Παναραβική Ιδεολογία στη θεοκρατία του πανισλαμισμού, αλλάζοντας το status quo στην περιοχή με τους εμπλεκόμενους παράγοντες να εκμεταλλεύονται τα κενά ισχύος, προκειμένου να δημιουργήσουν μια νέα ισορροπία στην περιοχή.

Όπως αναφέρει ο Λίτσας στο άρθρο του:

«Η εμφάνιση ενός πανισλαμικού ιδεολογικού κανόνα ως ακρογωνιαίου λίθου της νέας εποχής αλλάζει έντονα το status quo της Μέσης Ανατολής. Αναταραχές όπως η «Αραβική Άνοιξη» παράγουν περιφερειακά κενά ισχύος και συνεπώς νέες συμμαχίες. Σχήματα συνεργασίας σφυρηλατούνται, καθώς τα κράτη προσπαθούν να προσαρμόσουν τις θέσεις τους σύμφωνα με τη μεταβαλλόμενη ισορροπία εξουσίας»(<https://besacenter.org/perspectives-papers/arab-spring-new-regional-chessboard/>)

Στο ίδιο μήκος κύματος ο Ζαν Μαρκού στην εκδήλωση που πραγματοποίησε το γαλλικό ινστιτούτο στις 07 Φεβ 2019 υποστήριξε ότι σε γενικές γραμμές, η «Αραβική άνοιξη» δεν πέτυχε τους σκοπούς της καθώς, παρότι

συνέβησαν συνταγματικές μεταρρυθμίσεις και πολιτικές αλλαγές, δεν βελτιώθηκε η ζωή των πολιτών στις περιοχές αυτές. Παρόλα αυτά οι στρατιωτικές επεμβάσεις που έλαβαν χώρα κατά το διάστημα αυτό, άλλαξαν τα γεωπολιτικά δεδομένα, ενώ χαρακτήρισε υψίστης σημασίας την επιστροφή της Ρωσίας στην ευρύτερη περιοχή. (<https://www.makthes.gr/i-araviki-anoixi-den-echei-teleiose-i-195901>).

Η εξωτερική πολιτική αρχικά της ΕΣΣΔ και στη συνέχεια της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο, μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε διαφορετικές περιόδους. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Ρωσία αλληλεπιδρούσε με τις χώρες της περιοχής έχοντας ως πλεονέκτημα ότι ποτέ δε διατηρούσε αποικίες, επομένως αντιμετωπίζονταν ευνοϊκότερα από τα τοπικά καθεστώτα. Στη συνέχεια κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου η επιρροή της ΕΣΣΔ αυξήθηκε σημαντικά, παρέχοντας διπλωματική, οικονομική, στρατιωτική και ακαδημαϊκή στήριξη⁸⁵, ενώ οι χώρες της περιοχής ήταν από τους καλύτερους πελάτες της Ρωσικής στρατιωτικής βιομηχανίας.

Η αρχή της μετακομμουνιστικής εποχής όμως επέφερε σημαντικές μεταβολές. Ο Πρόεδρος Γέλτσιν παρόλο που προσπαθούσε να διατηρήσει την επιρροή της Ρωσίας στην περιοχή αυτή είχε συρρικνωθεί σημαντικά σε σχέση με την αντίστοιχη της ΕΣΣΔ. Πολλές πρεσβείες και προξενεία έκλεισαν ενώ το προσωπικό που υπαγόταν στο ρωσικό υπουργείο εξωτερικών μειώθηκε δραστικά. Οι οικονομικές σχέσεις δέχτηκαν ισχυρά πλήγματα, με σημαντικές συμφωνίες να ακυρώνονται και τις χώρες κυρίως της βόρειας Αφρικής να αφήνουν χρέος πολλών δισεκατομμυρίων δολαρίων. Η μείωση της παρουσίας της Ρωσίας στην περιοχή δημιούργησε κενό ισχύος το οποίο έσπευσαν να καλύψουν οι ΗΠΑ και οι παραδοσιακές αποικιοκρατικές δυνάμεις όπως η Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία, Βέλγιο και Ιταλία.

Με την ανάληψη της εξουσίας από τον Πούτιν και μετά την ανάκαμψη της Ρωσικής οικονομίας η εξωτερική πολιτική της χώρας στην περιοχή έγινε πιο

⁸⁵ Όπως αναφέρει ο Besenyo : «(κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου) περίπου 5 με 7 χιλιάδες Σοβιετικοί στρατιωτικοί σύμβουλοι υπηρέτησαν σε χώρες της Βόρειας Αφρικής, ενώ μέχρι την εποχή της κατάρρευσης της ΕΣΣΔ περισσότεροι από 50000 Αφρικανοί αποκτούσαν υψηλή εκπαίδευση στα Ρωσικά Πανεπιστήμια»(Besenyo J. 2019: 133).

ενεργή. Από τα 2001 έως το 2005 επαναλειτούργησαν αρκετές από τις πρεσβείες που είχαν κλείσει την εποχή Γέλτσιν, αυξήθηκε η παρουσία πολιτικών ηγετών, διπλωματών, οικονομικών και στρατιωτικών παραγόντων στη Μόσχα και αντίστοιχα Ρώσων αξιωματούχων στις χώρες της περιοχής. Χτίζοντας γέφυρες με τα κυβερνητικά καθεστώτα το Κρεμλίνο κατάφερε να ενισχύσει την παρουσία της στην περιοχή, με σκοπό να διευρύνει τα πολιτικά και οικονομικά της οφέλη.

Ιδιαίτερα μετά την επιτυχία των στρατιωτικών επιχειρήσεων της Ρωσίας στη Συρία, ισχυροποιώντας της θέση ως ρυθμιστικός παράγοντας τη σημαντική βελτίωση των διμερών σχέσεων με την Τουρκία κυρίως από το 2016, όπως θα αναλυθεί εκτεταμένα στη συνέχεια, τα τελευταία δύο χρόνια το Κρεμλίνο θέτει ισχυρές βάσεις, ώστε να επεκτείνει την επιρροή της και στις χώρες της Βόρειας Αφρικής. Η Σύνοδος Κορυφής τον Οκτώβριο του 2019, στο Σότσι της Μαύρης Θάλασσας την μεταξύ της Μόσχας και των ηγετών των χωρών της Αφρικής, με πρωτοβουλία του Προέδρου Βλαντιμίρ Πουτιν και του Αιγύπτιου ομόλογό του Αμπτέλ Φαταχ ελ - Σισι, φανέρωσε την αυξανόμενη δυναμική της Ρωσίας στην εν λόγω περιοχή. Στη σύσκεψη συμμετείχαν 43 ηγέτες Αφρικανικών κρατών και υπογράφηκαν δεκάδες μνημόνια συνεργασίας με το ρωσικό κράτος, τις κρατικές αλλά και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Παρόλο που η Μόσχα δεν είναι σε θέση να ανταγωνιστεί οικονομικά την Κίνα και τις ΗΠΑ, η δυναμική είσοδος της στις χώρες της Βόρειας Αφρικής με προμετωπίδα την Αίγυπτο τείνει να αλλάξει τα δεδομένα στην περιοχή⁸⁶. Η επέκταση της επιρροής της Ρωσίας τα τελευταία χρόνια οφείλεται αφενός στην πρόθεση της χώρας να αμβλύνει την τρωτότητα της εθνικής οικονομίας και την εξάρτηση της από τη Δύση, γεγονός που έγινε έντονα αισθητό στις οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν μετά τις στρατιωτικές επεμβάσεις στη Γεωργία το 2008 και στην Ουκρανία το 2014, αναζητώντας νέες αγορές. Αφετέρου στην μακρά θητεία των διπλωματών, κρατικών υπαλλήλων, στρατιωτικών και στελεχών της KGB, στις χώρες της περιοχής οι οποίοι διαδραμάτιζαν εξέχοντα ρόλο στις

⁸⁶ Ηδη έχει υπογραφεί συμφωνία για κατασκευή πυρηνικού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στο Ελ – Ντάμπα της Αιγύπτου αξίας πάνω από 25 δισεκατομμυρίων ευρώ. (<https://www.liberal.gr/apopsi/i-rosia-kanei-apobasi-stin-afriki/272006>), ενώ συνεχίζεται η σύναψη μεγάλων συμφωνιών για αγορά οπλικών συστημάτων.

υφιστάμενες εξελίξεις κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, διατηρώντας ισχυρούς δεσμούς και σημαντικό κοινωνικό και πολιτικό κεφάλαιο μέχρι και τις μέρες μας⁸⁷.

Την τελευταία δεκαετία και μετά τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης τα δύο σημαντικότερα γεγονότα που άλλαξαν τα δεδομένα στην Ανατολική Μεσόγειο και την ισορροπία ισχύος στην περιοχή, ήταν αναμφισβήτητα ο εμφύλιος τόσο στη Λιβύη όσο και στη Συρία. Παρακάτω θα παρουσιαστούν αναλυτικά οι δύο αυτοί εμφύλιοι πόλεμοι εστιάζοντας στο ρόλο των Διεθνών Δρώντων δίνοντας ταυτόχρονα έμφαση στην συμπεριφορά της Ρωσίας, πως εκμεταλλεύτηκε τις ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν και πως μεταβλήθηκε η επιρροή της χώρας τα τελευταία χρόνια στην εν λόγω περιοχή, μέσα από τη συνολική μεταβολή ισχύος που επιτελέστηκε.

3.2 *Εμφύλιος στη Λιβύη*

Το κράτος της Λιβύη βρίσκεται στη Βόρεια Αφρική ανάμεσα στην Αλγερία, Τυνησία, Αίγυπτο και βρέχεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα. Ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 6.754.507 (απογραφή 2018) με τους περισσότερους να διαμένουν στην βόρεια περιοχή της χώρας (1.161.000 στην Τρίπολη, 841.000 στη Μισράτα και 811.000 στη Βεγγάζη). Το 47% του πληθυσμού είναι μεταξύ 25 και 54 χρονών και αποτελείται κυρίως από Άραβες (97%) και από Έλληνες, Μαλτέζους, Ιταλούς, Αιγύπτιους, Πακιστανούς, Τούρκους, Ινδούς και Τυνησίους (3%).

Η οικονομία της Λιβύης η οποία εξαρτάται σχεδόν εξολοκλήρου από τις εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου, λόγω των ταραχών που έχουν ξεσπάσει στη χώρα τα τελευταία χρόνια, την πολιτική αστάθεια και τη μείωση των τιμών των υδρογονανθράκων παγκοσμίως, έχει υποστεί σημαντικά πλήγματα. Ο πληθυσμός υποφέρει από σημαντικές ελλείψεις όπως σε τρόφιμα, πόσιμο νερό, ηλεκτρική ενέργεια και ιατρικές υπηρεσίες, ενώ μεγάλο μέρος του έχει αναγκαστεί σε εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση λόγω των συνεχιζόμενων συγκρούσεων μεταξύ ένοπλων ομάδων, στο εσωτερικό της χώρας. Επιπροσθέτως λόγω των

⁸⁷ Η πολύχρονη θητεία του Προέδρου Πούτιν στην KGB του δίνει τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των στελεχών αυτών αλλά και του πολιτικού και κοινωνικού κεφαλαίου που δημιούργησαν.

διαπερατών συνόρων ως αποτέλεσμα της αδυναμίας ελέγχου τους από τα στρατιωτικά τμήματα και τα σώματα ασφαλείας, η χώρα αποτελεί σημαντικό διαμετακομιστικό σταθμό των μεταναστών, από την κεντρική μεσόγειο προς την Ευρώπη⁸⁸.

Η Λιβύη απέκτησε την ανεξαρτησία της το 1951, ενώ το 1969 μετά από στρατιωτικό πραξικόπημα ο Μουαμάρ Καντάφι αναλαμβάνει την εξουσία της χώρας και υιοθετεί ένα πολιτικό σύστημα μεταξύ σοσιαλισμού και Ισλαμισμού, χρησιμοποιώντας τα έσοδα από το πετρέλαιο για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών και την εδραίωση του καθεστώτος του. Επιπροσθέτως λόγω της χρηματοδότησης τρομοκρατικών ενεργειών⁸⁹ και της εν γένει παρουσίας του η Λιβύη του Καντάφι μέχρι τον 21^ο αιώνα χαρακτηρίζονταν από τη Δύση ως ταραχοποιός χώρα, αποτελώντας αποσταθεροποιητικό παράγοντα του μεταψυχροπολεμικού Διεθνούς Συστήματος (Γρίβας 2013:35).

Μετά όμως την ανατροπή του καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν στο Ιράκ και την εδραίωση των ΗΠΑ στην περιοχή, ο Καντάφι αξιολογώντας τις διεθνείς εξελίξεις άλλαξε στάση. Έπαψε να στηρίζει τρομοκρατικές ομάδες, ενώ αναγνώρισε την τρομοκρατική επίθεση στη Σκοτία καταβάλλοντας το 2001 το ποσό των 2,7 εκατομμυρίων δολαρίων ως αποζημίωση στις οικογένειες των θυμάτων, με σκοπό να εξομαλύνει τις σχέσεις του με τη Δύση. Το πιο σημαντικό όμως βήμα ήταν η ανακοίνωση της Λιβύης το 2003, για εγκατάλειψη του προγράμματος κατασκευής όπλων μαζικής καταστροφής, την καταστροφή χημικών και βιολογικών όπλων καθώς και βαλλιστικών πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς. Επιπλέον δεχόμενη τον αφοπλισμό από τη Δύση με σκοπό τη διπλωματική και οικονομική στήριξη, εγκαινίασε μια νέα προσέγγιση στις Διεθνείς Συμμαχίες.

Τα επόμενα χρόνια οι σχέσεις της χώρας με τη Δύση έφτασαν στο βέλτιστο σημείο τους, με τον Τζόρτζ Μπους να χαρακτηρίζει το Λίβυο ηγέτη ως «υπόδειγμα», ενώ ο Τόνι Μπλερ κατά την επίσκεψη του το 2004 στην Τρίπολη

⁸⁸ Τα στοιχεία για τα χαρακτηριστικά της χώρας αναφέρονται στην ιστοσελίδα της CIA (https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/print_ly.html)

⁸⁹ Τέτοιες ενέργειες ήταν η και η βομβιστική επίθεση στο Βερολίνο το 1986 και η κατάρρευση του αεροσκάφους στο Λοκέρμπι της Σκωτίας το 1988, που επέφεραν κυρώσεις από τον ΟΗΕ απομονώνοντας πολιτικά και οικονομικά τη χώρα.

τόνισε την επανένταξη της χώρας στο Διεθνές Σύστημα.(Γρίβας 2013:36). Επιπροσθέτως η γεωστρατηγική προσέγγιση της Λιβύης μεταλλάχθηκε με σκοπό η χώρα να μετατραπεί σε στήριγμα της Δύσης στην περιοχή, και αξιόπιστο προμηθευτή ενεργειακών αποθεμάτων, καρπώνοντας οικονομικά και γεωστρατηγικά οφέλη. Παρά τον αυταρχικό τρόπο διακυβέρνησης και την καταπίεση του λαού του, η Δύση έβλεπε στο πρόσωπο του Καντάφι έναν αξιόπιστο σύμμαχο, που εξυπηρετούσε τα συμφέροντα τους. Όλα αυτά όμως ίσχυαν έως την εμφάνιση των γεγονότων της Αραβικής Άνοιξης.

Στο τέλος του 2010 ξεσπούν βίες εξεγέρσεις στη Βόρεια Αφρική από την Τυνησία έως το Μαρόκο και τη Λιβύη, αποκτώντας τα χαρακτηριστικά κοινωνικού κινήματος, απειλώντας να αλλάξουν τα δεδομένα της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής⁹⁰. Στη Λιβύη στις 15 Φεβρουαρίου 2011 οι πολίτες ξεκινούν πολυπληθείς διαδηλώσεις καθοδηγούμενοι από τις δημοκρατικές αλλαγές των καθεστώτων στην Αίγυπτο και στην Τυνησία, προκειμένου να πετύχουν την απομάκρυνση του καταπιεστικού καθεστώτος Καντάφι. Παρά όμως τις ισχυρές διαμαρτυρίες ο Λίβυος ηγέτης αντέδρασε με μεγάλη βιαιότητα, χρησιμοποιώντας στρατιωτικές δυνάμεις απειλώντας παράλληλα ότι θα εξοντώσει όλους τους αντιφρονούντες⁹¹. Οι συγκρούσεις έλαβαν μεγάλες διαστάσεις, με τις στρατιωτικές δυνάμεις να προχωρούν σε μαζικές εκτελέσεις, καταπατώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα, απειλώντας ταυτόχρονα την ασφάλεια και τη σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής.

Η Δύση βλέποντας την κατάσταση να παίρνει ανεξέλεγκτες διαστάσεις και με πρωτοστάτες τις Ευρωπαϊκές Δυνάμεις, συγκάλεσε συνεδρίαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να αναλάβει δράσεις για

⁹⁰ Σύμφωνα με τον Κυριακίδη οι εξεγέρσεις παρουσίαζαν κοινά χαρακτηριστικά. «Έλαβαν χώρα αυθόρμητα, χωρίς παρεμβάσεις εξωτερικών παραγόντων. Δεν είχαν συγκεκριμένη ηγεσία. Δεν υπήρχε κοινή ιδεολογία, πλην της επιθυμίας ανατροπής της διεφθαρμένης και μακρόβιας καθεστηκυίας τάξης. Η πλειονότητα ήταν νέοι και μορφωμένοι και δεν υπήρχε κάποιο έντονο αντιδυτικό συναίσθημα ή κάποια προβολή θρησκείας»(Κυριακίδης 2012:47, Κουσκουβέλης, Η. συλλογικός τόμος).

⁹¹ Ο Καντάφι κατά την κλιμάκωση των συγκρούσεων παραχώρησε συνέντευξη το Φεβρουάριο του 2011 όπου επιβεβαίωσε ότι δεν πρόκειται να διαπραγματευτεί με τους επαναστάτες, ενώ από τη μία υποστήριξε ότι οι πολίτες είναι μαζί του και θα τον υπερασπιστούν μέχρι θανάτου και από την άλλη ότι θα κυνηγήσει τους αντιφρονούντες γειτονία γειτονιά, σπίτι σπίτι, δωμάτιο δωμάτιο. (<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8838644/Muammar-Gaddafi-in-his-own-words.html>).

αποκλιμάκωση της διαφαινομένης κρίσης. Οι λόγοι που επέβαλαν την ανάληψη πρωτοβουλιών ήταν οι παρακάτω:

➤ Το καθεστώς Καντάφι είχε χάσει τον έλεγχο και φαινόταν ότι η καταστολή των διαδηλωτών θα οδηγούσε σε εμφύλιο πόλεμο με σοβαρές συνέπειες στις υποδομές της χώρας και στην ασφάλεια των πολιτών. Επιπλέον ο Λίβυος ηγέτης είχε χάσει τα ερείσματά του στους σημαντικότερους παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος, με την πλειοψηφία των ηγετών να συμφωνούν ότι το καθεστώς στη χώρα θα πρέπει να αλλάξει⁹².

➤ Η χρήση εκτεταμένης βίας κατά των διαδηλωτών είχαν πάρει διαστάσεις μαζικών εκτελέσεων, ενώ η άρνηση του Καντάφι για διαπραγματεύσεις με τους διαδηλωτές, επιδείνωνε την κατάσταση. Η ενδεχόμενη αδιαφορία των Ηνωμένων Εθνών στη συνέχιση της βίαιης καταστολής των εξεγέρσεων θα υποβάθμιζε το ρόλο του, ενώ θα ενδυνάμωνε τα αυταρχικά καθεστώτα στην περιοχή.

➤ Οι εν λόγω συγκρούσεις λάμβαναν χώρα στη γειτονιά της Ευρώπης απειλώντας με αποσταθεροποίηση την ευρύτερη περιοχή. Επιπλέον η επιδείνωση της κατάστασης αύξησε τις μεταναστευτικές ροές από τη βόρεια Αφρική προς την κεντρική Ευρώπη, ανάγοντας το μεταναστευτικό ως ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

➤ Η Λιβύη είναι πλούσια σε υδρογονάνθρακες και αποτελεί την τρίτη χώρα σε εξαγωγές πετρελαίου προς την Ευρώπη. Μια πιθανή αποσταθεροποίηση στη Λιβύη θα ενίσχυε την ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία, ενώ από την άλλη η επέμβαση στη χώρα θα εδραίωνε την επιρροή των ευρωπαϊκών δυνάμεων στην περιοχή, διευκολύνοντας ταυτόχρονα τις πετρελαϊκές εταιρίες να λάβουν μεγαλύτερο μερίδιο, από τις εξαγωγές υδρογονανθράκων. (Spasov, P. 2014: 31-34).

⁹² Η Ρωσία παρά τις αντιρρήσεις της για τις επιχειρήσεις στη Λιβύη, ο Πρόεδρος Medvedev δήλωνε: «Το καθεστώς Καντάφι έχει χάσει τη νομιμοποίηση του και πρέπει να φύγει»(Reyker, Y, Smeets, N 2015:377) στο ίδιο μήκος κύματος ο Λίβυος πρέσβης των ΗΕ Ιμπραήμ Νταμπασί δήλωνε ότι δε στηρίζει το καθεστώς Καντάφι, ενώ ταυτόχρονα ο Αραβικός Σύνδεσμος ενέκρινε την επέμβαση στη Λιβύη. Επιπλέον όπως αναφέρει η Buckley, C. : «Παρόλο που η Λιβύη ήταν αναγκαία λόγω του πετρελαίου που διαθέτε το κράτος δεν ήταν στρατηγικά σημαντικό στις άλλες χώρες διότι ο Καντάφι ποτέ δε στόχευε στην υποστήριξη από μια ισχυρή χώρα όπως η Ρωσία ή η Κίνα ή οι ΗΠΑ και ο Λίβυος ηγέτης είχε δυσανεστήσει πολλές Μεγάλες Δυνάμεις σε βαθμό που λίγες ενδιαφέρονταν για την υποστήριξη του καθεστώτος του» (Buckley, C 2012:83).

Κατά τη συνεδρίαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ παρόλο που όλοι παραδέχονταν ότι πρέπει να αναληφθούν πρωτοβουλίες, τα μέλη δε συμφωνούσαν με τον τρόπο που θα έπρεπε να επέμβουν. Οι ευρωπαϊκές δυνάμεις με κύριους εκφραστές τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιταλία έθεταν ως προτεραιότητα μια αεροπορική επέμβαση για υποστήριξη των αντικαθεστωτικών δυνάμεων⁹³, με ταυτόχρονο ναυτικό αποκλεισμό και επιβολή εμπάργκο προμήθειας οπλικών συστημάτων, χωρίς τη χρήση χερσαίων δυνάμεων. Οι ΗΠΑ από την άλλη αμφέβαλαν για την ομαλή έκβαση των επιχειρήσεων έχοντας την εμπειρία των πολέμων στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν, πιέζοντας για μια πιο δυναμική παρέμβαση κάνοντας χρήση ειδικών τμημάτων χερσαίων στρατιωτικών δυνάμεων. Αντίθετα η Ρωσία και η Κίνα έδιναν έμφαση σε μια ειρηνική λύση με τη διενέργεια διαπραγματεύσεων, προκειμένου να σεβαστούν την εδαφική ακεραιότητα της Λιβύης⁹⁴, θέτοντας τους ίδιους ως κατάλληλους διαμεσολαβητές.

Τελικά υπό την πίεση των περιστάσεων και με την απειλή του ρωσικού βέτο, το Συμβούλιο Ασφαλείας διατυπώνει προς έγκριση το ψήφισμα 1973 ως μια συμβιβαστική λύση μεταξύ των μελών του. Αναφέρει την επιβολή ζώνης απαγόρευσης πτήσεων, εμπάργκο στην αγορά οπλικών συστημάτων, οικονομικές κυρώσεις, αποκλείει την επέμβαση χερσαίων δυνάμεων ενώ προσθέτει και την ανάληψη οποιαδήποτε απαραίτητων μέτρων προκειμένου να προστατευτούν οι πολίτες και οι κατοικημένες περιοχές από ενδεχόμενες επιθέσεις. ([https://www.undocs.org/S/RES/1973%20\(2011\)](https://www.undocs.org/S/RES/1973%20(2011))).

Η Ρωσία ήταν η χώρα που θα έχανε τα περισσότερα στηρίγματα στη Λιβύη σε ενδεχόμενη απομάκρυνση του καθεστώτος Gaddafi. Η Λιβύη ήταν ανέκαθεν

⁹³ Η διπλωματική πίεση αλλά και η ενεργή συμμετοχή της Γαλλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιταλίας (οι Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο διέθεσαν μαζί περίπου το ένα τρίτο των συνολικών δυνάμεων που ενήργησαν στη Λιβύη ενώ η Ιταλία διέθεσε πλήθος αεροπορικών βάσεων και πολεμικών αεροσκαφών), έδειξε ότι οι χώρες που ήταν περισσότερο εξαρτημένες από το λιβυκό πετρέλαιο, έδειξαν μεγαλύτερη θέληση για επίλυση των συγκρούσεων στη χώρα. (Spasson, P. 2014:34).

⁹⁴ Η Ρωσία δίνει μεγάλη έμφαση στη διατήρηση της εδαφικής κυριαρχία και της κρατικής ανεξαρτησίας. Ο Vladislav Surkov ο οποίος θεωρείται ένας από τους βασικούς διαμορφωτές της ιδεολογίας της Ρωσίας στην εποχή Πούτιν σε άρθρα του το 2007 και το 2009 εισαγάγει τον όρο «Κυρίαρχη Δημοκρατία» όπου αναφέρει ότι κανένας παράγοντας δεν πρέπει να επιβάλει «από έξω» τις αποφάσεις που πρέπει να λαμβάνει ένα κράτος. (Makinen, S. 2011). Η ιδεολογία αυτή χρησιμοποιείται ως αντίπαλο δέος στη δυτική παγκοσμιοποίηση.

παραδοσιακός σύμμαχός της Μόσχας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, αποσπώντας σημαντική στήριξη από το Κουμουνιστικό καθεστώς. Η στήριξη αυτή μεταφράστηκε με την αποστολή μεγάλου αριθμού Σοβιετικών μηχανικών στη Λιβύη για την κατασκευή πυραυλικών εγκαταστάσεων ενώ αρκετοί Ρώσοι στρατιώτες συμμετείχαν στις επιχειρήσεις του Λιβυκού στρατού»(Lefevre, P:330).

Η προεδρία Πούτιν όπως φάνηκε παραπάνω ενίσχυσε την παρουσία της Ρωσίας στη Βόρεια Αφρική με τις σχέσεις των δύο χωρών να έχουν ανάλογη πορεία, ιδιαίτερα με τη διαγραφή του χρέους 4,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων το 2008 από τη Μόσχα το οποίο διατηρούσε η Λιβύη προ την πρώην ΕΣΣΔ. Σε αντάλλαγμα υπογράφηκε σύμβαση ύψους 2,2 εκατομμυρίων δολαρίων για την κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής στη χώρα από τη Ρωσία, ενώ εκφράστηκε η πρόθεση παραχώρησης δικαιώματος πρόσβασης του Ρωσικού Ναυτικού στο λιμάνι της Βεγγάζης⁹⁵.

Λόγω των παραπάνω η Ρωσία που ήταν εξαρχής αντίθετη με ενδεχόμενη στρατιωτική επέμβαση, αντέδρασε έντονα στο ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας. Θεωρώντας ότι η αναφορά για λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για την προστασία των πολιτών, ήταν αρκετά ασαφής και θα επέτρεπε στις εισερχόμενες δυνάμεις, παροχή σημαντικής στήριξης στους αντικαθεστωτικούς, επεμβαίνοντας απροκάλυπτα στα εσωτερικά του κράτους της Λιβύης⁹⁶. Οι αντιδράσεις όμως δεν μεταφράστηκαν στην άσκηση του δικαιώματος βέτο, διότι αφενός η Μόσχα δεν ήθελε να εξαντλήσει το πολιτικό της κεφάλαιο, δεχόμενη πιέσεις στο εγγύς της περιβάλλον, με τις προσπάθειες διεύρυνσης του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αφετέρου δε φαινόταν μέχρι εκείνη τη στιγμή να διαθέτει το ανάλογα φορτία ισχύος, αλλά και ισχυρή πρόθεση να αποτρέψει την επέμβαση. Τελικά στις 17 Μαρ 2011 παρά τις αντιδράσεις, το ψήφισμα εγκρίθηκε

⁹⁵ Όσον αφορά τις επιπτώσεις του λιβυκού εμφυλίου στα εθνικά συμφέροντα της Μόσχας ο Lefevre αναφέρει χαρακτηριστικά: «Η ανατροπή του Gaddafi διακινδύνευε τις συμφωνίες Ρωσίας – Λιβύης που είχαν υπογραφεί από το 2008 έως το 2011 καθώς και την επιρροή της Ρωσίας στην περιοχή. Ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε κοστίζει στη Ρωσία ακριβά. Το εμπόριο όπλων των Ηνωμένων Εθνών σήμαινε ότι η Λιβύη η οποία το 2010 αποτελούσε προορισμό των 12% των εξαγωγών οπλικών συστημάτων της Ρωσίας σταμάτησε να αγοράζει, προκαλώντας απώλειες 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων»(Lefevre, R. 2017:330).

⁹⁶ Είναι χαρακτηριστικά τα σχόλια του Πούτιν μετά την έγκριση του ψηφίσματος 1973 όπου εξέφρασε την αντίθεση του λέγοντας ότι «(η επέμβαση) μου θυμίζει μεσαιωνική κλήση για σταυροφορία» (<https://www.voltairenet.org/article169013.html>).

με δέκα ψήφους υπέρ και 5 αποχές⁹⁷, νομιμοποιώντας την επέμβαση στη Λιβύη. Όπως αναφέρει ο Reykers, Y. και Smeets N. :

«Σημαίνοντα ρόλο στις εξελίξεις και τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας ήταν η στάση του Αραβικού Συνδέσμου και το αίτημα του οποίου αφορούσε στις 12 Μαρτίου 2011 την επέμβαση στη Λιβύη με τη δημιουργία ζώνης απαγόρευσης πτήσεων»(Reykers, Y. και Smeets N. 2015:375).

Έτσι μετά την έγκριση του ψηφίσματος, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο έδειξαν τις προθέσεις τους προκειμένου να ηγηθούν της εκστρατείας, χωρίς όμως να αποκλείσουν τη συμμετοχή των ΗΠΑ, για διπλωματικούς και επιχειρησιακούς λόγους. Την 19 Μαρτίου 2011 το πρώτο γαλλικό μαχητικό εισήλθε στη Λιβύη με σκοπό τη δημιουργία ζώνης απαγόρευσης πτήσεων και την εφαρμογή του ψηφίσματος 1973/2011. Στις 23 Μαρτίου η διοίκηση και ο έλεγχος της επιχείρησης τέθηκε υπό την επίβλεψη του NATO, με τις ΗΠΑ να αφήνουν την πρωτοβουλία στη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ οι Ιταλοί διέθεσαν πολλές αεροπορικές βάσεις και αεροσκάφη εξασφαλίζοντας την επιτυχή έκβαση της⁹⁸.

Με τη συμβολή του NATO επισπεύτηκε η αλλαγή του καθεστώτος διότι με την επιβολή της ζώνης απαγόρευσης πτήσεων, το εμπάργκο όπλων και το ναυτικό αποκλεισμό ουσιαστικά απενεργοποιήθηκε η δυναμική των Ενόπλων Δυνάμεων που διατηρούσε ο Καντάφι. Επιπλέον η πραγματοποίηση αεροπορικών επιδρομών εναντίον των στρατιωτικών δυνάμεων που απειλούσαν τους διαδηλωτές, έδωσαν τη δυνατότητα στους τελευταίους να επικρατήσουν. Η επιχείρηση τερματίστηκε την 21 Οκτωβρίου 2011, μια μέρα μετά τη σύλληψη και την εκτέλεση του Καντάφι και την αλλαγή του καθεστώτος στη χώρα, μέσα σε έντονες επιδοκίμασιες του ντόπιου πληθυσμού.

Η επέμβαση στη Λιβύη εμπόδισε τον Καντάφι να συντρίψει το ανερχόμενο επαναστατικό κίνημα, που επιδίωκε να ανατρέψει το καθεστώς του και έδωσε τη δυνατότητα στην αντιπολίτευση να επικρατήσει χωρίς τη χρήση χερσαίων

⁹⁷ Τα κράτη που απείχαν ήταν η Κίνα, Ρωσία, Γερμανία, Βραζιλία και Ινδία.

⁹⁸ Η επιχείρηση αυτή είναι η πρώτη επιχείρηση μετά το Β΄ ΠΠ που διατίθενται σε επιχειρήσεις υπό την επίβλεψη του NATO τόσο μεγάλος αριθμός μη αμερικανικών δυνάμεων, ενώ υπολογίζεται ότι το 90% των αεροπορικών στόχων προσβλήθηκαν από μη αμερικανικά αεροσκάφη. (Lidron L. 2012:39)

δυνάμεων της συμμαχίας. Κεντρικό στοιχείο της επιχείρησης ήταν η σχετικά μικρή πολυεθνική αεροπορική επέμβαση με δυνάμεις, που λειτουργούσαν από τις θέσεις του NATO στην Ιταλία, τη Γαλλία, την Ελλάδα και άλλες χώρες, με αεροσκάφη και πλοία πετυχαίνοντας τους αντικειμενικούς σκοπούς, σε μικρό σχετικά χρονικό διάστημα. Από πολιτικής άποψης η ευελιξία και η ταχύτητα της επέμβασης ήταν αξιοσημείωτες, το κόστος ήταν ιδιαίτερα χαμηλό, ενώ δεν υπήρχαν απώλειες προσωπικού των δυνάμεων του NATO⁹⁹.

Παρά όμως τις σημαντικές επιτυχίες των συμμαχικών δυνάμεων, δεν κατάφεραν να αποτρέψουν την ανθρωπιστική κρίση στη χώρα. Η επιχείρηση εκτιμάται ότι στοίχισε τη ζωή σε πάνω από 20 000 Λίβυους ενώ πολύ μεγαλύτερος ήταν ο αριθμός των τραυματιών και των προσφύγων (Sprason P : 2014). Επίσης ο ελλιπής σχεδιασμός της επόμενης ημέρας, με κυριότερο στοιχείο την απουσία σχεδίου αφοπλισμού των ντόπιων επαναστατικών ομάδων που συμμετείχαν στις συγκρούσεις εναντίον των δυνάμεων του καθεστώτος Καντάφι και της ανασυγκρότησης της χώρας, κατέστησαν τη νέα κυβέρνηση ευάλωτη. Επίσης έδωσαν τη δυνατότητα σε νέους εσωτερικούς παράγοντες να αναδυθούν και να απειλήσουν τη συνοχή και την ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής.

Όσον αφορά τη Ρωσία η επιχείρηση στη Λιβύη αποτέλεσε ένα σημαντικό μάθημα για τη σχεδίαση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Η αποχή από τη διαδικασία του ψηφίσματος 1973 του Συμβουλίου Ασφαλείας, ενώ αρχικά παρέκαμψε το αδιέξοδο του βέτο, στην πραγματικότητα απομόνωσε τη χώρα από τις διεθνείς εξελίξεις στην περιοχή, δίνοντας χώρο στις δυτικές δυνάμεις να καθορίσουν την έκβαση των γεγονότων, σύμφωνα με τα δικά τους συμφέροντα. Όπως αναφέρει ο Reykers, Y και ο Smeets, N.:

⁹⁹ Σύμφωνα με τον Mueller «Η Λιβύη ήταν ένα παράδειγμα στρατηγικής προσέγγισης που μπορεί να ονομαστεί «αεροπορική παρέμβαση», που περιλαμβάνει εξωτερικές δυνάμεις που παρεμβαίνουν σε μία σύγκρουση πρωτίστως ή εξ' ολοκλήρου με τη χρήση αεροπορίας, ενώ παράλληλα συνεργάζονται σε μεγάλο ή μικρό βαθμό με τις εγχώριες δυνάμεις. (Mueller, K. 2015:6).

«(Μετά την επέμβαση στη Λιβύη) Η Ρωσική διπλωματία και η πολιτική ηγεσία της χώρας, δείχνει να έχει ανακτήσει την επίγνωση της δυναμικής του βέτο και ιδιαίτερα των κινδύνων μη χρήσης του»(Reykers, Y, Smeets, N 2014:383)

Μετά την ανατροπή του καθεστώτος Καντάφι το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο της χώρας ως προσωρινή κυβέρνηση προκήρυξε εκλογές στις 07 Ιουλίου του 2012 προκειμένου να σχηματιστεί το νέο 200μελές Γενικό Εθνικό Κογκρέσο που θα καθόριζε τον πρωθυπουργό της χώρας και τη νέα κυβέρνηση. Παρά την αισιοδοξία των Ισλαμικών δυνάμεων για επικράτηση όπως έγινε στην Τυνησία και την Αίγυπτο τα αποτελέσματα δεν εξελίχθηκαν σύμφωνα με τις προσδοκίες τους¹⁰⁰. Το κόμμα Δικαιοσύνης και Κατασκευής που αντιπροσώπευε τους Ισλαμιστές εκλέχτηκε δεύτερο ενώ την πρωτιά έλαβε ο Συνασπισμός Εθνικών Δυνάμεων, ένας χαλαρός συνασπισμός φιλελεύθερων δυνάμεων και πρώην υποστηρικτών του παλαιού καθεστώτος¹⁰¹.

Η περίοδος από τις 07 Ιουλίου του 2012 έως την 25 Αυγούστου 2014 όπου οι Ισλαμιστές δεν αναγνώρισαν τα αποτελέσματα των εκλογών, χαρακτηρίζοντας του εαυτούς τους ως νόμιμη κυβέρνηση καταλαμβάνοντας την Τρίπολη, χαρακτηρίζεται από εξαιρετική αστάθεια. Όπως αναφέρει ο Chivvis και ο Martini:

«Υπολογίζεται σύμφωνα με έκθεση των ΗΕ ότι κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων κατά του καθεστώτος Καντάφι οι Ένοπλες Δυνάμεις της Λιβύης διέθεταν ανάμεσα σε 250.000 και 700.000 όπλα με τα περισσότερα να είναι τυφέκια εφόδου. Υπολογίζεται επίσης ότι υπήρχαν εκατομμύρια τόνοι με πολεμικό υλικό στη Λιβύη περισσότερα από τις αποθήκες του Βρετανικού Στρατού. Τα όπλα αυτά τώρα απειλούν την ασφάλεια της Λιβύης.» (Chivvis, C. και ο Martini, J. 2014:8).

Η αδυναμία της κυβέρνησης να προβεί στον αφοπλισμό των φυλετικών και θρησκευτικών ομάδων που συμμετείχαν στις διαδηλώσεις κατά του προηγούμενου καθεστώτος, η διαπερατότητα των συνόρων και η αναποτελεσματικότητα ελέγχου

¹⁰⁰ Η εκλογική συμπεριφορά των Λιβανέζων εξηγείται λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης στο πολιτικό Ισλάμ και τα πολιτικά κόμματα που πρόσκεινται σε ξένα συμφέροντα. Ο πληθυσμός της Λιβύης είναι σχεδόν εξ' ολοκλήρου Σουνίτες Μουσουλμάνοι, με παράδοση στο Σαλαφισμό και στη θρησκευτική μετριοπάθεια. Η πλειοψηφία των Λιβανέζων δεν ακολουθεί ένα θρησκευτικό ηγέτη ή μια συγκεκριμένη θρησκευτική σχολή σκέψης (Smith, R. and Pack, J. 2017:192).

¹⁰¹ <https://web.archive.org/web/20130616023809>

τους από τις στρατιωτικές δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας καθώς και η απροθυμία της Δύσης για παροχή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος στήριξης για την ανοικοδόμηση της χώρας, οδήγησε τη νέα κυβέρνηση σε επικίνδυνα αδιέξοδα. Στη χώρα εισήλθαν ομάδες της Αλ Κάιντα με σκοπό να εκμεταλλευτούν το κενό ισχύος στην περιοχή και να αναπτύξουν το δίκτυο της οργάνωσης τους, ενώ δημιουργήθηκε θύλακας του ISIS στην πόλη Sirte ενισχυόμενος από δυνάμεις δια μέσου του Σουδάν. Οι συγκρούσεις μεταξύ σαλαφιστικών ομάδων ήταν στην ημερήσια διάταξη και οι τρομοκρατικές επιθέσεις απειλούσαν να αποσταθεροποιήσουν τη χώρα¹⁰².

Η διαρκώς αυξανόμενη αστάθεια της χώρας, προκάλεσε την παραίτηση του Πρωθυπουργού Al Zeidan ο οποίος είχε εκλεγεί στις 14 Οκτωβρίου 2012 από το Γενικό Εθνικό Συμβούλιο της χώρας¹⁰³, ο οποίος αντικαταστάθηκε από τον AAbdullah Al – Thani. Στη συνέχεια οργανώθηκαν εκλογές προκειμένου να σχηματιστεί νέα κυβέρνηση με τις κοσμικές εκσυγχρονιστικές δυνάμεις να καταλαμβάνουν την πρώτη θέση έναντι των ισλαμικών δυνάμεων. Οι τελευταίοι δεν αναγνώρισαν το αποτέλεσμα των εκλογών, κήρυξαν του εαυτούς τους ως νόμιμη κυβέρνηση της χώρας καταλαμβάνοντας ταυτόχρονα την Τρίπολη¹⁰⁴, ενώ η νέα εκλεγμένη κυβέρνηση μετακόμισε στο Τομπρούκ. Από τότε η Λιβύη έχει δύο κυβερνήσεις, η μια υπό την ηγεσία του Στρατηγού Khalifa Haftar¹⁰⁵ με υποστηρικτές κοσμικούς εκσυγχρονιστές και πρώην οπαδούς του Καντάφι με πρόταγμα την αντιισλαμική ιδεολογία. Η άλλη κυβέρνηση έχει έδρα την Τρίπολη αποτελείται από ισλαμικές δυνάμεις και είναι προσανατολισμένη στις επιταγές που έχει θέσει η Μουσουλμανική Αδελφότητα στην περιοχή. (Daragahi, B. 2015).

Μετά τις παραπάνω εξελίξεις και με τον εμφύλιο μεταξύ Λιβυκού Εθνικού Στρατού (LNA) και του Συμβουλίου Εθνικής Συμφωνίας (GNA) να εξαπλώνεται σε

¹⁰² Σημαντικότερη τρομοκρατική επίθεση ήταν η επίθεση ένοπλης ομάδας υποστηρικτών της Αλ Κάιντα στο Αμερικανικό Προξενείο στη Βεγγάζη την 11 Σεπ 2012, όπου οδήγησε στη δολοφονία του Αμερικανού Πρέσβη Κρις Στίβενς.

¹⁰³ General National Council (GNC)

¹⁰⁴ Ηγούνται του Συμβουλίου Εθνικής Συμφωνίας [Government of National Accord (GNA)]

¹⁰⁵ Ο Khalifa Haftar αρχικά ήταν υποστηρικτής του Καντάφι στο πραξικόπημα του 1969 και στην ανάληψη της εξουσίας. Στη συνέχεια αποχώρησε και ηγήθηκε μιας επαναστατικής ομάδας στη Λιβύη στο Ζαίρ η οποία λάμβανε εντολές από τη CIA. Τα τελευταία χρόνια ζούσε στις ΗΠΑ ως σύμβουλος της CIA. Το 2011 επέστρεψε στη Λιβύη για να οργανώσει την αντίσταση κατά του καθεστώτος. Από το 2014 ηγείται του Λιβυκού Εθνικού Στρατού [Libyan National Army (LNA)] με έδρα το Τομπρούκ.

όλη τη χώρα, οι υφιστάμενες συμμαχίες μεταβλήθηκαν καθώς άλλαξαν και τα συμφέροντα των παραγόντων του Διεθνούς Συστήματος στην περιοχή. Έτσι η Ρωσία που μέχρι το 2014 δε συμμετείχε στις εξελισσόμενες επιχειρήσεις και απείχε από τις σημαντικές αποφάσεις της χώρας, διέβλεψε ότι μπορεί να εκμεταλλευτεί το κενό ισχύος που έχει δημιουργηθεί και να γίνει ρυθμιστής των εξελίξεων.

Εξαρχής υποστήριξε τις δυνάμεις του Haftar, προμηθεύοντας του πολεμικό υλικό όπως Drones και UAVs, μισθοφόρους και στρατιωτικούς συμβούλους, ενώ ο Πρόεδρος Πούτιν έδειξε έμπρακτα την υποστήριξη του καλωσορίζοντας τον Λίβυο Στρατηγό στο κυβερνητικό αεροσκάφος το 2017. Η έναρξη του εμφυλίου πολέμου στη Λιβύη έδωσε την ευκαιρία στον Πούτιν να ταχθεί στο πλευρό του Haftar βλέποντας στο πρόσωπο του έναν ηγέτη με κατάλληλα χαρακτηριστικά, που θα μπορούσε να αποτρέψει την εξάπλωση του ISIS, της Al Qaida αλλά και άλλων ισλαμικών εξτρεμιστικών ομάδων στη χώρα, εδραιώνοντας έτσι την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην περιοχή σύμφωνα με τα προτάματα των ρωσικών συμφερόντων.

Επιπλέον τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης στην Αίγυπτος, με την ανατροπή του καθεστώτος Μουμπάρακ και στη συνέχεια τη νίκη του κόμματος Δικαιοσύνης με Πρόεδρο το Μοχάμεντ Μόρσι, της Μουσουλμανικής αδελφότητας στις εκλογές που ακολούθησαν, δημιούργησαν το φόβο ότι η Λιβύη θα αποτελέσει βάση τζιχαντιστών με την υποστήριξη της Αιγύπτου, απειλώντας την ασφάλεια και τη συνοχή της¹⁰⁶. Το στρατιωτικό όμως πραξικόπημα στη συνέχεια το 2013 κατά της εκλεγμένης ισλαμικής κυβέρνησης και της ανόδου του στην εξουσία του συντηρητικού αντιισλαμιστή Στρατηγού Αμπντέλ Φατάχ Ελ Σίσι, άλλαξαν τα δεδομένα όχι μόνο στην Αίγυπτο αλλά και στο ευρύτερο υποσύστημα.

Η ανάληψη της εξουσίας από τον Ελ Σίσι όχι μόνο ανέδειξε έναν σημαντικό σύμμαχο στο Λίβυο Στρατηγό Χαφτάρ, για την ισχυροποίηση τους στο εσωτερικό της χώρας του, αλλά όπως θα δούμε και στη συνέχεια, έδωσε σημαντική στήριξη στο καθεστώς Assad στη Συρία αλλάζοντας τις ισορροπίες ισχύος στην ευρύτερη

¹⁰⁶ <https://rlp.hds.harvard.edu/faq/arab-spring-egypt>

περιοχή, αποτρέποντα την εξάπλωση των εξτρεμιστικών ισλαμικών ομάδων στο ευρύτερη περιοχή. Αυτό επέτρεψε ουσιαστικά στη Ρωσία να υποστηρίξει τα ανερχόμενα αυταρχικά καθεστώτα υποβαθμίζοντας την ισλαμική επιρροή, εδραιώνοντας παράλληλα τη θέση της στην Ανατολική Μεσόγειο.

Οι ΗΠΑ παρά την αρχική υποστήριξη του Ομπάμα στον GNA, η αλλαγή στην Προεδρία της χώρας έφερε και αλλαγή πολιτικής στην περιοχή. Έτσι ο Ντόναλντ Τράμπ στις 19 Απριλίου 2019 σε ανακοίνωση του υποστήριξε ότι ο Haftar μπορεί να φέρει τη σταθερότητα στη χώρα του, δείχνοντας έτσι έμπρακτα τη στήριξη του προς το LNA. Στο ίδιο μήκος κύματος η Γαλλία τάχθηκε υπέρ του Haftar ευθυγραμμίζοντας τα συμφέροντα τους με αυτά των ΗΠΑ και Ρωσία στην περιοχή. Συνολικά τον Haftar υποστηρίζουν οι ΗΠΑ, Ρωσία, Γαλλία, Αίγυπτος, Σαουδική Αραβία και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.

Από την άλλη η Τουρκία θέλοντας να αποκτήσει ηγετικό ρόλο στην περιοχή, προωθώντας τα συμφέροντα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, αλλά και να εκμεταλλευτεί τον εμφύλιο πόλεμο στη χώρα προκειμένου να εισχωρήσει στα πλούσια ενεργειακά της αποθέματα, τάχθηκε εξαρχής υπέρ του GNA παρέχοντας του στρατιωτικούς συμβούλους και πολεμικό υλικό. Όπως αναφέρει ο Rhoud:

«Ο Πρόεδρος της χώρας Νταγίπ Ερντογάν στις 20 Ιουνίου 2017, αφού παραδέχτηκε ότι η Τουρκία είχε παραδώσει φορτία τροχοφόρων τεθωρακισμένων οχημάτων σε δυνάμεις του GNA, ισχυρίστηκε ότι : Η Αίγυπτος και ο Mohammed bin Zayed υποστηρίζουν τις δυνάμεις του Haftar. Ήταν πολύ ισχυροί όσον αφορά τον εξοπλισμό και τα αεροσκάφη, τώρα όμως υπάρχει ισορροπία»(Rhoud, Z. 2019).

Από πλευράς ευρωπαϊκών δυνάμεων η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο τάσσονται υπέρ του GNA ενώ η Γερμανία διατηρεί μια πιο ουδέτερη στάση. Συνολικά τις δυνάμεις του GNA υποστηρίζουν η Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Τουρκία, το Κατάρ και το Σουδάν, ενώ σημαντική βοήθεια λαμβάνουν από μουσουλμανικές εξτρεμιστικές ομάδες και μαχητές του ISIS που προσπαθούν να εξαπλωθούν στην περιοχή της βόρειας Αφρικής. Κατά τη διάρκεια της συγγραφή του παρόντος, οι δυνάμεις του LNA ελέγχουν το μεγαλύτερο μέρος της χώρας, ενώ από τον Απρίλιο του 2019 έχει αρχίσει η πολιορκία της Τρίπολης, χωρίς να

έχει επιτευχθεί ακόμα η κατάληψη της¹⁰⁷. Μια ενδεχόμενη επικράτηση των δυνάμεων του Haftar θα σημάνει σημαντική αύξηση της επιρροής της Ρωσίας και της Αιγύπτου στην ευρύτερη περιοχή, ενώ μεγάλη χαμένη θα είναι η Τουρκία.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι παρά την αρχική απομόνωση της Ρωσίας και την αποχή της από την επέμβαση των συμμαχικών δυνάμεων στη Λιβύη, η απροθυμία της Δύσης να στηρίξει το νέο καθεστώς και την ανοικοδόμηση της χώρας, δημιούργησε αστάθεια και κενό ισχύος στην περιοχή. Το γεγονός αυτό αξιολογήθηκε από τη Ρωσία ως εξαιρετική ευκαιρία για μεταβολή των συμμαχιών και των υφιστάμενων ισορροπιών προς όφελος της. Δεδομένης της εγγύτητας της Λιβύης στις ακτές της Ευρώπης η διαρκώς αυξανόμενη επιρροή της Μόσχας θα ενισχύσει την πίεση προς την Ευρώπη προκειμένου να αρθούν οι οικονομικές κυρώσεις που έχουν επιβληθεί τα τελευταία χρόνια λόγω των στρατιωτικών επεμβάσεων της Ρωσίας στη Γεωργία και την Ουκρανία.

Επιπροσθέτως η Λιβύη έχει γίνει σημαντικό σημείο αναφοράς στον πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω της γεωμετρικής αύξησης της παράνομης μετανάστευσης από την υποσαχάρια Αφρική και τη Μέση Ανατολή προς την Ευρώπη. Είναι χαρακτηριστικό ότι σύμφωνα με το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης το 2017 έφτασαν στην Ιταλία 119.369 μετανάστες από τη θάλασσα, όπου η πλειοψηφία προέρχονταν από τη Λιβύη¹⁰⁸. Η ενίσχυση του ρόλου της Ρωσίας στη ρύθμιση των μεταναστευτικών ροών, θα αποτελούσε σημαντική αναβάθμιση της χώρας και ενλίσχυση της θέσης της έναντι των Βρυξελλών.

Τέλος η Μόσχα έχει σημαντικά οικονομικά συμφέροντα στην χώρα. Η ανοικοδόμηση της Λιβύης μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου έχει μπορεί να επιφέρει αρκετά κέρδη στις ρωσικές κατασκευαστικές εταιρίες. Επιπροσθέτως τα μεγάλα ενεργειακά αποθέματα που διαθέτει, όπως φάνηκε στις προηγούμενες σελίδες, έχουν προσελκύσει τις ρωσικές πετρελαϊκές εταιρίες προκειμένου να εκμεταλλευτούν τη ενεργειακή δυναμική της χώρας. Η υπογραφή της συμφωνίας

¹⁰⁷ Οι περιοχές της χώρας που ελέγχουν οι αντιμαχόμενες δυνάμεις φαίνονται στο **Χάρτη 4** του παρόντος.

¹⁰⁸ <https://migration.iom.int/datasets/europe-%E2%80%94-mixed-migration-flows-europe-quarterly-overview>

της Εθνικής Εταιρίας Πετρελαίου της Λιβύης με τη Ρωσική Εταιρία Rosneft για την εκμετάλλευση νέων κοιτασμάτων πετρελαίου στη θαλάσσια περιοχή της χώρας αναδεικνύει το ενδιαφέρον για ενεργειακή συνεργασία των δύο χωρών.(Lefevre, R. 333).

Από τα παραπάνω παρατηρείται μια αυξανόμενη επιρροή της Μόσχας τόσο στη Λιβύη όσο και στην Αίγυπτο η οποία θα οδηγήσει στην ενίσχυση του ρόλου της χώρας στο ευρύτερο υποσύστημα της Βόρειας Αφρικής. Η αναβάθμιση αυτή, σε μια περιοχή που μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ελέγχονταν από τη Δύση και κυρίως από τις ευρωπαϊκές χώρες, δείχνει ότι η Μόσχα αποκτά τα φορτία ισχύος να επηρεάζει περιοχές μακριά από τα σύνορα της, αμφισβητώντας παράλληλα τη δυναμική παραδοσιακών δυνάμεων. Αυτό που μένει να φανεί τα επόμενα χρόνια είναι η αντίδραση της Δύσης στην αυξανόμενη επιρροή της Ρωσίας και κατά πόσο μπορεί η τελευταία να ανταπεξέλθει σε ευρύτερες κυρώσεις, που θα έχουν πιθανή επίπτωση στην εύθραυστη εθνική οικονομία της.

3.3 Εμφύλιος στη Συρία

Παραπάνω αναλύθηκε πως εξελίχθηκε ο εμφύλιος στη Λιβύη και πως διαμορφώθηκε η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, εκμεταλλευόμενη τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν. Μέσα από την παραπάνω μελέτη φάνηκε η αυξανόμενη επιρροή της Ρωσίας στην περιοχή της Βόρειας Αφρικής τα τελευταία χρόνια ενώ αναμένεται να φανούν οι αντιδράσεις της Δύσης και ιδιαίτερα των ευρωπαϊκών χωρών με τη σταθεροποίηση της κυβέρνησης στη Λιβύη, και τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Αιγύπτου. Στο παρόν υποκεφάλαιο θα αναλυθεί ο εμφύλιος στη Συρία, ποιοι παράγοντες επιδρούν στη διεξαγωγή του , πως εξελίχθηκε η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας και από ποια δεδομένα καθοδηγείται.

Η Συρία είναι μια χώρα της Ανατολικής Μεσογείου και βρίσκεται ανάμεσα στο Λίβανο και την Τουρκία. Τον Ιούλιο του 2018 ο πληθυσμός της απαριθμούσε 19.454.263 άτομα ενώ στα υψώματα του Γκολάν ζουν περίπου 22.000 ισραηλινοί. Οι πολυπληθέστερες ηθικοθρησκευτικές ομάδες σύμφωνα με την έκθεση του Institute of the Study of War είναι οι Αραβουσούνιτες (60% του συνολικού πληθυσμού), ακολουθούν οι Αραβοαλουίτες (12% του συνολικού πληθυσμού), οι

Χριστιανοί και οι Κούρδοι (9% του συνολικού πληθυσμού η κάθε ομάδα)¹⁰⁹. Οι τομείς που καλύπτουν την εγχώρια οικονομία είναι η γεωργία (20%), η βιομηχανία με επεξεργασία κυρίως προϊόντων πετρελαίου και φυσικού αερίου (19,6%) και ο τομέας των υπηρεσιών (60,5%).

Οι εμφύλιες συγκρούσεις που πλήττουν τη χώρα έχουν επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό την εσωτερική ανάπτυξη και την ευημερία των πολιτών της. Η οικονομία τη χώρας εκτιμάται ότι έχει συρρικνωθεί κατά 70% κατά την περίοδο 2010 – 2017 έχοντας υποστεί σημαντικές επιδράσεις από τις εμφύλιες συγκρούσεις τις οικονομικές κυρώσεις τις καταστροφές στις υποδομές και τη μείωση στην εγχώρια παραγωγή και ζήτηση. Επιπλέον εκτιμάται ότι οι νεκροί έχουν φτάσει τους 400.000 – 500.000, 6,2 εκατομμύρια Σύριοι έχουν μεταναστεύσει εσωτερικά, 5,7 εκατομμύρια έχουν μεταναστεύσει στις γειτονικές χώρες (κυρίως στην Τουρκία) ενώ σύμφωνα με έκθεση του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το 2016, πάνω από 13 εκατομμύρια χρειάζονται ανθρωπιστική βοήθεια¹¹⁰.

Η Συρία κυβερνάται από την οικογένεια Assad τα τελευταία 50 χρόνια. Η δυναστεία Assad ξεκίνησε με την ανάληψη της εξουσίας από το Στρατηγό Hafiz Al Assad, ύστερα από το αναίμακτο πραξικόπημα το 1970. Μετά το θάνατο του και ύστερα από δημοψήφισμα το 2000 την εξουσία της χώρας ανέλαβε ο γιος του Bashar al Assad, ο οποίος κυβερνά μέχρι σήμερα. Η οικογένεια Assad προέρχεται από του Αραβοαλουίτες και στα χρόνια της διακυβέρνησης της μέχρι πριν τον εμφύλιο, είχε καταφέρει να πειθαρχήσει το μωσαϊκό εθνο-θρησκευτικών ομάδων της χώρας αφενός με την αυταρχική της διακυβέρνηση και αφετέρου με την τοποθέτηση σε θέσεις κλειδιά του κρατικού μηχανισμού Αλαουίτες και Χριστιανούς προκειμένου να ελέγξει την πλειοψηφία των Σουνιτών της χώρας.

Έτσι το καθεστώς Assad πριν την έναρξη του εμφυλίου το 2011 είχε καταφέρει να επικρατήσει στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας, με τους Αλουίτες να έχουν εγκαθιδρύσει μια ισχυρή γραφειοκρατία, ελέγχοντας πλήρως τον κρατικό

¹⁰⁹ Αναλυτικό γράφημα με τις εθνοθρησκευτικές ομάδες της Συρίας παρατίθεται στο **Σχεδιάγραμμα 8** και χάρτης με τις γεωγραφικές τοποθεσίες στις οποίες ζουν στο **Χάρτη 5** του παρόντος.

¹¹⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/sy.html>

μηχανισμό. Επιπλέον η τοποθέτηση σε θέσεις κλειδιά ισχυρών στρατιωτικών παραγόντων πιστοί στον Assad, σε συνδυασμό με την προμήθεια σύγχρονου στρατιωτικού υλικού κυρίως από τη Ρωσία, ήταν ο σημαντικότερος παράγοντας επιβολής στις εξτρεμιστικές ομάδες και τις αντίθετες φωνές στο εσωτερικό. Επιπλέον η κυριαρχία έμπιστων υποστηρικτών του Assad στις κρατικές μυστικές υπηρεσίες και η στήριξη των επιχειρηματικών ελίτ ισχυροποιούσαν την παρουσία του Προέδρου Bashar Al Assad στην ηγεσία της χώρας, αλλά και το αποτύπωμα ισχύος της στο Διεθνές Περιβάλλον.

Τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης που ξέσπασαν στα τέλη του 2010 στη Βόρεια Αφρική δεν άφησαν ανεπηρέαστη τη Συρία. Τον Ιανουάριο του 2011 η χώρα σημαδεύτηκε από εκτεταμένες διαδηλώσεις με τους πολίτες να απαιτούν σημαντικές μεταρρυθμίσεις. Οι διαδηλώσεις εντάθηκαν το Μάρτιο του 2011 και παρά τις υποσχέσεις του Assad για λήψη μέτρων βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών, η βίαιη καταστολή συνοδευόμενη με μεγάλο αριθμό συλλήψεων των αντιφρονούντων, επιδείνωσε την κατάσταση. Οι διαδηλωτές απάντησαν στη βία, με βία απαιτώντας αλλαγή του καθεστώτος, με τον Πρόεδρο να απαντάει με κλιμάκωση, κάνοντας χρήση στρατιωτικών δυνάμεων. Ενώ η βιαιοπραγίες συνεχίζονταν, η Διεθνής Κοινότητα πίεζε τον Assad για αποκλιμάκωση της εσωτερικής κρίσης¹¹¹, με τις Δυτικές Δυνάμεις και το Σουνιτικό κόσμο να θέτει ως πρώτη προτεραιότητα την αλλαγή του υφιστάμενου καθεστώτος.

Μπροστά σε αυτές τις προκλήσεις ο Πρόεδρος Assad μετέτρεψε τις πολιτικές διαδηλώσεις σε συγκρούσεις μεταξύ θρησκευτικών ομάδων. Εισάγοντας το στοιχείο της στρατιωτικής σύγκρουσης οι δράσεις του καθεστώτος επέτρεψαν την είσοδο στη χώρα αλλοδαπών κυρίως Σουνιτών μαχητών, ενισχύοντας το θρησκευτικό χαρακτήρα των συγκρούσεων¹¹². Οι θρησκευτικές διαφορές υπήρχαν

¹¹¹ Σημαντική πίεση άσκησαν τα Ηνωμένα Έθνη όπου ο Ύπατος Αρμοστής για τα ανθρώπινα δικαιώματα, μετά από αναφορές των ειδικών απεσταλμένων στη χώρα, πρότεινε να παραπεμφθεί η κυβέρνηση Assad στο Διεθνές Δικαστήριο για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. (Hahim, A. Patte, G. Cohen, N. Shelton, M. 2012:12).

¹¹² Όπως αναφέρει ο Hasim κατά τον εμφύλιο στη Συρία οι ροές των αλλοδαπών μαχητών αυξήθηκε σημαντικά. Μέλη του καθεστώτος Assad και σε λιγότερη έκταση οι αντίπαλοι υποστηρίζονται από εξωτερική στρατιωτική βοήθεια και εκπαίδευση. Μέχρι το 2012 οι πηγές της εξωτερικής στρατιωτικής βοήθειας στους αντιπάλους προέρχονταν κυρίως από Σουνίτες και Σιιτές αντίστοιχα, δίνοντας θρησκευτικό χαρακτήρα στην εξέλιξη των συγκρούσεων. (Hasim, A. 2014:61)

έκδηλες στη Συρία, καθόσον η μειοψηφία των Αλαουιτών κυβερνούσε την πλειοψηφία των Σουνιτών. Ο Assad πριν την έναρξη του εμφυλίου πολέμου, θέλοντας να επιβληθεί στην αυξανόμενη δυναμική των τελευταίων, περιόρισε σημαντικά τις ελευθερίες τους¹¹³. Αυτό οδήγησε σε μια αυξανόμενη αντιπαράθεση μεταξύ Σουνιτών και Αλαουιτών στη χώρα με τους υποστηρικτές του Προέδρου να καταπιέζουν τη Σουνιτική πλειοψηφία βλέποντας τους ως απειλή όχι μόνο για την εξουσία αλλά και για την ίδια την ύπαρξη τους στη χώρα. Σύμφωνα με τον Κυριακίδη:

«Η Συρία σε αντίθεση με την Αίγυπτο ή την Τυνησία είναι ελάχιστα ομοιογενής. Οι Αλαουίτες διαφέρουν από τους, σε γενικές γραμμές συμμάχους τους Χριστιανούς και τους Δρούζους, που αποτελούν μια ισμαηλιτική σιϊτική αίρεση και πολεμούν εναντίον των Σουνιτών, που αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού»(Κυριακίδης, Κ. 2012:65, Κουσκουβέλης, Η. 2012, συλλογικός τόμος).

Το καθεστώς Assad βλέποντας την εξέλιξη των διαδηλώσεων και θέλοντας να εξασφαλίσει τη στήριξη των οπαδών του, κεφαλαιοποίησε το φόβο των Αλαουιτών προς τους Σουνίτες. Έτσι διέδωσε φήμες για θηριωδίες των δεύτερων έναντι των πρώτων, στις μεταξύ τους συγκρούσεις παρουσιάζοντας ως αιτία του εμφυλίου πολέμου το φανατισμό των Σουνιτών εναντίον των Αλαουιτών. Αυτή η προσέγγιση συσπείρωσε τους οπαδούς του και κυρίως αυτούς που βρίσκονταν στη γραφειοκρατική μηχανή και στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας εξασφαλίζοντας απόλυτη στήριξη προς το πρόσωπο του Προέδρου. Από την άλλη η καταπίεση προς τους Σουνίτες τους έκαναν να βλέπουν τις υφιστάμενες συγκρούσεις, αφενός ως την ύστατη προσπάθεια παραμονής του καθεστώτος Assad στην εξουσία αλλά και αφετέρου ως ένα ακόμη χτύπημα των Αλαουιτών εναντίον τους.

Τα παραπάνω δεδομένα επέτρεψαν ένα μεγάλο αριθμό εξωτερικών δρώντων να εμπλακούν στην εμφύλια διαμάχη, ενώ οι ροές των αλλοδαπών μαχητών συνέχιζαν αυξάνοντας κατά τη συνέχιση του εμφυλίου πολέμου,

¹¹³ Όπως αναφέρει ο Zuhdi Jasser : «Ο Assad (πριν την έναρξη του εμφυλίου) περιόρισε τις ελευθερίες των Σουνιτών με πολλούς τρόπους, συμπεριλαμβανομένων και της εκλογής ιμάμηδων. Επιπλέον εμπόδισε την είσοδο των Σουνιτών στην κυβέρνηση και τη δημιουργία αντίστοιχων πολιτικών κομμάτων»(Zuhdi Jasser, M. 2014:62).

ενισχύοντας σημαντικά την ένταση των θρησκευτικών συγκρούσεων στη χώρα. Μαχητές της Χεσμπολάχ, του Ιρανικού Ισλαμικού Επαναστατικού Στρατού και μαχητές από το Ιράκ κατέφθασαν για να υποστηρίξουν το καθεστώς Assad, ενισχυόμενο από οικονομική και πολιτική στήριξη από τη Ρωσία και το Ιράν. Από την άλλη οι Σουνίτες υποστηρίζονταν από ριζοσπαστικές ισλαμικές δυνάμεις που ήταν φίλια προσκείμενες στο Κατάρ και τη Σαουδική Αραβία.

Τελικά ο εμφύλιος στη Συρία κατέστησε τη χώρα έναν παγκόσμιο πόλο έλξης για τους ισλαμιστές που έψαχναν το θρύλο του Τζιχάντ (Zuhdi J. (2014:63). Ο πόλεμος είχε ξυπνήσει το αίσθημα της ελευθερίας στην πλειοψηφία των Σουνιτών, ενώ τόσο το καθεστώς Assad όσο και η πλειοψηφία των αντιπάλων, επέλεξαν τη θρησκευτική ρητορική προκειμένου να συσπειρώσουν τους οπαδούς τους αλλά και να αποτρέψουν ένα αμοιβαίο συμβιβασμό. Αυτό οδηγούσε σε συνεχιζόμενες ακρότητες με τη χρήση στρατιωτικών δυνάμεων, που οδηγούσε σε τεράστια ανθρωπιστική κρίση, απειλώντας να αποσταθεροποιήσει την ευρύτερη περιοχή.

Τα παραπάνω δεδομένα ενίσχυσαν την άρνηση του Assad να απομακρυνθεί από την εξουσία και την απροθυμία του για συμβιβασμό με τους αντικαθεστωτικούς. Η ενίσχυση της αστάθειας έφερε στο τραπέζι των συνομιλιών σκέψεις κυρίως από την πλευρά των ΗΠΑ, για επέμβαση της Διεθνούς Κοινότητας, με σκοπό την αλλαγή του καθεστώτος προς αποκλιμάκωση της κρίσης. Η πρόσφατη όμως αεροπορική επιχείρηση στη Λιβύη παρά το ότι κρίθηκε επιτυχής, δημιούργησε περισσότερα προβλήματα από αυτά που έλυσε¹¹⁴ δημιουργώντας αρνητικό κλίμα σε μια παρόμοια επέμβαση στη Συρία. Επιπλέον η εσωτερική αστάθεια, η συνέχιση των συγκρούσεων και η πολιτική ακυβερνησία, σε συνδυασμό με την υφιστάμενη ανθρωπιστική κρίση, ήταν σημαντικά θέματα που επικρατούσαν στη Λιβύη και κινδύνευαν να μεταφερθούν και στη Συρία, σε

¹¹⁴ Σύμφωνα με την Gazzini, «Παρόλο που η επέμβαση του NATO στη Λιβύη πραγματοποιήθηκε προκειμένου να προστατευθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα στη χώρα, υπήρχαν 20000 με 30000 Λίβυοι νεκροί κατά τη διάρκεια του πολέμου. Δέκα φορές περισσότεροι από τους νεκρούς στις συγκρούσεις πριν την επέμβαση..... Η επέμβαση ισχυροποίησε τη θέση των αντικαθεστωτικών, πλημμύρισε τη χώρα με όπλα και επιδείνωσε της βία»(Gazzini, C. 2011:9).

ενδεχόμενη επέμβαση. Επιπροσθέτως η Συριακή κρίση, παρόλο που είχε αρκετά κοινά χαρακτηριστικά¹¹⁵ με αυτή στη Λιβύη είχε πολύ σημαντικές διαφορές, οι οποίες απέτρεπαν τη Διεθνή Κοινότητα να αναλάβει στρατιωτική επέμβαση.

Όπως αναφέρει ο Kildrom στο άρθρο του:

«Εξετάζοντας τις προϋποθέσεις που υπήρχαν κατά την επέμβαση στη Λιβύη είναι προφανές ότι αυτές δεν υφίστανται στη Συρία. Οι προϋποθέσεις αυτές περιελάμβαναν: διεθνής εντολή, ένα ευρύ συνασπισμό για την προστασία των πολιτών, την περιφερειακή υποστήριξη και ένα αίτημα βοήθειας από μια αξιόπιστη δύναμη της αντιπολίτευσης» (Kildrom, L. 2012: 41).

Καταρχάς μια στρατιωτική επέμβαση στη Λιβύη στερούνταν Διεθνή Νομιμοποίηση διότι ήταν αδύνατον να λάβει διεθνής εντολή από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Σε αντίθεση με τη Λιβύη κατά τη συνεδρίαση του υπόψη Συμβουλίου, μόνιμα μέλη του όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Κίνα και η Ρωσία εξέφρασαν έντονες αντιδράσεις για μια τέτοια επέμβαση. Επιπλέον οι δύο τελευταίοι απειλούσαν για άσκηση του δικαιώματος βέτο, ακόμα και σε οικονομικές ή άλλες κυρώσεις, που θα προσπαθούσε να επιβάλει το συμβούλιο. Χωρίς έγκριση του συμβουλίου ασφαλείας δεν ήταν δυνατόν να αναληφθεί μια στρατιωτική επέμβαση στη Συρία, από δυνάμεις Διεθνούς Συνασπισμού, ενώ η ΗΠΑ δεν ήταν διατεθειμένη να αναλάβει μόνη της μια τέτοια επιχείρηση.

Επιπλέον δεν υπήρχε δυνατότητα δημιουργίας ενός ευρέος συνασπισμού για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Λιβύη, ενώ σε αντίθεση με τη Λιβύη δεν υπήρχε περιφερειακή υποστήριξη. Ο Αραβικός Σύνδεσμος, ο οποίος ήταν θερμός υποστηρικτής της επέμβασης στη Λιβύη λόγω των κακών σχέσεων με τον Καντάφι, για την επέμβαση στη Συρία δεν είχαν την ίδια άποψη. Παρότι συμφωνούσαν με οικονομικές κυρώσεις και άσκηση διπλωματικής πίεσης από τη Διεθνή Κοινότητα κατά του Assad, ήταν αντίθετη με μια στρατιωτική παρέμβαση,

¹¹⁵ Η αυξανόμενη δυσaréσκεια των πολιτών στο πρόσωπο του Προέδρου Assad και η βίαιη καταστολή των διαδηλώσεων που οδήγησαν σε ισχυρές συγκρούσεις, κατηγορώντας το καθεστώς της χώρας για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, ήταν μερικά κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ της κρίσης στη Συρία και στη Λιβύη.

θεωρώντας ότι θα αποσταθεροποιούσε ολόκληρη την περιοχή της Μέσης Ανατολής μεταφέροντας την κρίση και στα γειτονικά κράτη.

Επιπροσθέτως δεν υπήρχε μια ενωμένη ισχυρή αντιπολίτευση καθοδηγούμενη από μια ηγετική προσωπικότητα που αφενός θα μπορούσε να σταθεροποιήσει τη χώρα στη μετά Assad εποχή και αφετέρου έστελνε ένα αξιόπιστο αίτημα βοήθειας προς τη διεθνή κοινότητα, προκειμένου να νομιμοποιήσει την επέμβαση της. Η Συρία σε αντίθεση με τη Λιβύη αποτελείται από πλήθος εθνο-θρησκευτικών ομάδων¹¹⁶ χωρίς ιδιαίτερα κοινά ενοποιητικά στοιχεία μεταξύ. Αυτό σε συνδυασμό με την έλλειψη ισχυρής προσωπικότητας που θα αποτελούσε το αντίπαλο δέος του Assad στη χώρα ενώνοντας τις υπόψη ομάδες, καθιστούσε μια στρατιωτική επέμβαση ιδιαίτερα επικίνδυνη. Επιπροσθέτως η βίαιη αλλαγή του καθεστώτος χωρίς προετοιμασία διάδοχης κατάστασης, θα πυροδοτούσε έναν ατέρμονο εμφύλιο πόλεμο, που θα αποσταθεροποιούσε ολόκληρη την περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Από την άλλη η Συρία διέθετε ένα ισχυρό οπλοστάσιο με πλήθος τεθωρακισμένων οχημάτων και πυροβολικού, ενώ το σύστημα αεράμυνας της χώρας ήταν σύγχρονο και ιδιαίτερα αποτελεσματικό καθώς είχε ενισχυθεί με αντιαεροπορικά συστήματα S-300 από τη Ρωσία¹¹⁷. Επιπροσθέτως το στρατιωτικό προσωπικό ήταν άρτια εξοπλισμένο και εκπαιδευμένο με υψηλό ηθικό και εσωτερική συνοχή, ενώ ήταν απόλυτα πιστό στο καθεστώς Assad χωρίς να υπάρχουν διαρροές προς τα αντίπαλα στρατόπεδα. Επομένως μια στρατιωτική επέμβαση δεν θα ήταν τόσο εύκολη και δε θα έφερνε άμεσα αποτελέσματα όπως έγινε στη Λιβύη. Τέλος η Συρία είχε σημαντικούς υποστηρικτές όπως ήταν η Ρωσία, το Ιράν και η Κίνα που όχι μόνο θα επέτρεπαν μια στρατιωτική επέμβαση από τη Διεθνή Κοινότητα μέσω του συμβουλίου ασφαλείας, αλλά και θα ενίσχυαν τη χώρα προκειμένου να αντιμετωπίσει μια αντίστοιχη επέμβαση από μεμονωμένη χώρα ή στρατιωτικό συνασπισμό.

Όλοι οι παραπάνω λόγοι οδήγησαν τα Ηνωμένα Έθνη να απορρίψουν την πρόταση για στρατιωτική επέμβαση στη Συρία και αρκέστηκαν στη λήψη

¹¹⁶ Βλέπε **Χάρτη 5** και **Σχήμα 8**.

¹¹⁷ Με τη στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας στη Συρία μετά την πρόσκληση του καθεστώτος Assad, εγκατέστησε και το πιο σύγχρονο και εξελιγμένο σύστημα S-400 στη χώρα.

μεμονωμένων μέτρων όπως οικονομικές κυρώσεις (ΗΠΑ, Τουρκία) και η ενίσχυση με πολεμικό υλικό και τεχνογνωσία τις επαναστατικές ομάδες. Όπως αναφέρει ο Bacley:

«Ο ειδικός απεσταλμένος του ΟΗΕ – Αραβικού Συνδέσμου στη Συρία Κόφι Ανάν δήλωσε στις 08 Μαρτίου 2012, ότι απέρριψε οποιαδήποτε ξένη παρέμβαση στη Συρία και οτιδήποτε περαιτέρω στρατικοποίηση της κρίσης θα επιδεινώσει μόνο την κατάσταση»(Bacley, C. 2012:89).

Με αυτά τα δεδομένα η έναρξη του εμφυλίου πολέμου στη Συρία έδωσε τη δυνατότητα συμμετοχής πολλών διαφορετικών δρώντων με σκοπό την εξυπηρέτηση των άμεσων συμφερόντων τους. Το καθεστώς Assad υποστηρίζουν κυρίως η Κίνα η οποία έχει ανάγκη το πετρέλαιο της Συρίας, ενώ λόγω του οικονομικού πολέμου που έχει ξεσπάσει τα τελευταία χρόνια με τις ΗΠΑ, βλέπει τη χώρα ως ένα θύλακα στον οποίο μπορεί να στηριχτεί για την επέκταση της στη Μέση Ανατολή και στην Ανατολική Μεσόγειο. Η ενδεχόμενη ανατροπή του καθεστώτος Assad, πιθανώς να σημάνει για την Κίνα την απώλεια ενός σημαντικού σύμμαχου και την μείωση της επιρροής της προς τη Δύση.

Ένας ακόμα σημαντικός υποστηρικτής του καθεστώτος είναι το Ιράν¹¹⁸ το οποίο μετά τις αντιπαραθέσεις με τις ΗΠΑ και τις οικονομικές κυρώσεις που της επιβλήθηκαν, λόγω της συνέχισης του πυρηνικού προγράμματος ηλεκτρικής ενέργειας, το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε κατασκευή πυρηνικών όπλων, ψάχνει διέξοδο. Έτσι η δημιουργία του συνασπισμού Ρωσίας – Συρίας - Ιράν στην περιοχή, αποτέλεσε το αντίπαλο δέος της Δύσης αλλά και της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, στη Μέση Ανατολή. Για το λόγο αυτό το Ιράν επιθυμεί την παραμονή του καθεστώτος Assad στη Συρία παρέχοντας του πολεμικό υλικό, υπηρεσίες πληροφοριών αλλά και έμπειρα στελέχη προκειμένου να ενισχύσει τις δυνάμεις του¹¹⁹ επενδύοντας στην μακροχρόνια συμμαχική τους σχέση . Επίσης η

¹¹⁸ Σύμφωνα με τον Al Istrabadi, F. και τον Ganguly, S. : *«(μετά την πτώση του καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν στο Ιράκ) Το Ιράν μετατράπηκε από ένα κράτος πολιορκημένο, απομονωμένο, επαναστατικό σε ένα κράτος που είχε περιφερειακή επιρροή η οποία επεκτείνεται από τον Περσικό Κόλπο δια μέσου της Βαγδάτης και της Δαμασκού νότια στο Λίβανο και τη Λωρίδα της Γάζας και στη συνέχεια στην Ανατολική Μεσόγειο» (Al Istrabadi, F. και τον Ganguly, S 2018:177).*

¹¹⁹ Στο άρθρο της η Uludag υποστηρίζει ότι το Ιράν παρέχει στρατιωτικό υλικό και σημαντικούς στρατιωτικούς συμβούλους όπως τον Ιρανό Στρατηγό Qassim Suleimani προκειμένου να ενισχύσει τις δυνάμεις του Συριακού καθεστώτος. (Uludag, M. 2015).

τρομοκρατική οργάνωση Χεσμπολάχ υπό την ηγεσία του Hassan Asrallah υποστηρίζει τον Assad παρέχοντας τους στρατιωτικό προσωπικό, διότι αφενός ως Σίίτες επιθυμούν τους Αλαουίτες στην εξουσία της Συρίας και αφετέρου αναγνωρίζουν τη στήριξη του καθεστώτος στην οργάνωση κατά την Ισραηλινό-Λιβανική σύγκρουση του 2006.

Ο σημαντικότερος όμως υποστηρικτής του καθεστώτος Assad είναι η Ρωσία. Η Συρία από την ανάληψη της εξουσίας από το Στρατηγό Hazif Al Assad είναι παραδοσιακός σύμμαχος της Ρωσίας στην περιοχή και μαζί με το Ιράν αποτελούν έμπιστους υποστηρικτές της χώρας και τον αντίπαλο πόλο στη Δύση. Επίσης στην εν λόγω χώρα και συγκεκριμένα στο Ταρτούς βρίσκεται η μεγαλύτερη ρωσική ναυτική βάση¹²⁰ εκτός των χωρών της πρώην ΕΣΣΔ, η οποία έχει εξέχουσα στρατηγική σημασία για την έξοδο και την παραμονή του ρωσικού ναυτικού στη Μεσόγειο Θάλασσα, με τους κρατικούς αξιωματούχους αλλά και το σύνολο της Ρωσικής κοινωνίας να θεωρεί ότι η Συρία βρίσκεται στη ρωσική σφαίρα επιρροής, αντίστοιχα όπως οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ¹²¹.

Επιπλέον η Συρία αποτελεί βασικό εξαγωγέα ρωσικών οπλικών συστημάτων ενώ ρωσικές εταιρίες εκμεταλλεύονται το μεγαλύτερο μέρος των ενεργειακών αποθεμάτων της χώρας. Είναι χαρακτηριστικό ότι έχουν υλοποιηθεί σημαντικές συμφωνίες αγοράς οπλικών συστημάτων όπως αντιαεροπορικά συστήματα και πύραυλους μεγάλου βεληνεκούς καθώς και αεροσκάφη MiG-31 την τελευταία δεκαετία, ενώ η ρωσική εταιρία πετρελαίου Tatneft ήδη από το 2005 έχει συμφωνήσει για εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου της χώρας. Οι επιπτώσεις του εμφυλίου πολέμου σε αυτές τις συμφωνίες ήταν σημαντικές¹²², με τη Ρωσία να μην είναι διατεθειμένη να απολέσει ένα

¹²⁰ Η εν λόγω ναυτική βάση μπορεί να ελλιμενίσει, να επισκευάσει και να ανεφοδιάσει πλοία προκειμένου να συνεχίσουν το ταξίδι τους. Είναι τόσο μεγάλης στρατηγικής σημασίας η συγκεκριμένη ναυτική βάση όπου στις 20 Απριλίου του 2019 ανακοινώθηκε από τον αναπληρωτή πρωθυπουργό Γιούρι Μπορίσοφ ότι συμφωνήθηκε η Ρωσική κυβέρνηση να μισθώσει το θαλάσσιο λιμάνι του Ταρτούς για 49 επιπλέον χρόνια, ενώ γίνονται σκέψεις και για την επέκτασή του. (<https://vz.ru/news/2019/4/20/974234.htm>)

¹²¹ Η άποψη αυτή ενισχύεται με την κατασκευή της ρωσικής αεροπορικής βάσης στη Λατάκια της Συρίας το 2015, προκειμένου να εκτελεί από εκεί αεροπορικές επιδρομές.

¹²² Είναι χαρακτηριστικά αυτά που αναφέρονται στο άρθρο του Allison: «Η Ρωσίας παρείχε στη Συρία το 72% των εισαγωγών όπλων της κατά την περίοδο 2007 – 2011, αλλά τα τελευταία χρόνια (από το 2011 έως το 2013) αντιπροσωπεύει μόνο το 5% των συνολικών παραδόσεων της Ρωσίας

σημαντικό οικονομικό σύμμαχο και μια χώρα που θα της επιτρέψει την οικονομική εξάπλωση στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Επιπροσθέτως οι δύο χώρες έχουν στενές διπλωματικές επαφές και αυτό φάνηκε όταν η Συρία, ως η πρώτη χώρα μετά τη Λευκορωσία, εξέφρασε δημόσια τη στήριξη της προς τη Ρωσία το 2008 όταν η τελευταία επενέβη στρατιωτικά στη Γεωργία. Οι αλληλεγγύη των δύο χωρών ενισχύεται με την ύπαρξη χριστιανικού πληθυσμού στη Συρία και απαριθμεί το 9% του συνόλου, γεγονός που προκαλεί πιέσεις από την Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία προς την κεντρική κυβέρνηση της χώρας για την παραμονή του καθεστώτος Assad προκειμένου να προστατευτεί ο εν λόγω πληθυσμός από πιθανά αντίποινα ισλαμιστικών εξτρεμιστικών ομάδων.

Τέλος οι δύο ηγέτες μοιράζονται το ίδιο αφήγημα για την πρόκριση της εδαφικής ακεραιότητας και της πολιτικής αυτονομίας του κράτους, έναντι της αλληλεγγύης επικεντρωμένη στον ανθρώπινο παράγοντα, στοιχεία που αποτελούν τη βάση των πολιτικών αφηγημάτων των δυτικών κοινωνιών, τους τελευταίους δύο αιώνες. Το αφήγημα αυτό ενισχύεται από τις αντιδράσεις της Ρωσικής ηγεσίας για την επιχείρηση στη Λιβύη, ισχυριζόμενη ότι προκάλεσε παρανόμως την αλλαγή του κυβερνητικού καθεστώτος, παραβιάζοντας την εδαφική κυριαρχία και την πολιτική αυτονομία της χώρας¹²³.

Σύμφωνα με τα παραπάνω η Συρία ανήκει στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας με την τελευταία να έχει ζωτικά συμφέροντα στην περιοχή, τα οποία εξυπηρετούνται με το υφιστάμενο κυβερνητικό καθεστώς. Επιπλέον η ψυχολογική διάσταση της ρωσικής ηγεσίας όπου στα θέματα του πολιτικού αφηγήματος και τις νέες ιδεολογίας που θέλει να επιβάλλει ως αντίπαλος πόλος της δυτικής κουλτούρας, σε συνδυασμό με τις εσωτερικές πιέσεις της χώρας, φαίνεται να επηρέασε τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Έτσι προκρίθηκε η στήριξη στο καθεστώς Assad, ως κέντρο βάρους της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.

στο εξωτερικό. Επιπλέον η Μόσχα είχε συμβόλαια να παραδώσει αξίας 500 εκατομμυρίων δολαρίων, με τα περισσότερα εκ των οποίων να έχουν τεθεί σε αναμονή» (Allison, R. 2013:805).

¹²³ Σύμφωνα με τους Reykers και Smeets οι Ρώσοι μετά το ψήφισμα του 1973 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για ανάληψη στρατιωτικών επιχειρήσεων στη Λιβύη, εξέφρασαν την έντονη αντίθεση τους προς το τελικό κείμενο θεωρώντας ότι περιείχε δυνητικό κίνδυνο διευκόλυνσης μιας μεγάλης κλίμακας στρατιωτικής επέμβασης, απειλώντας την εθνική ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Λιβύης. (Reykers, Y. and Smeets, N. 2015:376-377).

Από την άλλη πλευρά υπήρχαν οι υποστηρικτές της αλλαγής του καθεστώτος Assad, οι οποίοι εξαρχής δε φαινόταν να είναι ενωμένοι και να επιζητούν τους ίδιους αντικειμενικούς σκοπούς. Οι ΗΠΑ και οι Σαουδική Αραβία επιθυμούσαν τη διάσπαση της συμμαχίας Ρωσίας - Συρίας – Ιράν, αποστερώντας από την Τεχεράνη έναν πολύτιμο σύμμαχο μέσω του οποίου διεισδύει στο Λίβανο και στα άλλα κράτη του εγγύς περιβάλλοντος της. Επιπροσθέτως με την ανατροπή του καθεστώτος στη Δαμασκό και την τοποθέτηση κυβέρνησης δυτικού προσανατολισμού, θα ενισχύονταν τα συμφέροντα τους στην περιοχή, αποδυναμώνοντας παράλληλα την αυξανόμενη ισχύς της Ρωσίας.

Επίσης και η Τουρκία επιθυμούσε την ανατροπή του υφιστάμενου καθεστώτος, προκειμένου να ελέγξει τις αυξανόμενες εισροές μεταναστευτικών ροών στη χώρα, να ενισχύσουν το εμπόριο μεταξύ των χωρών στην περιοχή που είχε μειωθεί αισθητά με την έναρξη των εμφύλιων συγκρούσεων, συμπεριλαμβανομένων και των ενεργειακών αποθεμάτων τόσο από τη Συρία όσο και από το Ιράκ. Τέλος υπήρχαν και οι ανησυχίες για την εδραίωση και την αυτονομία των Κούρδων στην περιοχή, γεγονός που θα ενίσχυε τις αποσχιστικές τάσεις των ομοεθνών τους εντός της Τουρκίας. Παρόμοιες ανησυχίες είχε και η Ιορδανία για την ασφάλεια στην περιοχή, με τη διατήρηση του υφιστάμενου καθεστώτος στη Συρία. Από την άλλη η επίσημη κυβέρνηση της Λιβύης κατά την έναρξη των εμφύλιων συγκρούσεων τάχθηκαν υπέρ της αντιπολίτευσης δείχνοντας αλληλεγγύη στους συναδέλφους τους αραβικούς επαναστάτες, ενώ τα κράτη του Σουνιτικού τόξου υποστήριζαν αντίστοιχα τους ομόθρησκους επαναστάτες¹²⁴..

Με τα παραπάνω δεδομένα ξεκίνησε ο εμφύλιος στη Συρία με τους διεθνείς αναλυτές να δίνουν λίγες πιθανότητες παραμονής τους καθεστώτος Assad στην εξουσία. Όπως έγραφε ο Αλομπέιντ Άρεφ το 2012: *«Η αναίρεση της νομιμοποίησης του καθεστώτος Assad ως εκπρόσωπος του συριακού λαού είναι το επικρατέστερο σενάριο»* (Αλομπέιντ, Α. 2012)¹²⁵. Όμως ο Assad έδειξε σημαντική

¹²⁴ Οι Martini, York και Young αναφέρουν ότι με την έναρξη του εμφυλίου υπήρχαν τρία στρατόπεδα – ομάδες χωρών. Το πρώτο αποτελούταν από το Ιράν, τη Ρωσία και τη Hezbollah που υποστήριζαν το καθεστώς Assad ενώ το δεύτερο αποτελούνταν από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της στο NATO, τη Σαουδική Αραβία, την Τουρκία την Ιορδανία και τη Λιβύη που επιθυμούσαν την αλλαγή του καθεστώτος. Το τρίτο στρατόπεδο αποτελούνταν από τα ουδέτερα κράτη της περιοχής όπως το Ιράκ και το Ισραήλ. (Martini, J., York, E. και Young, W. 2013:2).

¹²⁵ http://www.stt.aegean.gr/geopolab/_private/GDT%20Sep%202012%20-%20Alobeid.pdf

ανθεκτικότητα. Αφενός η στήριξη της Χεσμπολάχ – Ιράν – Ρωσίας, με συνεχή την παροχή στρατιωτών, στρατιωτικού υλικού, έμπειρων στρατιωτικών συμβούλων και Διεθνής Στήριξη και αφετέρου η πίστη του στρατού, του κρατικού μηχανισμού και των μυστικών υπηρεσιών στο πρόσωπο του Προέδρου, έδωσε τη δυνατότητα στον τελευταίο να κερδίσει χρόνο και να επικρατεί έναντι των αντιπάλων του.

Επιπροσθέτως οι διεθνείς πιέσεις που δεχόταν το καθεστώς Assad σταδιακά άρχισαν να εξασθενούν. Οι Ισλαμικές κυβερνήσεις που είχαν αντικαταστήσει τα αυταρχικά καθεστώτα μετά τις διαδηλώσεις και τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης, δεν είχαν τη δυναμική να επιβληθούν στο εσωτερικό της χώρας τους. Η νέα κυβέρνηση της Λιβύης, όπως αναλύθηκε στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, δεν κατέφερε να αποκλιμακώσει την κρίση παρά την επέμβαση των δυνάμεων του NATO, γεγονός που απέτρεψε ανάλογη επιχείρηση στη Συρία, δίνοντας τη δυνατότητα στο Στρατηγό Haftar να ηγηθεί της αντιπολίτευσης και να έχει αρκετές πιθανότητες να αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας .

Ο πρόεδρος της Αιγύπτου Μόρσι που είχε αναλάβει την εξουσία μετά την πτώση του καθεστώτος Μουμπάρακ, δεν κατάφερε να σταθεροποιήσει τη χώρα και αντικαταστάθηκε από το στρατιωτικό πραξικόπημα του Αμπνελ Φατίχ Αλ Σίσι, ο οποίος ήταν μέχρι τότε αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων. Η αλλαγή αυτή επέφερε ισχυρό πλήγμα στην επιρροή της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην περιοχή, καθόσον υποστήριζε τον πρόεδρο Μόρσι αλλά και στην Τουρκία που είχε επενδύσει στη συμμαχία μαζί του¹²⁶. Επιπλέον η αλλαγή στο πολιτικό καθεστώς της Αιγύπτου και η έλευση του Σίσι στην εξουσία, επέφερε μεταβολή στην εξωτερική πολιτική της χώρας, ενισχύοντας τη συνεργασία με τη Μόσχα¹²⁷.

Οι παραπάνω διαφοροποιήσεις προσέθεσαν ακόμα έναν πολύ σημαντικό σύμμαχο στο καθεστώς Assad, μια γειτονική χώρα με μεγάλη δυναμική που πριν την αλλαγή της πολιτικής ηγεσίας, είχε εχθρική στάση απέναντι του. Πλέον των

¹²⁶ Όπως αναφέρει ο Μοσέ Μαόζ : «(Μετά την απομάκρυνση του καθεστώτος Μόρσι στην Αίγυπτο)...Ο Ερντογάν έχασε έναν καλό σύμμαχο, τον πρώην πρόεδρο της Αιγύπτου Μόρσι, με τον οποίο η Τουρκία σκόπευε να δημιουργήσει έναν νέο δημοκρατικό άξονα ισχύος»(Μαόζ, Μ. 2017:31).

¹²⁷ Η συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών συνεχίστηκε με τη διαρροή πληροφοριών περί συμφωνίας για κατασκευή ρωσικής αεροπορικής βάσης στην Αίγυπτο και την παρουσία Ρώσων αλεξιπτωτιστών και προσωπικού ειδικών δυνάμεων, για την παροχή εκπαίδευσης στο Αιγυπτιακό στρατιωτικό προσωπικό.(<https://southfront.org/the-geopolitics-of-russia-egypt-relations/>).

παραπάνω σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων διαδραμάτισε η επέλαση του Ισλαμικού Κράτους (ISIS) που ξεκίνησε το 2012 αντικαθιστώντας την επιρροή της Al Qaida στη Μέση Ανατολή και μέχρι το 2014 είχε καταφέρει να καταλάβει τη Μοσούλη στο Ιράκ και να πολιορκούν το Κομπανί της Συρίας. Οι εξελίξεις αυτές μετατόπισαν το κέντρο βάρους της πολιτικής στην περιοχή, από την αλλαγή του καθεστώτος Assad στην αντιμετώπιση του Ισλαμικού Κράτους, βλέποντας ότι μια επικείμενη κυβερνητική αλλαγή στη Συρία, θα ευνοούσε την επέκταση του τελευταίου, με αποτέλεσμα την αποσταθεροποίηση ολόκληρης της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου.

Η συνεχιζόμενη επέκταση του ISIS με την ταυτόχρονη υιοθέτηση των πρακτικών προβολής και προσηλυτισμού της Al Qaida θορύβησαν την αμερικανική Ηγεσία. Οι συνεχείς προβολές μέσω κοινωνικών δικτύων¹²⁸ συμπεριλαμβανομένων αποκεφαλισμών Αμερικανών δημοσιογράφων και οι πρόσκαιρες στρατιωτικές επιτυχίες, προσέλκυαν συνεχώς καινούργια μέλη, προκαλώντας τη συλλογική μνήμη της Αμερικής κοινωνίας, ανακαλώντας τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου¹²⁹. Γινόταν κατανοητό ότι μια επέκταση της επιρροής του ISIS, πιθανόν να οδηγούσε σε μια ανάλογη επίθεση στο αμερικανικό έδαφος, πιέζοντας την ηγεσία της χώρας τόσο από το εσωτερικό όσο και από τη Διεθνή Κοινότητα για ανάληψη δράσεων εναντίον του.

Ο Πρόεδρος Ομπάμα ψάχνοντας συμμάχους σε αυτήν την προσπάθεια, απευθύνθηκε στην Τουρκία για αντιμετώπιση από κοινού τις ανερχόμενης ισλαμικής απειλής. Η Τουρκία όμως έδειξε απροθυμία να επέμβει διότι αφενός μια τέτοια ενέργεια δεν περιελάμβανε πρόθεση των ΗΠΑ για αλλαγή του καθεστώτος Assad στη Συρία και αφετέρου προέκρινε τον αγώνα κατά των Κούρδων ως μεγαλύτερη απειλή από αυτή του ISIS.(Cook, S. 2019¹³⁰). Η εξέλιξη αυτή έστρεψε τις ΗΠΑ στις δυνάμεις των Κούρδων οι οποίοι ήδη πολεμούσαν κατά του ISIS στο Ιράκ και στη βόρεια Συρία. Οι ΗΠΑ συνεργάστηκαν με τις Συριακές Δημοκρατικές

¹²⁸ Οι εκτελέσεις αθώων πολιτών και οι καταστροφές σε αρχαία μνημεία και σύμβολα του δυτικού πολιτισμού βρισκόταν στην ημερήσια διάταξη.

¹²⁹ Ήταν τόσο μεγάλη η επιρροή του Ισλαμικού Κράτους ώστε τον Ιούνιο του 2014 ανακοίνωσε την ίδρυση ενός παγκόσμιου χαλιφάτου με χαλίφη τον Abu Backr Al Baghdadī ενώ παράλληλα το Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και του Λεβάντε μετονομάστηκε σε Ισλαμικό Κράτος. (<http://www.israelnationalnews.com/Articles/Article.aspx/24702>).

¹³⁰ <https://foreignpolicy.com/2019/10/11/kurds-betrayal-syria-erdogan-turkey-trump/>

Δυνάμεις (SDF) μια κοινοπραξία κουρδοαραβικών πολιτοφυλακών ο πυρήνας του οποίου αποτελούνταν από τις Κουρδικές Μονάδες Προστασίας Πολιτών (YPG) στενά συνδεδεμένες με το τουρκικό ΡΚΚ.

Οι ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2014 ξεκίνησαν την στρατιωτική επέμβαση εναντίον του ISIS. Αποφεύγοντας να χρησιμοποιήσουν μεγάλο αριθμό χερσαίων δυνάμεων, επικεντρώθηκαν στην αεροπορική υποστήριξη του SDF παρέχοντας του παράλληλα σύγχρονο πολεμικό υλικό. Επιπλέον 2.500 περίπου στρατιωτικό προσωπικό Ειδικών Δυνάμεων και συμβούλων, διατέθηκαν από τις ΗΠΑ για εκπαίδευση και καθοδήγηση των ντόπιων στρατιωτών. Μέχρι το 2016 ο Αμερικανικός Συνασπισμός είχε πραγματοποιήσει 11.000 αεροπορικές επιδρομές, αναγκάζοντας το ISIS να αποχωρήσει από το 40% της Ιρακινής και από το 10% της Συριακής Επικράτειας (Celenn, C. 2016)¹³¹. Στις επιχειρήσεις αυτές οι Κούρδοι έχασαν 11.000 μαχητές περίπου, ενώ οι ΗΠΑ λιγότερους από 100 στρατιώτες.

Οι παραπάνω στρατιωτικές επιχειρήσεις όξυναν τις αντιπαραθέσεις με τα κράτη της εγγύς περιοχής. Η Τουρκία είδε την κίνηση των ΗΠΑ για ενίσχυση των Κουρδικών δυνάμεων με πολεμικό υλικό και ειδική στρατιωτική εκπαίδευση, ως άμεση απειλή για το εσωτερικό της χώρας τους λόγω της σύνδεσης τους με το ΡΚΚ¹³². Επίσης η Συρία βλέποντας την είσοδο του Αμερικανικού συνασπισμού αποτελούμενο από δυνάμεις εχθρικές προς το καθεστώς Assad, θεώρησε ότι επικείμενη ή χρησιμοποίηση τους, για ανατροπή της ηγεσίας της χώρας. Έτσι ο Πρόεδρος ζήτησε άμεση βοήθεια από τη Μόσχα προκειμένου να αντιμετωπίσει της επικείμενες απειλές και να σταθεροποιήσει το καθεστώς του στην περιοχή.

Η Ρωσία εκμεταλλευόμενη την απροθυμία του Προέδρου Ομπάμα για ανατροπή του καθεστώτος Assad μέσω στρατιωτικής επέμβασης, την 30 Σεπ

¹³¹ <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-us-policy-isis>

¹³² Για την Τουρκία η πρώτη προτεραιότητα στην περιοχή είναι ο περιορισμός των Κούρδων και όχι η καταπολέμηση του ISIS. Όπως αναφέρει ο Al Istratbadi και ο Ganguly: «Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι το ISIS δεν αποτελεί πρώτη προτεραιότητα για την Τουρκία. Όπως και τα άλλα αραβικά κράτη τα κίνητρα της ήταν διαφορετικά για τους κινδύνους που θέτει το ISIS στη Διεθνή Κοινότητα. Η Τουρκία ανησυχεί πρωτίστως για τη δυνατότητα της κουρδικής αυτονομίας στη Συρία και για το θέμα της κουρδικής ανεξαρτησίας στο Ιράκ» (Al Istratbadi, F. and Ganguly, S. 2018:184).

2015 ξεκινάει αεροπορικούς βομβαρδισμούς στη νότια Συρία με σκοπό την υποστήριξη της Συριακής κυβέρνησης, μετά από επίσημη πρόσκληση του Προέδρου Assad και έγκριση του Συμβουλίου της Ρωσικής Ομοσπονδίας (Russia Federation Council). Όπως αναφέρει ο Moritz P.

«Ο Πούτιν δικαιολόγησε την απόφαση αυτή (στρατιωτική επέμβαση στη Συρία) υποστηρίζοντας ότι στο ISIS έχουν στρατολογηθεί χιλιάδες Ρώσοι πολίτες και η επιστροφή τους στη χώρα θα αποτελέσει απειλή για την εσωτερική ασφάλεια της»(Moritz P. 2019:374).

Ο απώτερος σκοπός όμως της Ρωσικής εξωτερικής πολιτικής ήταν να εκμεταλλευτεί το κενό ισχύς στην περιοχή, μετά την υποχώρηση του ISIS και την απροθυμία των ΗΠΑ για δημιουργία ζώνης ασφαλείας προκειμένου να προστατευτούν οι ντόπιοι πληθυσμοί. Η Μόσχα μέσω της στρατιωτικής επιχείρησης θα εξασφάλιζε τη σταθεροποίηση του καθεστώτος Assad στην περιοχή διατηρώντας έναν πολύτιμο σύμμαχο στην Ανατολική Μεσόγειο. Επίσης θα έδινε τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των σημαντικών κοιτασμάτων πετρελαίου της Συρίας, τονώνοντας τη Ρωσική οικονομία μετά τις κυρώσεις της Δύσης λόγω της προσάρτησης της Κριμαίας ένα χρόνο νωρίτερα, μεταφέροντας παράλληλα την προσοχή της παγκόσμιας κοινής γνώμης, από το Ρωσικό στο Συριακό έδαφος. Όμως το σημαντικότερο πλεονέκτημα της ρωσικής στρατιωτικής επέμβασης στη Συρία είναι ότι θα έδινε τη δυνατότητα αύξησης της επιρροής της στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, μεταβάλλοντας τη χώρα σε ρυθμιστή των εξελίξεων¹³³.

Η επιτυχής έκβαση της επιχείρησης με τη χρήση αεροπορικών βομβαρδισμών και την παροχή στρατιωτικών συμβούλων και στελεχών των Εδικών Δυνάμεων αλλά και μισθοφόρων, η Ρωσία έδωσε τη δυνατότητα στο συριακό καθεστώς να αντιμετωπίσει της αντίπαλες επαναστατικές ομάδες, εξασφαλίζοντας τη διατήρηση της εξουσίας. Αυτή η εξέλιξη εδραίωσε τη θέση της

¹³³ Είναι τόσο σημαντική η αναβάθμιση της Ρωσίας από την στρατιωτική επέμβαση στη Συρία διευρύνοντας την επιρροή της μακριά από τα σύνορα της. Όπως αναφέρει ο Στεργίου : «25 χρόνια μετά την απόσυρση από το Αφγανιστάν, η Μόσχα βρέθηκε ξανά σε πόλεμο με μια μουσουλμανική χώρα έξω από την περίμετρο της παλιάς αυτοκρατορίας»(Στεργίου, Α. 2019:117)

χώρας τόσο στη Συρία όσο και στην ευρύτερη περιοχή. Όπως αναφέρει ο Al Istrabadi, F. και ο Ganguly, S.:

«Παρά τις δηλώσεις του Ομπάμα, ότι μια επέμβαση στη Συρία θα προκαλούσε μια ανεξέλεγκτη κατάσταση παρόμοια με το Βιετνάμ, ο Πούτιν απέδειξε (παρά τους βομβαρδισμούς σε αμάχους που προκάλεσαν τρομακτικές απώλειες) ότι είναι εφικτή η επέμβαση στη Μέση Ανατολή για περιορισμένους Στρατηγικούς Σκοπούς και να την πραγματοποιήσει χωρίς μαζικό αριθμό χερσαίων δυνάμεων που θα προκαλούσε μεγάλο αριθμό απωλειών των δυνάμεων του»(Al Istrabadi, F. και ο Ganguly, S., 2018:189).

Επιπροσθέτως η επέμβαση στη Συρία επέφερε σημαντικές ανακατατάξεις στις σχέσεις της Ρωσίας με την Τουρκία. Αρχικά εκλήφθηκε από την τελευταία ως απειλή για τα ζωτικά της συμφέροντα, καθόσον η επιτυχία της επιχείρησης θα ισχυροποιούσε το καθεστώς Assad, μειώνοντας την επιρροή της Τουρκίας στην περιοχή. Το αποκορύφωμα της επιδείνωσης των σχέσεων των δύο χωρών ήρθε στις 24 Νοεμβρίου 2015, με την κατάρριψη ενός ρωσικού Sukhoi Su – 24 από ένα τούρκικο καταδιωκτικό F-16, κατά την παραβίαση του τουρκικού εναέριου χώρου¹³⁴. Λόγω του γεγονότος αυτού η Μόσχα επέβαλε σημαντικές κυρώσει όπως απαγόρευση εισαγωγής τουρκικών αγροτικών προϊόντων, απαγόρευση δραστηριοποίησης τουρκικών εταιρειών στη Ρωσία και πραγματοποίησης πτήσεων τσαρτερ μεταξύ των δύο χωρών, πλήττοντας σημαντικά την οικονομία της Τουρκίας, ενώ οι διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών έφτασαν στο ναδίρ.

Η συνέχεια όμως των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών είχε διαφορετική εξέλιξη. Η Τουρκία βλέποντας τις στρατιωτικές επιτυχίες της Ρωσίας στη Συρία και την αυξανόμενη επιρροή της χώρας στην περιοχή σε συνδυασμό με την απροθυμία λήψεως πρωτοβουλιών από πλευράς ΗΠΑ, αλλά και την συνεχιζόμενη ενίσχυση των κουρδικών δυνάμεων, με σκοπό την καταπολέμηση του ISIS, θεώρησε ότι μια επαναπροσέγγιση με τη Ρωσία θα εξυπηρετούσε τα εθνικά της συμφέροντα¹³⁵. Η διαδικασία αυτή ενισχύθηκε μετά το πραξικόπημα της 15^{ης}

¹³⁴ Ήταν η πρώτη φορά μέσα σε μισό αιώνα που μια χώρα του NATO κατέρριψε ένα ρωσικό αεροσκάφος.

¹³⁵ «Ο Έρντογαν δικαιολόγησε την αλλαγή της πολιτικής του προσέγγισης λέγοντας ότι αφορούν μια win – win προσέγγιση της Τουρκίας με τον υπόλοιπο κόσμο. Ο Τούρκος Πρωθυπουργός

Ιουλίου 2016, όπου ο Ερντογάν θεώρησε τον Φετουλάχ Γκιουλέν με την υποστήριξη των ΗΠΑ, ως τους κύριους υπεύθυνους για τα γεγονότα που ακολούθησαν, απομακρύνοντας τη χώρα από την αμερικανική επιρροή.

Από την άλλη πλευρά η Ρωσία βλέποντας τη διάρρηξη των σχέσεων των δύο χωρών και την πρόθεση της Τουρκίας για επαναπροσέγγιση, θεώρησε ότι μια τέτοια εξέλιξη θα ενίσχυε το ρόλο της χώρας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ενώ θα υποβάθμιζε και το ρόλο του ΝΑΤΟ στις διεθνείς εξελίξεις. Έτσι μετά και την επιστολή του Προέδρου Ερντογάν προς το Ρώσο ομόλογο του, εκφράζοντας τη μεταμέλεια του για την πτώση του ρωσικού αεροσκάφους το Νοέμβριο του 2015, οι σχέσεις των δύο χωρών ενισχύθηκαν σημαντικά. Η αγορά των αντιαεροπορικών πυραύλων S-400 και η εγκατάσταση τους στην Τουρκία, παρά τις αμερικανικές κυρώσεις που οδήγησαν την τελευταία στην έξοδο της από το πρόγραμμα προμήθειας των αεροσκαφών F-35, ενδυνάμωσαν περαιτέρω τη συνεργασία τους.

Η επαναπροσέγγιση των δύο χωρών έφερε αλλαγή πολιτικής και στη Συρία. Η Τουρκία θέλοντας να αποφύγει συνθηκολόγηση του Assad με τους Κούρδους και τη δημιουργία ανεξάρτητου τμήματος στη Βορειοδυτική Συρία, το οποίο θα προκαλούσε περαιτέρω διεκδικήσεις στην περιοχή, επεξεργάζεται μια συμφωνία με τη Μόσχα με σκοπό την παραμονή του υφιστάμενου καθεστώτος στη Συρία, αλλά και τη διαχείριση των κουρδικών δυνάμεων σύμφωνα με τα Τουρκικά συμφέροντα. Επιπλέον η αλλαγή της Προεδρίας της Αμερικής δημιουργεί συνθήκες επαναπροσέγγισης της Τουρκίας με τις ΗΠΑ παρά τις αντιθέσεις στα εξοπλιστικά προγράμματα και τη στροφή της πρώτης προς τη Ρωσία.

Ο Πρόεδρος Τραμπ καθότι προέρχεται από τον επιχειρηματικό κόσμο, θέτει σε πρώτη προτεραιότητα την οικονομική ισχύς δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στον οικονομικό πόλεμο που έχει ξεσπάσει με την Κίνα¹³⁶ αλλά και την οικονομική

Μπιναλί Γιλντριρίμ έγραψε ότι οι πολιτικές μετατοπίσεις του Ιράκ, της Συρίας και της Αιγύπτου αντικατοπτρίζουν μια νέα εξωτερική πολιτική μετά τις 16 Απριλίου 2016 με το σύνθημα «Κερδίζουμε περισσότερους φίλους παρά εχθρούς» (Ruma I and Gelikpala M. 2019:70).

¹³⁶ Από τον Μάρτιο του 2018, ο Ντόναλντ Τράμπ έχει ξεκινήσει έναν εμπορικό πόλεμο με την Κίνα, απαιτώντας τον τερματισμό αυτών που αποκαλεί «κακόπιστες» κινεζικές εμπορικές πρακτικές, όπως είναι η «εξαναγκαστική» μεταφορά αμερικανικών τεχνολογιών και οι «μαζικές»

αιμορραγία της χώρας από τη συμμετοχή της στους «ατελείωτους πολέμους» όπως τους χαρακτηρίζει, στην Μέση Ανατολή¹³⁷. Στις 19 Δεκεμβρίου 2018 ο Ντόναλντ Τράμπ ανακοινώνει μέσω Twitter ότι: «*Νικήσαμε τον ISIS στη Συρία και αυτός ήταν ο μοναδικός λόγος ήμασταν εκεί υπό την Προεδρία μου*»¹³⁸, προαναγγέλλοντας την απόσυρση των 2000 περίπου στελεχών του αμερικανικού στρατιωτικού προσωπικού που βρίσκονταν στη βορειοδυτική Συρία. Τελικά και μετά από ισχυρές αντιδράσεις, αμερικανοί αξιωματούχοι ανακοινώνουν ότι θα παραμείνουν 400 αμερικανοί στρατιώτες προκειμένου να εξασφαλίσουν τη σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή.

Το ζητούμενο μετά την υποχώρηση του ISIS για τις ΗΠΑ ήταν να δημιουργηθούν οι συνθήκες ώστε να μην υπάρχει η δυνατότητα ανασύστασης του Ισλαμικού κράτους. Με δεδομένη την απροθυμία της χώρας να διαθέσει επιπλέον στρατιωτικές δυνάμεις, για τη δημιουργία ζώνης ασφαλείας, μεταξύ Συρίας, Ιράκ και Τουρκίας και τις αντιδράσεις κυρίως της Τουρκίας αλλά και της Ρωσίας - Ιράν, στην ενίσχυση των Συριακών Δημοκρατικών Δυνάμεων λόγω των δεσμών τους με το ΡΚΚ, το σενάριο αυτονομίας των Κούρδων απομακρύνονταν. Το κενό ισχύος ήρθε να καλύψει η Τουρκία που σε συνεργασία με την Ρωσία εξασφάλισε τη συγκατάθεση των ΗΠΑ για την ανάληψη στρατιωτικών επιχειρήσεων κατά των Κούρδων της βόρειας Συρίας, προκειμένου να επαναφέρουν τη σταθερότητα και την ασφάλεια στην υπόψη περιοχή.

Η αντίστοιχη Ρωσοτουρκική συμφωνία για την ανάληψη των επιχειρήσεων είχε ως στόχο για τη Μόσχα την επαναφορά της τάξης στις κουρδικές περιοχές υπό τον έλεγχο του καθεστώτος Assad, τη μετρίαση της τουρκικής επιθετικότητας και την αποδοχή του υφιστάμενου καθεστώτος στη Συρία. Επιπλέον η αποδοχή της επιχείρησης αυτής θα καθιστούσε τη Ρωσία απόλυτο ρυθμιστή των εξελίξεων στην περιοχή ενώ θα εδραιωνόταν ως αξιόπιστος σύμμαχος τόσο για τη Συρία αλλά κυρίως για την Τουρκία σε ένα μέτωπο εκτός ακτίνας δράσης τόσο της ΕΕ

επιχορηγήσεις κινεζικών κρατικών εταιρειών, με την επιβολή υψηλών εμπορικών δασμών στα εισαγόμενα προϊόντα από την Κίνα στις ΗΠΑ. (<https://www.tovima.gr/2019/08/31/finance/ipa-vs-kina-emporikos-polemos-dixos-telo/>).

¹³⁷ Η αύξηση του δημόσιου χρέους της χώρας ως ποσοστό του ΑΕΠ στα χρόνια της Προεδρίας Τράμπ, φαίνεται στον **Πίνακα 6**.

¹³⁸ <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1075397797929775105>

όσο και των ΗΠΑ. Από την άλλη. (Φίλης, Κ. Βήμα 27 Οκτωβρίου 2019:24). Από την άλλη η Τουρκία επιδίωκε τη δημιουργία μιας ζώνης κατοχής από τη Manbij έως το Al Malikiyah σε μια ζώνη μήκους 460 χιλιομέτρων και βάθους 30 χιλιομέτρων η οποία θα στερούσε από τους Κούρδους το 50% του πληθυσμού τους, το 30% των πετρελαιοπηγών και το 50% της αρδεύσιμης γης του Συριακού Κουρδιστάν. (Πλακούδας, Σ. 2019).

Η στρατιωτική επιχείρηση Πηγή Ειρήνης ξεκίνησε την 09 Οκτωβρίου 2019 με τον Πρόεδρο Ερντογάν να ανακοινώνει την έναρξη της μέσω του κοινωνικού δικτύου twitter¹³⁹ με τις Τουρκικές Δυνάμεις να εισβάλουν στη βόρεια Συρία εναντίον των Συριακών Δημοκρατικών Δυνάμεων, με τον Πρόεδρο Assad να εκφράζει σημαντικές αντιδράσεις. Η επιχείρηση διήρκησε δεκατέσσερις ημέρες και μετά από τη διεθνής κατακραυγή, τις πιέσεις της Αμερικάνικης Ηγεσίας και την επέμβαση του Ρώσου Προέδρου τερματίστηκε στις 23 Οκτωβρίου 2019. Μια μέρα πριν στο Sochi της Ρωσίας, μια κωμόπολη στη βορειοανατολική πλευρά της Μαύρης Θάλασσας επιτεύχθηκε η συμφωνία για κατάπαυση του πυρός, μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ του Προέδρου Ερντογάν και του Ρώσου ομόλογου του.

Η συμφωνία αποτέλεσε προϊόν συμβιβασμού ο οποίος επήλθε μετά από αμοιβαίες υποχωρήσεις των δύο προέδρων. Η Ρωσία διασφάλισε ότι η Τουρκία θα σεβαστεί την εδαφική ακεραιότητα της Συρίας και την πολιτική ενότητα της χώρας, επιτρέποντας της παράλληλα να διατηρήσει υπό τον έλεγχο της μια ακτίνα δράσης 100 περίπου χιλιόμετρα που χωρίζει τις πόλεις Τελ Αμπιάντ – Ρας Αλ Αϊν σε 32 χιλιόμετρα βάθος¹⁴⁰. Η ζώνη αυτή θα ελέγχεται από τουρκικές δυνάμεις, θα ισχύει η Συριακή νομοθεσία, ενώ θα υπάρχει και ρωσική παρουσία με την αποστολή ρωσικής μεθοριοχωροφυλακής στην περιοχή (Αθανασόπουλος, Α. Βήμα 27 Οκτωβρίου 2019).

Η Τουρκία παρότι δεν κατάφερε να ενσωματώσει το σύνολο των περιοχών που διεκδικούσε, απέκτησε τον έλεγχο μιας σημαντικής εδαφικής ζώνης στα νότια

¹³⁹ https://twitter.com/RT Erdogan/status/1181921311846735872?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1181921311846735872&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.cnn.gr%2Fnews%2Fkosmos%2Fstory%2F193359%2Ferntogan-xekina-i-toyrkiki-stratiotiki-epixeirisi-sti-syria

¹⁴⁰ Χάρτης με τη συμφωνία του Sochi παρατίθεται στο **Χάρτη 6**.

της χώρας, ρυθμίζοντας τις οικονομικές και μεταναστευτικές ροές, αποκόπτοντας παράλληλα το εγχώριο PKK με τους Κούρδους της Συρίας και του βόρειου Ιράκ. Από την άλλη η Ρωσία επέτρεψε τον έλεγχο της ζώνης ασφαλείας από τους Τούρκους, αναχαιτίζοντας τη δημιουργία ενός Κουρδικού κράτους υπό δυτική επιρροή σε κομβικό σημείο της περιοχής, ανάμεσα στην Τουρκία τη Συρία και το Ιράν. Επιπροσθέτως με αυτήν τη συμφωνία εδραιώνεται το καθεστώς Ασσαντ ενώ η Ρωσία ενδυναμώνει τη θέση της ως ρυθμιστή των εξελίξεων. Αυτό που μένει να φανεί στη συνέχεια είναι κατά πόσο θα γίνει αποδεκτή αυτή η συμφωνία από όλους τους εμπλεκόμενους και κυρίως από τους Κούρδους, οι οποίοι αισθάνονται προδομένοι μετά την αντιμετώπιση του ISIS στο πλευρό της Δύσης, αλλά και από τις ομάδες ακραίων ισλαμιστών που δρουν στην περιοχή¹⁴¹.

3.4 Σύνοψη

Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου είναι μια περιοχή όπου παρατηρούνται συνεχώς ζυμώσεις και ανακατατάξεις, λόγω της γεωγραφικής της θέσης του πληθυσμού αλλά και των Διεθνών Παραγόντων που επηρεάζει, προκαλώντας έτσι το Παγκόσμιο ενδιαφέρον. Στα παραπάνω στοιχεία τον 21^ο αιώνα έρχονται να προστεθούν οι ανακαλύψεις των πλούσιων ενεργειακών αποθεμάτων στο θαλάσσιο πυθμένα της περιοχής, τα οποία αποτελούν «μήλον της έριδος» τόσο στις περιφερειακές όσο και στις ευρύτερες δυνάμεις ενώ η εκμετάλλευσή τους θα αναβαθμίσει οικονομικά και γεωστρατηγικά το ήδη μεγάλης σημασίας, πεδίο ενδιαφέροντος.

Επιπροσθέτως τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης που ξεκίνησαν την 18 Δεκεμβρίου του 2010, στην πόλη Σιντί Μπουαζιντ της Τυνησίας μετά την αυτοπυρπόληση του Μοχάμεντ Μπουαζίζι, πυροδότησε σημαντικές εξελίξεις στις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου. Οι εξελίξεις αυτές αρχικά έφεραν την αλλαγή των αυταρχικών καθεστώτων και την άνοδο των ισλαμικών δυνάμεων στην εξουσία, με τη δυτική επιρροή να ενισχύεται. Όμως η συνέχεια ήταν διαφορετική. Τα ισλαμικά καθεστώτα άρχισαν να υποχωρούν μετά την αδυναμία τους να

¹⁴¹ Όσο γράφεται η παρούσα μελέτη, η εύθραυστη ισορροπία στη ζώνη ασφαλείας με την κατάπαυση του πυρός συνεχίζεται, χωρίς όμως να υπάρχουν σημαντικά σημάδια σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή.

επιβάλλουν τη σταθερότητα και την κρατική κυριαρχία, με την άνοδο των στρατιωτικών καθεστώτων να είναι ξανά εμφανής, όπως αυτή του Σίσι στην Αίγυπτο, του Χαφταρ στη Λιβύη, αλλά και την παραμονή του Ασσαντ στη Συρία.

Επιπροσθέτως η αδυναμία της Δύσης να ενισχύσει τις νέες κυβερνήσεις και να δημιουργήσει τις συνθήκες για σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή, παρά την επέμβαση στη Λιβύη, αλλά και την καταπολέμηση του ISIS, δημιούργησαν δυσαρέσκεια και κενό ισχύος στην περιοχή. Το κενό αυτό έσπευσε να καλύψει η Ρωσία δημιουργώντας έναν συνασπισμό μεταξύ Ιράν – Τουρκία – Συρία – Ρωσίας και επηρεάζοντας το σύνολο των παραγόντων στην Ανατολική Μεσόγειο. Η στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας στη Συρία, που επέδρασε καταλυτικά στην παραμονή του καθεστώτος Assad στην εξουσία, ήταν ουσιαστικά μια ισχυρή προβολή σκληρής ισχύος από την πλευρά της, ενώ η συμβολή της στη συμφωνία του Sochi έδωσε το στίγμα ότι πλέον θέση της έχει αναβαθμιστεί σημαντικά, επηρεάζοντας σημαντικά τις Διεθνείς Εξελίξεις στη συγκεκριμένη περιοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΡΩΣΟ-ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Η γεωγραφική θέση της Ρωσίας η οποία είναι κατά κύριο λόγο χερσαία χώρα, χωρίς σημαντική πρόσβαση στις θερμές θάλασσες, σε μεγάλα υδάτινα υποσυστήματα ή στρατηγικές πλωτές οδούς, δημιουργούν την ανάγκη διατήρησης της Ανατολικής Μεσογείου ως ζωτικός χώρος για τη Μόσχα. Η προοπτική αυτή δημιουργεί ισχυρές αντιθέσεις με τη Δύση και κυρίως με τις ΗΠΑ έχοντας σκοπό τη διατήρηση ή αλλαγή της ισορροπίας δυνάμεων στην περιοχή, ανάλογα με τα φορτία ισχύος που διαθέτουν.

Οι παραπάνω αντιθέσεις ενισχύονται από τις επιπτώσεις του τέλους του Ψυχρού Πολέμου και της αδυναμίας της Δύσης να συνεισφέρουν στη σταθεροποίηση της χώρας. Η αποτυχία της προσπάθειας μετασχηματισμού της ρωσικής οικονομίας με την οικονομική κρίση του 1998 που ακολούθησε προκαλώντας μεγάλες κοινωνικές αντιθέσεις και φτωχοποίηση των πολιτών, συνέβαλε αποφασιστικά στη συνέχιση του ψυχολογικού συνδρόμου του Ψυχρού Πολέμου που διακατείχε τη Ρωσική κοινωνία, βλέποντας τη Δύση ως εχθρό. Την παραπάνω εικόνα ενίσχυσε η άνοδος του Πούτιν στην εξουσία επιβάλλοντας μια εθνική ιδεολογία που στηρίζονταν στο αφήγημα της ευθύνης των εσωτερικών προβλημάτων στους εξωτερικούς παράγοντες και κυρίως στις ΗΠΑ. Όπως αναφέρει ο Zwack :

«Τα ιστορικά υπολείμματα και αποσκευές του Ψυχρού Πολέμου και ο αγώνας των δύο ανταγωνιστικών ιδεολογικών συστημάτων που αντιπροσώπευαν το σύμφωνο της Βαρσοβίας και η Βορειοατλαντική Συμμαχία, ακόμα επηρεάζουν σημαντικά τις σημερινές συμπεριφορές. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου το ΝΑΤΟ θεωρήθηκε ως απειλή, μια άποψη που ενισχύεται και στις μέρες μας, από τα κρατικά ΜΜΕ της χώρας»(Zwack, P, 2016:148)

Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου οι ΗΠΑ διατήρησαν την πρωτοκαθεδρία στη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο μετά το κενό ισχύος που δημιουργήθηκε από την αδυναμία της Ρωσίας να διατηρήσει τη Σοβιετική επιρροή στην περιοχή αλλά και την ανατροπή των αυταρχικών καθεστώτων. Η επέμβαση στο Αφγανισταν το 2001 και στη συνέχεια στο Ιράκ το 2003, ενίσχυσε τη θέση της χώρας στην ευρύτερη περιοχή, επιβεβαιώνοντας το ρόλο της ως τη Μοναδική

υπερδύναμη του πλανήτη εκείνη την εποχή. Οι περισσότερες χώρες του υπόψη υποσυστήματος είχαν ευθυγραμμίσει τα συμφέροντα τους με αυτά των ΗΠΑ, με την Τουρκία να παραμένει πιστός σύμμαχος, τη Λιβύη να δηλώνει την πίστη της στη Δύση με την εγκατάλειψη του προγράμματος κατασκευής όπλων μαζικής καταστροφής και πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς και την Αίγυπτο να δέχεται τον έλεγχο των δυτικών δυνάμεων στη διώρυγα του Σουέζ. Οι παραπάνω εξελίξεις σε συνδυασμό με τη διατήρηση των παραδοσιακών συμμάχων όπως ήταν η Ελλάδα, η Κύπρος και το Ισραήλ, η κυριαρχία της χώρας στην περιοχή έμοιαζε αδιαμφισβήτητη.

Η δεύτερη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα όμως προμήνυε εξελίξεις που θα άλλαζαν τους συσχετισμούς ισχύος στην περιοχή. Αρχικά η άνοδος των χωρών του ειρηνικού ωκεανού και ιδιαίτερα της Κίνας, μετά την οικονομική κρίση του 1997-1999 και η εκρηκτική οικονομική ανάπτυξη που ακολούθησε τα επόμενα χρόνια θορύβησε τις ΗΠΑ¹⁴². Γνωρίζοντας τη ρήση του Μ. Ναπολέοντα που διατυπώθηκε το 1816: «Αφήστε την Κίνα να κοιμάται. Γιατί όταν ξυπνήσει θα σειστεί ο κόσμος», το κέντρο βάρους της εξωτερικής πολιτικής της χώρας μετατοπίστηκε προς τα ανατολικά χαρακτηρίζοντας την Κίνα ως το στρατηγικό ανταγωνιστή της.

Η μετατόπιση του κέντρου βάρους της πολιτικής των ΗΠΑ φάνηκε στη συνέντευξη της υπουργού εξωτερικών τότε Χίλαρι Κλίντον, στη Χονολουλού στις 10 Νοεμβρίου 2010, όπου αναφέρθηκε στη σημασία που δίνει ο Πρόεδρος Ομπάμα στην περιοχή του ειρηνικού ωκεανού. Η συνέντευξη ξεκίνησε λέγοντας ότι εκεί βρίσκεται ο μισός παγκόσμιος πληθυσμός, διαθέτει αρκετές από τις μεγαλύτερες αναπτυσσόμενες οικονομίες όπως είναι η Κίνα και η Ινδία, και μερικά από τα πιο πολυσύχναστα λιμάνια και σημαντικότερες θαλάσσιες συγκοινωνίες και ότι η περιοχή παρουσιάζει αξιοσημείωτες προκλήσεις, όπως η στρατιωτική ανάπτυξη, οι ανησυχίες για τη διάδοση των πυρηνικών όπλων, τις φυσικές καταστροφές και τα χειρότερα επίπεδα εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου παγκοσμίως.

¹⁴² Σύμφωνα με τον Χριστόπουλο το 2005 ο ρυθμός ανάπτυξης της Κίνας έφτασε το 9,6% του ΑΕΠ.(Χριστόπουλος, Α. 2006:11).

Η Υπουργό Εξωτερικών έκλεισε τη συνέντευξη της λέγοντας ότι:

«Γίνεται όλο και περισσότερο σαφές ότι στον 21^ο αιώνα, το στρατηγικό και οικονομικό κέντρο βάρους του κόσμου θα είναι η Ασία – Ειρηνικός Ωκεανός από την Ινδική Ήπειρο έως τις δυτικές ακτές της Αμερικής και ένα από τα πιο σημαντικά καθήκοντα του αμερικανικού κρατικού μηχανισμού κατά τις επόμενες δεκαετίες θα είναι να κλειδώσει μια ουσιαστικά αυξημένη επένδυση – διπλωματική, οικονομική στρατηγική στην περιοχή» (Clinton, H. 2011)¹⁴³ .

Επιπλέον η πολύχρονη στρατιωτική εμπλοκή της χώρας στη Μέση Ανατολή επέφερε σημαντικό οικονομικό κόστος ενώ τα συνεχώς αυξανόμενα θύματα των αμερικανών στρατιωτών που έφταναν στη χώρα προκαλούσαν πιέσεις από την κοινή γνώμη προκειμένου να τερματιστούν οι στρατιωτικές αποστολές στη συγκεκριμένη περιοχή. Οι εσωτερικές αυτές πιέσεις σε συνδυασμό με την αυξανόμενη γεωστρατηγική αστάθεια ανάγκασε τις κυβερνήσεις να επιζητούν λύσεις με τον Ομπάμα να θέτει ως πρώτη προεκλογική δέσμευση την απόσυρση σημαντικού μέρους των αμερικανικών στρατευμάτων από τη Μέση Ανατολή¹⁴⁴.

Τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης ήρθαν να επιδεινώσουν την κατάσταση με τη Δύση να βλέπει το κίνημα ως μέσο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά τις ΗΠΑ να είναι απρόθυμες να συμμετάσχουν σε στρατιωτική επέμβαση προς ενίσχυση των αντιπολιτευτικών δυνάμεων. Η επιχείρηση στη Λιβύη μετά από έντονες πιέσεις της Ευρώπης με τη Γαλλία να πρωτοστατεί, χωρίς όμως τη λήψη μέτρων για την ανοικοδόμηση της χώρας, οδήγησε στην αύξηση της ανασφάλειας και της αστάθειας στην περιοχή, ενίσχυσε την απροθυμία για ανάληψη αντίστοιχων αποστολών στο μέλλον. Αυτό δημιούργησε κενό ισχύος στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, το οποίο έσπευσε να καλύψει η Ρωσία με τη στρατιωτική επέμβαση στη Συρία το 2015.

Ήδη από τη ανάληψη της εξουσίας από τον Πούτιν, παρατηρήθηκε μια στροφή προς την Ανατολική Μεσόγειο, τοποθετώντας την περιοχή ως μια από τις

¹⁴³ <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/11/176999.htm>

¹⁴⁴ Όπως το ίδιο δεσμεύτηκε αργότερα και ο Πρόεδρος Τράμπ.

πιο σημαντικές πτυχές της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής η οποία μετατράπηκε πολύ γρήγορα σε μια ζώνη γεωπολιτικού και γεωοικονομικού ανταγωνισμού μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας. (Στεργίου, Α. 2019:96). Η Ρωσία αποδοκιμάζοντας εξ αρχής τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης, θεωρώντας τα υποκινούμενα από Δυτικές Δυνάμεις, δεν θέλησε να συνδυαστεί με τις τοπικές αντιπολιτευτικές ομάδες για την αλλαγή των καθεστώτων¹⁴⁵. Όμως στη συνέχεια με την εξέλιξη των γεγονότων, την αποτυχία της Δύσης στη σταθεροποίηση της περιοχής και την απροθυμία των ΗΠΑ να συμμετάσχουν σε μια στρατιωτική επέμβαση εναντίον του καθεστώτος Ασαντ στη Συρία σε συνδυασμό με την αναβάθμιση της θέσης της Ρωσίας μετά την προσάρτηση της Κριμαίας, έδωσε τη δυνατότητα στην τελευταία να εμπλακεί ενεργά στην Ανατολική Μεσόγειο, χρησιμοποιώντας όλες τις μορφές ισχύος που διαθέτει.

Έτσι στην περίπτωση της Συρίας κάνοντας χρήση της σκληρής ισχύος, εδραιώθηκε στην περιοχή αυξάνοντας την επιρροή της, δείχνοντας ότι μπορεί να αναλάβει στρατιωτικές επιχειρήσεις πέραν των συνόρων της, μεταβάλλοντας τα γεωστρατηγικά δεδομένα ευρύτερα του εγγύς της περιβάλλοντος. Στη Λιβύη με την παροχή στρατιωτικού υλικού και την πολιτική στήριξη, έδωσε τη δυνατότητα στο Στρατηγό Haftar να αποτελέσει σημαντικό υποψήφιο στην προεδρία της χώρας αποτελώντας το αντίπαλο δέος στις ισλαμικές δυνάμεις της περιοχής. Στην Αίγυπτο η δυναμική στήριξη του Προέδρου Σίσι, κατά την ανάληψη της εξουσίας του σε συνδυασμό με συμφωνίες για πώληση όπλων αλλά και την παροχή τεχνογνωσίας για την κατασκευή πυρηνικού εργοστασίου, ενδυνάμωσαν τη σχέση των δύο χωρών¹⁴⁶. Τέλος η συνεργασία με την Τουρκία τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε πολιτικό – γεωστρατηγικό αλλά και στρατιωτικού εξοπλισμού κυρίως με την αγορά των αντιαεροπορικών πυραύλων S-400 από τους

¹⁴⁵ Αυτό φάνηκε από την αποχή της από τη διαδικασία έγκρισης του ψηφίσματος 1973 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, για στρατιωτική επέμβαση στη Λιβύη.

¹⁴⁶ Είναι χαρακτηριστικό ότι από το 2013 και την ανάληψη της εξουσίας ο Πρόεδρος Σίσι, έχει συναντηθεί τουλάχιστον εννέα φορές με τον Πούτιν, ενώ αντίθετα στην Ουάσιγκτον έχει βρεθεί μόνο μια φορά. Με την ανάληψη της Προεδρίας του Σίσι ο Πούτιν προσφέρθηκε να πουλήσει όπλα συνολικής αξίας 3.5 δις δολάρια, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ που εκείνη την περίοδο είχαν παγώσει μέρος των εξαγωγών όπλων προς την Αίγυπτο. Η σχέση των δύο χωρών είναι σε τόσο καλό επίπεδο που από το 2017 οι πωλήσεις των ρωσικών όπλων στη χώρα ξεπέρασαν τις αντίστοιχες αμερικανικές, ενώ οι οικονομικές συνεργασίες και σε χρηματοοικονομικό επίπεδο συνεχώς αυξάνονται.

τελευταίους, έχει φέρει έναν σημαντικό σύμμαχο των ΗΠΑ και μέλος του ΝΑΤΟ στη σφαίρα επιρροής της Μόσχας.

Η αναβάθμιση της επιρροής της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο, είναι συνυφασμένη με την εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων της όπως είναι η τεχνολογία που έχει αποκτήσει στην εξόρυξη και παροχή προϊόντων των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, η αναβάθμιση της πολεμικής βιομηχανίας της χώρας και η προώθηση πυρηνικών προγραμμάτων σε τρίτες χώρες έχοντας κληρονομήσει σημαντική εμπειρία από τα αντίστοιχα προγράμματα της πρώην ΕΣΣΔ. Επιπροσθέτως το ειδικό βάρος που διαθέτει ως μόνιμο μέλος του συμβουλίου ασφαλείας και της δεύτερης χώρας σε στρατιωτική δύναμη στον κόσμο, της δίνει τη δυνατότητα να επηρεάζει τις αποφάσεις της Διεθνούς Κοινότητας στην περιοχή.

Οι στόχοι της Ρωσίας για την ενίσχυση της θέσης της στην Ανατολική Μεσόγειο και στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής είναι οι παρακάτω:

- Η προβολή στρατιωτικής ισχύος με σκοπό να αποδείξει ότι είναι Μεγάλη Δύναμη και μπορεί να επηρεάσει τις εξελίξεις στην περιοχή.
- Η ηγεμόνευση στην πώληση οπλικών συστημάτων που σε συνδυασμό με τον έλεγχο των ενεργειακών ροών συνάπτοντας σημαντικές συμφωνίες θα ενισχύσει την επιρροή της χώρας, ενδυναμώνοντας παράλληλα την εγχώρια οικονομία.
- Η αναβάθμιση στα μάτια του Αραβικού κόσμου ως μια δύναμη που μπορεί να ακολουθήσει μια ανεξάρτητα πολιτική., δημιουργώντας μιας συμμαχίας στην ευρύτερη περιοχή ως αντίπαλος πόλος στα αμερικανικά συμφέροντα.
- Η ενδυνάμωση της εικόνας της χώρας τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό, ως αξιόπιστη σύμμαχος που δίνει αποφασιστικές λύσεις κατά της τρομοκρατίας διατηρώντας παράλληλα το ιδεολογικό αφήγημα απέναντι στις ΗΠΑ για εδαφική κυριαρχία και κρατική ανεξαρτησία, χωρίς όμως να αποτελεί εχθρό για το Ισλάμ. (Blank, S. 2015:73).

Τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα μετά το 2015 και την στρατιωτική επέμβαση στη Συρία, η Ρωσία φαίνεται να πετυχαίνει το μεγαλύτερο μέρος των

στόχων της, δείχνοντας μια αξιοθαύμαστη ευελιξία και προσαρμοστικότητα¹⁴⁷. Αυτό επιτυγχάνεται με την ταχύτητα στη λήψη αποφάσεων και στην υλοποίηση τους από την ρωσική ηγεσία χωρίς να υπάρχει αμφισβήτηση, λόγω της κυριαρχίας του καθεστώτος Πούτιν στο εσωτερικό της χώρας. Επιπροσθέτως οι μειωμένες αναστολές προσέγγισης καθεστώτων τα οποία κατηγορούνται για αυταρχισμό και παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, χωρίς όμως να χάνει την αξιοπιστία της ως μεσολαβητής της σταθερότητας και της εσωτερικής συνοχής των κρατών της περιοχής, δίνει το πλεονέκτημα της εγγυήτριας δύναμης σε όλες τις περιφερειακές δυνάμεις, από τις ακραίες εξτρεμιστικές ισλαμικές οργανώσεις, έως και το δυτικού τύπου κράτος του Ισραήλ.

Από την άλλη οι ΗΠΑ τα τελευταία χρόνια παρά τη μεταφορά του κέντρου βάρους της εξωτερικής της πολιτικής στον Ειρηνικό Ωκεανό, βλέπει ότι ο υπόλοιπος κόσμος παραμένει ασταθής. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό στην Ανατολική Μεσόγειο, όπου οι Ρώσοι όπως αναφέρθηκε παραπάνω θέτουν τις βάσεις για τη δημιουργία μιας σημαντικής ζώνης επιρροής στην περιοχή, απέναντι στις ΗΠΑ και τους συμμάχους της. Εφόσον όμως αυτή η ζώνη ισχυροποιηθεί, θα θέσει την πρόσβαση της Δύσης στη Διώρυγα του Σουέζ, στη Μαύρη Θάλασσα και στα πλούσια ενεργειακά κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου, υπό τον έλεγχο του Ρωσικού καθεστώτος. Η διαδικασία αυτή από την πλευρά της Ρωσίας διέρχεται από σημαντικούς συμμάχους στην περιοχή οι οποίοι ήταν προσανατολισμένοι τα προηγούμενα χρόνια στη σφαίρα επιρροής των ΗΠΑ. Σύμφωνα με τον Altman:

«Η προσπάθεια τα τελευταία χρόνια της Ρωσίας για αποσύνδεση των μακροχρόνιων συμμάχων των ΗΠΑ όπως η Ελλάδα, η Τουρκία, η Αίγυπτος (ίσως και η Ιταλία) από την πολιτική και στρατιωτική σύμπλευση με τις ΗΠΑ ενισχύθηκε από τις λανθασμένες επιλογές των ΗΠΑ αλλά και τις ευνοϊκές συνθήκες που μπορούν να εκμεταλλευτούν οι Ρώσοι»(Altman, J. 2016:73).

Όμως παρά τη σημαντική αναβάθμιση της Ρωσίας τα τελευταία χρόνια αυτή υστερεί σε μεγάλο βαθμό σε σχέση με τις ΗΠΑ, σε σημαντικούς τομείς όπως η

¹⁴⁷ Το σημαντικό είναι ότι οι στόχοι φαίνεται να υλοποιούνται χωρίς επιβάρυνση της εύθραυστης ρωσικής οικονομίας αφού τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μείωση των αμυντικών δαπανών όπως φαίνεται στο **Σχεδιάγραμμα 1**.

οικονομία, η τεχνολογία, η στρατιωτική δύναμη, και η ήπια ισχύς¹⁴⁸. Η οικονομία της Ρωσίας είναι εξαιρετικά ευάλωτη όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 2, διότι στηρίζεται κυρίως στις ενεργειακές εξαγωγές και στο εμπόριο στρατιωτικού υλικού ενώ εξαρτάται παράλληλα από τις παγκόσμιες τιμές πετρελαίου και στις περιφερειακές εντάσεις, καθιστώντας το ρούβλι ένα ασταθές νόμισμα¹⁴⁹. Επιπροσθέτως η αλματώδης πρόοδο στη στρατιωτική τεχνολογία έχει προσδώσει σημαντική δύναμη στη στρατιωτική ισχύς της χώρας αλλά υστερεί ακόμα κατά πολύ των ΗΠΑ και της Κίνας, που έχουν την πρωτοκαθεδρία στην παγκόσμια τεχνολογία, οδηγώντας τις εξελίξεις σε αυτόν τον τομέα.

Επίσης η αναβάθμιση της στρατιωτικής ισχύος έδωσε τη δυνατότητα στη Ρωσία να πραγματοποιήσει για πρώτη φορά μετά το 1980, μικρής κλίμακας επιχειρήσεις σε περιβάλλον μακριά από τα σύνορα της, αλλά δε μπορεί να ανταγωνιστεί τις ΗΠΑ που πραγματοποιούν μεγάλης κλίμακας αντίστοιχες επιχειρήσεις τα τελευταία 40 χρόνια¹⁵⁰. Τέλος οι ΗΠΑ υπερέχουν σε πολύ μεγάλο βαθμό σε Ήπια Ισχύς έναντι της Ρωσίας με όλους τους Παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος να παραδέχονται ότι οι πρώτες διατηρούν ακόμα το χαρακτήρα της Παγκόσμιας Υπερδύναμης, με τις υπόλοιπες ανερχόμενες δυνάμεις όπως είναι και η Ρωσία να προσπαθούν να απειλήσουν την πρωτοκαθεδρία τους. Τέλος παρότι το αφήγημα της Ρωσίας για εδαφική ακεραιότητα και κρατική ανεξαρτησία βρίσκει ευήκοα ώτα, οι κατακτήσεις του δυτικού πολιτισμού για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ισότητα και τις ατομικές ελευθερίες, θα αποτελούν πάντα φάρο των ανεπτυγμένων κοινωνιών.

¹⁴⁸ Αυτό το δεδομένο επηρεάζει σημαντικά την εξωτερική πολιτική της χώρας στην υπό εξέταση περιοχή. Όπως αναφέρει ο Zwack : «*Παρά την επιθετική της στάση και τις επιτυχίες στη Συρία η Ρωσία έχει πολλές προκλήσεις να αντιμετωπίσει. Οι δράσεις της παρόλο που φαίνονται επιθετικές η Ρωσία ως χώρα είναι σε μια στρατηγική άμυνας η οποία επικεντρώνεται περισσότερο στην αντιμετώπιση του υφιστάμενου status quo, παρά σε σημαντικές διαφοροποιήσεις από αυτό. Οι στρατιωτικές της δράσεις πραγματοποιούνται περισσότερο ως προληπτική αντίδραση παρά ως επιθετικές ενέργειες*»(Zwack, P. 2016:157).

¹⁴⁹ Η οικονομία της Ρωσίας είναι στάσιμη τα τελευταία χρόνια με χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Το 2018 το ΑΕΠ της χώρας αντιστοιχούσε σε 1657,68 δις δολάρια καταλαμβάνοντας το 2,67% της Παγκόσμιας Οικονομίας, σε αντίθεση με αυτό των ΗΠΑ που αντιστοιχούσε σε 20494,10 δις δολάρια καταλαμβάνοντας το 33,06% της Παγκόσμιας Οικονομίας και τις Ιταλία που αντιστοιχούσε σε 2073,9 δις δολάρια καταλαμβάνοντας το 3,35% της Παγκόσμιας Οικονομίας (<https://tradingeconomics.com/>)

¹⁵⁰ Για παράδειγμα επιχειρήσεις όπως αυτές για την καταπολέμηση ενός ισχυρού αντιπάλου όπως ήταν ο ISIS μακριά από τα σύνορα της χώρας και χωρίς τη στήριξη του τοπικού καθεστώτος, μέχρι τη στιγμή που γράφεται η παρούσα μελέτη, μπορούν να αναλάβουν μόνο οι ΗΠΑ.

Σε περιφερειακό επίπεδο οι σχέσεις των δύο χωρών στην Ανατολική Μεσόγειο, έχουν έντονο ανταγωνιστικό χαρακτήρα, με τον Πρόεδρο Πούτιν από την πρώτη μέρα της εκλογής του να κατηγορεί τη Δύση και ιδιαίτερα τις ΗΠΑ για τα προβλήματα τόσο της χώρας του όσο και τις ευρύτερης περιοχής, με σκοπό να δημιουργήσει μια δυσαρέσκεια και έναν αντίπαλο πόλο προς τις ΗΠΑ. Μέσα σε αυτό το κλίμα και παρά τα λάθη των ΗΠΑ στην περιοχή αλλά και τη μετατόπιση του κέντρου βάρους της εξωτερικής πολιτικής της προς τον Ειρηνικό Ωκεανό, η τελευταία δεν θέλει να απολέσει την επιρροή της σε ένα τόσο σημαντικό υποσύστημα.

Μετά την αποτυχία της ανατροπής του καθεστώτος Ασσαντ και την στροφή της Τουρκία προς τη Ρωσία οι ΗΠΑ προσπαθούν να στηριχτούν στις σταθερές δυνάμεις της περιοχής προκειμένου να διατηρήσουν την παρουσία τους. Υποστηρίζουν τον Πρόεδρο Haftar στη Λιβύη θέλοντας να εγκαθιδρύσουν ένα φιλικό προς τη Δύση καθεστώς στη χώρα, ενώ ταυτόχρονα με οικονομικές και στρατιωτικές συμφωνίες αλλά και αντίστοιχες κυρώσεις προσπαθούν να αναστρέψουν το κλίμα στην Τουρκία¹⁵¹. Επιπροσθέτως δημιουργείται ένας άξονας ΗΠΑ - Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ – Αιγύπτου, που με προμετωπίδα το ενεργειακό επισυνάπτονται σημαντικές εμπορικές και στρατιωτικές συμφωνίες που αναβαθμίζουν τις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των χωρών αυτών.

Η πρόσφατη ισχυρή παρουσία του υπουργού ενέργειας των ΗΠΑ, Ρικ Πέρι στη συνάντηση του Φόρουμ για το Αέριο στην Ανατολική Μεσόγειο (East Med Gas Forum –EMGF) που πραγματοποιήθηκε στο Κάιρο το διήμερο 24 – 25 Ιουλίου 2019, επιβεβαιώνει τις προθέσεις της χώρας. Μέσα από το Φόρουμ αυτό φάνηκε η πρόθεση των ΗΠΑ να καταστήσουν την Αίγυπτο ως κεντρικό κόμβο μεταφοράς υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG), όπου μέσω της Ελλάδας, της Κύπρου και

¹⁵¹ Κατά την επίσκεψη του Προέδρου Ερντογάν στο Λευκό Οίκο στις 14 Νοεμβρίου 2019, ο Αμερικανός ομόλογος του ανέφερε ότι η Τουρκία είναι ένας «μεγάλος σύμμαχος» στο ΝΑΤΟ αλλά εξέφρασε τις επιφυλάξεις του για την αγορά του Ρωσικού Αντιαεροπορικού συστήματος S-400. (<https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/197308/synantisi-tramp-erntogan-voles-toyrkoy-proedroy-stis-hpa-gia-gkiylen-kai-armenia>). Παράλληλα συνεχίζεται ο αποκλεισμός της Τουρκίας από το πρόγραμμα παραγωγής και προμήθειας των F-35.

του Ισραήλ θα μεταφέρεται προς κεντρική Ευρώπη και Μέση Ανατολή αντίστοιχα. (Αθανασόπουλος, 06 Αυγούστου 2019)¹⁵²

Επιπλέον οι διαπραγματεύσεις μεταξύ ΗΠΑ – Ελλάδας με σκοπό την αναθεώρηση και επικαιροποίηση της διμερούς Συμφωνίας Αμυντικής Συνεργασίας (Mutual Defense Cooperation Agreement – MDCA) βρίσκεται στο τελικό στάδιο. Η αναβάθμιση της ελληνοαμερικανικής συνεργασίας μετά την υπογραφή της νέας συμφωνίας πρέπει να θεωρείται δεδομένη, με τις αλλαγές να αφορούν συμπερίληψη, πέραν από της αεροπορικής βάσης της Σούδας στην Κρήτη, των αεροπορικών βάσεων στη Λάρισα, στο Στεφανοβίκειο και του λιμένα της Αλεξανδρούπολης, στις οποίες παρατηρείται την τελευταία τετραετία έντονη αμερικανική στρατιωτική παρουσία. (Αθανασόπουλος, 03 Οκτωβρίου 2019)¹⁵³. Τέλος η συνεχής αναβάθμιση των σχέσεων ΗΠΑ – Κύπρου επιβεβαιώθηκαν στη συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών Χριστοδουλίδη και Πομπέο την 18 Νοεμβρίου 2019, με τον τελευταίο να καλωσορίζει τον πρώτο το Στέιτ Ντιπάρτμεντ τονίζοντας τη δέσμευση των ΗΠΑ στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και την εμβάθυνση της διμερούς σχέσεις των δύο χωρών στον τομέα της ασφάλειας¹⁵⁴.

Η ΗΠΑ μέσα από αυτές τις πολιτικές εδραιώνουν την παρουσία τους στην περιοχή αναβαθμίζοντας τις υπάρχουσες συμμαχίες με σκοπό την αναχαίτιση της επέκτασης της ζώνης επιρροής της Ρωσίας στην περιοχή. Η επέκταση της τελευταίας είναι σχετικά πρόσφατη με τα σημάδια της να γίνονται αντιληπτά κυρίως μετά το 2015 και τη στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας στη Συρία, ενώ η αντίδραση των ΗΠΑ αναμένεται ακόμα πιο δυναμική τα επόμενα χρόνια. Παρά όμως τις στρατιωτικές επιτυχίες δεν είναι προς το συμφέρον της Ρωσίας να

¹⁵² <https://www.in.gr/2019/08/06/politics/energeiaki-symmaxia-elladas-aigyptou-israil-o-rolos-ton-ipa-kai-thesi-tis-tourkias/>

¹⁵³ <https://www.tovima.gr/2019/10/03/politics/amyntiki-symfonia-elladas-ipa-ti-zitoun-oi-amerikanoi-poies-eggviseis-apaitei-i-athina/>

¹⁵⁴ Κατά τη διάρκεια της επισκέψεως ο Μάικ Μπέο «Επιβεβαίωσε τη μακροχρόνια αμερικανική πολιτική για το δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να αναπτύσσει φυσικούς πόρους την ΑΟΖ της υπό τη διευκόλυνση των Ηνωμένων Εθνών, για επανένωση της νήσου ως δίζωνική δικαιοδική ομοσπονδία, προς όφελος όλων των Κυπρίων» (<https://hellasjournal.com/2019/11/anavathmisi-scheseon-ipa-kyproy-me-desmeysi-pompeo-gia-an-mesogeio-ta-kerdi-christodoylidi/>) . Μάσα από αυτές τις δηλώσεις φάνηκε η στήριξη των ΗΠΑ στην Κυπριακή Δημοκρατία, δίνοντας ουσιαστικά το πράσινο φως για τη συνέχιση των ενεργειών εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων στην περιοχή της.

παραμείνει εγκλωβισμένη σε μια ατέρμονη πολεμική εμπλοκή στη Συρία διότι αφενός θα αποβεί ιδιαίτερα επιζήμια στις σχέσεις της με τα άλλα κράτη της περιοχής βλέποντα την ως απειλή για την ανατροπή της υφιστάμενης ισορροπίας δυνάμεων και αφετέρου λόγω του μεγάλου κόστους της εμπλοκής των ενόπλων δυνάμεων της χώρας, επιβαρύνοντας σημαντικά την ήδη ευάλωτη εθνική οικονομία.

Αντίθετα μια συμφωνία με τη Δύση για κατάπαυση του πυρός που θα συνοδεύονταν με ευνοϊκούς όρους για την παρουσία της Ρωσίας στην περιοχή, σε συνδυασμό με την ισχυροποίηση του καθεστώτος Assad, θα πετύχαινε τους στρατηγικούς της στόχους στην περιοχή, χωρίς επιπλέον κόστος. Η είσοδος της χώρας σε ένα φαύλο κύκλο αυξανόμενης βίας και αστάθειας θα έπληττε τα ζωτικά της συμφέροντα, οδηγώντας σε εσωστρέφεια και απομονωτισμό.

Αντίθετα η αντίδραση των ΗΠΑ στην αυξανόμενη επιρροή της Ρωσίας στην περιοχή θα πρέπει να είναι αποτελεσματική προκειμένου να μην ισχυροποιηθεί η εξελισσόμενη σύσταση της ζώνης επιρροής της τελευταίας, η οποία θα οδηγήσει σε συγκρότηση νέων συμμαχιών, δημιουργώντας σημαντικά προβλήματα στη συνοχή της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Η αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης θα πρέπει να περάσει αφενός μέσα από την διάρρηξη των σχέσεων Ρωσία – Τουρκίας, όσο και με την ενίσχυση των περιφερειακών συμμαχιών στην περιοχή.

Η Τουρκία είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τη Ρωσία στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, διότι μια εχθρική στάση της χώρας θα εμπόδιζε την υλοποίηση των στρατιωτικών επεμβάσεων, απειλώντας της ρώσικες ένοπλες δυνάμεις αλλά και τις στρατιωτικές βάσεις από τις οποίες θα εξορμούσαν¹⁵⁵. Αντίθετα μια φίλια στάση θα επέτρεπε τη μεταφορά δυνάμεων από βορά προς νότο και την υποστήριξη τους, ελαχιστοποιώντας παράλληλα το χρόνο αντίδρασης ανάληψης στρατιωτικής δράσης σε ενδεχόμενη κλιμάκωση μιας κρίσης. Επιπλέον η ισχυροποίηση των περιφερειακών συμμαχιών όπως αυτή της Ελλάδος – Κύπρου – Αιγύπτου – Ισραήλ, σε με την ενίσχυση της παρουσίας των

¹⁵⁵ Τέτοιες βάσεις είναι αυτές στην επικράτεια της Συρίας όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

δυνάμεων του NATO θα αποτελούσαν ένα σημαντικό παράγοντα αναβάθμισης της ασφάλειας της περιοχής υπό το δυτικό μανδύα.

Όποιες δράσεις όμως αναλάβουν οι ΗΠΑ και το NATO, ενάντια στη Ρωσική επεκτατικότητα στην Ανατολική Μεσόγειο, οι υπεύθυνοι της χάραξης της εξωτερικής πολιτικής θα πρέπει να γνωρίζουν τις σοβαρές επιπτώσεις που θα έχει στα συμφέροντα των ΗΠΑ, η ανάπτυξη σημαντικής ζώνης επιρροής της Μόσχας στην υπόψη περιοχή. Αφενός μια τέτοια εξέλιξη θα απειλήσει σοβαρά την επιρροή της Δύσης και αφετέρου θα θέσει σε κίνδυνο την ελεύθερη ροή του παγκόσμιου εμπορίου που αποτελεί ζήτημα ζωτικής σημασίας για την παγκόσμια σταθερότητα και ευημερία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα μελέτη αναλύθηκαν τα στοιχεία που συγκροτούν και κατευθύνουν την εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο, μέσα από το πρίσμα του νεοκλασικού ρεαλισμού. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει την πρωτοκαθεδρία του κράτους ως κυριότερου παράγοντα του Διεθνούς Συστήματος όπως δέχονται οι κλασικοί ρεαλιστές, επισημαίνει όμως τη σημασία των εξωτερικών πιέσεων που δέχεται, υποστηρίζοντας ότι επιδρούν σημαντικά στη λήψη αποφάσεων από τις εκάστοτε ηγεσίες. Αυτό έγινε αντιληπτό αφενός από την αναβάθμιση της θέσης Ρωσίας μέσα από αυτόνομες πολιτικές στηριζόμενες στην κυριαρχία του κράτους και αφετέρου από την απροθυμία των ΗΠΑ να στηρίξουν τις Κουρδικές δυνάμεις στη Συρία, μια εθνότητα χωρίς κρατική υπόσταση, προκειμένου να επιτύχουν τη σταθερότητα στην περιοχή.

Επιπλέον οι εξελίξεις και οι πιέσεις του Διεθνούς Συστήματος φαίνεται να δρουν σημαντικά στην χάραξη της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, σταθμίζοντας τα δεδομένα και αναζητώντας ευκαιρίες που θα τους αποδώσουν σημαντικά οφέλη με σκοπό την αναβάθμιση της συνολική ισχύς τους. Όμως ο νεοκλασικός ρεαλισμός δεν βλέπει τα κράτη ως μαύρα κουτιά που δεν επηρεάζονται από εσωτερικές πιέσεις, αλλά αντιθέτως σημαντική συμβολή στη λήψη αποφάσεων έχει η επιρροή των τοπικών πολιτικών και οικονομικών ελίτ η μορφή του πολιτεύματος και της οικονομίας καθώς και το κοινωνικό φαντασιακό των τοπικών κοινωνιών.

Στην περίπτωση της Ρωσίας, μέσα από τη μελέτη του ρόλου της χώρας στον εμφύλιο της Λιβύης και της Συρίας, φάνηκε ότι οι Διεθνείς πιέσεις σε συνδυασμό με τα εσωτερικά δεδομένα έχουν εξέχοντα ρόλο στην επιλογή της εξωτερικής πολιτικής. Στην περίπτωση της Λιβύης, η απόφαση για αποχή από τις διαδικασίες έγκρισης του ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας για ανάληψη στρατιωτικής δράσης, δίνοντας ουσιαστικά την άδεια για επέμβαση, παρά τις έντονες αντιθέσεις της ήταν προϊόν τόσο εσωτερικών όσο και διεθνών διεργασιών. Αφενός απέναντι στις πιέσεις που δέχτηκε η Ρωσία από το σύνολο των δυτικών δυνάμεων για άμεση ανάληψη δράσης, δε φάνηκε να έχει τα φορτία ισχύος τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή προκειμένου να εμποδίσει την υπόψη επέμβαση. Επιπροσθέτως η έλλειψη εγγύτητας και κοινωνικών δεσμών μεταξύ των δύο χωρών, ελαχιστοποίησε τις εσωτερικές πιέσεις δίνοντας τη δυνατότητα μη συμμετοχής, στην υφιστάμενη στρατιωτική επέμβαση.

Αντίθετα στην περίπτωση της Συρίας, η χώρα λόγω των στενών σχέσεων που διατηρούσε τα τελευταία πενήντα χρόνια και των κοινωνικών δεσμών που δημιουργήθηκαν, σε συνδυασμό με τη ναυτική βάση που διατηρούσε η χώρα στο Ταρτούς, στο μυαλό της Ρωσικής ηγεσίας αλλά και στο κοινωνικό φαντασιακό των πολιτών της υπήρχε η εικόνα ότι η Συρία αποτελεί «δικό τους έδαφος». Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αντιδράσουν διαφορετικά σε αντίστοιχες πιέσεις του Διεθνούς Συστήματος για ανάληψη στρατιωτικής δράσης αλλά και επιβολή οικονομικών κυρώσεων στο καθεστώς Άσσαντ, ξεκαθαρίζοντας εξ αρχής ότι θα κάνουν χρήση του δικαιώματος του Βέτο ως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας, προκειμένου να εμποδίσουν τις παραπάνω διαδικασίες.

Επιπροσθέτως καθοδηγούμενη από τη μορφή της οικονομίας που στηρίζεται κυρίως στην εξαγωγή ενεργειακών κοιτασμάτων και στο εμπόριο οπλικών συστημάτων και με αποδυναμωμένη την εσωτερική αντιπολιτευτική πολιτική και οικονομική ελίτ, η Ρωσική ηγεσία είδε ως παράθυρο ευκαιρίας την απροθυμία των αμερικανών για στήριξη των Κουρδικών δυνάμεων με σκοπό την ενίσχυση της ασφάλειας στην περιοχή. Έτσι η χώρα ανέλαβε στρατιωτική δράση μετά την επίσημη πρόσκληση του Προέδρου Άσσαντ, ώστε με την προβολή ισχύος από τη μια να αναβαθμίσει την επιρροή της στην περιοχή, παρουσιάζοντας

την ως υπερδύναμη και σταθεροποιητικός παράγοντας τόσο στο εσωτερικό¹⁵⁶ όσο και στο σύνολο του Διεθνούς Συστήματος. Από την άλλη η παραμονή του καθεστώτος Άσσαντ θα εξασφαλίσει τη στρατιωτική παρουσία στην περιοχή, ενώ θα δώσει τη δυνατότητα στη Ρωσία να συνάψει σημαντικές ενεργειακές συμφωνίες καθώς και αντίστοιχες συμφωνίες πώλησης στρατιωτικού εξοπλισμού, τονώνοντας την εσωτερική οικονομία.

Επιπλέον επιβεβαιώθηκαν οι θεωρητικοί ισχυρισμοί του νεοκλασικού ρεαλισμού για τη συνεχή μεταβολή στη σύναψη συμμαχιών, αναφέροντας όπως αναλύθηκε στο κεφάλαιο 1, ότι τα κράτη βλέπουν τα άλλα κράτη του Διεθνούς Συστήματος ταυτόχρονα ως συνεργάτες αλλά και ως ανταγωνιστές, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα. Έτσι είδαμε ότι η Τουρκία αρχικά έβλεπε εχθρικά την επέμβαση στη Συρία ενώ επιθυμούσε διακαώς την ανατροπή του καθεστώτος Assad. Στη συνέχεια έγινε σύμμαχος της Ρωσίας ενώ κρατάει ουδέτερη στάση στο καθεστώς Assad, ενώ συνεχίζει να συνασπίζεται με τους αντιπάλους Ρωσίας και ΗΠΑ στη Λιβύη. Η Αίγυπτος κρατάει ίσες αποστάσεις μεταξύ Ρωσίας και ΗΠΑ προκειμένου να αποκομίσει περισσότερα οφέλη ενώ η Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ παρά το δυτικό τους προσανατολισμό δεν αποκλείουν τη συνεργασία τους με τη Ρωσία σε οικονομικούς ή ενεργειακούς τομείς. Μένει να φανεί στη συνέχεια πως θα καταλήξουν οι συνεχείς ταλαντώσεις και αλλαγές συμμαχιών κυρίως από την Τουρκία και τι επιπτώσεις θα έχουν στη χώρα αλλά και στην ευρύτερη περιοχή γενικότερα.

Συνοψίζοντας η θέση της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο, έχει αναβαθμιστεί τα τελευταία χρόνια, εκμεταλλευόμενη τα λάθη και τις παραλήψεις των δυτικών δυνάμεων, αλλά και την εκμετάλλευση των ευκαιριών που παρουσιάστηκαν. Παρά όμως την αλλαγή του κέντρου βάρους της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ από τη Μέση Ανατολή στον Ειρηνικό Ωκεανό, οι σχέσεις των δύο χωρών στην Ανατολική Μεσόγειο παραμένουν ανταγωνιστικές. Μέσα σε αυτό το κλίμα και με δεδομένη την τεχνολογική, οικονομική και στρατιωτική υπεροχή των ΗΠΑ, η Ρωσία προσπαθεί να διατηρεί ισορροπίες, προκειμένου να μην έρθει σε ευθεία αντιπαράθεση με τις περιφερειακές δυνάμεις της περιοχής, διατηρώντας

¹⁵⁶ Στο κοινωνικό φαντασιακό της Ρωσίας η χώρα ποτέ δεν έπαψε να αποτελεί υπερδύναμη παρά τα αντίθετα δεδομένα που διαμορφώθηκαν μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ.

το αφήγημα της για κρατική αυτονομία και εδαφική ανεξαρτησία, προσπαθώντας να αποκομίσει μέγιστα οφέλη. Από την άλλη οι αντιδράσεις των ΗΠΑ και της Δύσης γενικότερα, στην ολοένα και αυξανόμενη επιρροή της Ρωσίας στην περιοχή, αναμένεται το επόμενο διάστημα να φανεί εάν θα οδηγήσουν στην «παγίδα του Θουκυδίδη», αποσταθεροποιώντας ολόκληρη την ανατολική Μεσόγειο ή θα αποτελέσει τον αντίπαλο πόλο για την ισορροπία του υποσυστήματος, όπως διατείνεται ο Waltz.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη είχε ως σκοπό την ανάλυση των παραγόντων που επηρεάζουν τη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στον 21^ο αιώνα στην Ανατολική Μεσόγειο, με έμφαση στην Τουρκία και την Αίγυπτο. Μέσα από την ανάλυση διαπιστώθηκε ότι η εξωτερική πολιτική που διαμορφώθηκε μετά την ανάληψη του Βλαντίμιρ Πούτιν στην εξουσία, χωρίστηκε ουσιαστικά σε τρεις περιόδους. Η πρώτη περίοδος αναφέρεται στα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης Πούτιν από την ανάληψη της Προεδρίας, έως το 2007, όπου χαρακτηρίζεται από την στροφή της προσοχής του κυβερνητικού σχήματος στο εσωτερικό της χώρας, με σκοπό την αναβάθμιση των συντελεστών ισχύος της. Την περίοδο αυτή η χώρα γνώρισε μια σημαντική οικονομική ανάπτυξη εκμεταλλευόμενη τις διεθνείς συγκυρίες αλλά και τις σημαντικές εσωτερικές μεταρρυθμίσεις, που συνδυάστηκε με ταυτόχρονη ενδυνάμωση της στρατιωτικής ισχύος, δίνοντας τη δυνατότητα στη χώρα να αναβαθμίσει τη θέση της στο Διεθνές Σύστημα.

Στη συνέχεια με τη στρατιωτική επέμβαση στη Γεωργία το 2008, εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος στην εξωτερική πολιτική της χώρας η οποία διαρκεί μέχρι το 2014, όπου εμφανίζει μια δυναμική αντίδραση στην υπεράσπιση των ζωτικών της συμφερόντων στο εγγύς της περιβάλλον, επιβεβαιώνοντας την αναβάθμιση της θέσης της. Την υπόψη περίοδο, παρότι εμφανίζεται αδιάλλακτη όσον αφορά στα ζητήματα που επηρεάζουν το ζωτικό της χώρο, δε φαίνεται να έχει τα φορτία ισχύος προκειμένου να εκδηλώσει την ίδια αντίδραση σε Διεθνή θέματα μακριά από αυτόν παρά τις αντιθέσεις της, όπως έγινε με τη στρατιωτική επέμβαση στη Λιβύη το 2011. Έτσι παρά την οικονομική και διπλωματική επιρροή στην Ανατολική Μεσόγειο δε φαινόταν ακόμα να μπορεί να επηρεάσει καταλυτικά τις εξελίξεις στην περιοχή, όπου βρισκόταν σε μεγάλο βαθμό στη Δυτική σφαίρα επιρροής.

Η τρίτη περίοδος ξεκινάει με την στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας στη Συρία μετά από επίσημη πρόσκληση του Προέδρου Άσσαντ, η πρώτη μακριά από τα σύνορα της, μετά το 1980 και τον πόλεμο στο Αφγανιστάν. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από δυναμικές παρεμβάσεις της χώρας ακόμα και μακριά από το εγγύς της περιβάλλον, προκειμένου να αυξήσει την επιρροή της σε ολόκληρη την Ανατολική Μεσόγειο με σκοπό να καταστεί η κυρίαρχη χώρα στην περιοχή και ο

ρυθμιστής των μελλοντικών εξελίξεων. Ιδιαίτερα με την ανακάλυψη των ενεργειακών αποθεμάτων σε ολόκληρη τη Λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου και την διεκδίκηση τους από πολλούς παράγοντες, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη επιθετικότητα της Τουρκίας και την αναθεωρητική της στάση, ο ρόλος της Ρωσίας καθίσταται εξέχων σημαντικός, για τη σταθερότητα, την ασφάλεια και την ευημερία της ευρύτερης περιοχής.

Από την άλλη πλευρά οι ΗΠΑ παρά την εισχώρηση της Ρωσίας διατηρεί σημαντικά ερείσματα στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό συμβαίνει λόγω της πολύχρονης παρουσίας της στην περιοχή, την τεχνολογική, οικονομική, στρατιωτική υπεροχή έναντι των ανταγωνιστών της αλλά και την υπάρχουσα αίσθηση στο σύνολο των παραγόντων του Διεθνούς Συστήματος, ότι οι ΗΠΑ παρά τις πιέσεις που δέχεται από ανερχόμενες αναθεωρητικές δυνάμεις, παραμένει η μοναδική υπερδύναμη του πλανήτη και ο κύριος ρυθμιστής των παγκόσμιων εξελίξεων. Αυτό που μένει να φανεί, δεδομένου ότι οι ζυμώσεις και οι ανακατατάξεις ισχύος στην περιοχή συνεχίζονται, είναι οι αντιδράσεις της χώρας και συνολικά των δυτικών δυνάμεων στην αυξανόμενη δυναμική της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο και τι εξελίξεις θα επιφέρουν οι αντιδράσεις αυτές στην ευρύτερη περιοχή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Brezinski, Z. (2005). *Η Επιλογή (Ελληνική Έκδοση)*. Αθήνα: Λιβάνη.

Carr, E. (2000). *Η Εικοσαετής Κρίση (Ελληνική Έκδοση)*. Βάρη Αττικής: Ποιότητα.

McCants, W. (2016). *ISIS η Αποκάλυψη*. Αθήνα: Πεδίο.

Mearsheimer, J. (2006). *Η Τραγωδία των Μεγάλων Δυνάμεων (Ελληνική Έκδοση)*. Αθήνα : Ποιότητα.

Nye, J. (2005). *Ήπια Ισχυς (Ελληνική Έκδοση)*. Αθήνα : Παπαζήση.

Waltz, K. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής (Ελληνική Έκδοση)*. Αθήνα: Ποιότητα.

Waltz, K. (2011). *Ο Άνθρωπος, το Κράτος και ο Πόλεμος (Ελληνική Έκδοση)*. Αθήνα: Ποιότητα.

Αρσονιάδης, Β. (2018). *Η Υψηλή Στρατηγική της Τουρκίας και η Σχέση της με τη Θεωρία του "Στρατηγικού Βάθους"*. Αθήνα: Μιχάλη Σιδέρη.

Βλάχος), Θ. (. (2002). *Πελοποννησιακός Πόλεμος*. Αθήνα: Εστία.

Γρίβας, Κ. (2013). *Η Στρατιωτική Άνοδος της Κίνας*. Αθήνα: Λιβάνη.

Καραγιάννης, Μ. (2010). *Η Ρωσία Σήμερα (Συλλογικός Τόμος)*. Αθήνα: Παπαζήση.

Κουσκουβέλης Ηλίας (2012). *Αραβική Άνοιξη (Συλλογικός Τόμος)*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Κουσκουβέλης, Η. (2007). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα.

Κουσκουβέλης, Η. (2000). *Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο*. Αθήνα: Ποιότητα.

Κουσκουβέλης, Η. (2013). *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία (Συλλογικός Τόμος)*. Βάρη Αττικής: Ποιότητα.

Λίτσας, Σ. (2010). *Πόλεμος και Ορθολογισμός*. Αθήνα: Ποιότητα.

Μακιαβέλη, Ν. (2018). *Ο Ηγεμόνας (Ελληνική Έκδοση)*. Αθήνα: Μίνωας.

Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος (Ελληνική Έκδοση)*. Βάρη Αττικής: Ποιότητα.

Στεργίου, Α. (2019). *Σύγκρουση και Ευημερεία (Συλλογικός Τόμος)*. Αθήνα: Κλειδάριθμος.

Φράγκος, Φ. (2012). *Ποια Τουρκία Ποιοι Τούρκοι*. Αθήνα: Λιβάνη.

Χατζηδημητρίου, Ι. (2003). *Διεθνείς Επιχειρηματικές Δραστηριότητες*. Θεσσαλονίκη: Ανικούλα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Joje, A. a. (2012). *Towards Neoclasical Realist Thinking in Russia*. Manchester: Manchester University Press.

Ripsman Norris, T. J. (2016). *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. New York: Oxford University Press.

Robert, K. (2008). *The Return of the History*. New York: New York Publication.

Waltz, K. (2001). *Man State and War. A theoretical Analysis*. Columbia: Columbia University Press.

Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. New York: MacGraw-Hill.

Κουσκουβέλης, Η. (2018). *Thukidididis on Choice and Disiion Making*. New York: Lexigton Books.

Αρθρογραφία

Aleksashenko, S. (2012). Russia's Economic Agenda to 2020. *Royal Institute of International Affairs*, pp. 31-48.

Alkaff, S. H. (2015). Syria. *Counter Terrorist Trends Analysis*, pp. 87-91.

Allison, R. (2013). Russia and Syria: Explain Alignment with a Regime in Crisis. *The Royal Institute of International Affairs* , pp. 795-823.

Ande, V. (2016). The Decembrist of 1985 as a Tool to Assess the Modern Russian Call for Freedom: The Case of the Russian Protest of 2011-2012. *SRC 2016* , pp. 1-4.

Balta, E. (2019). From Geopolitical Competition to Strategic Paternship: Turkey and Russia After Cold War . *Ulaslarasina Iliskiler/International Relations* , pp. 69-86.

Banasik, M. (2016). A Change Security Paradigm. New Role of New Actors - The Russian Approach . *Connection* , pp. 31-43.

Besenyó, J. (2019). The Africa Policy of Russia . *Terrorism and Political Violence* , pp. 132-153.

Bessin, S. B. (2011). Energy Identity: Imagining as a Hydrocarbon Superpower . *Annals of AAssociation of American Geographers* , pp. 783-794.

Blank, S. (2015). Russian New Presence in the Middle East . *American Foreign Policy Interest* , pp. 69-79.

Boms, N. (2019). Changing Borders in a Changing Region: The Civilian Dimencion and Security Predicament along the Syrian - Israeli Borders . *Israel Affairs* , pp. 675-698.

Buckley, C. (2012). Learning from Libya, Acting in Syria. *Jornal of Strategic Security* , pp. 81-104.

Chivvis, C. (2014). Libya After Qaddafi . *JSTORE* .

Daragahi, B. (2015). Libya: From Euphoria to Breakdown . *Adelphi Series* , pp. 39-58.

Deyermond, R. (2016). The Use of Sovereignty in Twenty - First Century Russian Foreign Policy. *Routledge Teylor and Francis Group* , pp. 957-984.

- Fasanotti, F. S. (2017). Libya: A Nation Suspended Between and Future . *Studia Diplomatica* , pp. 95-104.
- Feklyunina, V. (2016). Soft Power and Identity: Russia, Ukraine and the Russian World. *European Journal of International Question* , pp. 773-796.
- Gazzini, C. (2011). Was the Libya Intervation Necessary? *Middle East Report* , pp. 2-9.
- Gnedina, E. (2015). Multi-Vector Foreign Policy in Europe Balancing, Bandwagoning or Bargaining? *Routledge Teylor and Francis Group* , pp. 1007-1029.
- Gotz, E. (2016). Neorealism and Russia's Ukraine Policy . *Conteporary Politics* , pp. 301-323.
- Hasim, A. (2012). Middle East and North Africa Country Assesement . *Counter Terrorist Trends and Analyses* , pp. 8-13.
- Herbst, J. (2016). Addressing Russian Revanchism . *PRISM* , pp. 164-181.
- Holiday, J. (2011). The Strangle for Syria in 2011. *Middle East Security Report* .
- Jasser, Z. (2014). Sectarian Conflict in Syria . *PRISM* , pp. 58-67.
- Kaltz, M. (2014). Can Russian - US Relations Improve? *Strategic Study Quarterly* , pp. 129-141.
- Karaganov, S. (2016). Global Challenge and Russia Foreign Policy . *Strategic Analysis* , pp. 461-473.
- Kazantsev, P. R. (2016). The Limit of Russia's Soft Power. *Jornal of Political Power* , pp. 395-413.
- Kildron, C. L. (2012). The Libyan Model and Strategy: Why it Won't Work in Syria. *Jornal of Strategic and Security* , pp. 35-50.
- Kropatcheva, E. (2012). Russian Foreign Policy in the Realm of Eyropean Security Through the lens of Neoclassical Realism. *Jornal of Eurasian Studiies* , pp. 30-40.

Kuman, R. (2018). Russia's Foreign Policy An Overview of 25 Years of Transition. *SAGE* , pp. 210-226.

Lefevre, R. (2017). The pitfalls of Russian's Growing Influence in Libya . *The Jirnal of North African Studies* , pp. 329-334.

Lukyanou, F. (2016). The Quest to Restore Russia's Rightfu Place. *Foreign Affairs* , pp. 30-37.

Makinen, S. (2011). Surkovian Narrative on the Future of Russia: Making Russia a World Leader . *Journal of Communist Studies and Trasition Politics* , pp. 143-165.

Motyl, A. (2016). Putin's Russia as a Fascist Political System. *Communist and Post-Communist Study* , pp. 1-12.

Oppeheimer, A. M. (2011). The Russian and regime Legitimacy. *The Royal Institute of Internastional Affairs* , pp. 1459-1474.

Panayotakis, C. (2012). Theorizing ScarcityQ Neoclassical Economics and Critics. *Review of Radical Political Economics* , pp. 1-18.

Panova, V. (2017). Russia and the future of the Gx System . *JSTORE* , pp. 29-44.

Pechous, E. (2008). NATO Enlargement and Beyond. *Conections* , pp. 54-66.

Rathbun, B. (2008). A Rose by Any Other NameQ Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structire Realism. *Routledge Teylor and Francis Group* , pp. 294-321.

Remigton, R. (1973). The Warsaw Pact: Institutional Dynamics Within the Socialist Commonwealth. *The American Jornal of International Low* , pp. 61-64.

Reykers, Y. (2015). Losing Control: A Principal - Agent Analysis of Russia in the United Nations Security Council's Decision - making Towards the Libya Crisis. *East European Politics* , pp. 369-387.

Rhode, B. (2019). Libya's Conflict . *Strategic Comments* .

- Rose, G. (1998). Neoclassical Realism and theory of Foreign Policy. *World Politics* , pp. 144-172.
- Ruma, I. (2019). Russian and Turkism Foreign Policy in the Syrian Theater . *Ulaslararası İlişkiler/International Relations* , pp. 65-84.
- Sakwa, R. (2008). New Cold War or Twenty Years' Crisis? Russia and International Politics. *International Affairs* , pp. 241-267.
- Sakwa, R. (2008). Putin and Oligarchs . *New Political Economy* , pp. 185-191.
- Schwab, K. (2018). *The Global Competitiveness Report 2018*. Geneva : World Economic Forum.
- Schweller Randall, X. P. (2011). After UnipolarityQ China's Vission of International Orders in an Era of U.S. Decline. *The MIT Press* , pp. 41-72.
- Sharif, S. (2019). Predicting the End of the Syrian Conflict: From Theory to the Relity of Civil War . *Studies in Conflict and Terrorism* .
- Sharples, J. (2016). The Shifting Geopolitics of Russia's Nutural Gus . *Geopolitics* , pp. 880-912.
- Smith, R. (2017). Al - Qaida's Strategy in Libya Keep it Local, Stupid . *Perspectives on Terrorism* , pp. 190-199.
- Spassov, P. (2014). NATO, Russia and European Security: Lessons Learned from Conflicts in Kosovo and Libya . *Connection* , pp. 21-40.
- Spyridon, L. (2017). The Arab Spring and the New Region Chessboard. *BESA Perspective* .
- Thornton, R. (2018). The Russian Military Commitment in Syria and the Eastern Mediteranian . *The RUSI Journal* , pp. 30-38.
- Tier, D. (2014). Regional Alliances: A Political, Military and Economic Strategy to Confront Hostile Regional Power. *Connection* , pp. 25-52.

Trenin, D. (2009). Russia Sphere of Interest, not Influence. *The Washington Quarterly* , pp. 3-22.

Uludag, M. (2015). Syrian Civil War: Important Players and Key Implication - A Factsheet . *Counter Terrorist Trends and Analyses* , pp. 4-10.

Wieclawski, J. (2014). Contemporary Realism and the Foreign Policy of Russian Federation. *Centre for Promoting Ideas, USA* .

Wijian, L. (2018). The Transformation of the International System and China's Positive Diplomacy in the Middle East. *Journal of Middle Eastern Islamic Studies(in Asia)* , pp. 27-35.

Zhongmin, L. (2010). Tension Between the Islamic Middle East and the International System: A Sub - state Perspective. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)* , pp. 66-84.

Άγγελος, Α. (27 Οκτωβρίου 2019). Η Κρίση στη Συρία τους Έφερε πιο Κοντά . *Το Βήμα της Κυριακής* , Α16 - Α17 .

Αθανασόπουλος, Α. (20 Οκτωβρίου 2019). Πως οι Παλινωδίες Τραμπ Οδηγούν σε Κυριαρχία Πούτιν. *Το Βήμα της Κυριακής* , Α8 - Α11.

Αντώνιος, Χ. (2006). Η ραγδαία Πολιτική και Οικονομική Άνοδος της Κίνας και οι Επιπτώσεις για την Παγκόσμια Οικονομική και Πολιτική Σκηνή . *Hellinic Foundation for European and Foreign Policy* .

Φίλης, Κ. (27 Οκτωβρίου 2019). Κέρδη Μόσχας, Ικανοποίηση Άγκυρας και Αδιευκρίνιστα Σημεία . *Το Βήμα της Κυριακής* , 4-5.

Ιστοσελίδες

<http://worldpopulationreview.com/> (Τελευταία πρόσβαση 06 Νοε 2019)

<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/war-in-syria-russia-s-rustbucket-military-delivers-a-hi-tech-shock-to-west-and-israel-a6842711.html>(Τελευταία πρόσβαση 06 Νοε 2019)

<https://www.army-technology.com/features/arms-exports-by-country/>(Τελευταία πρόσβαση 06 Νοε 2019)

<https://nationalinterest.org/blog/buzz/russias-military-transforming-and-getting-stronger-right-our-eyes-67907>(Τελευταία πρόσβαση 06 Νοε 2019)

<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/12047257/Russia-sends-warning-to-West-with-show-of-strength-in-Syria.html>(Τελευταία πρόσβαση 06 Νοε 2019)

<https://www.nytimes.com/1991/12/23/world/end-soviet-union-text-accords-former-soviet-republics-setting-up-commonwealth.html>(Τελευταία πρόσβαση 07 Νοε 2019)

https://georgewbushwhitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf (Τελευταία πρόσβαση 07 Νοε 2019)

<https://www.nato.int/>(Τελευταία πρόσβαση 09 Νοε 2019)

<https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>(Τελευταία πρόσβαση 09 Νοε 2019)

<https://rip.hds.harvard.edu/faq/arab-spring-egypt>(Τελευταία πρόσβαση 09 Νοε 2019)

<https://nationalinterest.org/blog/buzz/russias-military-transforming-and-getting-stronger-right> (Τελευταία πρόσβαση 11 Νοε 2019)

<https://www.army-technology.com/features/arms-exports-by-country/> (Τελευταία πρόσβαση 11 Νοε 2019)

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx>(Τελευταία πρόσβαση 12 Νοε 2019)

https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/print_rs.html(Τελευταία πρόσβαση 12 Νοε 2019)

<https://softpower30.com/>(Τελευταία πρόσβαση 12 Νοε 2019)

<http://www.electionguide.org/elections/id/2694/>(Τελευταία πρόσβαση 13 Νοε 2019)

<https://www.transparency.org/cpi2018>(Τελευταία πρόσβαση 13 Νοε 2019)

<http://theoil Drum.com/node/6803>(Τελευταία πρόσβαση 13 Νοε 2019)

https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/regions_of_interet/Easter_n_Mediterranean/ (Τελευταία πρόσβαση 14 Νοε 2019)

<https://besacenter.org/perspectives-papers/arab-spring-new-regional-chessboard/>(Τελευταία πρόσβαση 14 Νοε 2019)

<https://www.makthes.gr/i-araviki-anoixi-den-echei-teleiose-195901>). (Τελευταία πρόσβαση 14 Νοε 2019)

https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/print_ly.html (Τελευταία πρόσβαση 14 Νοε 2019)

(<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8838644/Muammar-Gaddafi-in-his-own-words.html>) (Τελευταία πρόσβαση 15 Νοε 2019)

([https://www.undocs.org/S/RES/1973%20\(2011\)](https://www.undocs.org/S/RES/1973%20(2011))). (Τελευταία πρόσβαση 15 Νοε 2019)

<https://www.voltairenet.org/article169013.html>). (Τελευταία πρόσβαση 16 Νοε 2019)

<https://web.archive.org/web/20130616023809> (Τελευταία πρόσβαση 16 Νοε 2019)

<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/sy.html> (Τελευταία πρόσβαση 16 Νοε 2019)

<https://vz.ru/news/2019/4/20/974234.htm>) (Τελευταία πρόσβαση 17 Νοε 2019)

http://www.stt.aegean.gr/geopolab/_private/GDT%20Sep%202012%20-%20Alobeid.pdf (Τελευταία πρόσβαση 17 Νοε 2019)

<https://southfront.org/the-geopolitics-of-russia-egypt-relations/> (Τελευταία πρόσβαση 17 Νοε 2019)

<http://www.israelnationalnews.com/Articles/Article.aspx/24702> (Τελευταία πρόσβαση 17 Νοε 2019)

<https://foreignpolicy.com/2019/10/11/kurds-betrayal-syria-erdogan-turkey-trump/> (Τελευταία πρόσβαση 18 Νοε 2019)

<https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-us-policy-isis> (Τελευταία πρόσβαση 18 Νοε 2019)

<https://www.tovima.gr/2019/08/31/finance/ipa-vs-kina-emporikos-polemos-dixos-telo/>. (Τελευταία πρόσβαση 18 Νοε 2019)

<https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1075397797929775105> (Τελευταία πρόσβαση 19 Νοε 2019)

https://twitter.com/RTErdogan/status/1181921311846735872?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1181921311846735872&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.cnn.gr%2Fnews%2Fkosmos%2Fstory%2F193359%2Ferntogan-xekina-i-toyrkiki-stratitiki-epixeirisi-sti-syria (Τελευταία πρόσβαση 19 Νοε 2019)

<https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/11/176999.htm> (Τελευταία πρόσβαση 19 Νοε 2019)

<https://tradingeconomics.com/> (Τελευταία πρόσβαση 19 Νοε 2019)

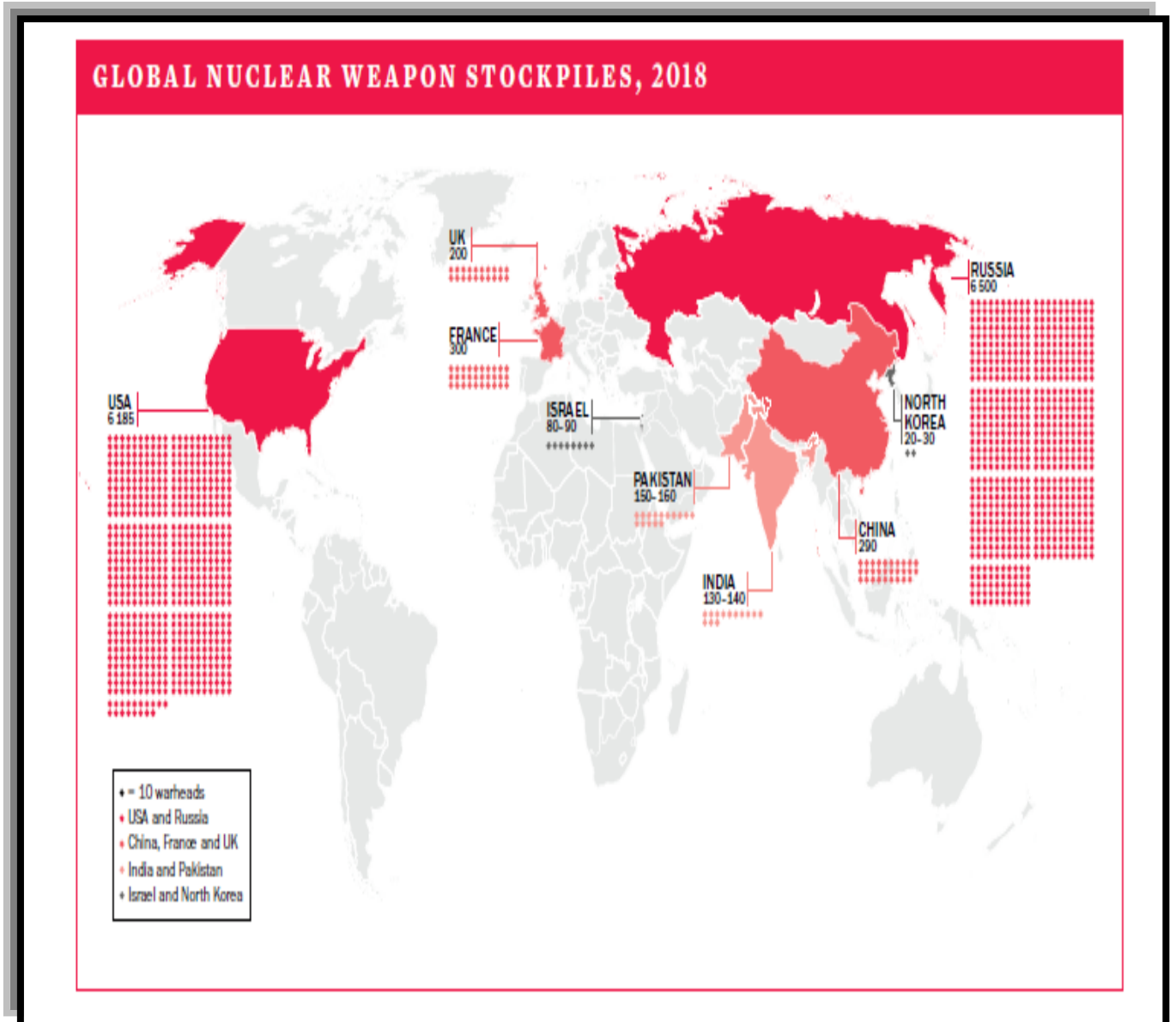
<https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/197308/synantisi-tramp-erntogan-voles-toyrkoy-proedroy-stis-hpa-gia-gkioylen-kai-armenia>(Τελευταία πρόσβαση 20 Νοε 2019)

<https://www.in.gr/2019/08/06/politics/energeiaki-symmaxia-elladas-aigyptou-israil-o-rolos-ton-ipa-kai-thesi-tis-tourkias/>(Τελευταία πρόσβαση 20 Νοε 2019)

<https://www.tovima.gr/2019/10/03/politics/amyntiki-symfonia-elladas-ipa-ti-zitoun-oi-amerikanoi-poies-eggyiseis-apaitei-i-athina/>(Τελευταία πρόσβαση 20 Νοε 2019)

<https://hellasjournal.com/2019/11/11/anavathmisi-scheseon-ipa-kyproy-me-desmeysi-pompeo-gia-an-mesogeio-ta-kerdi-christodoylidi/> (Τελευταία πρόσβαση 20 Νοε 2019)

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1 : Παγκόσμια Αποθέματα Πυρηνικών Όπλων 2018

Πηγη: SIPRI Yearbook 2019

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΧΗΤΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ	ΗΠΑ	ΡΩΣΙΑ	ΚΙΝΑ
Θέση στην Παγκόσμια Κατάταξη	1	2	3
Συνολικό Στρατιωτικό Προσωπικό	2.141.900	3.586.128	2.693.000
Μαχητικά Αεροπλάνα	2.831	1.459	1.564
Άρματα Μάχης	6.287	21.932	13.050
Αυτοκινούμενο Πυροβολικό	992	4.000	4.000
Πρωθητές Ρουκετών	1.056	2.050	2.050
Φρεγάτες	22	52	52
Υποβρύχια	68	76	76
Επιθετικά Ελικόπτερα	971	281	281
Προϋπολογισμός Αμυντικών Δαπανών	716 δις δολάρια	44 δις δολάρια	224 δις δολάρια

Πίνακας 2: Σύγκριση Μαχητικής Ισχύος ΗΠΑ – ΡΩΣΙΑΣ – ΚΙΝΑΣ

Πηγή: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>

	2017	2018	2019
ΗΠΑ	2,3	2,9	2,7
ΕΥ – 28	3,6	3,2	2,7
ΚΙΝΑ	6,9	6,6	6,4
ΡΩΣΙΑ	1,5	1,7	1,5

Πίνακας 3 : Πραγματικός Ρυθμός Ανάπτυξης % του ΑΕΠ

Πηγή: IMF – WOE database – Απρ 19

	2017	2018	2019
ΗΠΑ	59.500	62.150	64.674
ΕΥ – 28	41.200	43.300	45.250
ΚΙΝΑ	16.660	18.100	19.550
ΡΩΣΙΑ	27.800	29.000	30.000

Πίνακας 4 : Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ

Πηγή: IMF – WOE database – Απρ 19

	2017	2018	2019
ΗΠΑ	- 4,6	5,3	-5,9
ΕΥ – 28	-0,5	0,5	-0,5
ΚΙΝΑ	-4	-4,1	-4,3
ΡΩΣΙΑ	-1,5	0	0,1

Πίνακας 5 : Δημόσιο Έλλειμμα % του ΑΕΠ

Πηγή: IMF – WOE database – Απρ 19

	2017	2018	2019
ΗΠΑ	107,8	108	109,4
ΕΥ – 28	68,1	66,6	64,4
ΚΙΝΑ	47,8	51,2	54,4
ΡΩΣΙΑ	17,4	18,7	19,5

Πίνακας 6 : Δημόσιο Χρέος % του ΑΕΠ

Πηγή: IMF – WOE database – Απρ 19

Favorable Opinions of the U.S.

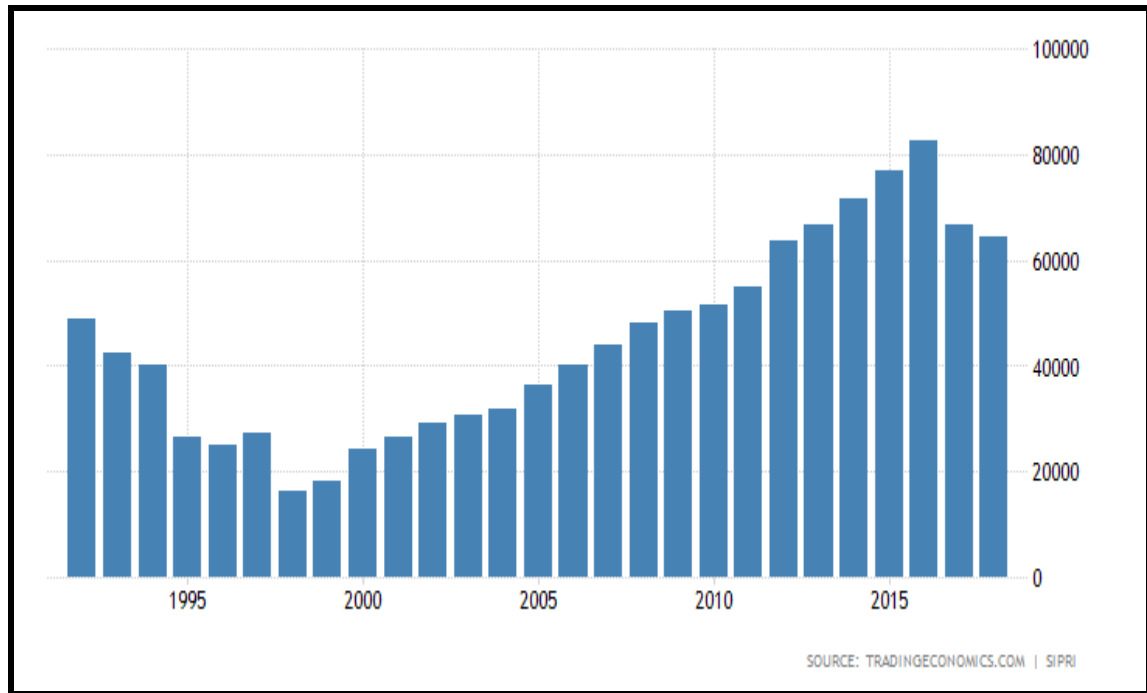
	1999/ 2000	2002	2003	2004	2005	2006
	%	%	%	%	%	%
Great Britain	83	75	70	58	55	56
France	62	63	43	37	43	39
Germany	78	61	45	38	41	37
Spain	50	--	38	--	41	23
Russia	37	61	36	47	52	43
Indonesia	75	61	15	--	38	30
Egypt	--	--	--	--	--	30
Pakistan	23	10	13	21	23	27
Jordan	--	25	1	5	21	15
Turkey	52	30	15	30	23	12
Nigeria	46	--	61	--	--	62
Japan	77	72	--	--	--	63
India	--	54	--	--	71	56
China	--	--	--	--	42	47

1999/2000 survey trends provided by the Office of Research, U.S. Department of State

Πίνακας 6 : Παγκόσμια Κοινή γνώμη για την εικόνα των ΗΠΑ

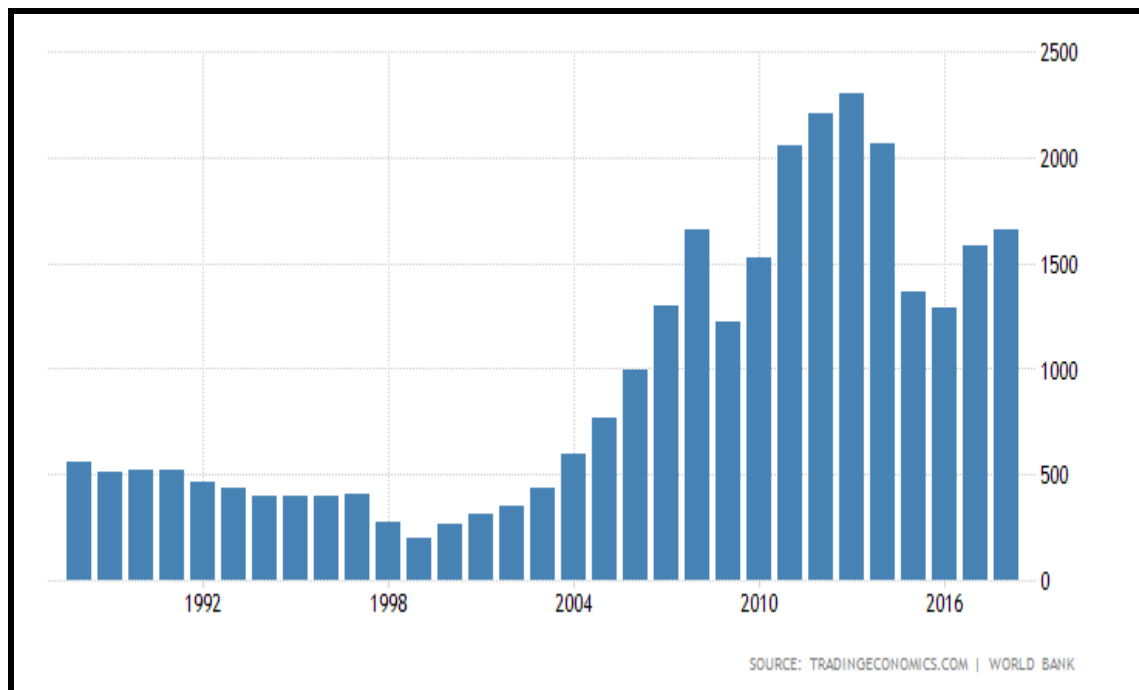
Πηγή: <https://www.pewresearch.org/global/2007/03/14/americas-image-in-the-world-findings-from-the-pew-global-attitudes-project/>

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

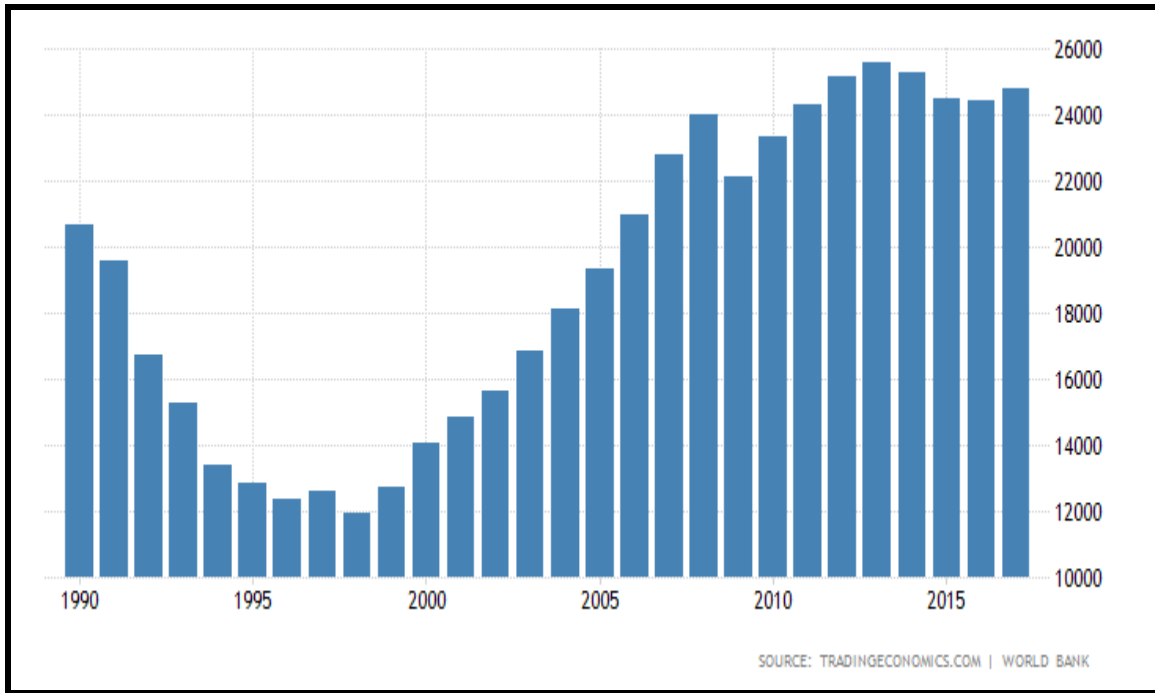
Σχεδιάγραμμα 1 : Αμυντικές Δαπάνες Ρωσίας

Πηγή: <https://tradingeconomics.com/russia/indicators>

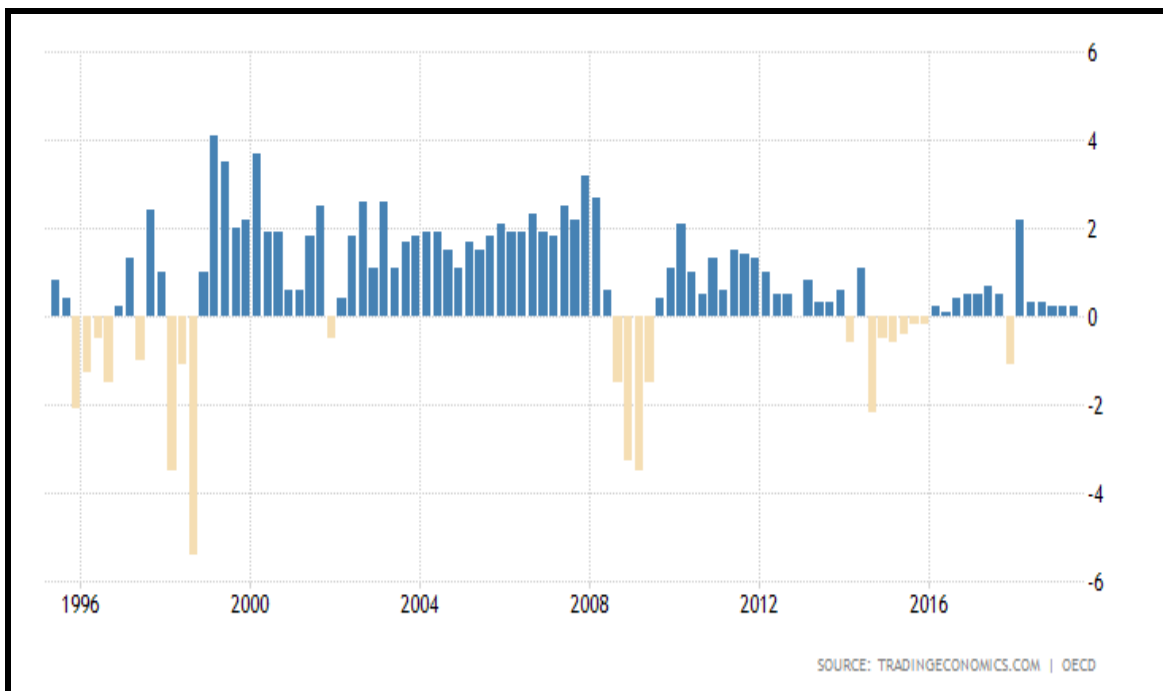
Σχεδιάγραμμα 2 : ΑΕΠ Ρωσίας σε Δις Δολάρια

Πηγή: <https://tradingeconomics.com/russia/indicators>

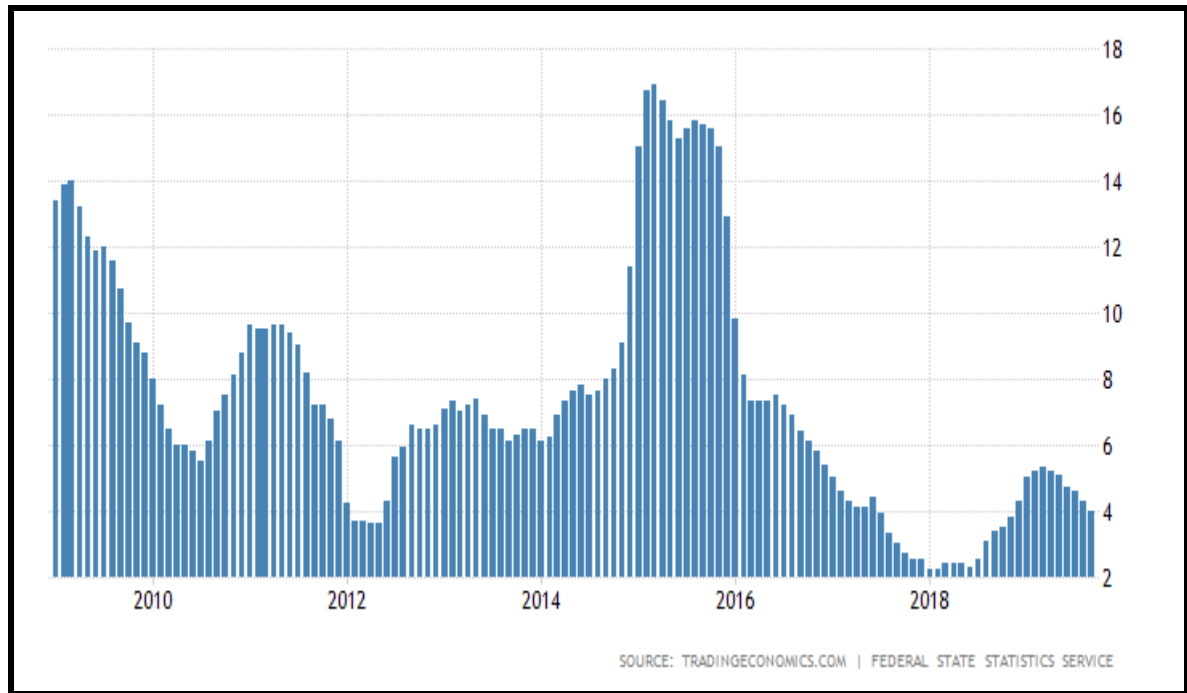
Σχεδιάγραμμα 3 : ΑΕΠ Ρωσίας ανά κάτοικο

Πηγή: <https://tradingeconomics.com/russia/indicators>

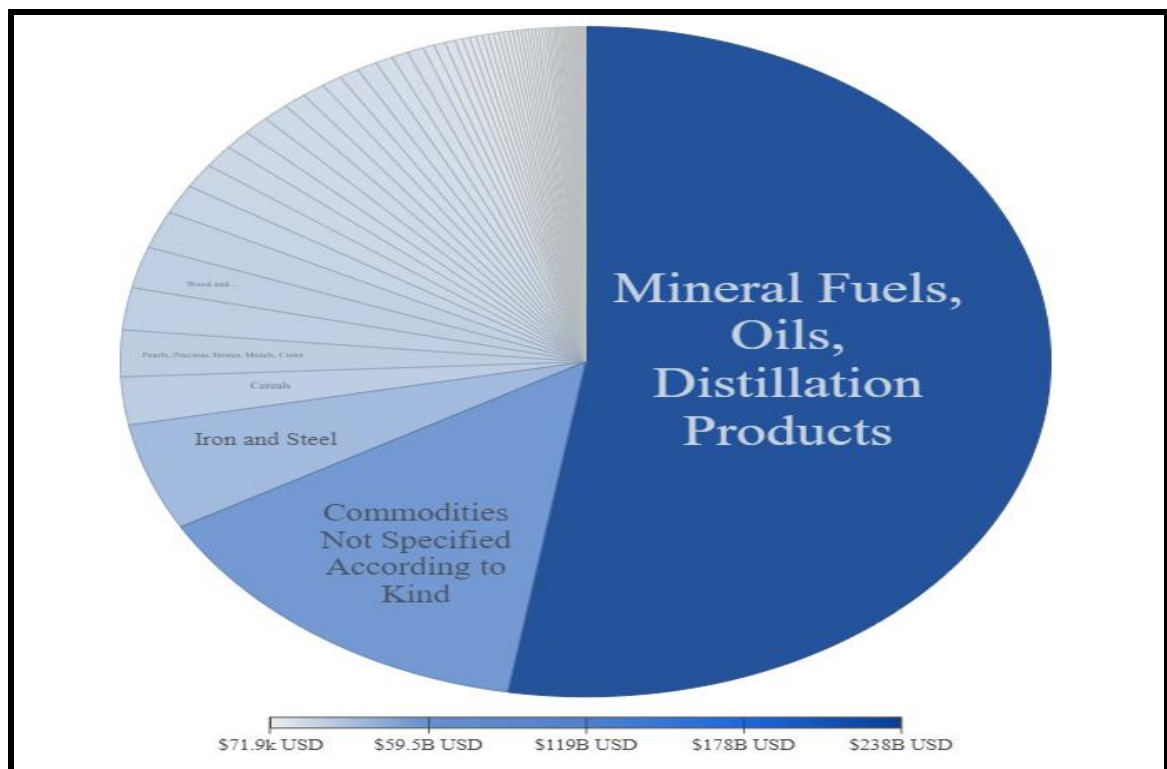
Σχεδιάγραμμα 4 : Πραγματικοί Ρυθμοί Ανάπτυξης Οικονομίας % του ΑΕΠ

Πηγή: <https://tradingeconomics.com/russia/indicators>

Σχεδιάγραμμα 5 : Πληθωρισμός Οικονομίας της Ρωσίας

Πηγή: <https://tradingeconomics.com/russia/indicators>

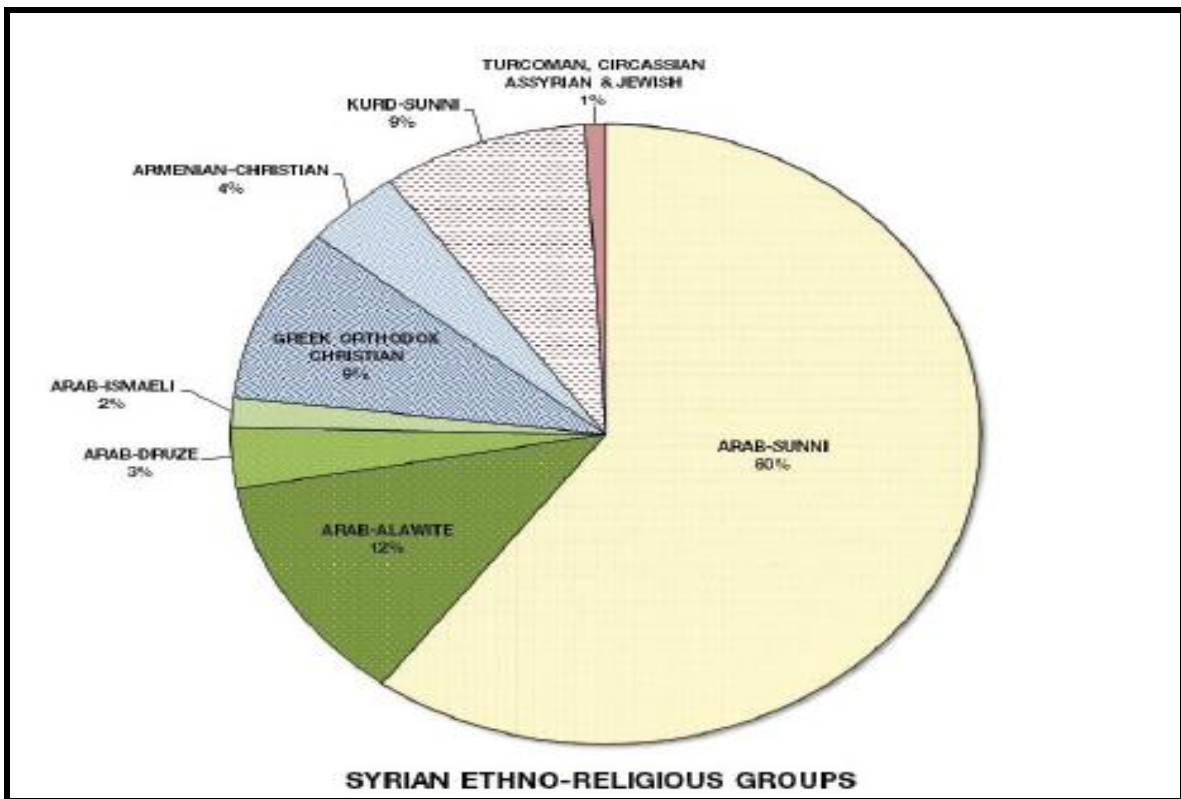
Σχεδιάγραμμα 6 : Εξαγωγές Ρωσίας ανά Είδος Προϊόντος το 2018

Πηγή: <https://tradingeconomics.com/russia/indicators>

Σχεδιάγραμμα 7 : Τάση του Δείκτη Εύθραυστων Κρατών Ρωσίας

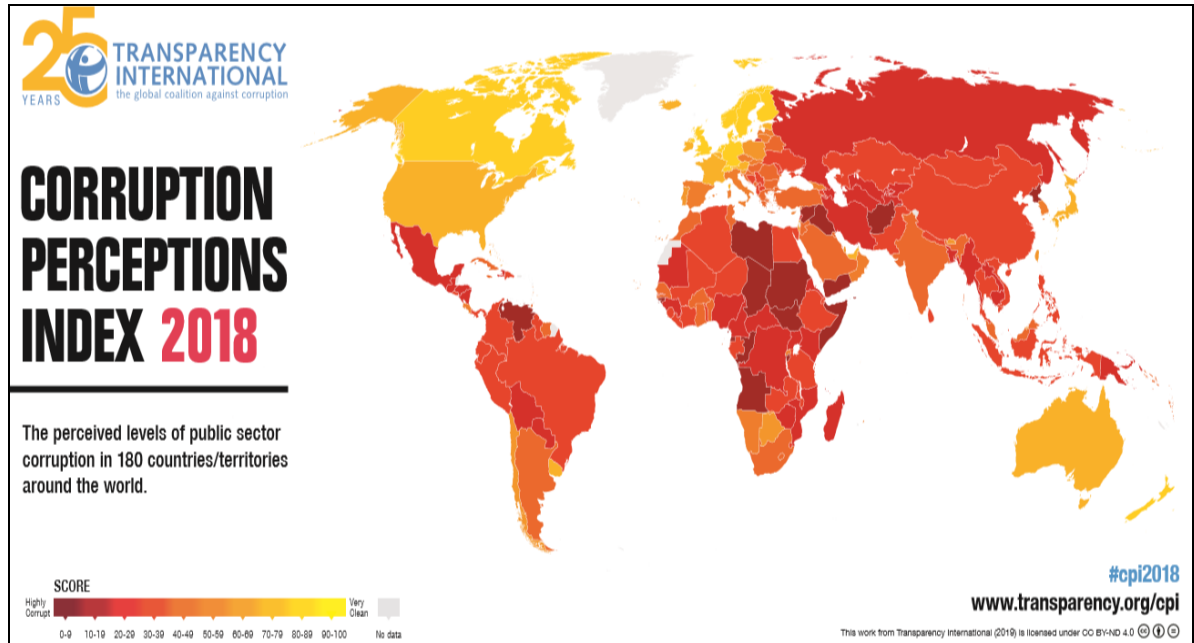
Πηγή: <https://fragilestatesindex.org/country-data/>

Σχεδιάγραμμα 8 : Εθνο-θρησκευτικές Ομάδες στη Συρία

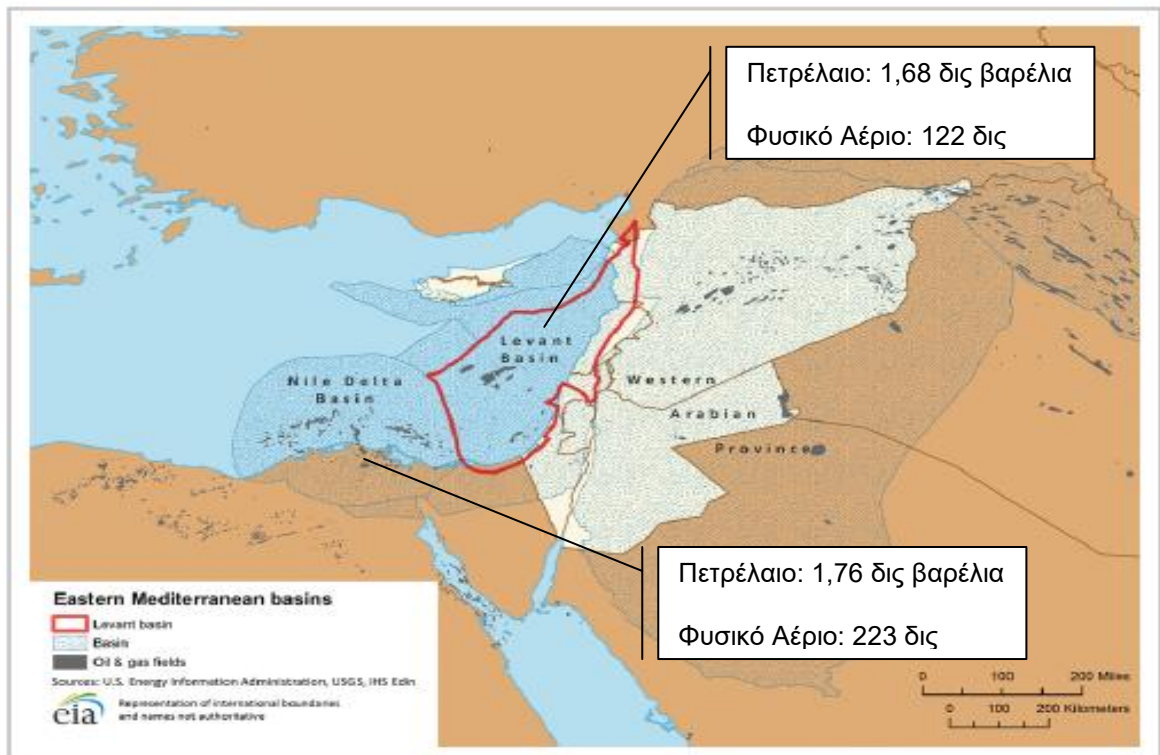
Πηγή: Holiday, T. 2011:10

ΧΑΡΤΕΣ

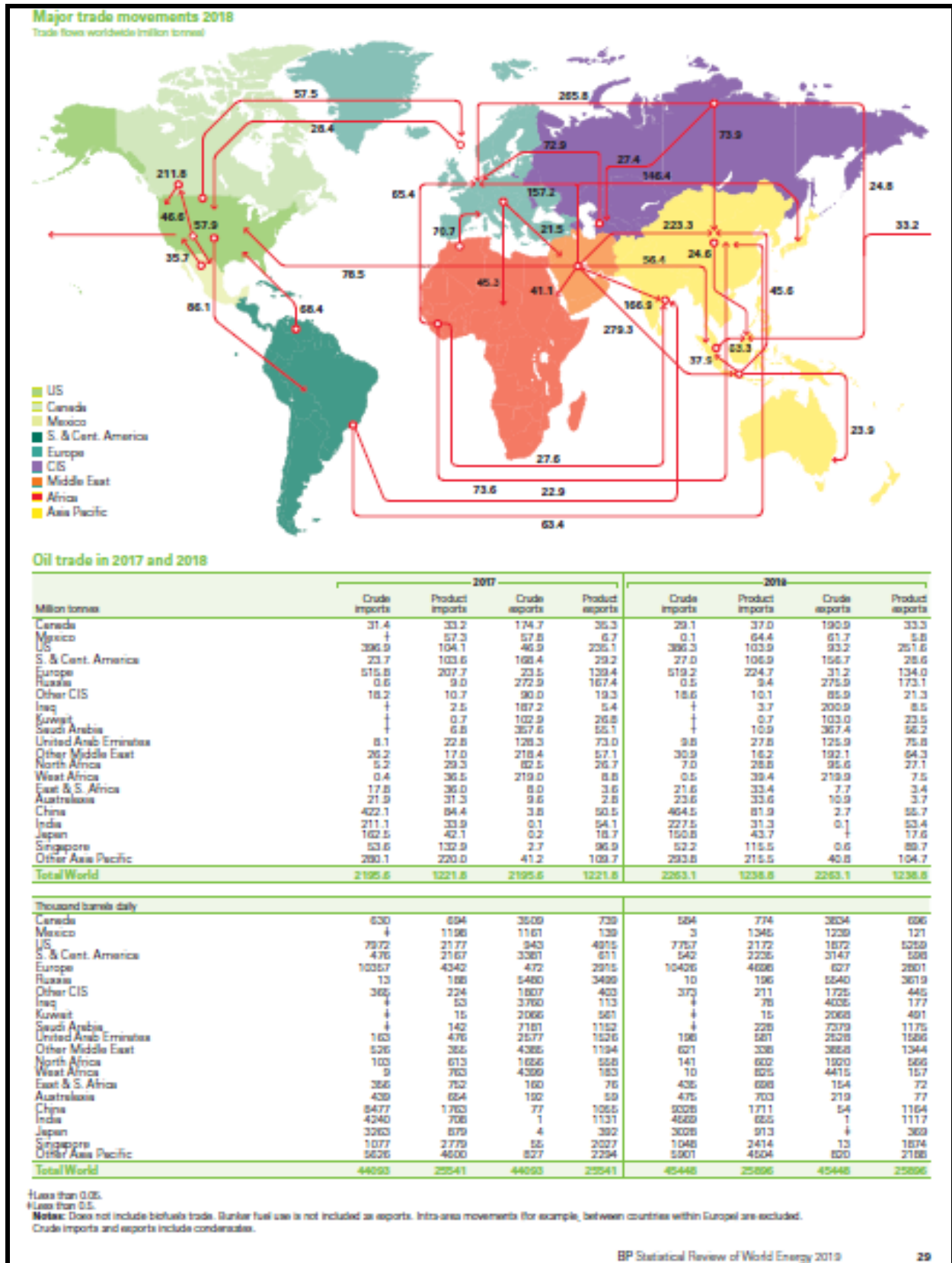
Χάρτης 1 : Χάρτης Παγκόσμιας Διαφθοράς Κρατών

Πηγή: <https://www.transparency.org/cpi2018>)

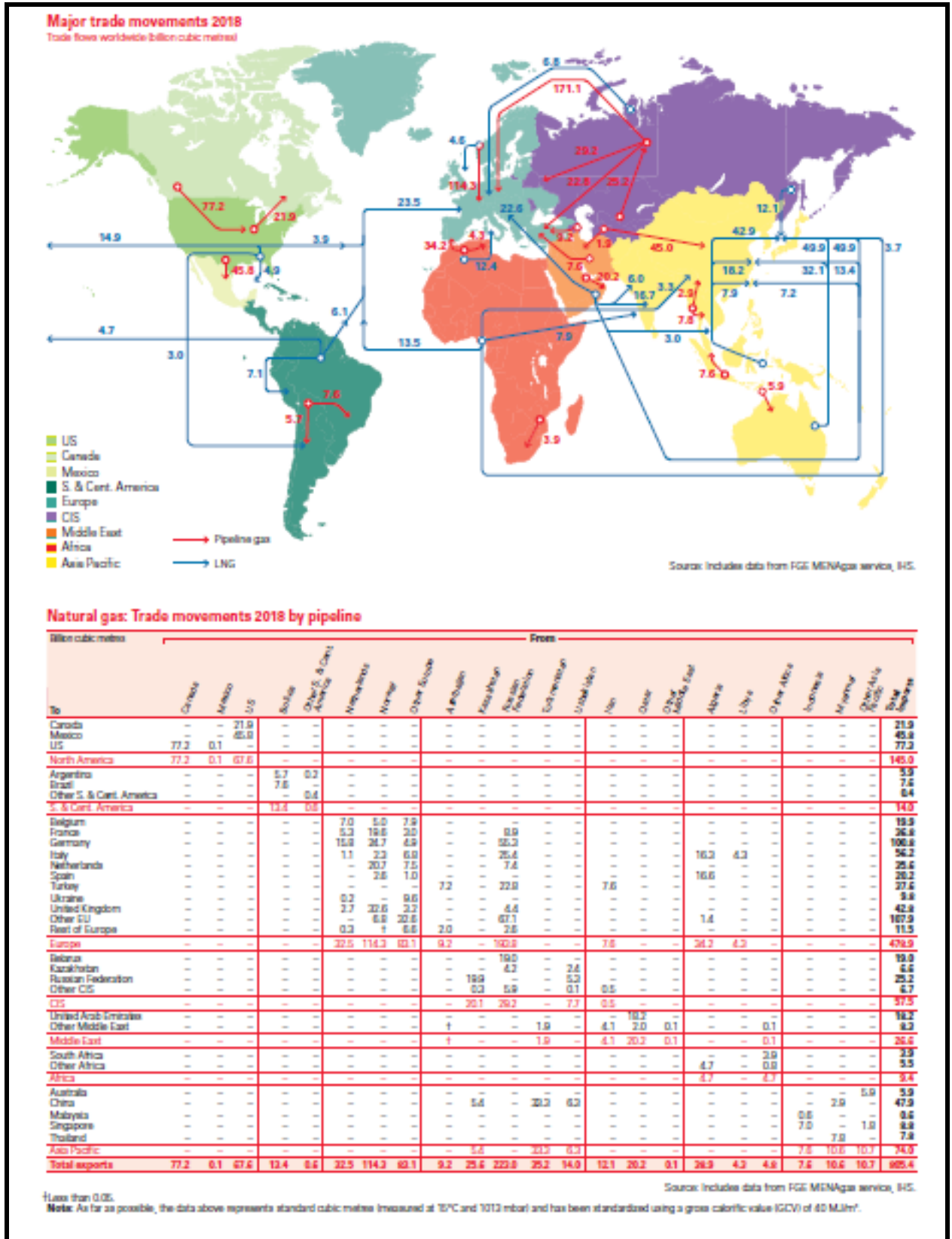
Χάρτης 2 : Χάρτης Πιθανών Κοιτασμάτων Υδρογονανθράκων στον Κώνο του Νείλου και τη Θάλασσα της Λεβαντίνης.

Πηγή: https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/regions_of_interest/Eastern_Mediterranean/eastern-mediterranean.pdf

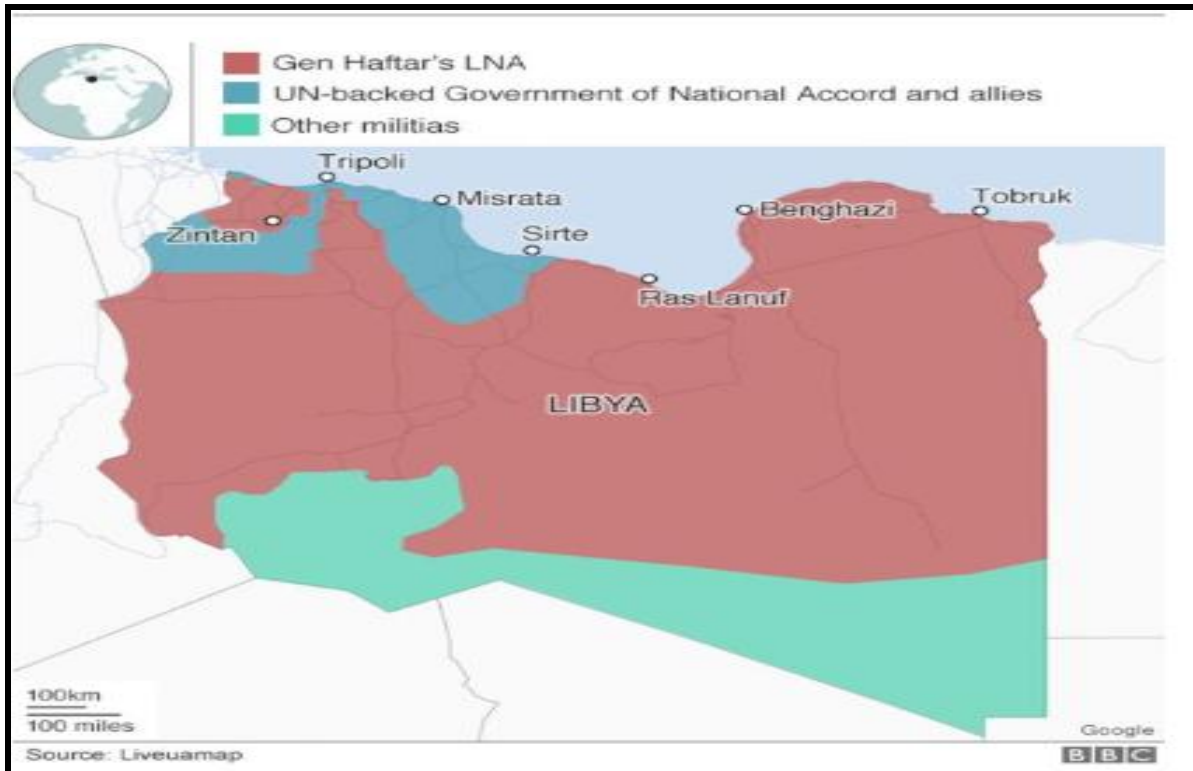
Χάρτης 3 : Χάρτης Παγκόσμιας Διακίνησης Πετρελαίου

Πηγή: <https://www.bp.com/content/dam/bp/businesssites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf>

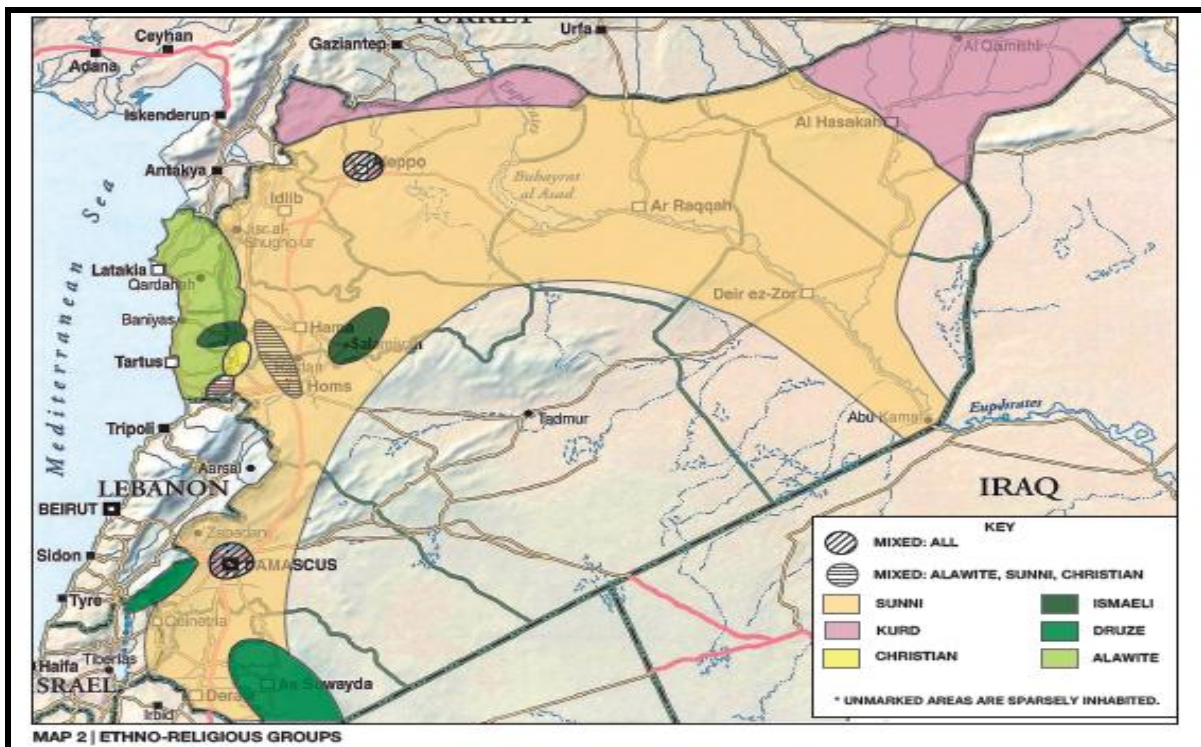
Χάρτης 3 : Χάρτης Παγκόσμιας Διακίνησης Φυσικού Αερίου

Πηγή: <https://www.bp.com/content/dam/bp/businesssites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf>

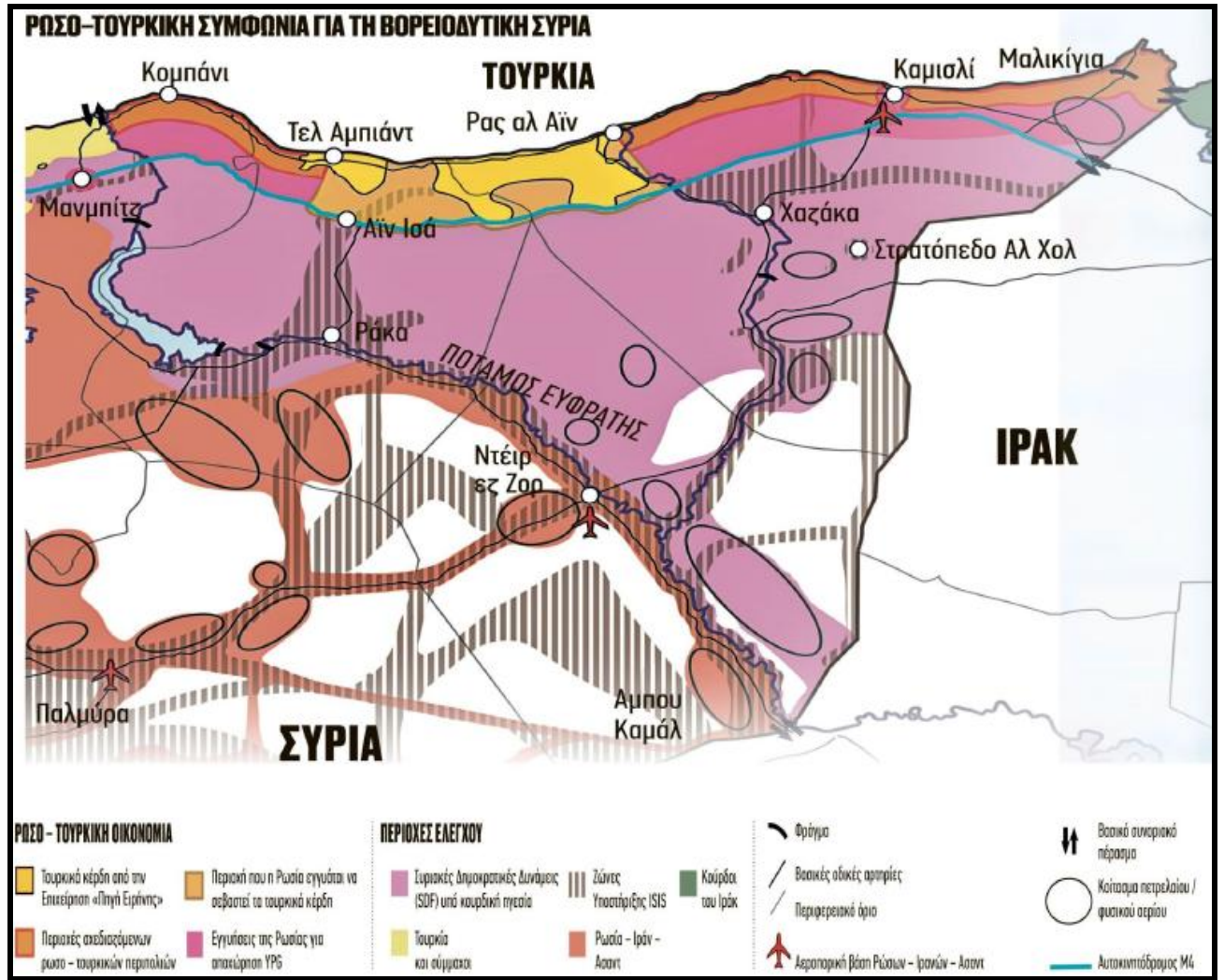
Χάρτης 4 : Χάρτης Δυνάμεων που Ενεργούν στη Λιβύη (Οκτώβριος 2019)

Πηγη: <https://www.bbc.com/news/world-africa-49971678>

Χάρτης 5 : Χάρτης Θρησκευτικών Ομάδων Συρίας ανά Περιοχή (2011)

Πηγη: Holiday, T. 2011:11

Χάρτης 6 : Χάρτης Ρωσοτουρκικής Συμφωνίας για την Παύση Πυρός στη Βόρεια Συρία.

Πηγη: Βήμα 27 Οκτωβρίου 19 : Α16